

J. L. RUNEBERGIN KODIN RAKENNUSHISTORIASELVITYS

PORVOO 2021

SAATSI

RUNEBERGIN KODIN RAKENNUSHISTORIASELVITYS

Saatsi Arkkitehdit Oy

Emilia Saatsi, Pekka Saatsi, Riina Sirén

Grano Oy

Helsinki 2021

SENAATTI

Runebergin kodin kuparinen postiluukku pääoven ovilehdessä toivottaa vieraat tervetulleiksi.

Runebergin kodin rakennushistoriaselvitys

ISBN:	*978-952-368-089-0 (painettu, 1. painos)*
ISBN:	*978-952-368-090-6 (pdf)*
Tilaaja:	*Senaatti-kiinteistöt, rakennuttajapäällikkö Selja Flink*
Tekijä:	*Saatsi Arkkitehdit Oy Emilia Saatsi, Pekka Saatsi, Riina Sirén, Ville-Pekka Säkkinen (nykytilannekartat) pekka@saatsi.fi I 040 5955933 I www.saatsi.fi*
Valmistunut:	*14.9.2021*
Julkaisupaikka:	*Helsinki*
Julkaisuvuosi:	*2021*
Paino:	*Grano Oy, Helsinki*
Kansikuva:	*Runebergin koti pohjoisesta 1900-luvun alussa, SLSA*
Takakansi:	*Johan Ludvig Runeberg vuonna 1875, kuva: Fred Runeberg, SLSA*
Muut kuvat:	*Saatsi Arkkitehdit Oy, ellei toisin mainittu*

RUNEBERGIN KODIN RAKENNUSHISTORIASELVITYS

SISÄLTÖ

9 TAUSTA

9 Johdanto

10 Perustiedot

12 Runeberg ja Porvoo
12 Johan Ludvig ja Fredrika Runeberg
16 Muistomerkit Porvoossa
17 Runebergin koti matkailukohteena

18 Lähiympäristön kehitys
18 Kaupungin ulkopuolella
20 Empirekaava
21 Kaava toteutuu ja kehittyy
23 Modernit kaavat
27 Nykytila

30 TONTIN VAIHEITA

30 Lindhien aikana

33 Runebergien aikana
33 Asettautuessa 1850-luvulla
34 Toinen vaihe 1868 alkaen

40 Museona
40 Museon ensimmäiset 50 vuotta
44 Muutoksia 1930–1990-luvuilla
50 Peruskorjaus 2002
52 Myöhempiä muutoksia

53 Nykytilan kerrostuneisuus
53 Piharakenne
54 Yläpiha
57 Puutarha
64 Talouspiha

2 *Näkymä tampuurista kohti Ketunnahkakamaria.*

PÄÄRAKENNUKSEN HISTORIA

67 LINDHIEN AIKA 1844–1852

67 Hanke
67 Rakennuttaminen
68 Arkkitehti C. J. E. Gustavson

69 Arkkitehtuuri
69 Tilajärjestys
71 Ulkoasu
73 Rakennustapa
80 Seinien pintakäsittelyt 1845

81 RUNEBERGIEN AIKA 1852–1879

81 Muutokset Runebergien tultua
82 Suunnitteluihanteet
83 Muutostyöt
84 Seinien pintakäsittelyt 1852
85 Elämää ja ylläpitoa
87 Pitkiä jatkumoja
89 Myöhemmät muutokset ennen 1867

90 Kahdeksi asunnoksi 1867–1868
90 Lähtökohdat
91 Johan Elias Strömborg
92 Muutostyöt Strömborgien puolella
95 Muutokset Runebergien puolella
97 Seinien pintakäsittelyt 1868
98 Myöhemmät muutokset ennen vuotta 1877

99 Runebergien perillisillä

101 KOTIMUSEONA 1880–1999

101 Museoksi muuttaminen 1880–1881
101 Kiinteistö siirtyy valtiolle
102 Korjausperiaatteita
104 Korjaustöitä ja muutoksia
105 Seinien pintakäsittelyt 1881

106 Museon hallinto ja ylläpito
106 Hoitokunta ja intendentit
107 Museonhoitajia, talonmiehiä ja oppaita
108 Museon perinteitä

110 Museopäädyssä 1890–1999
111 1890-luvulta 1920-luvulle
113 Seinien pintakäsittelyt 1910
115 Seinien pintakäsittelyt 1920
118 1930–1940-luvut
122 Seinien pintakäsittelyt 1950
123 1950–1960-luvut
127 1970–1990-luvut
129 Seinien pintakäsittelyt 1999

130 Strömborgien päädyssä 1880–1999
131 Intendentin asuntona 1880–1965
135 Museon tukitiloina 1965–1999

138 MUSEON PERUSKORJAUS 2000–2004

138 Lähtökohdat
138 Muutostarpeet
139 Hankkeen osapuolet
140 Restaurointiperiaatteet

142 Muutokset
142 Ulkopuoli
144 Sisätilat
150 Talotekniikka
152 Seinien pintakäsittelyt 2003

153 Muut korjaukset 2005–2021

155 MUSEON NYKYTILANNE 2020

155 Julkisivut
155 Julkisivut kokonaisuutena
156 Kuistit
158 Vesikatto ja vedenohjaus
159 Ulkoikkunat
162 Ulko-ovet
163 Verhous
164 Muut varusteet

165 Sisätilojen yksityiskohtia
165 Tilarakenne
170 Sisäkatot
171 Seinien pintakäsittelyt 2020
172 Lattiat
173 Väliovet
176 Sisäikkunat ja karmit
179 Tulisijat
184 Muut varusteet

186 Ajoituskaaviot
186 Pohjat
187 Julkisivut
190 Käytön historia
192 Museohuoneiden ajoitukset

PIHARAKENNUKSEN HISTORIA

195 RAKENNUSHISTORIA

195 Ensimmäinen vaihe
195 Rakennustapa
200 Sisätilat

202 Muutosvaiheet
202 Runebergeille 1852
203 Museon talonmiehelle 1880–1881
206 Asunto kehittyy 1910–1940-luvuilla
210 Lämpokeskus 1959
211 Rouva Wilkmanin asunnoksi
213 Märkätiloja ja tekniikkaa
214 Työpaja 2020–2021

216 NYKYTILANNE

216 Julkisivut
216 Julkisivut kokonaisuutena
220 Ikkunat
222 Ulko-ovet
224 Julkisivuvarusteet

225 Sisätilat
225 Tilarakenne
231 Pintarakenteet
232 Väliovet
233 Varusteet

234 Ajoituskaaviot
234 Pohjat
235 Julkisivut

JOHTOPÄÄTÖKSET

239 YHTEENVETO
239 Piha ja puutarha
240 Rakennukset

241 ARVOT
241 Henkilöhistorialliset arvot
242 Kaupunkikuvalliset arvot
243 Rakennushistorialliset arvot
245 Puutarhahistorialliset arvot
246 Muut historialliset arvot

LÄHTEET

248 Kirjallisuus

250 Arkistolähteet

257 Muut lähteet

LIITTEET

260 Piirroksia päärakennuksesta
266 Piirroksia piharakennuksesta
268 Piirroksia pihasta

3 *Seuraavalla sivulla: Maalaus Runebergin kodista Runebergien asumisen viimeisinä vuosina. Tuolloin kaupunki oli vasta alkanut levittäytyä eteläisiin kortteleihinsa ja Runebergin kodilta avautui pitkiä näkymiä jokilaakson viljelymaisemaan ja etelään Kaupunginselän lahdelle. Aleksanterinkadun lehmukset oli vastikään istutettu. Johan Knutson 1874, öljy kankaalle. Ote kuvasta teoksessa Porvoon historia 3:2. Alkuperäinen maalaus: Nylands nation.*

3

TAUSTA

JOHDANTO

Tämä rakennushistoriaselvitys kertoo Suomen kansallisrunoilija Johan Ludvig Runebergin kodista. Runebergien kirjailijaperhe asui vuonna 1845 valmistuneessa kaupunkitalossa vuosina 1852–1878, ja Suomen vanhin kotimuseo on toiminut siinä vuodesta 1882 lähtien. Valtion omistaman kiinteistön hallinta siirtyi vuonna 2014 muiden Museovirastolle kuuluneiden rakennusten ohella Senaatti-kiinteistöille.

Runebergin kotimuseo sijaitsee Empire-Porvoona tunnetussa valtakunnallisesti merkittävässä rakennetussa kulttuuriympäristössä (RKY). Lähiympäristössä on säilynyt useita muitakin saman ikäisiä rakennuksia ja empirelle ominaista kaupunkitilaa. Runebergin kodin kokonaisuuteen liittyy asuinrakennuksen lisäksi talousrakennus sekä puutarha, jossa näkyy vahvasti Fredrika Runebergin kädenjälki.

Tämä selvitystyö sukeltaa syvälle Runebergin kodin rakennushistoriaan. Selvityksessä tutustutaan Runebergin kotia ympäröivään lähimaisemaan ja kaupunkikuvaan, pihapiiriin sekä tarkemmin päärakennuksen ja piharakennuksen vaiheisiin. Runebergien maineikasta henkilöhistoriaa käsitellään vain siinä laajuudessa, että sen kytkös museon perustamiseen ja rakennusten säilyneisyyteen tulee osoitetuksi.

Selvityksen lähdeaineisto on laaja. Parhaiten asuinrakennuksen taustoihin johdatti arkkitehti Selja Flinkin kokoama *Runebergin koti – rakentamisesta restaurointiin* (2005), joka kertoo J. L. Runebergin syntymän 200-vuotisjuhliin valmistuneesta korjauksesta. Flinkin selvitystä varten tehty arkistotyö, analyysit ja ajoitukset ovat olleet myös tämän työn keskeisenä pohjana.

Runebergin kotimuseota ylläpitänyt hoitokunta on pitänyt pöytäkirjoja ja arvostetusta museosta on kirjoitettu useisiin historiateoksiin. Puutarhasta on tehty selvityksiä eri aikoina, yhtenä viimeisimmistä Porvoon museon kustantama kirja *Unelmien puutarha* (2015). Historialliset valokuvat on hankittu pääasiassa Porvoon museon, Museoviraston rakennushistorian osaston ja Svenska litteratursällskapet i Finlandin arkistoista. Näiden lisäksi selvityksessä on hyödynnetty 19.5.2020, 27.5.2020 ja 8.4.2021 tehtyjen kenttäkäyntien havaintoja.

Työ on tehty Senaatti-kiinteistöjen rakennuttajapäällikön Selja Flinkin ohjauksessa sekä Porvoon museon amanuenssi Susanna Widjeskogin avokätisellä tuella. Lämmin kiitos sekä heille että kaikille niille henkilöille, jotka ovat antaneet tietoja tätä selvitystä varten.

Porvoossa 14.9.2021

Emilia Saatsi
arkkitehti SAFA
maisema-arkkitehti

Pekka Saatsi
arkkitehti SAFA

PERUSTIEDOT

Kutsumanimiä

J. L. Runebergin koti, Runebergin talo, Runebergin museo, Runeberg-museo, Runebergin kotimuseo;

Runebergs hem, Runebergs hus, Runebergs museum, Runebergs hemmuseum.

Kiinteistötiedot

Kiinteistötunnus: 638-3-39-4

Osoite: Runeberginkatu 20 – Aleksanterinkatu 3
06100 Porvoo.

Omistus: Valtio, Senaatti-kiinteistöt -liikelaitos. Senaatti-kiinteistöt vastaa kiinteistönhoidosta.

Kiinteistönhoito, rakennusten valvonta, esittely ja avoinnapito: Porvoon kaupunki yhteistyössä Porvoon museon kanssa

Toiminnan ohjaus: Porvoon kaupunki ja Porvoon museo yhteistyössä.

Yhteistyön koordinointi: Yhteistyöryhmä Senaatti-kiinteistöt, Museovirasto, Porvoon kaupunki ja Porvoon museo (laajemmat hankkeet).

Rakennukset: 2 rakennusta: asuin- ja piharakennus

Museoviraston kohdeID: 200010

RakennusID / asuinrakennus: 302654

RakennusID / piharakennus: 302657

Suojelu

Lakisuojelu

Runebergin kodin molemmat rakennukset suojeltiin asetuksella 480/85 (päätös: 81/569/89), joka liittyi vuonna 1985 vahvistettuun *Rakennussuojelulakiin valtion omistamien rakennusten suojelusta*. Asetus kumottiin vuonna 2010, mutta rakennusten suojelu on edelleen voimassa, koska uutta suojelupäätöstä ei ole tehty.[1] Asemakaava-alueella sijaitsevaa Runebergin kotia ei ole nimetty vuonna 2010 vahvistetussa *Laissa rakennusperinnön suojelemisesta (498/2010)*.[2]

Vuonna 2013 Runebergin koti määriteltiin *Museoviraston kiinteistöt ja rakennukset* -työryhmän esityksessä strategiseksi kiinteistöksi eli sellaiseksi, jonka omistus on välttämätöntä pitää valtiolla. Perusteena pidettiin kohteen merkittävyyttä kansallisen identiteetin kannalta.[3]

Kaavasuojelu

Runebergin kotia koskee vuonna 1985 laadittu asemakaava 157 (1985-12-20). Siinä Runebergin kodin tontti on osoitettu merkinnällä YM eli Museorakennusten korttelialue, jolle tulee varata autopaikkoja 1/250 k-m².

Tontin molemmat rakennukset on suojeltu asemakaavamerkinnällä sr sekä selostuksella: *”Säilytettävä rakennus. Historiallisesti arvokas tai kaupunkikuvan säilymisen kannalta tärkeä rakennus. Rakennusta ei saa ilman pakottavaa syytä hävittää. Rakennuksessa suoritettavien korjaus- ja muutostöiden tulee olla sellaisia, että rakennuksen historiallisesti arvokas tai kaupunkikuvan kannalta merkittävä luonne säilyy. Milloin tämän pyrkimyksen vastaisesti on rakennuksessa aikaisemmin suoritettu rakennustoimenpiteitä, on rakennus korjaus- ja muutostöiden yhteydessä pyrittävä korjaamaan joko entistäen tai muulla rakennukseen ja ympäristöön soveltuvalla tavalla. Rakennukseen saa kuitenkin tehdä julkisivumuutoksia pihan puolella.”*

RKY-alue[4]

Runebergin kodin kiinteistö kuuluu valtioneuvoston vahvistamaan valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön (RKY 2010) otsikolla *'Empire-Porvoon puutalokorttelit ja julkiset rakennukset'*. Runebergin koti sijaitsee verrattain keskellä aluetta.

Museoviraston kuvauksen mukaan arkkitehti C. L. Engelin ruutukaava-alue Porvoossa on ollut yksi Suomen merkittävimmistä empiren suunnitteluperiaatteiden ja -ihanteiden mukaan toteutetuista asemakaavoista. Nykyinen korttelijako on alkuperäisen kaavan mukainen, ja lisäksi sen mukaisesta ensimmäisestä kaupunkirakenteesta on säilynyt tori ja puistoja sekä yksittäisiä rakennuksia ja katunäkymiä.

Porvoon eteläosan säännöllinen empirekauden ruutukaava on säilynyt hyvin, mutta rakennuskanta on uusiutunut suuresti 1960- ja 1970-luvuilta lähtien. Vanhin

1 Finlex 14.6.1985/480.

2 SYKE: Erityislaeilla suojellut rakennusperintökohteet.

3 Museoviraston kiinteistöt ja rakennukset 2013.

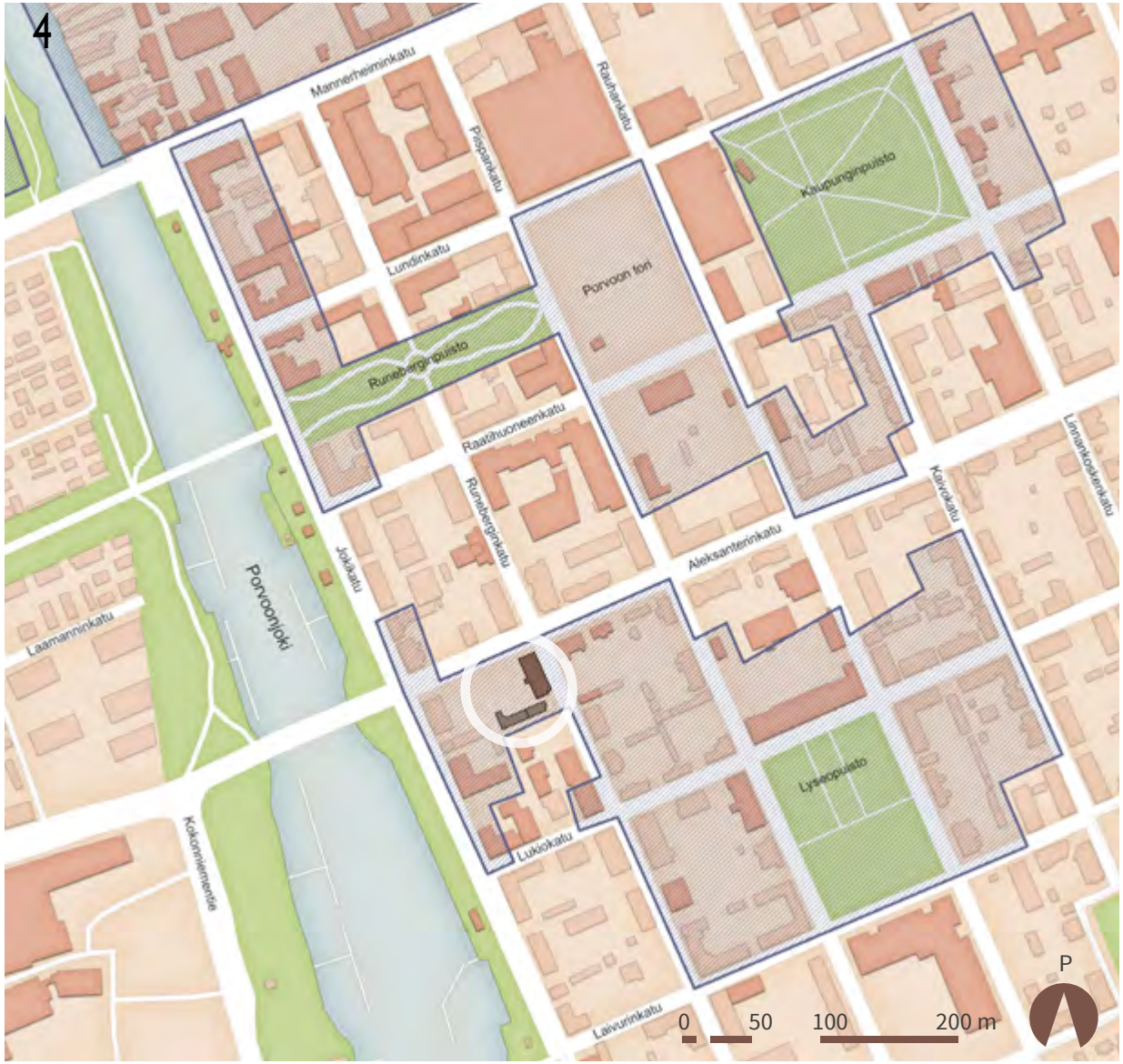
4 RKY: Empire-Porvoon puutalokorttelit ja julkiset rakennukset.

rakennuskanta muodostuu 1840- ja 1850-luvuilla rakennetuista yksikerroksisista, empiretyylisistä rakennuksista. Tonteilla suuri asuinrakennus on kadun varressa ja ulkorakennukset ovat pihan sivuilla siten, että ne eivät ole paloturvallisuussyistä vasten naapurin rakennuksia. Jokikadun rakennusrintama ja Aleksanterinkadun rakennukset ovat edustavaa empirearkkitehtuuria.

Empirekaupunginosan merkittävimmät julkiset rakennukset ovat 1800-luvun puolessavälissä rakennettu Porvoon ruotsinkielinen lukio, torin varrelle rakennettu kaupungintalo sekä kuurojenkoulun kolme uusrenessanssityylistä puurakennusta. Runebergin koti ulkorakennuksineen ja puutarhoineen on erityisen hyvin säilynyt yksityistalo. Myös sen ympärillä on empirekauden rakentamista hyvin kuvaavaa puuarkkitehtuuria.

Merkittävimmät aukiot ovat korttelin käsittävä kauppatori ja puolitoista korttelia käsittävä kaupunginpuisto sekä Porvoon ruotsinkieliseen lukioon liittyvä puisto. Jokiranta on suoristettu ja istutettu, ja sille johtaa Kauppatorilta leveä Runeberginpuisto.[5]

5 RKY: Empire-Porvoon puutalokorttelit ja julkiset rakennukset.

4 *Runebergin kodin sijainti Porvoon keskustassa. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY) on merkitty sinisellä rasterilla. Runebergin koti kuuluu kaksiosaiseen kokonaisuuteen "Empire-Porvoon puutalokorttelit ja julkiset rakennukset". Ylempänä pohjoisessa Mannerheiminkadun takana alkaa alue "Vanha Porvoo ja Porvoon linnamäki". Saatsi Arkkitehdit, 1:5000.*

RUNEBERG JA PORVOO

Johan Ludvig ja Fredrika Runeberg

Seuraavat otteet perustuvat pääosin professori Matti Klingen Kansallisbiografiassa julkaistuun kuvaukseen:

Johan Ludvig Runeberg

Johan Ludvig Runeberg (1804–1877) oli erittäin huomattava suomalainen runoilija. Yhdessä Elias Lönnrotin kanssa hän pyrki korottamaan suomalaiset kulttuurikansojen joukkoon. 1830- ja 1840-luvulla Runeberg loi ihannekuvan Suomen kansasta ja luonnosta ja antoi *Vänrikki Stoolin tarinoissa* Suomelle moraalisen identiteetin. *Maamme*-laulun kirjoittaneen Runebergin maine kasvoi jo hänen eläessään palvonnanomaiseksi ja hänet julistettiin Suomen ensimmäiseksi suurmieheksi. Runebergin päivää on juhlittu maanlaajuisesti 5. helmikuuta hänen 50-vuotispäivästään alkaen.[6]

Johan Ludvig Runeberg syntyi Pietarsaaressa. Hänen vanhempansa olivat merikapteeni Lorens Ulrik Runeberg (1772–1828) ja Anna Maria Malm (1782–1834). Runebergin lapsuudenkoti oli varaton, mutta taustalla oli merkittävä sukupiiri. Hänen isoisänsä oli maanmittausjohtaja ja isosetänsä kuuluisa taloudellinen ajattelija, tilastomies sekä maanmittauksen ja maanviljelyksen uudistaja Efraim Otto Runeberg. Äiti kuului Malmien kauppiassukuun ja isoäiti Tengström-Chydenius -pappissukuun, jonka kuuluisin jäsen oli arkkipiispa Jacob Tengström.[7]

Runeberg suoritti ylioppilastutkinnon Turussa vuonna 1822 ja aloitti seuraavana vuonna opinnot Turun akatemiassa. Opiskeluaikana hänen ystäväpiiriinsä kuuluivat esimerkiksi Johan Jakob Nervander, J. V. Snellman ja Elias Lönnrot. Runeberg valmistui filosofian maisteriksi vuonna 1827. Kesällä 1827 hän asui arkkipiispa Jakob Tengströmin virkatalossa Paraisilla opettamassa lapsia, kun hän tutustui ensi kerran pikkuserkkuunsa, tulevaan puolisoonsa ja kirjailijaan Fredrika Tengströmiin. He menivät kihloihin vuonna 1828. Muutettuaan Helsinkiin samana syksynä Runeberg perusti yliopistotoveriensa kanssa uuden oppikoulun Helsingfors lyceumin.[8]

J. L. Runeberg sai vuonna 1830 Keisarillisen Aleksanterin yliopiston kaunopuheisuuden dosentin viran. Viran hoidon ohella hän julkaisi isänmaallisia runoja, kuten *Hirvenhiihtäjät* ja *Hanna*, sekä huvinäytelmiä. Runoilijana Runeberg ihaili suuresti klassillista antiikkia ja sen kirjallisuutta. Virikkeitä Runeberg sai myös filosofian professori Johan Jakob Tengströmin ympärille muodostuneesta ns. *Lauantaiseurasta*, jonka kokouksissa keskusteltiin kansallisuudesta, kulttuurista ja politiikasta. Hän oli vuonna 1832 perustetun *Helsingfors Morgonblad* -lehden ensimmäinen toimittaja.[9]

Vuonna 1837 Runebergit muuttivat Porvooseen, jonka kymnaasista Johan Ludvig sai vakinaisen viran Antiikin kirjallisuuden lehtorina. Taustalla olivat taloudelliset syyt, koska hän ei ollut saanut virkaa yliopistolta. Por-

5 *Johan Ludvig ja Fredrika Runeberg ennen muuttoaan nykyisin Runebergin kotina tunnettuun taloon. Ote Auguste Joseph Desarnodin dagerrotyypistä vuodelta 1846. SLS/MV.*

6 Kansallisbiografia (Klinge 1997).
7 Kansallisbiografia (Klinge 1997).
8 Kansallisbiografia (Klinge 1997).
9 Kansallisbiografia (Klinge 1997).

voon lehtorinvirkaan kuului Itä-Suomen hiippakunnan tuomiokapitulin jäsenyys, joten Runeberg vihittiin papiksi vuonna 1838. Lehtoraatin ohessa hän oli toimittajana *Borgå Tidning* -lehdessä vuosina 1838–1839.[10] Porvoossa Runebergit asuivat ensin Lukiokuja 6:ssa (1837–1838), sitten Rihkamakatu 8:ssa (1838–1842), sitten Jokikatu 30:ssa (1842–1843) ja viimein vielä Rihkamakatu 8:ssa ennen muuttoaan Aleksanterinkadulle.[11]

Runeberg sai professorin arvon vuonna 1844. Vuonna 1848 J. L. Runeberg antoi Helsingin ylioppilaille esitettäväksi kansallislauluksi kirjoittamansa runon *Maamme*, jonka Fredrik Pacius sitten sävelsi. Samana vuonna Runeberg kirjoitti *Vänrikki Stoolin tarinoiden* ensimmäisen osan. Hän toimi opettajana aina eläkkeelle siirtymiseensä asti vuonna 1857 ja keskittyi sen jälkeen kirjoittamiseen. Vuonna 1860 hän julkaisi *Vänrikki Stoolin tarinoiden* toisen osan. Runeberg halvaantui vuonna 1863 saatuaan metsästysretkellä aivoverenvuodon. Hän vietti loppuelämänsä pääasiassa vuodepotilaana.[12]

Runeberg kuoli 6. toukokuuta 1877, ja hänet haudattiin Porvoon Näsinmäelle. Runebergin hautajaiset 12. toukokuuta 1877 olivat suuret ja juhlalliset. Helsingistä tuli kolme junavaunullista hautajaisvieraita ja hautajaisiin osallistui koko valtiopäivät. Ylioppilaskunnan Laulajat lauloi haudalla Fredrik Paciuksen johdolla Runebergin sanoittaman Maamme-laulun. Hautapuheen koko kansan puolesta piti J. V. Snellman, ja myös Zachris Topelius sekä kaupunginvaltuuston puheenjohtaja Georg Wallgren puhuivat.[13]

Runeberg-kultti syntyi jo runoilijan eläessä. Runebergista ja hänen runoudestaan tuli 1800-luvun viimeisinä vuosikymmeninä sekä erityisesti 1900-luvun alun ns. sortokauden aikana kansakuntaa kokoavia symboleita. Kouluissa Runebergin päivästä tuli vuonna 1867 lupapäivä, mikä paikoin päättyi vasta peruskoulu-uudistuksen yhteydessä. Kultti alkoi menettää voimaansa 1910-luvulta lähtien, kun erityisesti suomenkieliset alkoivat viettää juhlia myös Elias Lönnrotin, Kalevalan ja J. V. Snellmanin muistoksi. Runeberg alettiin liittää ensisijaisesti ruotsinkielisiin sekä niihin paikkakuntiin, joilla hän oli toiminut. Vuonna 1954 Runebergin päivä määrättiin yleiseksi liputuspäiväksi.[14]

Vuodesta 1986 lähtien vuosittain Runebergin päivänä on jaettu arvostettua Runeberg-kirjallisuuspalkintoa (Runeberg-priset).[15] Runeberg-palkinnon myöntävät Porvoon kaupunki, sanomalehti Uusimaa, Suomen Kirjailijaliitto, Suomen Arvostelijain Liitto ja Finlands Svenska Författareförening.[16]

10 Kansallisbiografia (Klinge 1997).
11 Hartman 1908, 651.
12 Kansallisbiografia (Klinge 1997).
13 Kansallisbiografia (Klinge 1997).
14 Koskimies & Westerlund 2008, 763–765.
15 Mäkelä-Alitalo 2004, 46; 2008, 793, 796.
16 Porvoon kaupunki: Runeberg-kirjallisuuspalkinto.

6 *Kirjailija Johan Ludvig Runeberg helmikuussa 1863, vain muutamaa kuukautta ennen halvaantumistaan. Ote Runebergia ja Topeliusta esittävästä studiokuvasta Marta Hirnin teoksessa "Runeberg i bild" (1954). SLSA 1160_445.*

Fredrika Charlotta Runeberg, o.s. Tengström

Fredrika Charlotta Runeberg (1807–1879) oli ensimmäisiä suomalaisia historiallisen romaanin kirjoittajia ja merkittävimpiä varhaisia naiskirjailijoita. Romaanien ohella Fredrika Runeberg saavutti suosiota lyhyillä kertomuksillaan. Kirjailijana hän jäi elinaikanaan suuresti runoilijamiehensä varjoon, mutta 1900-luvun aikana Fredrika Runeberg nostettiin merkittävien suomalaisten kirjailijoiden joukkoon.[17]

Fredrika Tengström vietti lapsuutensa ja nuoruutensa Turussa. Isoveljeltään Carlilta (1794–1853) hän sai opetusta ranskassa ja saksassa. Fredrika opiskeli vähän aikaa rouva Johnssonin koulussa, jossa opetuskieli oli saksa. Muutaman kuukauden kuluttua koulu vaihtui Anna Salmbergin pitämään tyttöpensionaattiin. Siellä hän tutustui ulkomaalaiseen kirjallisuuteen ja oppi saksan ja ranskan lisäksi englantia.[18] Myöhempinä vuosinaan hän harrasti ystävättäriensä kanssa myös suomen kieltä.[19]

Fredrikan isä kuoli vuonna 1824 ja perheen talo tuhoutui Turun palossa 1827. Heikon taloudellisen tilanteen vuoksi Fredrikan ja hänen äitinsä oli pakko muuttaa Paraisille ja hankkia tuloja käsitöillä, vaikka sitä pidettiin säätyläisnaisille sopimattomana. Paraisilla Fredrika tapasi usein pikkuserkkuaan Johan Ludvigia, ja he kävivät kirjallisia keskusteluja. Fredrika tunsi serkkuaan paremmin ulkomaalaista kirjallisuutta ja käänsi esimerkiksi James Macphersonin *Ossianin lauluja* ruotsiksi.[20]

Syksyllä 1828 Fredrika ja hänen äitinsä muuttivat Helsinkiin ja Fredrika ja Johan Ludvig menivät kihloihin. Häät pidettiin vuonna 1831. Perheen ensimmäinen lapsi Anna Carolina syntyi 1832 mutta kuoli kuumetautiin jo puolentoista vuoden iässä. 1830-luvulla Fredrika Runeberg sai merkittävän yhdyssiteen sivistyneistön nousevaan eliittiin ja ajankohtaisiin asioihin naispiiristä, joka kokoontui Lauantaiseuran liepeillä.[21]

Fredrika Runebergin julkinen kirjallisuusura alkoi Johan Ludvigin vuosina 1832–1837 päätoimittamassa *Helsingfors Morgonblad* -lehdessä. Fredrika kirjoitti miehensä pyynnöstä lehteen artikkeleita ja proosatekstejä, käänsi vieraskielistä materiaalia ja oikoluki. Julkisen esiintymisen ei nähty siihen aikaan sopivan naisille, joten Fredrika käytti salanimiä. Sanomalehtikirjoittajana Fredrika oli Suomen ensimmäisiä naisia.[22]

Helsingin-aikana perheeseen otettiin tulojen lisäämiseksi poikia täyshoitoon, mistä koitui Fredrikalle työtä. Yksi pojista oli myöhemmin kirjailijana tunnettu Zacharias Topelius. Vuonna 1835 perheeseen syntyi esikoispoika Ludvig Mikael ja vuonna 1836 toinen poika Lorenzo. Vuonna 1837

7 *Kirjailija Fredrika Runeberg. Käyntikortin kuva on todennäköisesti Alfred Ottelinin ottama 1850-luvun lopulla. SLSA.*

17 Kansallisbiografia (Klinge 2006).
18 Kansallisbiografia (Klinge 2006).
19 Widjeskog 2013, 15.
20 Kansallisbiografia (Klinge 2006).
21 Kansallisbiografia (Klinge 2006).
22 Kansallisbiografia (Klinge 2006).

Runebergit muuttivat Porvooseen. Kolmas poika Walter Magnus syntyi vuonna 1838.[23]

Porvoon alkuaikoina Fredrika kirjoitti laajan romaanin *Den galnas dotter* (suom. *Mielipuolen tytär*), jonka hän kuitenkin poltti. Vuonna 1843 syntyi perheeseen neljäs poika Johan Wilhelm. Sitä seuranneen sairausajan kuluessa Fredrika Runeberg alkoi kirjoittaa historiallista romaania, joka valmistui 1844. Se jäi kuitenkin pitkäksi aikaa julkaisematta.[24]

Joulukuussa 1846 Fredrika oli mukana perustamassa Porvooseen rouvasväen yhdistystä, joka pyrki kohottamaan tyttöjen sivistystasoa ja parantamaan vähäosaisten asemaa. Fredrika valittiin johtokunnan puheenjohtajaksi, ja hän pysyi virassa 16 vuotta.[25] Hän oli myös perustamassa Porvoon ensimmäistä kansankirjastoa.[26]

Runebergien perhe kasvoi yhä. Jakob Robert syntyi 1846, Edvard Moritz 1848 ja Fredrik Karl 1850. Edvard Moritzin tosin kuoli tuhkarokkoon jo 1851. Lasten kasvatus ja hoitaminen olivat täysin äidin harteilla. Vuonna 1852 perhe muutti uuteen asuntoon, nykyiseen Runebergin kotimuseoon. Sen puutarhan hoitaminen antoi Fredrikalle mieluisaa ajanvietettä.[27]

Fredrikan lyhyitä kertomuksia ilmestyi 1850-luvulla J. V. Snellmanin toimittamassa Litteraturblad-lehdessä. Niissä hän käytti nimikirjaimia –a –g, jotka sittemmin vakiintuivat Fredrika Runebergin nimimerkiksi. Fredrika Runebergin romaani *Fru Catharina Boije och hennes döttrar* (suom. *Rouva Katariina Boije ja hänen tyttärensä*, 1881) ilmestyi 1858 *Finska Litteratursällskapetin* (*Suomalaisen Kirjallisuuden Seura*) kustantamana ja sai hyvät arvostelut. Teos kuuluu ensimmäisiin suomalaisiin historiallisiin romaaneihin ja antoi epäilemättä vaikutteita monille seuraaville kirjailijoille.[28]

Kun Johan Ludvig sai aivohalvauskohtauksen talvella 1863, Fredrika joutui miehensä hoitajaksi. Kirjeenvaihto ystävien ja lasten kanssa oli Fredrikalle keino pitää yhteyttä ulkomaailmaan. Hänen Runebergin kodista pojalleen kirjoittamistaan kirjeistä kootussa teoksessa *Brev till sonen Walter 1861–1879* (1971) on lähes 600 sivua.[29]

Johan Ludvig Runeberg kuoli 1877 sairastettuaan kolmetoista vuotta. Elokuussa 1878 Fredrika jätti Porvoon ja muutti Helsinkiin. Hän toimitti vielä *Johan Ludvig Runebergs efterlemnade skrifter* -teokset (1878–1879). Fredrika kuoli 27. toukokuuta 1879, hiukan yli kaksi vuotta aviomiehen kuoleman jälkeen.[30] Kirjailija Fredrika Runeberg haudattiin miehensä rinnalle; hänen nimensä hakattiin muistomerkin selkäpuolelle.

Fredrika Runebergin tuotanto on jäänyt miehensä tuotannon varjoon, mutta hän on silti 1800-luvun suomalaisista naiskirjailijoista tunnetuimpia. Fredrika Runeberg ehti kirjoittaa elämänsä aikana omaelämäkerran *Min pennas saga* (suom. Kynäni tarina, 1984), joka ilmestyi postuumisti vasta vuonna 1946. 1980-luvulta alkaen Fredrika Runebergin merkitys on alkanut nousta suomalaisessa kirjallisuudentutkimuksessa, mistä osoituksena ovat Tyyni Tuulion suomennokset hänen teoksistaan.[31]

Vuodesta 1986 alkaen Fredrika-komitea on jakanut FT Karin Allardt-Ekelundin aloitteesta Fredrika Runeberg -stipendiä henkilölle, joka on toiminut Fredrika Runebergin elämäntyön hengessä ”yhteisön äitinä”. Palkinnonsaajina ovat olleet muiden muassa Elisabeth Rehn, Märta Tikkanen ja Eva Biaudet. Komiteaan kuuluvat Finlands svenska Marthaförbund, Svenska kulturfonden, Svenska Kvinnoförbundet ja Svenska folkskolans vänner.[32]

23 Kansallisbiografia (Klinge 2006).

24 Kansallisbiografia (Klinge 2006).

25 Kansallisbiografia (Klinge 2006).

26 Mäkelä-Alitalo 2000, 207.

27 Kansallisbiografia (Klinge 2006).

28 Kansallisbiografia (Klinge 2006). Mikäli teos olisi julkaistu sen valmistumisvuonna 1843, kirja olisi ensimmäinen suomalainen historiallinen romaani. Ensimmäisenä pidetty Zachris Topeliuksen romaani ***Hertiginnan af Finland*** julkaistiin vuonna 1850. (Allard Ekelund 1947, 199).

29 Kansallisbiografia (Klinge 2006).

30 Kansallisbiografia (Klinge 2006); Allardt Ekelund 1947, 336–337.

31 Kansallisbiografia (Klinge 2006).

32 Svenska kulturfonden.

Muistomerkit Porvoossa

Runebergit asuivat Porvoossa neljä vuosikymmentä. Runebergin koti on runoilijakytkökseltään kiintein ja kokemuksellisin, mutta Porvoo on muistanut Johan Ludvig ja Fredrika Runebergia myös lukuisin muin muistomerkein.

Runebergien ajoista lähtien kaupunkiin on saattanut saapua höyrylaivalla nimeltä *J.L. Runeberg*. Runoilija itse antoi luvan käyttää laivassa nimeään.[33] Varsinainen alus on vaihtunut ainakin kerran.[34]

Runoilijan kuoltua hänen Näsinmäen hautausmaalla sijaitsevasta haudastaan tuli eräs pyhiinvaelluskohde. Hautamuistomerkin suunnitelmista julistettiin kansainvälinen suunnittelukilpailu, jonka voittajaksi monipolvisten vaiheiden päätteeksi valittiin kuopiolainen arkkitehti Ferdinand Öhman. Yksinkertainen muistokivi valmistui ja paljastettiin vasta keväällä 1888.[35]

Runebergin patsas sijaitsee keskeisellä paikalla Porvoon torin kupeessa. Walter Runebergin suunnittelema kokovartalopatsas pystytettiin 30.5.1885, noin kuukautta myöhemmin kuin Helsingin vastaava, hieman suurikokoisempi muistomerkki.[36] Myös patsasta ympäröivä esplanadi nimettiin Runebergin mukaan.

Vuonna 1908 Uuden Kirkkokadun nimi muutettiin Runeberginkaduksi. Runebergiin liittyvät myös Adlercreutzinkatu ja Vänrikinkatu, jotka saivat nimensä vuonna 1928, ilmeisesti Vänrikki Stoolin tarinoiden innoittamina.[37] 1900-luvun alussa kaikki Runebergin asumat talot Porvoossa saivat keraamisen muistolaatan. Aloitteen kilpeen teki Borgå Nya Tidning.[38]

Fredrika Runebergin kunnioittamiseen paikkanimillä herättiin vasta myöhemmin. Hänen nimeään kantava katu vahvistettiin uudella Johannisbergin asuinalueella vuonna 1996. Fredrikan puisto vihittiin toukokuussa 2004 aivan Runebergien pitkäaikaisen kodin, Rihkamakatu 8:n, vieressä. Puistoon sijoitettiin Gunnar Elfgren tekemä Fredrikan muotokuvapatsas, joka sijaitsi vuodesta 1957 lähtien Runebergin kodin pihalla.[39] Puistoon istutetut hedelmäpuut ja ruusut muistuttavat Fredrika Runebergille rakkaasta puutarhanhoidosta.

Runebergien vaikutukseen on laskettava myös heidän poikansa Walter Runebergin veistoskokoelma, joka sijaitsee esillä Runebergin kodin viereisessä korttelissa.

8 *Walter Runebergin suunnittelema Johan Ludvig Runebergin patsas pystytettiin Porvoon Runeberginpuistoon vuonna 1885.*

33 Mäkelä-Alitalo 2000, 133–134.

34 M/S J. L. Runeberg.

35 Mäkelä-Alitalo 2004, 54.

36 Mäkelä-Alitalo 2000, 201.

37 Mäkelä-Alitalo 2004, 44; 2008, 755.

38 Koskimies & Westerlund 2008, 755; Mäkelä-Alitalo 2004, 42, 44.

39 Hilska 2004.

Runebergin koti matkailukohteena

Runebergin koti on ollut koko toiminta-aikansa keskeinen osa Porvoon matkailua. Varhaisimpina aikoina 1800-luvun lopulla noin runsas viidesosa Porvooseen saapuneista turisteista kävi Runebergin kodissa.[40] Autonomian aikana museovieraiden lukumäärät jäivät kuitenkin vielä melko vaatimattomiksi, vaikka niiden vuotta kohti laskettu keskiarvo tuona ajankohtana lähes nelinkertaistui.

Itsenäisyyden ajan alussa kävijämäärät kasvoivat tasaisesti sotavuosiin asti. Tähän vaiheeseen liittyy konsulinrouva ja liikenainen Elin Elmgren, joka alkoi 1920-luvulla edistää Porvooseen suuntautuvaa matkailua. Hän perusti vuonna 1928 *Unter den Linden* -nimisen yrityksen, johon kuului matkustajakoti, ravintola ja turistikahvila; nämä toimivat J. L. Runebergin kodin vieressä osoitteessa Runeberginkatu 22.[41]

Elmgren nimitettiin myös Suomen matkailijayhdistyksen asiamieheksi Porvooseen sekä Koulumatkailutoimiston asiamieheksi. Noista ajoista alkaen Porvoossa ja erityisesti Runebergin kodissa on käynyt varsin runsaasti etenkin koululaisia erilaisilla retkillä.[42] Porvoosta kehittyi Suomen ensimmäinen turistikaupunki ja luokkaretkien kohde.[43]

Sotien jälkeiset neljä vuosikymmentä olivat kiivaan kasvun aikaa. Yhteiskunnan elintason noustessa kotimaanmatkailu tuli yhä useamman suomalaisen ulottuville. 1990-luvun aikana kävijämäärät lähes puolittuivat. Tähän lienee vaikuttanut Suomen liittyminen Euroopan unioniin ja edullisten ulkomaanmatkojen lisääntyminen.

2000-luvulla kävijämäärät ovat lähteneet jälleen nousuun ja Runebergin koti on palannut yhdeksi Porvoon suosituimmista nähtävyyksistä. Juhlavuonna 2004 kävijöitä oli helmikuun 5. päivästä lähtien, jolloin kotimuseo avattiin peruskorjauksen jälkeen uudelleen, noin 40 000 henkeä. Sen jälkeen kävijämäärät ovat vakiintuneet noin 20 000 henkeen vuodessa. Tämän lisäksi noin 10 000 vierailijaa tutustuu Fredrikan puutarhaan, joka on nykyisin avoinna myös yleisölle.[44]

Tilasto Runebergin kodin vierailijoiden lukumääristä: vieraiden lukumäärät keskimäärin vuosittain.[45]

Vuodet	Vieraiden lukumäärä (n.)
1882–1889	1000
1890–1899	1210
1900–1909	2380
1910–1919	3900
1920–1929	4980
1930–1939	4740
1940–1941	1985
1942–1944	20
1945–1949	10 570
1950–1959	15 410
1960–1969	18 740
1970–1979	30 141
1980–1989	38 811
1990–1999	24 205
2000–2002	22 152

40 Koskimies & Westerlund 2008, 643.

41 Koskimies & Westerlund 2008, 636–637.

42 Koskimies & Westerlund 2008, 636–637.

43 Mäkelä-Alitalo 2000, 133–134.

44 Widjeskog 2021.

45 Koskimies & Westerlund 2008, 642.

LÄHIYMPÄRISTÖN KEHITYS

Kaupungin ulkopuolella

Runebergin koti on rakennuspaikkansa ensimmäinen kaavoitettu rakennus. Paikalla ei ole tunnistettu kiinteitä muinaisjäännöksiä, mutta arkeologisia tutkimuksia ei ole myöskään tehty. Alue on ollut vuosisatoja kulttuurin vaikutuksen alla sijaitessaan Porvoon linnamäen ja myöhemmin Porvoon kaupungin liepeillä.

Ensimmäiset tunnetut kaupunkimittaukset Porvoosta tehtiin 1600-luvulla. Niistä jälkimmäinen, vuonna 1696 mitattu kartta, ulottuu Runebergin kodin paikkeille asti.[46] Sen mukaan Runebergin tontin yhteydessä sijaitsi vanha, jo tuolloin autioksi jäänyt talopaikka. Kartalle ei ole merkitty ympäröivän maan käyttötarkoitusta, mutta maastosta, sijainnista ja myöhemmistä kartoista päätellen se lienee ollut ainakin osittain viljeltynä.

Porvoon kaupunki laajeni hitaasti, ja kaupungin virallinen eteläreuna ja meritulli sen mukana siirrettiin vuosien 1726–1755 välillä jokivartta pitkin etelämmäs tulevan Runebergin tontin länsipuolelle.[47] Tullikokonaisuuteen kuului tullitalo, -portti, -laituri sekä aidattu viljelysmaa. Runebergin kodin alue pysyi kuitenkin vielä säädellyn kaupunkialueen ulkopuolella.

Tullin eteläpuolella levittäytyivät Ånäsin säterin maat. Everstiluutnantti O. R. Glansenstierna myi ne vuonna

9 Vuonna 1696 julkaistu Samuel Broteruksen kartta on Porvoon tunnetuista kartoista toisiksi vanhin ja ensimmäinen, joka perustui mittaukseen. Sen mukaan tulevan Runebergin kodin paikkeilla oli hylätty talopaikka ja haka. Vanhan kartan mahdollisten epätarkkuuksien vuoksi autiotilan täsmällisen sijainnin määrittäminen on mahdotonta. Stockholms Riksarkivet. Kopio vuodelta 1965. 1:300. KA: Kk.

46 Hakanpää 2008, 16 & liite 3.1.

47 Hartman 1908, 325, 371.

1764 Porvoon kymnaasille (Borgå gymnasium), jonka lehtorit alkoivat viljellä sitä osana palkkatulojaan. Kaupasta huolimatta tila sai aluksi säilyttää aatelisomistukseen liittyvän verovapautensa.[48]

Runebergin kodin alue oli kaupungin ja Ånäsin rajavyöhykettä. Vuosina 1768 ja 1792 tehtyjen mittausten perusteella tontin alueella oli ainakin viiden eri viljelijän maita, mistä päätellen paikan maaperä oli erityisen haluttua. Suullisen perinteen ja paikalla vielä 1900-luvun alussa kasvaneen kasvillisuuden perusteella paikalla viljeltiin viimeistään 1800-luvun alkupuolella hedelmiä.[49]

48 Hartman 1908, 466–468; Mäntylä 1994, 431, 442.

49 Strömborg 1937, 1, 8; Ida Strömborg, päiväämätön muistio, 2. SLSA 1107: I.3.4: ”oidentifierade gruppen”.

10 *Tulevan Runebergin kodin paikkeilla oli vuosina 1768 ja 1792 mitattujen karttojen mukaan viiden eri viljelijän maita, joista osa maksoi veronsa kaupungille ja osa Ånäsin säterille. useista jakajista päätellen maa oli erityisen haluttua. Alempi kartta on vanhempi. Sen mukaan pohjoisinta savimaata (43) viljeli porvari Öholm. Kapeaa savihiuetilusta (32) viljeli vauras kauppias Johan Solitander ja eteläisintä savimaatilusta (34) raatimies Nymalm. Ylempi kartta on Nils Hedengranin mittaama vuonna 1792 eli melkein 25 vuotta edellisen jälkeen. Sen mukaan keskimmäinen tilus (64) maksoi veronsa kaupungille, ja sitä piti kansimies Höck. Näiden ympärillä oli kaupungin yhteispeltoja. 1:300. 1768 (alempi): KA: MmhUa; 1792 (ylempi): KA: Kk.*

Empirekaava

Runebergin kodin tontti sai nykyiset rajansa, kun Porvoon kaupunkia alettiin uudistaa ja laajentaa 1830- ja 1840-luvuilla. Tiivis keskiaikainen kaupunki oli määrä muuttaa väljäksi ja säännölliseksi empirekaupungiksi. Keisari Nikolai I määräsi kaavoitustyöstä elokuussa 1830, ja seuraavana vuonna maanmittari Johan Fredrik Barck teki mittaukset ja laati ehdotuksen uudesta asemakaavasta. Lopullisen kaavan viimeisteli intendentinkonttorin johtaja Carl Ludvig Engel vuonna 1832.[50]

Barckin asemakaavassa uusi Porvoo muodostuisi 50 suorakaiteenmuotoisesta korttelista, joista jokainen käsittäisi 6 tonttia. Kortteleita rajaisivat 25 kyynärän levyiset kadut. Tontit merkittiin maastoon heinäkuun 1831 aikana. Engel säilytti tonttijaon perusidean mutta jakoi kaupungin lisäksi kolmeen kaupunginosaan erikoisleveillä, 50 kyynärän kaduilla.[51] Engelin asemakaava vahvistettiin tammikuussa 1833.[52] Ennen Porvoota vastaavantyyppinen väljä kaava oli Suomen suuriruhtinaskunnassa vahvistettu vain Turussa, kaksi vuotta aiemmin.[53]

Paloturvallisuus oli Porvoon uuden asemakaavan keskiössä. Ruutukaavan joen suuntaista sijoittamista perusteltiin paitsi edustavilla näkymillä ja kaupankäynnin tarpeilla, myös helpolla ja tehokkaalla vedensaannilla tulipalon sattuessa. Kaupunginosat muodostavien puistokatujen lisäksi paloturvallisuutta edistettiin kieltämällä mansardikatot ja yhtä kerrosta korkeammat talot.[54] Tonteilla asuinrakennus tuli sijoittaa kadun varteen ja ulkorakennukset pihan sivuille siten, että ne väistivät naapurin rakennuksia.[55]

Uuteen kaupunkikuvaan kuuluivat suorat, leveät kadut ja niitä rajaavat umpinaiset korttelit mataline, aumakattoisine rakennuksineen ja aitoineen. Kokonaisvaikutelmaa tekivät eloisammiksi korttelipihoilta katutilaan työntyvät runsaat istutukset sekä julkiset, säntilliset aukiot ja puistot, jotka suunniteltiin ensimmäistä kertaa Suomen kaupunkisuunnittelun historiassa myös rahvaalle avoimiksi. Kaupunkikuvan ihanteesta tuli yhdenmukaisempi kuin koskaan aiemmin.[56]

50 Mäkelä-Alitalo 2000, 138, 140, 142.

51 Leveät kadut tunnetaan nykyisin Mannerheimin- ja Aleksanterinkatuina. Hoitokustannusten pienentämiseksi ne sovittiin myöhemmin 40 kyynärän levyisiksi. Mäkelä-Alitalo 2000, 142–143, 145.

52 Mäkelä-Alitalo 2000, 146.

53 Lilius 1985, 28–32.

54 Valtonen 2014, 6.

55 RKY: Empire-Porvoon puutalokorttelit ja julkiset rakennukset.

56 Lilius 1989, 190–193, 225.

Tulevan Runebergin kodin tontti sijoittui kolmannen kaupunginosan pohjoisrajalle, korttelin 39 kaakkoiskulmaan, Aleksanterin- ja Kirkkokadun (nykyään Runeberginkatu) risteykseen. Insinööri Clas Wilhelm Gyldénin kartta vuodelta 1843 näyttää päällekkäin todellisen kaupunkirakenteen ja suunnitelman sekä uudet kaupunginosaraja ja katunimet. Kohdetontin länsipuolella sijaitsi vielä tullitalo. 1:300. KA: Kk.

Kaava toteutuu ja kehittyy

Uudisrakennustoiminta pääsi kunnolla alkuun 1840-luvun alussa. Rakennuskomitean toiveesta uudistustyöt aloitettiin rakentamattomilta tonteilta purkutöiden asemesta. Huokeat lainaehdot kannustivat rakentamista.[57] Vuosi 1845 oli rakennustoiminnan kannalta yksi Porvoon siihenastisen historian aktiivisimmista. Jokainen rakentamaton tontti mitattiin ja aidattiin, ja kesällä valmistuivat ensimmäiset osat Nikolain-, Aleksanterin ja Piispankatuja.[58]

Vuoden 1849 lopussa uusia taloja oli valmiina 25, tekeillä viisi ja rakennusluvan saaneita niin ikään viisi. Vajaa puolitoista vuotta myöhemmin valmiiksi oli saatu vielä enemmän taloja, ja lähes koko senaatilta saatu rakennuslaina oli myönnetty hakijoille. Kaupunki alkoi saavuttaa empirekaupungille ominaista luonnettaan, kun tonteille istutettu kasvillisuus alkoi varttua. Torit ja muut julkiset aukiot varustettiin lehmuksin, vaahteroin ja hevoskastanjoin. Yksityistonttien yksi sivu velvoitettiin istuttamaan lehtipuilla.[59]

Valtiovalta sääti vuonna 1856 kaupunkien yleisen rakennusjärjestyksen. Siinä Suomen kaupungit jaettiin neljään ryhmään, joista Porvoo kuului kolmanteen yhdessä Pietarsaaren, Rauman, Loviisan, Haminan, Uudenkaarlepyyn ja Tampereen kanssa. Kolmannessa ryhmässä ihanteena oli rakentaa kivikaupunki, jonka keskeisissä osissa tonttien minimikooksi määrättiin 6300 neliökyynärää (n. 1575 m²). Kivitalojen kokoa ei rajoitettu, mutta puurakennusten korkeus rajattiin 10 ja 9 kyynärään ja kaikki rakennustoiminta otettiin luvanvaraiseksi. Kaikkien kaupunkien tuli uusia omat järjestyksensä tämän mukaisesti.[60]

Porvoon uusi rakennusjärjestys otettiin käyttöön vuonna 1869.[61] Tässä vaiheessa vasta noin puolessa Engelin kaava-alueen kortteleista oli rakennuksia ja valtaosa tonteista oli tyhjillään.[62] Harvoilla oli kuitenkaan varaa kivitaloihin, ja uusi aika näkyi selvimmin rakennusten uusrenessanssijulkisivuissa.[63] Korkeat kivitalot sallivasta rakennusjärjestyksestä huolimatta Empire-Porvoo jatkoi siis vielä pitkään kehittymistään Engelin asemakaavan hengessä ja siitä tuli 1800-luvun lopulle mennessä yksi Suomen yhtenäisimmistä empirekaupunginosista.[64]

57 Mäkelä-Alitalo 2000, 150, 156, 157.

58 Mäkelä-Alitalo 2000, 160. Nikolainkatu on 1930-luvula lähtien tunnettu Mannerheiminkatuna.

59 Mäkelä-Alitalo 2000, 168–169.

60 Mäkelä-Alitalo 2000, 190.

61 Mäkelä-Alitalo 2000, 190.

62 Ks. senaatin kartta; Koskimies & Westerlund 2008, 175.

63 Valtonen 2014, 6.

64 RKY: Empire-Porvoon puutalokorttelit ja julkiset rakennukset.

12 *1870-luvulla Runebergin kodin ympäristö oli kaupungin eteläosien harvoja jo rakennettuja alueita. Kartan perusteella ensin myytiin korttelien kulmatontit, mikä lienee ollut mieleen sekä tontin ostajalle että myyjälle. Rakennuttaja sai kulmatonteille näkyviä liiketiloja ja kaupunki nopeammin jäsennetyn ilmeen. Myös Runebergin talon korttelissa valmistuivat ensin kulmatontit. Porvoon torilta joelle laskeva Esplanadi (yllä) ei alun perin sisältynyt Carl Ludvig Engelin kaavasuunnitelmaan. Idea syntyi ja toteutettiin 1860-luvun lopussa keskieurooppalaisten esikuvien innoittamana. 1:300. Senaatin kartta 1873. KA: MmhHka.*

13 *Aleksanterinkatu 1880-luvulla, jolloin sen lehmukset olivat vielä nuoria. Bulevardimainen Aleksanterinkatu rajaa toista kaupunginosaa (oikealla) kolmannesta (vasemmalla). Vasemmalla seisovalta Runebergin kodilta avautuu näkymä kauas Porvoon maalaiskunnan puolella sijaitseville Näsin kartanon rantaniityille ja pelloille. Charles Riis 20.9.1883. PM.*

Modernit kaavat

1900-luvulla porvoolaiset vaurastuivat muun yhteiskunnan lailla. Yhä useammalla oli varaa rakentaa vuoden 1869 rakennusjärjestyksen enimmäisrajojen mukaisesti monikerroksisia kivitaloja. Vanhan Porvoon kaupunginosan arvo tunnustettiin ja se sai ensimmäisen suojeluun pyrkineen asemakaavansa jo vuonna 1911. Suojeluasema vahvistui vuonna 1936, kun vuoden 1932 asemakaavalaki mahdollisti kaupungeille jonkin kaupunginosan suojelun julistamalla se vanhaksi kaupunginosaksi.[65]

Runebergin kotia ympäröivä Empire-Porvoo alkoi sen sijaan kehittyä epätahtisesti. Runebergin kotia ympäröivä alue merkittiin vuoden 1936 kaavassa asuinkerrostaloalueeksi.[66] Kaupunginosan matala puurakennuskanta alkoi korvautua modernien rakennustapojen ja kaupun-

65 Koskimies & Westerlund 2008, 174.

66 Koskimies & Westerlund 2008, 175.

14 *Ote Porvoon kaupungin asemakartasta 1903, jolloin Runebergin kodin korttelin kaikki tontit oli lunastettu. Kartan mukaan keskimmäisille tonteille oli noussut pakkahuone sekä Folkhögskolanin eli kansanopiston puinen koulutalo. Valmistuneita yksityistaloja ei eritellä. Kaupunginosan ilme oli yhtenäisimmillään. 1:300. KA: Kk.*

15 *Porvoon uusia kaupunginosia vuonna 1898 Näsinmäeltä tarkasteltuna. Runebergin talo kohosi vehreyden keskeltä tiiviisti rakennetun jokivarren takana. Kuva: Natalia Linsén, teoksessa Natalia Linsénin ja John Granlundin Porvoo (2014), alkuperäinen: PM.*

kisuunnitteluperiaatteiden mukaisesti rakennuttajien resurssien määräämässä tahdissa. Aluksi uudistaminen sijoittui lähinnä Raatihuoneenkadun (kartoilla Stadshusgatan) pohjoispuolelle.

Talvisodassa 42 porvoolaistaloa tuhoutui helmikuun 1940 pommituksissa.[67] Niistä neljä sijaitsi Runebergin kodin korttelissa ja yksi vastapäätä Aleksanterinkadulla. Tuhon käynnistämä uudisrakentaminen muutti Runebergin kodin korttelia merkittävästi, joskin uusissa rakennuksissa otettiin huomioon olemassa olevan kaupunkiympäristön erityispiirteitä.

Kaupunginosien raskaimmat muutokset tehtiin 1960-luvulla, jolloin liikenteen ja teollisuuden kasvaessa myös kaupunki laajeni voimakkaasti, ja keskustan tonteille haluttiin rakentaa tehokkaammin. Aleksanterinkadun varrelle valmistui 1950–1970-luvuilla useita korkeita kerrostaloja, joista yksi Runebergin kotia vastapäätä vuonna 1962.[68] Kehitys liittyi ajankohdan elinkeinojen raken-

67 Uusi Suomi 14.11.1940.

68 Valtonen 2014, 6, 234, 239, 243–246.

16 *Ote Porvoon kaupungin asemakaavasta 1931. Tullikamari ja ruotsinkielinen kansanopisto olivat laajentaneet tilojaan Runebergin kodin korttelin eteläpäässä. 1:300. KA: Kk.*

17 *Empire-Porvoota Näsinmäeltä vuonna 1930, jolloin Aleksanterinkadun lehmukset ja Runebergin kodin koivut jo peittivät näkymän talolle. Siiri Suo. MV.*

nemuutokseen ja sitä varten luotuihin yhteiskunnan mekanismeihin kuten 1940-luvun lopulla säädettyyn Arava-lainajärjestelmään. 1940- ja 1970-lukujen aikana Porvoon kaupungin väestö tuplaantui.[69] 1960-luvun puolivälissä käytiin myös ensimmäiset keskustelut Aleksanterinsillan rakentamisesta Porvoonjoen yli.[70]

Vaiheen muutoksiin kuuluu myös Walter Runebergin veistoskokoelmaa esittelevän näyttelytilan perustaminen Runebergin kotia vastapäiselle tontille osoitteeseen Aleksanterinkatu 5 / Runeberginkatu 19.[71] Tontin toinen rakennus sovitettiin lasten taidekouluksi 1990-luvun alussa.[72] Yhdessä Runebergin kodin länsipuolella sijaitsevan pihakokonaisuuden kanssa näillä rakennuksilla on sittemmin ollut painottunut rooli museon lähiympäristön empireilmeen säilyttäjänä.

1970-luvulla Empire-Porvoon alueelle laadittiin asemakaava, joka edellytti vain muutaman vanhan puutalon säilyttämistä.[73] Jokikadun varrelle nousi useita suurikokoisia lamellikerrostaloja, ja Runebergin kodin vieressä sijainnut, 1900-luvun alussa valmistunut Folkhögskolanin koulutalo purettiin. Puutalojen katoaminen käynnisti kuitenkin myös Empire-Porvoon suojelutahdon.[74] Jo vuonna 1985 alueelle vahvistettiin uusi kaava, jossa 39

69 Paaso 1980, 60.
70 Hk pk 8.12.1965, 18.3.1966 ja 5.5.1972. PM.
71 HS 30.12.1961.
72 Valtonen 2914, 332.
73 Valtonen 2014, 6.
74 Ruth 1991, 3, 33–44.

18 *J. E. Strömborgin vuonna 1889 perustama Folkhögskolan oli Suomen ensimmäinen kansanopisto. Opisto aloitti Pappilanmäellä, mutta hankki tontin Runebergin kodin naapurista vuonna 1898. Arkkitehti V. Sucksdorffin suunnittelema koulutalo valmistui vuonna 1901. (Hartman 1908, 720–721.) Rakennus purettiin 1970-luvulla. Pekka Kärki 1972. Neg RHO 8918. MV.*

rakennusta määrättiin säilytettäviksi historiallisesti arvokkaina tai kaupunkikuvallisesti tärkeinä. Uudisrakentamisessa tavoitteeksi asetettiin pientalovaltaisuus.[75]

Huonoon kuntoon päässyttä vanhaa rakennuskantaa alettiin kaavamuutoksen myötä kunnostaa. Enemmistö uudisrakennuksista pyrittiin toteuttamaan puujulkisivuisina pienkerrostaloina tai sijoittamaan ne korttelien keskiosiin.[76] Keskustan uusi kaava vuodelta 1991 pyrki ottamaan huomioon myös tyylihistoriallisten piirteiden jatkuvuutta.[77]

Runebergin kodin välittömässä läheisyydessä tehtiin 2000-luvun alussa merkittäviä muutoksia. Aleksanterinkadulle kulmittain vastapäätä Runebergin kotia valmistui kaksi kerrostaloa, joista likeisempi on ympäristöönsä nähden erityisen suurikokoinen. Vuonna 2004 Aleksanterinkadun länsipäähän Porvoonjoen ylitse valmistui uusi silta, joka teki Runebergin kodin ohittavasta Aleksanterinkadusta kaupungin toisiksi tärkeimmän läpiajoreitin. 2010-luvun alussa Runeberginkadun varrelle siirrettiin yksikerroksinen 1800-luvun kaupunkitalo, ns. Ristolan talo.

75 Koskimies & Westerlund 2008, 173, 175; Valtonen 2014, 6.
76 Valtonen 2014, 6.
77 Koskimies & Westerlund 2008, 175.

19–20 *Runeberginkatua kesäkuussa 1972 ja 2020. Katutila on säilynyt matalana ja avarana. Kuvien ottamisten välillä Folkhögskolanin puutalo on purettu ja sitä vastapäiselle tontille on siirretty keltainen, uusrenessanssihenkinen puutalo. Näkymän taustalle on noussut uusi kerrostalo. Merkittävimmin katukuvaan on kuitenkin vaikuttanut puuston väheneminen. 1972: Pekka Kärki. RHO 8920. MV.*

21–22 *Aleksanterinkatua vuosina 1966 ja 2020. Kadun tärkeimmät elementit, Runebergin koti ja lehmukset, hallitsevat leveää katua. Kuvien ottamisen välillä kaksi Aleksanterinkadun lehmusta on kaadettu Runebergin talon päädyn kohdalta ja vaijerikatuvalot on vaihdettu varrellisiin valaisimiin, todennäköisesti sillan rakentamisen yhdessä 2000-luvun alussa. 1966: P. O. Welin. HK19681231:84. MV.*

Nykytila

Runebergin koti on olennainen osa Porvoon valtakunnallisesti tunnustettua empirekaupunginosaa. Suomen kaupunkeja rakennettiin 1800-luvun alkupuolella empiren ihanteiden mukaisesti hyvin laajasti, mutta ajan kaupunkisommittelua ja rakennuksia yhdistäviä kokonaisuuksia on säilynyt Porvoon lisäksi vain Pietarsaaressa, Uudessakaupungissa ja Porissa, sekä pienempinä fragmentteina Oulussa, Turussa ja Hämeenlinnassa.[78]

Joelle laskeva rinne nostaa Runebergin kodin näkyvään osaan Porvoonjokirannan urbaania suurmaisemaa. Runebergin koti on yksi rakennuksista, jotka ylläpitävät jokirannan empirehenkeä. Näitä rakennuksia yhdistää yksikerroksisuus, aumakatto ja kohti jokea asettuva rintamalinja. Ankaraa asetelmaa pehmentävät runsaat vanhat lehtipuut.

78 Lilius 1985, 28–36

Runebergin kodin sijainti Aleksanterin- ja Runeberginkatujen risteyksessä tekee rakennuksesta tärkeän kahdelle katumiljöölle. Runebergin kodin lähikaduilla säännöllinen empirekauden ruutukaava on säilynyt hyvin ja katujen pitkät näkymäakselit hahmottuvat poikkeuksetta. Toista ja kolmatta kaupunginosaa erottava Aleksanterinkatu lehmusrivistöineen on erittäin tärkeä empirekaavan osatekijä.

Aleksanterinkadun pohjoispuolella, nykyisessä ydinkeskustassa, rakennustehokkuus on selvästi eteläpuolta suurempi ja enemmistö puurakennuskannasta on korvattu 1900- ja 2000-lukujen liike- ja kerrostaloilla. Erityisesti 1960–1970-lukujen rakennukset ovat suurikokoisia, ja monet niistä on rakennettu irti katulinjasta keskemmäs tontteja. Täällä katunäkymät ovat suomalaiselle kaupunkimaisemalle tyypillisen monimuotoiset.

Sen sijaan Aleksanterinkadun eteläpuolella alkuperäistä 1840– 1910-luvuilla valmistunutta matalaa puurakennuskantaa on säilynyt hyvin. Empirekaupunginosan parhaiten säilyneet kokonaisuudet sijaitsevat kuudessa korttelissa Aleksanterin- ja Lukiokatujen varsilla. Runeberginkadulla, vastapäätä Runebergin kotia sijaitseva kortteli on säilyttänyt puukaupunkiluonteensa kaupunginosan parhaiten. Sen uusin jäsen on paikalle siirretty Kansalaisopiston vanha piharakennus osoitteessa Runeberginkatu 6.[79]

79 Rakennus sijaitsi alun perin Mannerheiminkadun ja Rauhankadun risteyksessä.

23 *Runebergin koti Porvoonjoen rantamaisemassa, jonka ominaisluonne on tällä kohdalla matala ja varsin yhtenäinen. Ankaran ruutukaavan vuoksi rakennusten rintamalinja on suora. Runebergien piharakennuksen keskuslämmityspiippu osallistuu maisemaan pienenä tornina. Talvimaiseman varsinaisena dominanttina näkyy kuvassa Silfviuksen eli Holmbergin talon kuusiryhmä, joka kaadettiin kevättalvella 2021.*

Runebergin kodin lähikaduilla katurajat ja räystäslinjat ovat moninaistuneet rakennuskannan uusiutuessa. Tyhjiä tai vain osittain rakennettuja tontteja on täydennetty pääsääntöisesti empirekauden rakennuksia korkeammilla rakennuksilla. Myös Runebergin kodin korttelissa rakennuskanta on ajallisesti kerrostunutta, ja alkuperäisten empirerakennusten lisäksi korttelista erottuu ennen kaikkea Folkhögskolanin uudempi rakennuskanta. Korttelin rakennusten koko on kuitenkin yhtenäisen maltillinen.

24–25 *Runeberginkadun katutilaa Runebergin kodin kohdalla kohti pohjoista eli keskustaa sekä etelää. Rakennuskanta on ajallisesti kerrostunutta, mutta leveä katutila ja matalat räystäslinjat yhtenäistävät ilmettä. Pitkät aidat ja kadun puolelle työntyvät lehtipuut ovat empiren katutilalle ominaisia. 2000-luvun alussa valmistunut kerrostalo kuvan 24 oikeassa laidassa poikkeaa vallinneesta järjestyksestä.*

26 *Lehmukset hallitsevat leveää Aleksanterinkatua. Myös Runebergin kodin puutarha osallistuu Aleksanterinkadun vehreän tunnelman luomiseen.*

27 *Ajoituskaavio Runebergin kodin lähirakennuksista. Punaisella on esitetty vuoteen 1869 mennessä valmistuneet, keltaisella vuosina 1870–1949 valmistuneet ja sinisellä sitä uudemmat rakennukset. Runebergin kodin läheisyydessä on erityisen paljon 1800-luvun rakennuskantaa. Lähes kokonaan punaisen korttelin ainut sininen rakennuskin on oikeasti vanhempi, mutta siirretty tälle paikalle 2010-luvun alussa. Rasteroitu alue kuvaa valtakunnallisesti merkittäviksi luokiteltua rakennettua kulttuuriympäristöä. Saatsi Arkkitehdit, 1:300.*

28–29 *Kuvapari pääkuistilta lounaaseen vuosilta 1964 ja 2020. Lähirakennuskanta on säilynyt samana 1840-luvulta lähtien. 1960-luvun jälkeen kuistia reunustavat koivut on kaadettu ja maisemaa peittää korkea päärynäpuu, jonka oletetaan kasvaneen Fredrika Runebergin aikaisesta juurivesasta. Näsin pelloille vaneritehtaan taakse on noussut 1990-luvulta alkaen uusi kerrostalojen kaupunginosa. Äänimaisemaa hallitsee liikenne, mutta kaukomaisema Kokonmäen suuntaan on edelleen metsäinen. 1964: Mai-Rit Valtimo. PM.*

TONTIN VAIHEITA

LINDHIEN AIKANA

Runebergin kotina myöhemmin tunnettu tontti muodostettiin vuoden 1833 asemakaavassa. Rakentamattoman tontin osti lehtori Daniel Lindh. Tonttipaikan useat maanomistajat tekivät kaupasta monivaiheisen, kun osansa myi ensin 13.9.1843 leski Lovisa Gestrin Korsnäsistä, sitten 25.9.1843 nahkuri Hans Dalin ja lopulta 23.10.1843 neiti Anna Catharina sekä holhoojansa, kauppias Magnus Arllandt.[80] Tontin omistuksen siirtymisestä kuulutettiin vasta loppukeväästä 1845.[81]

Tontti sijoittui uuden korttelin koilliskulmaan. Kulmasijainnin vuoksi pihaan saapuminen oli järjestettävissä kahdesta eri suunnasta. Tontin itäpuolella maasto oli tasaista, mutta tontin kohdalla se taittui yhtäkkiä rinteeksi ja laski kohti lounaan puolella virtaavaa Porvoonjokea. Paikka oli riittävän korkealla välttyäkseen joen tulvilta mutta riittävän matalalla saadakseen tarvittaessa no-

80 Till Borgmästare och Råd 20.8.1844. SLSA 1104: V.7.6.2: XXIII.III.37.

81 Finlands Almänna Tidning 28.5.1845 & 30.5.1845.

30 *Tontin järjestely on säilynyt samana alusta lähtien. Itäosassa tontin ylimmällä kohdalla sijaitsee asuinrakennus ja sen edessä terassimainen yläpiha. Eteläosassa on ulkorakennus (piharakennus) ja sen edessä talouspiha. Alapihalla sen länsiosassa on puutarha. C. J. E. Gustavson 1844. PM.*

peasti sammutusvettä. Alaa tontilla oli 1870 neliömetriä.[82]

1800-luvun puolivälissä kaupunkiasumisessa oli vielä paljon omavaraistalouden piirteitä. Vaikka monia taloushyödykkeitä saattoi hankkia käsityöläisiltä ja kaupunkiin myymään tulevilta viljelijöiltä, paljon tehtiin pihapiirissä. Tontille tuli mahtua isäntä- ja palvelusväen asuintilojen lisäksi kaivo, pieni ruokamaa ja leivintupa sekä suojat eläimille ja eläinten ruoalle, polttopuille, ajokaluille sekä sesongin ulkopuolisille tarvikkeille.[83] Enemmistö talouden raaka-aineista kiersi keittiön, kotieläinten ja puutarhan väliä.

Tontin rakennuskanta, talo ja ulkorakennus, rakennettiin vuosina 1844–1845. Tässä vaiheessa itäpuolen Kirkkokatu, tuleva Runeberginkatu, oli vielä rakentamatta.[84] Asuinrakennus sijoitettiin rinteen ylälaitaan tontin itäosaan, ja ulkorakennus tontin etelälaitaan vasten eteläisen naapurin tonttia. Tontin vapaille laidoille rakennettiin umpinainen lankkuaita pitkän perinteen mukaisesti. Siihen tehtiin Aleksanterinkadun puolelle kaksi lautaporttia pielipylväineen: leveä, kaksipuoleinen ajoportti ja kapeampi käyntiportti. Kolmas, arkiportti, tehtiin tontin kaakkoissyrjälle asuin- ja ulkorakennuksen väliin. Sisäänkäynti taloon kävi pihan kautta.

Lindhit muokkauttivat pihasta kolmiosaisen. Talon rakentamisen jälkeen he rakennuttivat jäljelle jääneen pihan puoliväliin kivipenkereen ja eteläosaan kaivon.[85] On mahdollista, että osa muurikivistä olisi peräisin kymnaasin opettajien viljelmistä tai jopa paikalla aiemmin olleen autiotilan rakennuskannasta. Pengermuurin avulla asuinrakennuksen edustalle saatiin tasainen yläpiha ja rinteen alaosaan noin 500 neliömetrin puutarha. Ulkorakennuksen edustalle jäi kapea, viettävä talouspiha.

Lindhien hankkiessa paikan sillä vaikuttaa kasvaneen runsaasti aiempien omistajien istuttamaa kasvillisuutta. Tästä tunnetaan kuitenkin vain se osa, joka säilyi vielä Runebergien kauden ylitse. Ida Strömborg mainitsee vuonna 1937 laatimassaan inventoinnissa näiksi Lindhejä edeltäneiksi puiksi 'suuren päärynäpuun', 'suuret hapanomenapuut', 'happaman ruokaomenapuun' sekä suuren orapihlajapuun, joka kasvoi yläpihalla Aleksanterinkadun lähellä. Näistä vanhuksista 'hapan ruokaomenapuu' oli inventoinnin aikaan jo kaadettu.[86]

31 *Runebergin kodin pihaa keskeisesti jäsentävä pengermuuri on ollut paikalla tontin ensimmäisen asukkaan Daniel Lindhin ajoista lähtien. On myös mahdollista, että osa siitä olisi valmistunut jo kymnaasien opettajien tai jopa 1600-luvun lopulla autioksi jääneen tilan tarpeisiin.*

82 Palovakuutusasiakirjan mukaan tonttiin kuului 5250 neliökyynärää. Autonomian aikaan Suomessa käytettiin yleisesti venäläiseen kyynärään eli arsinaan (aršin) perustuvaa pituusmittajärjestelmää (arsina on 71,12 cm ja neliöarsina 5058 cm² eli noin 0,5 m²), mutta palovakuutuksessa on käytetty vanhempaa, Ruotsin vallan aikaista kyynärää (59,3 cm, neliökyynärä 3516,5 cm²). Tarmo 19.12.1845. KA; MV: Vanhat mitat rakentamisessa.

83 Niiranen 1981, 18.

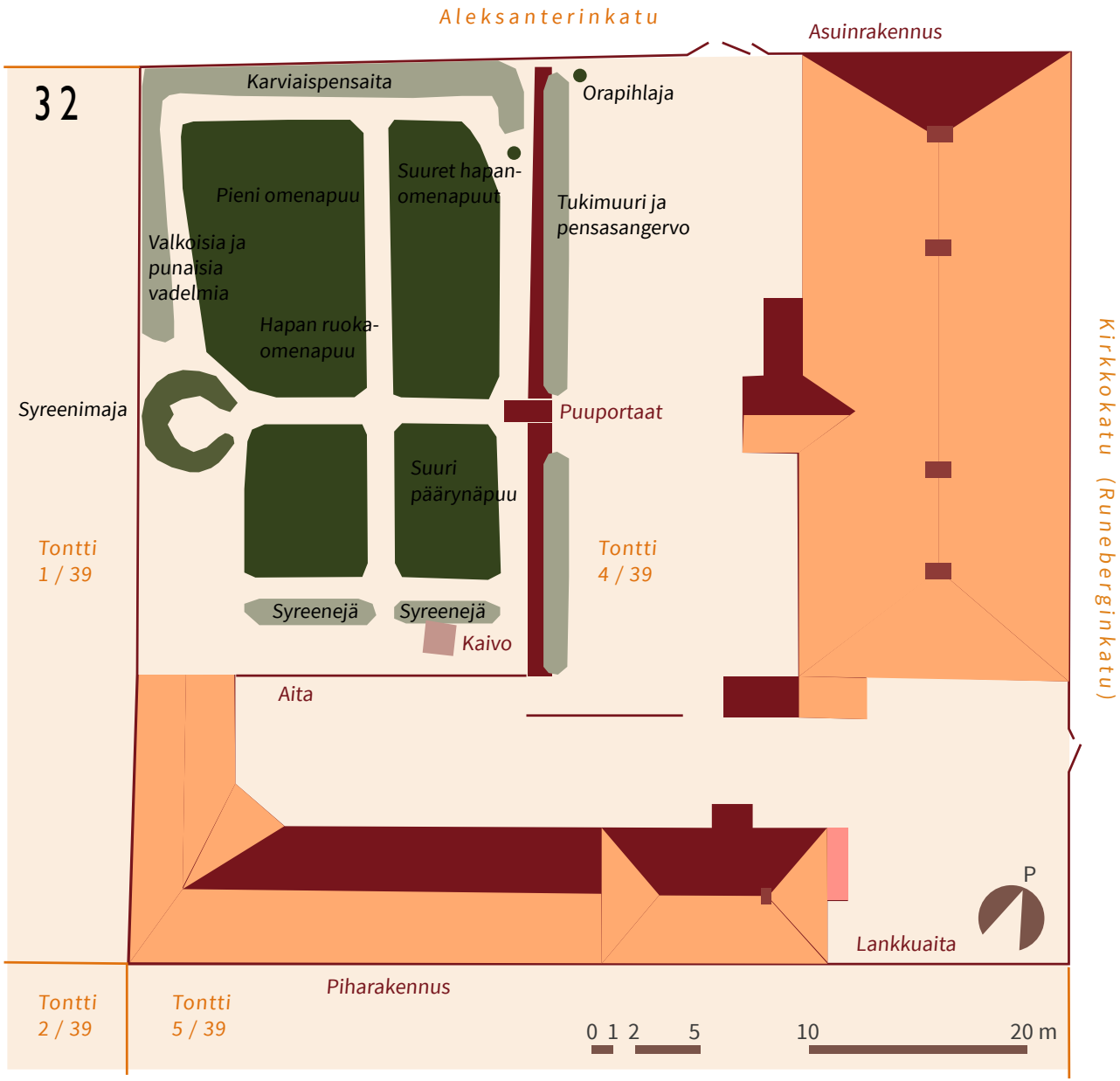
84 Tarmo 19.12.1845. KA.

85 Strömborg 1937, 8; Tarmo 19.12.1845. KA.

86 Strömborg 1883, 19; Strömborg 1937, 1, 3, 8; Ida Strömborg, päiväämätön muistio, 2. SLSA 1107: I.3.4: "oidentifierade gruppen".

Lindhit myös kehittivät puutarhaa. J. E. ja Ida Strömborgien muistiinpanojen mukaan he määrittelivät puutarhaan keskiakselin, joka kytkeytyi asuinrakennuksen kuistiin. Akselille tehtiin suora käytävä, joka ylitti pengermuurin puisin portain ja päättyi syreeneistä muodostettuun lehtimajaan. Keskikäytävä leikattiin poikkikäytävällä niin että puutarha jakautui neljään osaan. Näille istutusalueille istutettiin ainakin yksi uusi, pieni omenapuu, ja lankkuaidan vierelle valkoisia ja punaisia vadelmia ja karviaisia. Puutarhan etelälaidalle laitettiin syreeniaidat estämään näkyvyyttä talouspihalle. Ylä- ja alapihojen rajalle muurin päälle istutettiin valkoinen pensasangervo.[87]

87 Strömborg 1937, 3, 8.

32 *Lindhien piha sellaisena kuin se tunnetaan intendentti Strömborgien muistiinpanojen pohjalta. Lindhit jäsensivät pihan kolmeen osaan eli puutarhaan, yläterassiin sekä syrjemmällä sijaitsevaan talouspihaan. Yläterassin muodosti asuinrakennuksen eteen tehty leveä kivipenger, jota korostettiin istutuksilla. Edustuspihan eli yläterassin ja puutarhan sommitelmasta tehtiin keskeissymmetrinen. Hiekkakäytävällä osoitettu keskiakseli asettui asuinrakennuksen pääkuistin ja puutarhan perällä olevan syreenimajan välille. Penkereen kohdalle tuli puinen portaikko. Keskiakselin käytävä leikattiin toisella hiekkakäytävällä, jolloin puutarhan keskelle muodostui neljä istutusaluetta. Tonttia kiertävän aidan viereen istutettiin marjapensaita ja puutarhan eteläreunaan tehtiin kaivo.*

RUNEBERGIEN AIKANA

Asettautuessa 1850-luvulla

Runebergien hankittua Lindhien talon vuonna 1852 he säilyttivät pihan Lindhien aikaisen perusrakenteen. Uusien ja vanhojen omistajien kuuluessa samaan sivistyssäätyyn taloudenpito ja sen vaatimat kalustotarpeet säilyivät entisellään. Ulkorakennuksessa pidettiin vielä Runebergien kauden alussa lehmiä ja kanoja sekä ainakin yhtä hevosta.[88] Yläpiha oli nurmella ja Aleksanterinkadun puoleiselle portille johti vain polku.[89]

Alkuaikoina 1850-luvulla Fredrika täydensi puutarhaa lähinnä puilla. Hän istutti kolme luumupuuta sekä yhden omenapuun jokaiselle pojalleen (nro:t 4–9 ja 13–15, ks. kuva 46).[90] Koska perhe vietti kesät maalla Lill-Kroksnäsissa, oli tärkeää että kasvit eivät vaatineet kastelua ja sadon saattoi kerätä vasta syksymmällä perheen palattua takaisin kaupunkiin.[91] Fredrikan poistamia kasveja ei tunneta.

Ensimmäisinä vuosina puutarhassa oli lähinnä hyötykasveja. Niihin kuuluivat ainakin raparperi, piparjuuri ja patienza eli pinaattihierakka.[92] Kukkia oli suhteellisen vähän. Joitakin vihannespenkkejä reunustivat hopeavillakat, tuhatkaunot, orvokit ja resedat, ja toisia kapeat ruohoreunukset. Lisäksi penkeissä oli valko- ja violettikukkaisia illakkoja, ukonhattuja ja vaaleankeltaisia päivänliljoja.[93] Fredrika Runeberg istutti itse valkolehdokin ja violetin leimun sekä Stor-Kroksnäsin tilalta saadut valkokukkaiset jasmikkeet syreenimajan sisäänkäynnin molemmille puolille.[94]

1860-luvun puolivälissä Fredrika Runeberg istutti pihan eteläosaan portin lähelle kaksi koivua, jotka nimesi 'Fredrikaksi' ja 'Johan Ludvigiksi'.[95] Alapuutarhaan portaiden lähelle hän istutti kirkkaanpunaisia ja valkoisia pensasruusuja.[96] Samoihin aikoihin pihalla kasvoi myös punaisia liljoja ja punaisia ja valkoisia oleantereita.[97]

88 Strömborg 1883, 47–48.
89 Strömborg 1937, 9.
90 Strömborg 1937, 1–2; Ruoff 2007, 59.
91 Tamminen 2004, 24.
92 Strömborg 1937, 3.
93 Ruoff 2001, 151.
94 Strömborg 1937, 3, 4.
95 Strömborg 1937, 8.
96 Strömborg 1937, 3.
97 Eklöf 2015, 23.

33 *Runebergien muuttaessa Lindhien aikainen pihan kolmijako sekä rakennuskanta, muurit, aidat ja kaivo säilytettiin entisellään. Runebergien aikana istutuksia jäsennettiin ja kasvilajeja hankittiin paljon lisää. Kuvan edustalla on Fredrika Runebergin istuttama ja hänen poikansa Fredrikin mukaan nimeämä omenapuu. Taustalla aidan vieressä vasemmalla on puuksi kasvanut mustamarjaorapihlaja ja oikealla keskellä paksurunkoinen "suuri hapanomenapuu", jotka kasvoivat rakennuspaikalla jo ennen tontin muodostamista. Puut elivät vielä 1940-luvulla. Natalia Linsén 1917. PM.*

Toinen vaihe 1868 alkaen

Vuodesta 1869 alkaen Runebergit eivät enää viettäneet kesiään pitkäaikaisella kesäasunnollaan Kroksnäsissa. Kaupunkitalon puutarhasta tuli siksi heille entistä tärkeämpi, ja etenkin Fredrika Runebergille, joka piti kukkiaan ainoana omana omaisuutenaan.[98] Puutarhassa Fredrikan taiteellinen luovuus sai vapaat kädet ja kauneudenjano ehtymättömän koekentän.

Fredrika Runeberg oli hämmästyttävän hyvin perillä aikansa puutarhataiteen tuoreimmista virtauksista. 1800-luvun puolivälissä teollistumisen käynnistämä esikaupunkien kasvu loi keskisessä Euroopassa tilausta uudenlaiselle keskiluokan puutarhakulttuurille, joka pyrki luomaan kaupunkiympäristön keskelle pieniä paratiiseja. Leimallisiin piirteisiin kuuluivat pihojen pienen koon lisäksi estetiikan korostaminen hyödyn kustannuksella, monipuolinen kasvilajisto ja kukkivat kukat. Suosittu virtaus tuotti runsaasti puutarhalehtiä ja muita julkaisuja, joihin myös Fredrika tutustui aktiivisesti.[99]

Fredrika tilasi siemeniä puutarhaliikkeistä, joita oli alettu perustaa Suomeen 1850-luvulla.[100] Ystäviensä, kuten Stensbölen kartanon Wilhelmina Rotkirchin (o.s. Aminoff) ja kaupunginlääkärin vaimon Emilia Walgrenin (o.s. Ottelin), kanssa Fredrika vaihtoi pistokkaita ja juurivesoja ja tilasi siemeniä myös ulkomailta. Ainakin ruusuntaimia he hankkivat Ranskasta ja Saksasta.[101] Tuon ajan puutarhaharrastukseen kuului myös erikoisuuksien keräily ja esittely.[102] Ulkomaisten lajikkeiden välityksellä Fredrikalla oli myös mahdollisuus tutustua vieraisiin maihin, vaikka hän ei itse koskaan poistunutkaan kotimaastaan.

Fredrika laati 1860-luvun lopulla pihaansa puutarhasuunnitelman. Tämän mukaan Fredrikan puutarha on liitettävissä erityisesti tyylivirtaukseen, jossa Eurooppaan tulevia uusia kasveja keräiltiin ja istutettiin pienistä kukkapenkeistä rakentuvaan "nautintojen maisemaan". Taiteellinen intentio saattoi kohdistua esimerkiksi kasvien muotoon, tuoksuun tai väriin, tai mahdollisimman vaikuttavien lajiyhdistelmien luomiseen.[103]

Puutarhasuunnitelman mukaisesti puutarhan keskelle, toisiaan leikkaavien hiekkakäytävien yhtymäkohtaan, tehtiin pyöreä kukkapenkki eli rondelli, ja sen ympärille neljä pienempää soikionmuotoista penkkiä. [104] Vastaavantyyppinen puutarhan neliosainen jako pyöreine keskuksineen periytyy jo Persiasta 500 vuotta eaa., jolloin puutarhan jakajina toimivat kastelupurot ja pyöreä aihe niiden keskellä oli vesisäiliö. Eurooppaan teema lienee saapunut viimeistään maurien välityksellä 700-lu-

98 Strömborg 1937, 1, 9; Runeberg 1946 (1870-luku), 144.
99 Stokes 2015, 81–84, 96.
100 Strömborg 1937, 1, 3; Flink 2006, 104; Niiranen 1984, 24.
101 Widjeskog 2013, 33; Stokes 2015, 86.
102 Widjeskog 2015, 103.
103 Stokes 2015, 85.
104 Strömborg 1937, 6, 7.

34–35 *Fredrika Runebergin runsasta puutarhaa, joka ei hänen poikiensa mukaan koskaan ollutkaan ylen säntillinen. Kuvan 35 edustalla on Fredrika Runebergin suunnittelema viiden kukkapenkin asetelma, joista keskimmäisessä kasvoi ainakin leimuja ja narsisseja, hamppua, maissia, tupakkaa, risiiniä ja hajuhernettä. Niiden ympärillä kasvoi matalampia kukkia kuten leukoijia, astereita, resedoja ja orvokkeja. Kuvan 34 keskellä on 'Marin puu', joka istutettiin Fredrikan muistoksi vuonna 1897. (Strömborg 1937, 2, 7.) Natalia Linsén 4.7.1908. PM.*

vulta jaa. alkaen, ja ajan ja kulttuurien myötä vesiaiheet muuntuivat käytävä- ja istutusalueiksi.[105]

Keskimmäisessä ympyräpenkissä Fredrikalla oli hamppua, maissia, tupakkaa, risiiniä ja vähän myöhemmin myös tuoksuhernettä. Soikiopenkeissä hän kasvatti enimmäkseen yksivuotisia kukkia kuten tarhaleukoijaa, asteria, leijonankitaa, resedaa ja tarhaorvokkia, joiden valikoimaa hän vaihteli vuosittain. Leukoijista Johan Ludvig Runeberg piti erityisen paljon.[106] Puutarhan kiemurtelevat hiekkakäytävät muotoiltiin uudelleen ja siistittiin nurmireunuksilla.[107] Nurmireunusten tarkoituksena oli korostaa kallisarvoisia eksoottisia kukkia.[108] Hiekkakäytävät käsiteltiin säännöllisesti juuri sammutetulla kalkilla ja rikillä rikkaruohojen poistamiseksi.[109]

Puiden kasvaessa ja varjostaessa yhä enemmän hyötykasvien tilalle istutettiin enenevässä määrin koristekasveja. Fredrikan puutarhasta kehkeytyi kukkatarha. Suuren kukkapenkin keskelle Fredrika istutti dahlioita sekä korkeita tulilobelioita ja kirkkaansinisiä lobelioita. Pelargonioita, valkoisia narsisseja ja tulppaaneja Fredrika sai saksalaissyntyiseltä puutarhamestari Carl Helmiltä, joka työskenteli ja koulutti puutarhureja Helsingissä ja kävi Porvoossa vuonna 1869 järjestäessään Esplanadin puutarhaa. Pieniin soikiopenkkeihin Fredrika laittoi kirjavalehtisiä pelargonioita.[110]

Kasvilajien kirjo lisääntyi ajan myötä. Puutarhaan siirrettiin sini- ja punavuokkoja sekä kieloja, joihin Runeberg oli mieltynyt niiden tuoksun vuoksi. Myös tuoksuorvokit menestyivät hyvin. Keväisin kukkivat idänsinililjat, helmihyasintit ja krookukset. Valkoisen pionin Fredrika sai miniältään Lina Runebergilta, Walterin vaimolta, joka toi kasvin 1870-luvun alussa Tanskasta.[111] 1860-luvun lopussa Fredrika istutti myös tupsukkia, nokkaa ja eskalloniaa.[112] Puutarhan valkoisen syreenin Fredrika hankki Bomanin puutarhasta Lindhien istuttamien syreenien väliin.[113]

Strömborgien muutettua talon eteläpäätyyn sen sisäänkäynnin luo istutettiin syreenejä. Niiden läheisyydessä alkoi pian kasvaa luonnonkylvämä vaahtera.[114] Yläpiha suunniteltiin keväällä 1869. Nurmettunut kenttä sai säännölliset hiekkakäytävät ja viisi pyöreää kukkapenkkiä. Näihin aikoihin pohjoisportin laitaan sekä penkereen päälle istutettiin myös neljä idänjuhannusruusua. Niistä tuli myöhemmin elinvoimaisuudestaan ja tuoksustaan kuuluisia. Kivijalan viereen pääoven eteläpuolelle Fredrika rakennutti kasvilavan taimille.[115] Puutarhakasvien lisäksi Fredrikan lukuisat huonekasvit siirrettiin kesäksi ulos tuomaan pihaan omaa eksoottista lisäänsä.[116] Fredrika perusti sekä alapuutarhaan että talon edustalla olevalle nurmelle pyöreitä kukkaistutuksia, joissa kasvoi uusia dahlioiden ja muiden kesäkukkien lajikkeita. Fredrikan puutarhassa vaikuttaa kuitenkin ainakin hänen poikiensa todistuksen perusteella vallinneen tarkan lajivalinnan lisäksi tietty puolivilli vaikutelma, mikä on voinut syntyä esimerkiksi kesäkukkalajien istuttamisesta sekaisin.[117] Talveksi Fredrika nosti eksoottisimmat kasvit ruukuissa sisälle.[118]

Kukkiva puutarha houkutteli lintuja. Aivan erityisesti linnut viihtyivät jasmikepensaissa. Sairastunut Runeberg iloitsi niistä suuresti, ja istui kuuntelemassa niiden laulua Ketunnahkakamarin ikkunassa. 1870-luvun alussa hän antoi pystyttää puutarhaan kottaraispönttöjä voidakseen seurata lintujen elämää lähemmin. Pönttöjen pitkät salot tuettiin omenapuihin.[119]

He myös tilasivat ruusuntaimia Ranskasta. Enimmäkseen Fredrika kuitenkin kasvatti ruusuja sisällä ruukuissa, ja vuosien myötä niitä kertyi melkoinen määrä. Johan Ludvigin kuoleman jälkeen hän alkoi jättää ruusuja ulos talvehtimaan. Näin keskipihan istutussommi-

105 Stokes 2015, 95.
106 Strömborg 1937, 6, 7, 10.
107 Strömborg 1937, 6, 7.
108 Stokes 2015, 96.
109 Peura 2015a, 67.
110 Strömborg 1937, 6, 9–10; Widjeskog 2015, 56.
111 Strömborg 1937, 4, 6, 10. Tämä pioni istutettiin päärynäpuun viereen.
112 Eklöf 2015, 25.
113 Strömborg 1937, 3.
114 Ruoff 2007, 59; Strömborg 1937, 8.
115 Strömborg 1937, 9.
116 Ruoff 2001, 152.
117 Stokes 2015, 85.
118 Stokes 2015, 86.
119 Strömborg 1937, 7–8.

36 *Runebergin kodin pihaa Kirkkokadun (sittemmin Runeberginkadun) puolelta 1890-luvulla. Tontin laidan suuret koivut ovat Fredrika Runebergin istuttamia. Hän nimesi ne Fredrikaksi ja Johan Ludvigiksi. Myös syreenit ja itsekylväytynyt vaahtera alkoivat kasvaa viimeistään 1870-luvulla. SLS 1160: 621: 1.*

telman koillisimpaan penkkiin jäivät mm. ’Femkanten’ sekä ’La Reine’ -ruusu, jota pihassa kutsuttiin myös nimellä ’Wahlmanskan’.[120]

Lesken muuttaessa Helsinkiin syksyllä 1878 hän otti mukaansa 42 ruukkuruusua.[121] Useat muut istutettiin silloin Porvoon-kodin puutarhaan, josta vuokralaiset Strömborg alkoivat pitää huolta.[122] Kun Fredrika Runeberg kuoli toukokuussa 1879, Strömborgien taloudenhoitaja Maria Henriksdotter istutti pyöreiden kukkapenkkien itäpuolelle omenapuun, joka tunnettiin sittemmin ’Marin puuna’.[123]

Runebergien jälkeen heidän huoneisiinsa muutti Strömborgien tyttökoulu. Koulu toimi talossa kaksi lukuvuotta syksystä 1878 kevääseen 1880.[124] Tänä aikana pihassa tiedetään ainakin korjatun aitaa.[125]

120 Strömborg 1937, 3. ’Femkanten’in eli ’Viisikulmion’ lajinimi ei ole selvillä. ’La Reine’ on sittemmin hävinnyt Runebergin puutarhasta, kuten kaikkialta muualtakin maailmasta. Se tunnetaan enää vain dokumenttien perusteella. Ruoff 2001, 152.

121 Vallinharju-Stenman.

122 Strömborg 1937, 9.

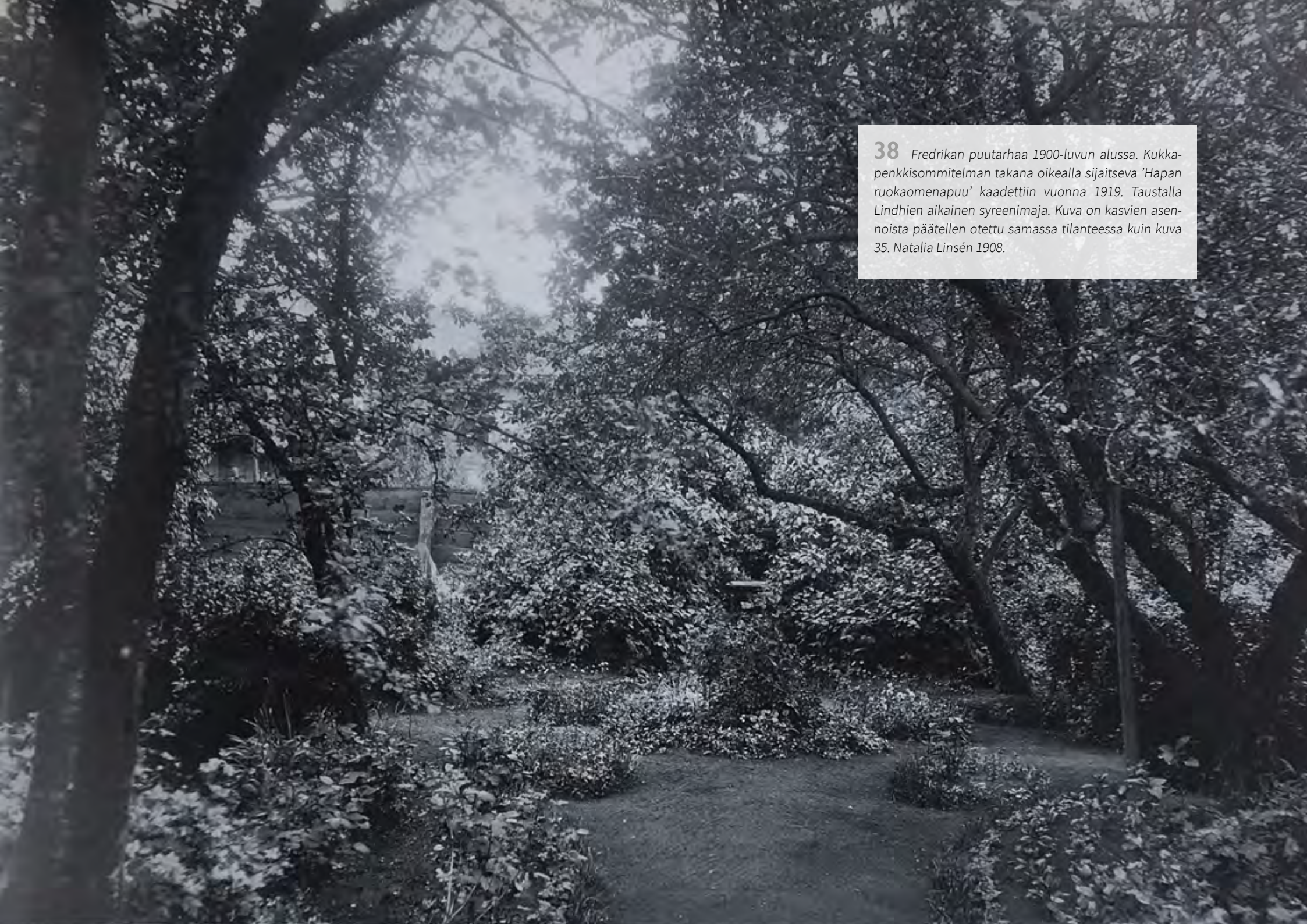
123 Strömborg 1937, 2.

124 J. E. Strömborgin muistiinpanot. SLSA 1107: J. E. Strömborg: I.1.3: mustan muistikirjan 1. ja 3. sivu.

125 J. L. Runebergin kuolinpesän kirjanpito 6.9.1879: 10.5. aidan korjaus ja 9.6. tukkeja ja lautaa aitaa varten. (XXX.III.1); Kuitti puutavarasta 9.6.1879. (XXX.III.1.7); Lasku aidan korjauksesta K. M. Rosqvist 7.6.1879. (XXX.III.1.6). : nämä SLSA 1004: V.7.10.2; Kuitti 9.6.1879. SLSA 1004: V.7.10.2: XXX.III.4.

37 *Fredrikan suunnittelemia yläpihan kukkakehiä, joiden välistä kulkee polku puutarhan portaille. Kuvausaikaan penkeissä oli dahlioita. Pensasangervot estävät suoran näkyvyyden yläpihalta puutarhaan. Natalia Linsén 1919. PM.*

38 *Fredrikan puutarhaa 1900-luvun alussa. Kukkapenkkisommitelman takana oikealla sijaitseva 'Hapan ruokaomenapuu' kaadettiin vuonna 1919. Taustalla Lindhien aikainen syreenimaja. Kuva on kasvien asennoista päätellen otettu samassa tilanteessa kuin kuva 35. Natalia Linsén 1908.*

MUSEONA

Museon ensimmäiset 50 vuotta

Johan Ludvig ja Fredrika Runebergien kuoltua valtio osti heidän vanhan talonsa kotimuseoksi. Talon eteläpäädyn vuokralainen J. E. Strömborg valittiin museon intendentiksi. Uusi käyttötarkoitus toi kuitenkin hyvin vähän muutoksia, koska museomiljöön haluttiin säilyvän Runebergien aikaisessa asussa. Museon turvallisuutta ja vieraiden mukavuutta parannettiin uusimalla kesällä 1881 kadun puolen aidat ja portit.[126] Puutarhaa kunnostettiin ja yläpiha varustettiin penkein. Kaivokatos uusittiin.[127]

Säilyttävästä tavoitteesta huolimatta puutarhan kehittyminen jatkui. Fredrikan aloittama taimiviljely kasvilavoissa lopetettiin vuoden 1885 tienoilla, ja Lorenzo Runebergin mukaan nimetyn omenapuun kaatoi vuoden 1890 elokuun kuuluisa myrsky. Samoihin aikoihin asuinrakennuksen pääkuistin vierestä kaadettujen koivujen paikalla alkoi kasvaa kaksi uutta koivua.[128] 1890-luvun alussa istutettiin puutarhan pohjoisosaan kaneliomenapuu (nro 12, ks. kuva 46) ja 1800-luvun lopussa ensim-

126 Runebergin kodin hoitokunnankokouksen pöytäkirja 3.1.1881 § 2, käsikopio. SLSA 1107: I.1.5. Myös: J. E. Strömborgin muistiinpanojen 25.10.1880 mukaan hankittavaksi tuli 400 juoksusyltä lankuiksi sahattavaa, latvapäästään vähintään yhdeksäntuumaista mäntytukkia, sekä neljä portinpylvästä. SLSA 1107: I.1.5.

127 Aiemmat korjaus- ja muutostyöt. 2000. MV.

128 Strömborg 1937, 2, 8, 9.

39 *Runeberginkadun puolella on pihan sivusisäänkäynti. Valokuva on todennäköisesti otettu vuosien 1925 ja 1941 välillä, koska piharakennuksessa oli tuolloin jo betoniset portaat mutta vielä kaksi savupiippua. Kuvan perusteella pihamaa oli tampattu ja hulevedet kulkivat sen pinnalla. Piharakennuksen kuistin ja talotikkaiden varassa riippui keinu. Anna Blomberg. SLSA 1161:059.*

mäiset saniaiset.[129] Vuonna 1898 ankara myrsky katkoi pihan isoimpia puita.[130]

Strömborgien palvelija Vilhelmina (Mina) Gustafsdotter istutti vuonna 1900 puutarhaan kaksi omenapuun taimea (nro 16 ja 17, ks. kuva 46), jotka oli kasvatettu Fredrikan pojilleen omistamien 'Robertin puun' ja 'Hanneksen puun' siemenistä. Vuoden 1920 tienoilla hän istutti puutarhan luoteiskulmaan ruusuja (nro 33), jotka oli saatu Borgå Folkhögskolanin puutarhasta. Puutarhan länsiosaan hän istutti uuden valkoisen pionin (nro 35) ja vielä vuonna 1937 tummanpunaisen pionin (nro 36), joka oli peräisin Ida Strömborgin Villa Graningetorpin puutarhasta.[131]

1900- ja 1910-lukujen taitteessa Runebergien kotimuseon pihassa tapahtui paljon. Keväällä 1908 uusittiin läntinen, konsuli Albert Hjortlingin tontin puoleinen lankkuaita.[132] Vuonna 1911 porttien yläpinnat pellitettiin, talonmiehen asuntoa laajennettiin ja kaivokatos ja Runebergin aitan portaat rakennettiin uudelleen.[133] Vuonna 1913 aidat maalattiin.[134] Pengermuurin puuportaat korjattiin vuonna 1914.[135]

129 Strömborg 1937, 2, 4.
130 Widjeskog 2013, 33.
131 Strömborg 1937, 2, 4.
132 Hk pk 3.3.1907. PM: V.1.1.
133 Hk pk 28.3.1911; 18.1.1912 § 5. PM: V.1.1.
134 Hk pk-luonnos 28.10.1913. PM: V.1.
135 Aiemmat korjaus- ja muutostyöt. 2000. MV.

40 *Museon alkuaikoina yläpihan leveä hiekkakäytävä kapeni ohitettuaan pääkuistin. Ajoittamaton valokuva on todennäköisesti 1920- tai 1930-luvulta. SLS.*

41 *J. L. Runeberg pystytytti 1870-luvulla pihaan linnunpönttöjä voidakseen helpommin seurata lintujen elämää. Tätä perinnettä jatkettiin ainakin 40 vuotta. Käytävän varrella oikealla näkyy myös karviais- ja viinimarjapensaita, jotka istutettiin vuoden 1912 jälkeen. Natalia Linsén syksyllä 1917. PM.*

Kesällä 1908 tusina karviaispensasta (nro 20B, ks. kuva 46) tuhoutui härmätautiin, mikä vaikutti kohtalaisen paljon puutarhan ulkonäköön.[136] Vuonna 1910 puutarhaan istutettiin yksi Sävstaholm-omenapuu ja seuraavana vuonna neljä lisää.[137] Puutarhan vanhin, ennen rakennuksia tontilla seissyt omenapuu kaadettiin.[138]

Tuhoutuneet karviaiset korvattiin vuonna 1912 viinimarjapensailla ja amerikkalaisilla karviaispensailla. Vuonna 1913 Ida Strömborg istutti keskikäytävän pohjoispuolelle, portaiden lähelle kaksi 'Rosa rugosa' -ruusua (nro 30 ja 31, ks. kuva 46), jotka oli saatu konsuli G. L. Söderströmiltä, sekä valkoisen ruusun kuolleen keltaisen ruusun tilalle.[139]

Suomen itsenäistymisen alla vuonna 1917 museossa varauduttiin levottomuuksiin. Puutarhaan suunniteltiin valaisinta, joka kytkettäisiin kaupungin katuvaloverkkoon.[140] Palveluskellojärjestelmä haluttiin päivittää vetämällä uudet johdot Runebergien makuuhuoneen ja piharakennuksen talonmiehen asunnon välille sekä turvajohdot Runebergin kodista seurakuntatalolle. Myös hälytyskello kellarin ovelta Runebergien makuuhuoneeseen.[141] Tämä ei kuitenkaan toteutunut.

136 Hk pk 14.6.1909. PM: V.1.1.

137 Lajikkeina Sävstaholm, Ananas, valkea Astrakaani ja 'Chartamutsky'. Hk pk 12.5.1910, 15.6.19010, 24.10.1911 ja 18.1.1912. PM: V.1.1.

138 Hk pk 20.9.1911. PM: V.1.1.

139 Strömborg 1937, 3–4. Ruusu on merkitty Ida Strömborgin inventointiin (1937) n:rolla 29, mutta se puuttuu karttaliitteestä.

140 Aiemmat korjaus- ja muutostyöt. 2000. MV.

141 Hk pk 5.11.1917. PM: V.1.1.

Martti Lutheriin liitetty kehotus istuttaa omenapuu, vaikka maailmanloppu olisi käsillä päti Runebergin museossa vuonna 1917. Kahden omenapuun istuttamisesta päätettiin marraskuussa ja konsulinna Fanny Söderströmiltä tilatut puut istutettiin keväällä 1918.[142] Seuraavana vuonna kaupunkikaavaa edeltävältä ajalta periytyvä 'hapan ruokaomenapuu' kaadettiin, ja sen paikalle istutettiin vielä yksi konsulinna Söderströmin omenapuu, nyt 'Charlewille'-lajiketta (nro 3B).[143]

Vuonna 1922 todettiin kaivokatoksen ja aitojen heikko kunto. Kaikki kiinteistön aidat uusittiin vaiheittain vuosina 1925, 1929 ja 1933.[144] Molempien katujen puoleiset sisäänajoportit rakennettiin uudelleen 1930-luvun alkupuolella.[145]

142 Hk pk 5.11.1917 ja 21.6.1918. PM: V.1.1.

143 Strömborg 1937, 1.

144 Aiemmat korjaus- ja muutostyöt. 2000. MV; Tamminen / PM 19.5.2000; Hk pk 30.10.1933 § 6 PM.

145 Muistio hoitokunnan kokouksesta syksyllä 1931. PM: V.1.

42–44 *Puutarhaa talouspihasta erottava lauta-aita uusittiin ainakin vuosina 1925 ja 1990. Valokuvien perusteella aidan vaakalaudat olivat alkujaan varsin järeää puutavaraa, mutta ne uusittiin myöhemmissä muutoksissa sirompina. Valokuva 42 1920- tai 1930-luvulta: Anna Blomberg, SLSA 1161:059. Valokuva 43 vuodelta 1964: Mai-Rit Valtimo, PM. Valokuva 44 vuodelta 1995: Pekka Kärki, MV.*

Muutoksia 1930–1990-luvuilla

Strömborgit olivat vaalineet puutarhaa arvokkaana osana kotimuseota. Puutarhan luonteelle ominaisesti sen kasvilajisto oli kuitenkin jonkin verran muuntunut vuosikymmenten myötä. Ida Strömborgin vuonna 1937 laatiman selvityksen mukaan Fredrika Runebergin ajalta oli säilynyt ainakin useita ruusuja, valkoinen pioni, valkoisia ja sinipunaisia syysleimuja, vaaleankeltaista päivänliljaa ja ukonhattua.[146]

Strömborgit, erityisesti Ida Strömborg, pyrkivät myös kehittämään puutarhaa Fredrikan hengessä. Hävinneiden kasvilajien paikalle istutettiin joitain uusia perinteisiä lajeja. Puutarhaa kehitettiin aktiivisesti koko Strömborgin suvun intendenttikauden ajan vuoteen 1965 asti.[147]

1910–1930-lukujen aikana puutarhaan tuotiin ainakin lemmikkejä ja tuoksuorvokkeja (alue B, ks. kuva 46), joista ainakin jälkimmäisiä oli ollut pihassa myös aiemmin.[148] Yläpihan kolmesta pyöreästä kukkapenkistä luovuttiin.[149] Kuusi puutarhan keskiosissa käytävän varrella sijainnutta ja härmätautiin kuollutta karviaismarjapensasta korvattiin uusilla kesällä 1931. Kesäkuussa 1931

146 Widjeskog 2015, 79.
147 Koivunen 2000, kohta 15.
148 Strömborg 1937, 5.
149 Ruoff 2001, 152.

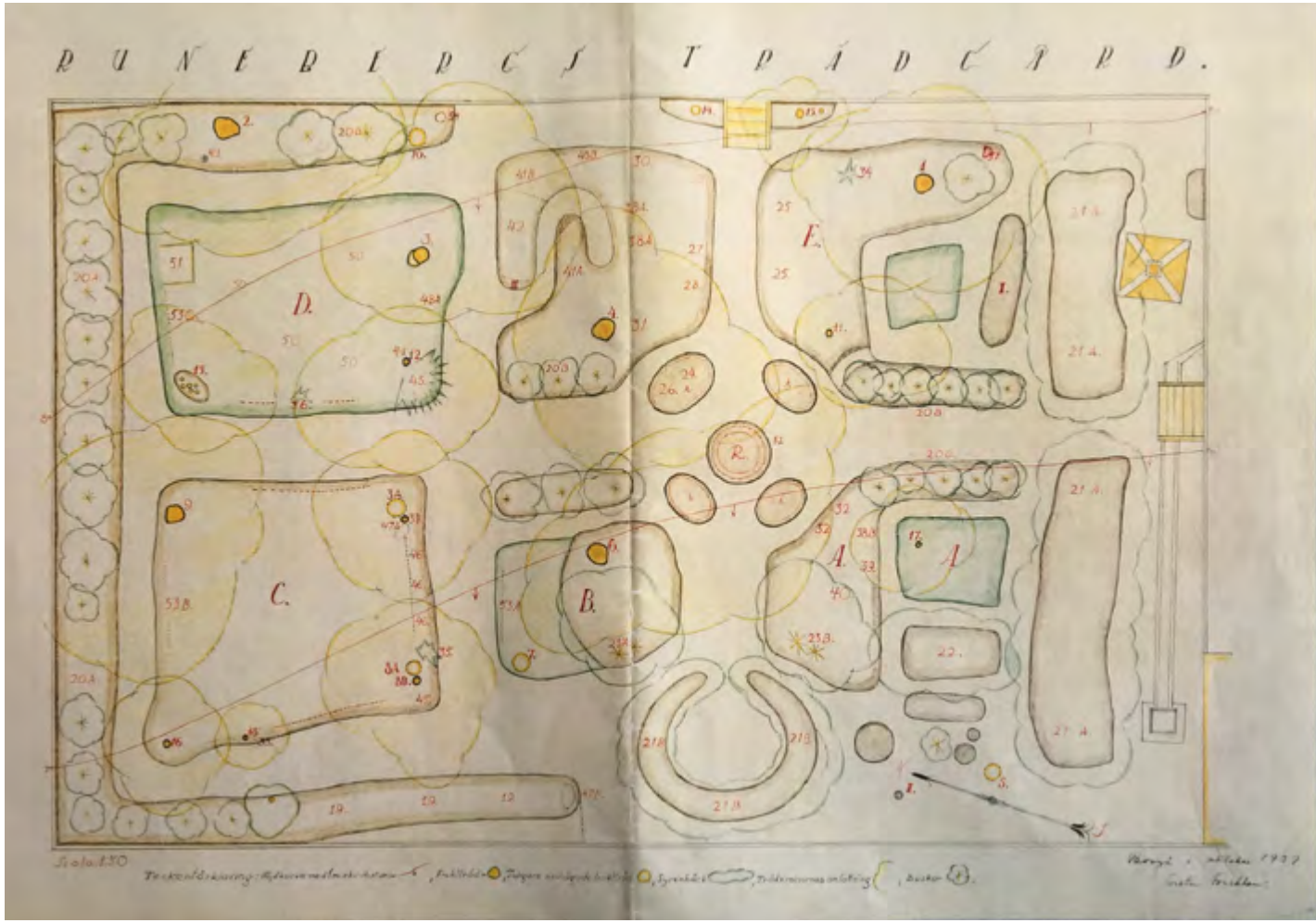
45 *Aleksanterinkadun puoleinen portti uusittiin vuonna 1933. Pekka Kyytinen 1951. MV.*

Fredrikan puutarhaan tutustui pomologi Björn Lindberg, toki totesi puutarhan runsaan hedelmäpuu- ja perennalajiston hyvinvoivaksi ja neuvoi puutarhan hoidossa.[150] Vuonna 1933 myrsky vahingoitti osaa pihapuista.[151]

Ida Strömborg laati vuonna 1937 muistiinpanot puutarhan kasveista. Tietolähteinä puutarhan historiaan olivat ainakin Idan isän J. E. Strömborgin muistiinpanot sekä Strömborgien luottopalvelijatar Vilhelmiina.[152] Ida Strömborgin tutkimusten aikaan Fredrika Runebergin istuttamat raparperi, piparjuuri ja pinaattihierakka olivat vielä olemassa.[153] Nurmettuneen yläpihan viidestä kukkakehästä oli jäljellä kolme.[154]

Sotatalvena 1939–1940 -40 °C pakkanen kesti useita viikkoja ja puutarha kärsi ankaria vaurioita. Kaikki Fredrikan istuttamat omenapuut sekä moni nuoremmista omena- ja luumupuista sekä marja-, jasmike- ja ruusupensaista paleltui. Myös suuri päärynäpuu kuoli. Matalammat kasvit sekä syreenit pärjäsivät paremmin.[155] Sodan jälkeen

150 Muistio hoitokunnan kokouksesta syksyllä 1931. PM: V.1.
151 Widjeskog 2013, 33.
152 Strömborg 1937, 10.
153 Ruoff 2001, 151.
154 Strömborg 1937, 9.
155 Hk pk 1.11.1940. PM; Strömborg 1940.

46 *Kotimuseon puutarha Ida Strömborgin vuoden 1937 inventointia kuvittavassa kartassa. Alueilla A, B, C ja D Fredrika oli kasvattavut vuosina 1869–1876 vihanneksia, mutta ne oli hedelmäpuiden kasvaessa ja varjostaessa korvattu kukilla. Alueelle E istutettiin Fredrikan aloittaman perinteen mukaisesti kesäisin ruukkuruusuja ja huonekasveja. Museonhoitajat jatkoivat tapaa ainakin kesään 1937 asti. (Strömborg 1937, 5–6.) Kuvan piirsi Torsten Forsblom. PM. Kuva isompana liitteessä L10.*

pihalle, omalle jalustalleen talotikkaiden viereen, siirrettiin iso kivenlohkare, joka oli sodan pommituksissa sinkoutunut Runebergin ullakolle.[156] Puutarhaan yläpihalta johtavat portaat ja Runeberginkadulle johtava portti sekä vaurioituneet hedelmäpuut ja marjapensaat uusittiin.[157]

Loppukesästä 1947 kaadettiin toinen Fredrika Runebergin istuttamista nimikkokoivuista, jonka oli vallannut koivutoukka.[158] Toisen kaatoi myrsky. Keväällä 1948 toisen näistä tilalle istutettiin uusi koivu.[159]

Yläterassi oli ainut museovieraille avoin piha-alue. Sinne sijoitettiin vuonna 1957 Fredrika Runebergin pronssinen rintakuva hänen syntymänsä 150-vuotispäivänä. Taideteoksen valmisti kuvanveistäjä Gunnar Elfgren. Rintakuvahanke rahoitettiin Fredrika Runebergia esittävän, Signe Hammarsten-Janssonin suunnitteleman 10 markan postimerkin tuloilla.[160] Patsaan avajaisissa oli mukana Runebergien sukua ja muita arvovieraita.

156 Flink 2006, 107.

157 Hoitokunnan muistio 24.5.1940 kansiossa *"Mötes-handlingar 1934"*; Hk pk 1.11.1940, 18.4.1941, 28.10.1941, 15.6.1942, 29.3.1943, 27.10.1943, 8.11.1944, 15.3.1945, 5.6.1945 ja 30.5.1947. PM. Vuoden 1945 laajat kasvillisuushankinnat tehtiin Hk pk:n mukaan Mustilan puutarhakoulusta (Elimäki).

158 Eli pulskamailapistiäinen eli *Arge pullata*. Hk pk 31.10.1947. PM.

159 Hk pk 10.11.1948. PM.

160 Koskimies & Westerlund 2008, 761.

47

48

47 *Fredrikan patsaan paljastajaisia juhlittiin Runebergin kodin yläpihalla 2.9.1957. Patsaan suunnitteli kuvanveistäjä Gunnar Elfgren (puhujien takana ensimmäinen vasemmalla), ja sen ympärille vanhan dahliapenkin paikalle tehtiin neliskulmainen kukkapenkki. Eino Nurmi 1957. PM.*

48 *Signe Hammarsten-Janssonin suunnittelema ja vuonna 1948 julkaistu Fredrika-postimerkki. HKM.*

Kesällä 1958 arkkitehti Elisabeth Koch teki puutarhan kunnostussuunnitelman intendentti Ida Strömborgin piirustusten pohjalta. Puutarhaan istutettiin sen myötä ainakin Astrakaani-omenapuu ja päärynäpuu.[161] Loppuvuonna 1959 päätettiin pihan nurmikon uusimisesta, mutta työtä ei toteutettu ainakaan vuoteen 1965 mennessä.[162] Hulevesien hallinnasta keskusteltiin vuonna 1961.[163] Pian tämän jälkeen pihaan saatiin sen ensimmäiset nupukivikourut.

Vuonna 1975 puutarhan todettiin olevan perusteellisen korjauksen tarpeessa ja päätettiin varata seuraavalle vuodelle rahaa sen suunnitteluun.[164] Toteutus kuitenkin siirtyi. Puutarha peruskorjattiin vuosina 1989–1990. Muutoksessa uusittiin päärakennuksen puiset talotikkaat, Aleksanterinkadun pääportti ja osa aidoista.[165]

Kivimuurin sorruttua se korjattiin vuonna 1998 ja seuraavana vuonna maalattiin uudelleen tontin pääportti.[166] Vuonna 1992 uusittiin Runeberginkadun puoleisten porttien lukitus ja eteläinen, Folkhögskolanin puoleinen aita maalattiin öljymaalilla[167].

161 Hk pk 1.10.1958, 19.5.1959 ja 25.5.1961. PM.

162 Hk pk 21.12.1959 ja 6.9.1965. PM.

163 Hk pk 25.5.1961. PM.

164 Hk pk 29.4.1975. PM.

165 Flink 2006, 105; Koivunen 2000, kohta 15; Hoitokunnan kokousmuistio 23.1.1991.

166 Aiemmat korjaus- ja muutostyöt. 2000. MV.

167 *”Man måste använda oljefärg inte latexfärg.”* Muistio 5.2.1991. PM: V.1.2.

49 *Edellisellä sivulla: 1960-luvulla yläpihalla oli patsasistutusten lisäksi enää yksi kukkakehä. Piha oli avoin, kun puutarhan vastauusitut omenapuut olivat vielä pieniä ja pengermuurin päällä kasvaneet angervot oli leikattu mataliksi. Vain kuistin koivut ja vanhat syreenit kurottelivat korkealle. Pihaan oli asennettu hulevesien ensimmäiset nupukiviset avokourut. Portaiden yläpäähän asetettu naruköysi esti museovieraiden käynnin puutarhaan. Piharakennuksen portaikko on kuvassa väritetty mustalla ja punaisella ikään kuin puiseksi. Oikeasti se oli tässä vaiheessa betonia. Museoviraston kuva-arkistossa olevan kopion mukaan väritetyn postikortin valokuva on vuodelta 1968. PM.*

50 *Puutarhan pohjoisosaa viisi vuotta sen vuosina 1989–1990 toteutetun peruskorjauksen jälkeen. 1940-luvun omenapuut olivat jo varttuneet täysikasvuisiksi. Pekka Kärki 1995. MV.*

5 I *Portti ja talotikkaat vasta uusittuina. Talotikkaiden juuressa on talvisodan pommituksissa lentänyt kivi. Pekka Kärki 1995. MV.*

Peruskorjaus 2002

Lähtökohdat

Runebergin pihan korjaussuunnittelu käynnistyi Johan Ludvig Runebergin 200-vuotissyntymäpäivien alla. Puutarhan hoidolle ei ollut 1990-luvun alun peruskorjauksen jälkeen varattu erillistä määrärahaa, ja sen kunto oli herättänyt arvostelua.[168] Puutarhan rakenne oli kunnossa, mutta se oli villiintynyt, ja rikkaruohojen lisäksi jotkut puutarhakasvit, kuten kanadanpiisku, keltaluumu, hiirenporras ja suikeroalpi olivat levinneet hallitsemattomasti.[169]

Uudessa peruskorjauksessa puutarhaa haluttiin ennallistaa. Runebergien aikaiset kasvilajit arvotettiin tärkeimmiksi ja myöhemmin tulleet päätettiin poistaa.[170] Työn tärkeimpänä historiallisena aineistona käytettiin Ida Strömborgin puutarhasta vuonna 1937 laatimaa kuvausta.[171] Sen lisäksi ajoittamisessa auttoivat vuosina 1995 ja 2000 tehdyt kasvilaji-inventoinnit sekä porvoolainen puutarhuri Paavo Höijer, joka vastasi vuosikymmeniä Runebergin kotimuseon sisäkasvien hoidosta.[172]

Puutarha päädyttiin uudistamaan koko kasvualusta vaihtamalla. Tämä oli tehokkainta ja halvinta. Uudistamisen raskautta tuki kaava, jossa vain rakennuksilla oli säilyttävä sr-merkintä, mutta puutarha oli määritetty ainoastaan istutettavaksi.[173] Lisäksi raskaampi korjaus teki kulkua kestävien alueiden toteuttamisesta vaivattomin-ta. Puutarha olisi uuden maarakennuksen jälkeen mahdollista avata yleisölle.[174]

Museovirasto toivoi korjauksessa etenkin kahden näkökulman huomioon ottamista. Olemassa olevia käytävälinjauksia ei saanut kadottaa, ja työ oli tehtävä vaiheissa. Lisäksi he toivoivat istutusalueilta otettujen maa-aineisten läjäämistä arvokkaiden kasvilajien katoamisen välttämiseksi.[175] Parempana vaihtoehtona kasvualustan vaihdolle Museovirasto piti kuitenkin olemassa olevan puutarhan säännöllistä, tehostettua kitkemistä 2–4 vuoden ajan.[176]

”Hankittavat kasvit, mikäli puutarha toteutetaan Fredrika Runebergin aikojen mukaisesti”

Päivänkakkara (valkoinen ja punainen), ukonkello, syysleimukukka (violetti ja punainen), keltakurjenmiekka, kultapallo, tuoksuorvokki (valkoinen ja sininen), keltamaksaruoho, lyydianmaksaruoho, pikkusydän (punainen), rönsyleimu (lila), kaunokainen eli bellis, hopeahärkki, kielo ja peltolemmikki. Myös vuoristokarviainen, rauduskoivu (rappusten vierille).

Kukkasipulit: narsissi (kerrottu valkoinen ja valkoinen), hyasintti (vaaleanpunainen), krookus (keltainen, sininen ja valkoinen), sinililja eli scilla ja helmihyasintti (sininen).

Kesäkukat ja vihanneskasvit (osaa käytetään vaihdellen eri vuosina): Salkoruusu (valkoinen ja vaaleanpunainen), petunia, kehäkukka, reseda, krassi, punapellava, tarhaorvokki, punalobelia (loistavan punainen ja sininen), Lobelia speciosa (Compliment F1 -sarjaa), tarhaleukoija (eri sävyjä), tuoksuherne (sekavärejä), maissi, tupakka (lajike?), lobelia (matala, kirkkaansininen), dahlia (joriini, kirkkaanpunainen 60–100 cm, vaihdellen punaisen lobelian kanssa eri vuosina).[177]

168 J.L. Runebergin kodin kehittämissuunnitelma 2000–2004. MV.

169 Flink 2006, 105.

170 *”Perennat, jotka poistetaan, koska niistä ei löydy mainintaa Fredrikan muistelmista tai muista dokumenteista: rusopäivänlilja, vuorikaunokki, töyhtöangervo, suopayrtti, isotuomipihlaja.”* (Runebergin kodin puutarhan ja muun piha-alueen työselitys 2002–2003. PK.) Nämä lajit isotuomipihlajaa lukuun ottamatta kasvavat kuitenkin paikalla edelleen. Vanhoja siemeniä lienee säilynyt puiden ja pensaiden juurten välissä.

171 Vallinharju-Stenman.

172 Flink 2006, 105. Vuoden 1995 inventoinnin tekivät Annikki Palmen, Matti Nurminen ja Leena Hämet-Ahti. Vuoden 2000 inventointi on Mikla Koivusen.

173 Koivunen 2000, kohta 10.

174 J.L. Runebergin kodin kehittämissuunnitelma 2000–2004. MV.

175 Rakennustapaselostus 5.2.2003. MV. Läjääminen ei kuitenkaan lopulta toteutunut. (Susanna Widjeskog 2021.)

176 Koivunen 2000, kohta 33.

177 Runebergin kodin puutarhan ja muun piha-alueen työselitys 2002–2003. PK.

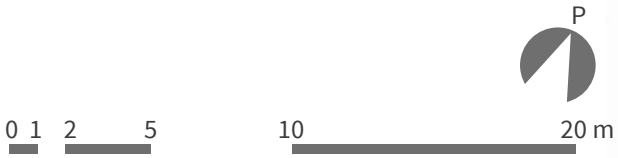
Muutostyöt

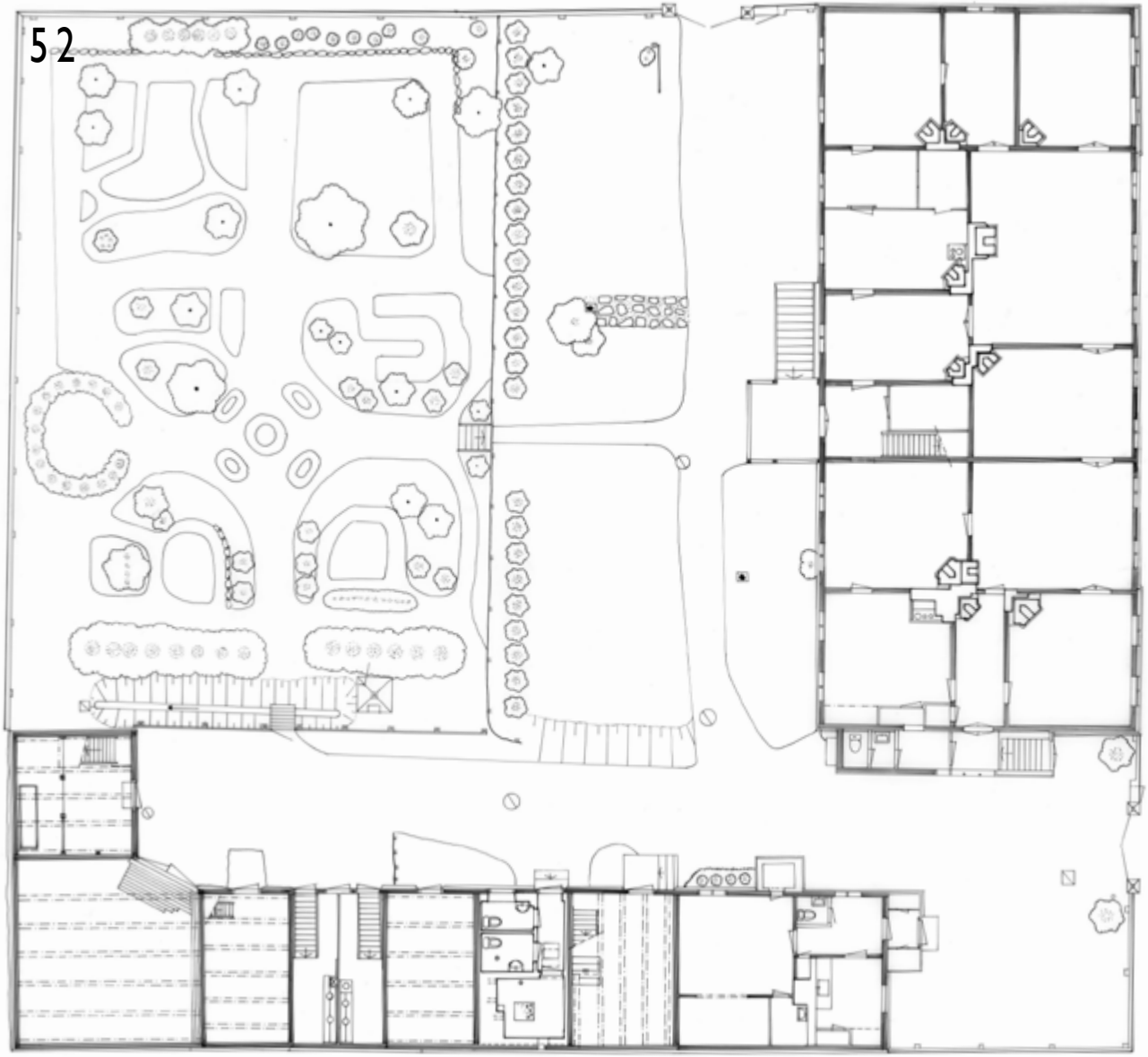
Fredrikan puutarhan peruskorjaus toteutettiin vuosina 2002–2003. Hortonomi Armi Järvinen Porvoon kaupungin puistoyksiköstä laati perusparannussuunnitelman, jonka mukaisesti puutarhaa kitkettiin ja vanhat kasvit merkittiin kesällä 2002.[178] Omenapuut leikattiin, arvokkaimmat kukkasipulit ruukutettiin ja Fredrikan patsas vietiin säilytykseen.[179]

Varsinainen peruskorjaus alkoi keväällä 2003, jolloin piha jaettiin kolmeen vaiheistusalueeseen. Säilytettävä kasvillisuus nostettiin vuorotellen pois ja kasvualusta vaihdettiin n. 60 cm syvyyteen. Uusi kasvualusta erotettiin vanhasta juurieristematolla, vaikka Museovirasto olisi kannattanut perinteisempiä rakenteita myös maan alla. Vanhat kasvit palautettiin suunnitelmien mukaisille

178 Flink 2006, 106.

179 Runebergin kodin puutarhan ja muun piha-alueen työselitys 2002–2003. PK.

52 *Runebergin kodin piha-alue mitattiin vuonna 2000 ja sitä hyödyntäen tehdyssä suunnitelmassa puutarha pyrittiin palauttamaan Fredrika Runebergin aikaiseen asuun. Mittausdokumentointi 26.2.2001. Alkuperäinen asemapiirros 1:100, tässä 1:375. Tapio Hirvonen ja Aarre Valo. MV: Pa: Signum 638.3.179.*

paikoilleen. Lopuksi käytävät tasattiin ja peitettiin uudella kivituhkapäällysteellä.[180]

Pääkuistin vieressä olleet koivut kaadettiin. Niiden palauttamista pohdittiin, mutta ei kuitenkaan lopulta toteutettu kuistin rakenteisiin liittyvän riskin vuoksi. Sen sijaan kaivokatos, puutarhakalusteet ja puiset portaat ylä- ja alapihojen välillä uusittiin.[181] Hulevedenohjausta parannettiin rakentamalla lisää nupukivisiä vesikouruja.[182] Museon portille hankittiin valaistu vitriini.

Yläpihan Fredrika-patsas ja sitä ympäröivät pensaat päätettiin poistaa. Patsas siirrettiin Porvoon Kirkkokadun ja Rihkamakadun risteyksessä olevaan puistikkoon, joka omistettiin Fredrika Runebergille Kukan ja Floran päivänä 13.5.2004.[183]

Aleksanterin silta valmistui samaan aikaan peruskorjauksen kanssa. Sillan myötä Runebergin kodin ohikulkuliikenne kasvoi ratkaisevasti ja on siitä lähtien tuonut oman jylisevän lisänsä pihan äänimaisemaan.

Myöhempiä muutoksia

Runebergien puutarhalle laadittiin vuonna 2013 hoitosuunnitelma. FM museopuutarhuri Aaja Peuran sekä The Royal Horticultural Societyn hortonomi ja maisema-arkkitehti David Stokesin suunnitelma perustui laajaan puutarhan ja sen historian tutkimukseen, johon osallistuivat myös amanuenssi Susanna Widjeskog Porvoon museosta sekä Porvoon kaupungin vastaava puutarhuri Inkeri Tarkiainen.[184]

Hoitosuunnitelma määritettiin 15 seuraavalle vuodelle. Sen myötä luotiin "Fredrikan puutarhan säännöt", joilla puutarhan hoitoa on saatu aiempaa luonnonmukaisemmaksi. Juurimattoja on hiljalleen poistettu ja maata on lannoitettu lehmänlannalla ja kompostin tuotteilla. Samalla on tehty palauttavia toimenpiteitä puutarhakasvien sijoittelussa. Suunnitelman osana toteutettiin myös kasvikuulutukset Porvoon seudulla täydentämään puutarhasta hävinneitä lajeja. Hoitosuunnitelma sisältää perustiedot myös huonekasveista.[185]

Tehtyjen tutkimusten myötä Porvoon museo julkaisi Fredrika Runebergin puutarhaa ja huonekasveja koskevan kirjan *Unelmien puutarha. Fredrika Runebergin kukkiva keidas ja hyötytarha* vuonna 2015. Tämän jälkeen vuonna 2019 Aaja ja Stokes tekivät puutarhaa varten vielä kasvikortit niistä perennoista ja puuvartisista kasvilajeista, joiden esiintyminen oli selvästi muuttunut vuoden 2013 inventoinnin tilanteesta.[186]

Puutarhan muita korjauksia on jatkettu 2010-luvun loppupuolelta alkaen. Pihaa kiertäviä lauta-aitoja uusittiin vuonna 2018.[187] Vuonna 2020 aloitetun piharakennuksen itäpäädyn korjauksen yhteydessä sen edustan maanpintaa muokattiin vedenohjauksen parantamiseksi ja uusien kaapelien asentamiseksi.[188]

180 Runebergin kodin puutarhan ja muun piha-alueen työselitys 2002–2003. PK. Kivituhkapäällysteen paksuudeksi määrättiin n. 3–4 cm.

181 Runebergin kodin puutarhan ja muun piha-alueen työselitys 2002–2003. PK.

182 Flink 2006, 106.

183 Flink 2006, 106.

184 Susanna Widjeskog 2021.

185 Peura & Stokes 2013; Susanna Widjeskog 2021.

186 Runebergin kotimuseon puutarha: Kasvikortit 2019. PM.

187 Susanna Widjeskog 2021.

188 Pekka Saatsi 2021.

NYKYTILAN KERROSTUNEISUUS

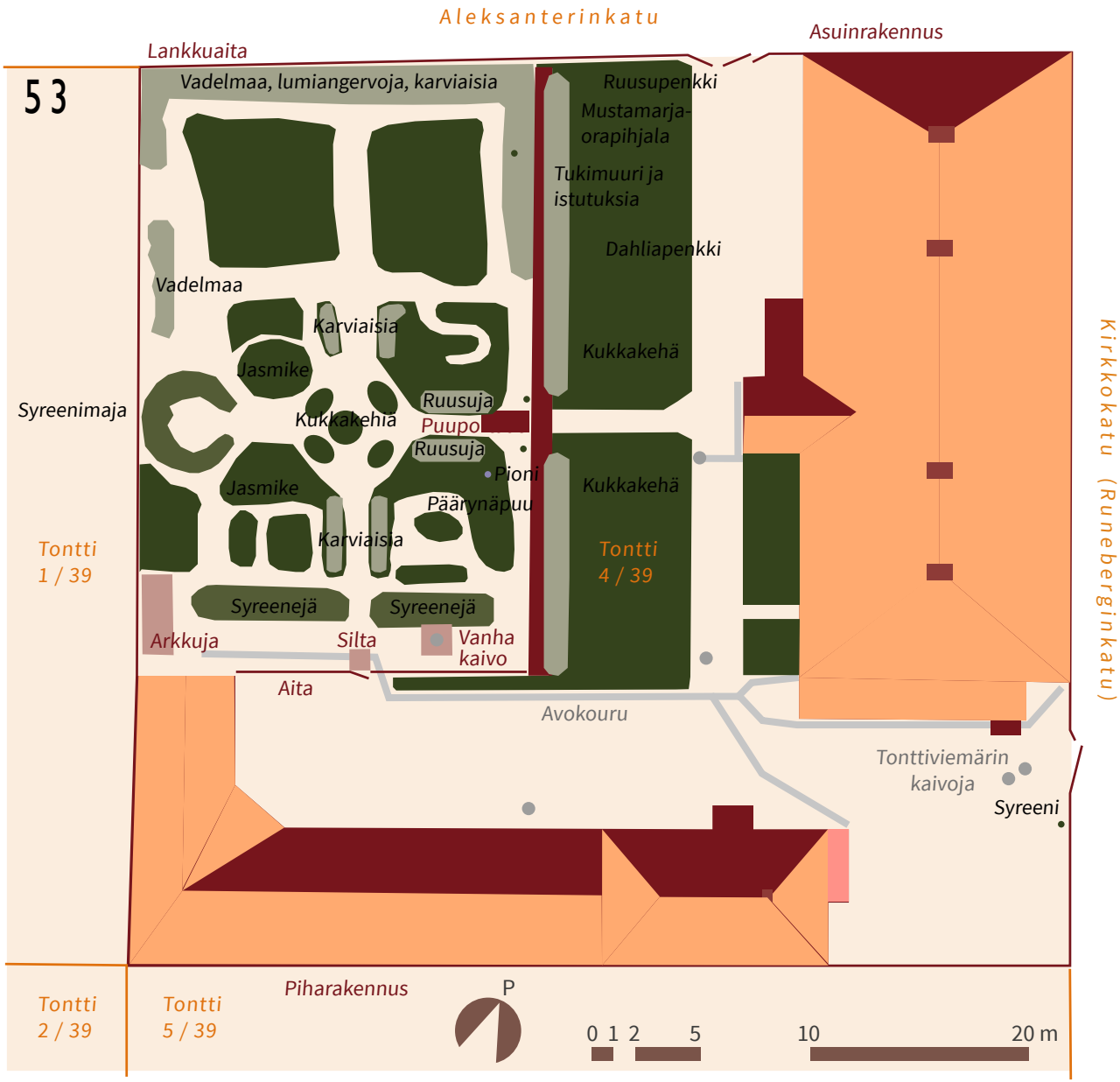
Piharakenne

Runebergin kodin piha on yleispiirteiltään erittäin hyvin säilynyt ja historiallisesti kerrostunut. Vaikka kasvillisuus on luonteensa mukaisesti uusiutunut, pihalla kasvaa edelleen puita vastaavilla sijoilla kuin Lindhien ostaessa tontin 1840-luvun puolivälissä.

Lindhien kausi näkyy piharakenteessa voimakkaimmin, koska heidän omistajakaudeltaan periytyy sekä tontin rakennuskanta, kaivo ja pengermuuri että piha-asettelun kolmijako, puutarhan näkymäakselit ja toimintojen hierarkia. Pihan nykyiset puiset rakenteet kuten aidat, portaat, kaivokatos ja silta ovat museoaikaisia, mutta niiden esikuvat ovat Lindhien ajalta.

Runebergien kaudesta kertoo ennen kaikkea Fredrikan monimuotoinen ja kasvilajistoltaan erittäin rikas puutarha pyöreine kukkapenkkeineen ja runsaine omenapuineen, sekä lisäksi yläpihan säntillinen jäsennys. Runebergien kaudella on erityispaino myös siksi, koska se toimi perusteena museon avaamiselle ja siten säilyttävän asenteen vahvistumiselle.

Museokauden muutokset ovat teknisluonteisia. Näkyvin muutos koskee nupukivisiä sadeveden avokouruja. Nämä sekä muu näkyvä maan pintakerros punertavine kivituhkapinnoitteineen on siirretty paikalle 2000-luvun alussa.

53 *Nykyinen piharakenne vastaa pääsääntöisesti vaihetta, jonka oletetaan vallinneen Runebergien kauden lopussa.*

Yläpiha

Tasainen yläpiha on muodostettu Lindhien aikaan 1840 -luvulla. Se rajautuu itäpuolella päärakennukseen, eteläpuolella talouspihaan, länsipuolella kivipenkereen päällä olevaan pensasaitaan ja pohjoisessa Aleksanterinkatua vasten rajautuvaan aitaan ja sen kahteen porttiin.

Pensasangervot ovat kasvaneet kivipenkereen päällä jo Lindhien aikaan, ja portin vieressä on kasvanut mustamarjaorapihlaja jo ennen Lindhejä. Suunnilleen puolet yläpihasta on sorattu ja loput nurmella. Hiekkakäytävä tehtiin Fredrika Runebergin toiveesta 1860- ja 1870-lukujen taitteessa, ja sitä on sittemmin museoajalla levennetty. Nykyinen pintamaa ja nupukiviset vesikourut ovat 2000-luvulta.

Nurmipihan keskellä on yksi isohko ja kaksi pienempää pyöreäpohjaista kukkapenkkiä, jotka periytyvät Fredrika Runebergin ajalta. Kukkakehistä isoimman eli dahliapenkin keskellä oli 1950-luvulta 2000-luvun alkuun Fredrika Runebergin patsas, jolle johti kivipolku. Kivipolku poistettiin patsaan myötä, ja sittemmin penkki on palautettu dahlioille.

54 *Yläpihalla on jäljellä kolme viidestä Fredrikan aikaisesta kukkakehästä. Niistä suurimmassa eli dahliapenkissä seisoi lähes 50 vuotta Fredrika Runebergin patsas.*

55–57 *Seuraavalla sivulla: Pengermuuri ja portaat. Kivinen tukimuuri, joka erottaa puutarhan eri osat toisistaan, on rakennettu luonnonkivistä latomalla viimeistään 1840-luvulla. Tasolta toiselle johtavat puuportaat ovat 2000-luvun alusta.*

55

56

58–60 *Aidan takana jylisee Aleksanterinkadun liikenne. Katua vasten olevassa aidassa on tolpparunko ja keltaiseksi maalattu vaakapanelointi. Portin ovissa on lautarunko, joka on vahvistettu ovilevyyn pultatuilla pitkäsaranoilla. Portin pylväiden kapiteelit on maalattu valkoisiksi.*

61 *Pääkuistin edessä kasvoi 1880-luvulta 2000-luvun alkuun kaksi koivua. Niistä muistuttaa vielä kolo kuistin helmassa. Pihan pintavesiä ohjataan 1960-luvulta alkaen rakennetuilla nupukivisillä avokouruilla.*

Puutarha

Myös puutarha on perustettu Lindhien aikana 1840-luvulla, joskin osa sen puuvartisesta kasvillisuudesta periytyy jo Lindhejä edeltävältä ajalta. Puutarha rajautuu itäpuolella kivipenkereeseen, eteläpuolella talouspihaan ja länsi- ja pohjoispuolilla lankkuaitoihin.

Puutarhan käytävien pääakselisto, kaivo sekä vadelma- ja karviaispensaat sekä syreeniaidat ja -maja on alun perin muodostettu Lindhien aikana. Omena- ja päärynäpuita paikalla on todennäköisesti ollut jo kymnaasin opettajien aikaan 1800-luvun alussa.

Enemmistö tunnetusta kasvilajistosta periytyy kuitenkin Fredrika Runebergin ajalta. Niihin lukeutuvat monien ruusujen, jasmikkeiden, pinaattihierakan, luumun ja raparperin ohella eriväriset akileijat, idänunikot, illakot, ukonhatut, päivänkakkarat, rusopäivänliljat ja varjoliljat sekä syysleimut ja kultapallot.[189]

Museokaudella puutarhaan ovat tulleet ainakin lemmikit.

189 Peura & Stokes 2012–2013. PM.

62 *Puutarhaa hallitsevat omenapuut, joita kasvoi tontilla jo Lindhien rakennuttaessa taloaan. Omenapuiden varjossa kasvaa karviaisia, ja alkukesästä myös kaunokaisia ja lemmikkejä.*

63 *Puutarhan keskus on viiden pyöreän kukkapenkin asetelma hiekkakäytävien risteyksessä. Penkeissä viljellään kesäkukkia. Puutarhan pääsisäänkäynti kulkee portaita kivipenkereen ylitse.*

64 *Puutarhan keskikäytävä päättyy lännessä syreenimajalle. Vasemmalla on vahvarunkoinen päärynäpuu.*

65 *Puutarhan etelä-pohjoissuuntaisen poikkikäytävän akselipäätteet eivät ole kovin monumentaaliset. Taustalla piharakennuksen edessä on puutarhan toinen portti, jonka vierustalla sijaitsee kaivo.*

66 *Piharinne viettää kohti aurinkoista lounasta. Puutarhan yleisilmeessä muotopuutarha yhdistyy vapaamuotoiseen omenatarhaan.*

67 *Puutarhan länsiosassa käytävää reunustaa luonnonkivilatomus, joka rakennettiin Aaja Peuran ja David Stokesin suunnitelmien mukaan 2010-luvun puutarharestauroinnissa. Kivet hidastavat kadun valumavesien aiheuttamaa eroosiota. Penkissä on karviaispensaita.*

68 *Puutarhan etelälaidalla sijaitsevan kaivon pumppu on 1900-luvun alusta, ja vanhan mallin mukainen telttakattoinen suojarakennelma 2000-luvun alusta.*

69–70 *Puutarhan länsilaitaa. Muista aidoista poiketen naapurin puoleinen aita on maalattu punaiseksi. Nykyinen aita on 2010-luvulta. Tukitoimintojen alue sijaitsee puutarhan lounaisnurkassa.*

71 *Syreenimajan kalusteita 2000-luvun alusta.*

Talouspiha

Myös talouspihan asettelu on Lindhien aikainen. Talouspiha rajautuu lähes joka ilmansuunnassa aitaan tai piharakennukseen.

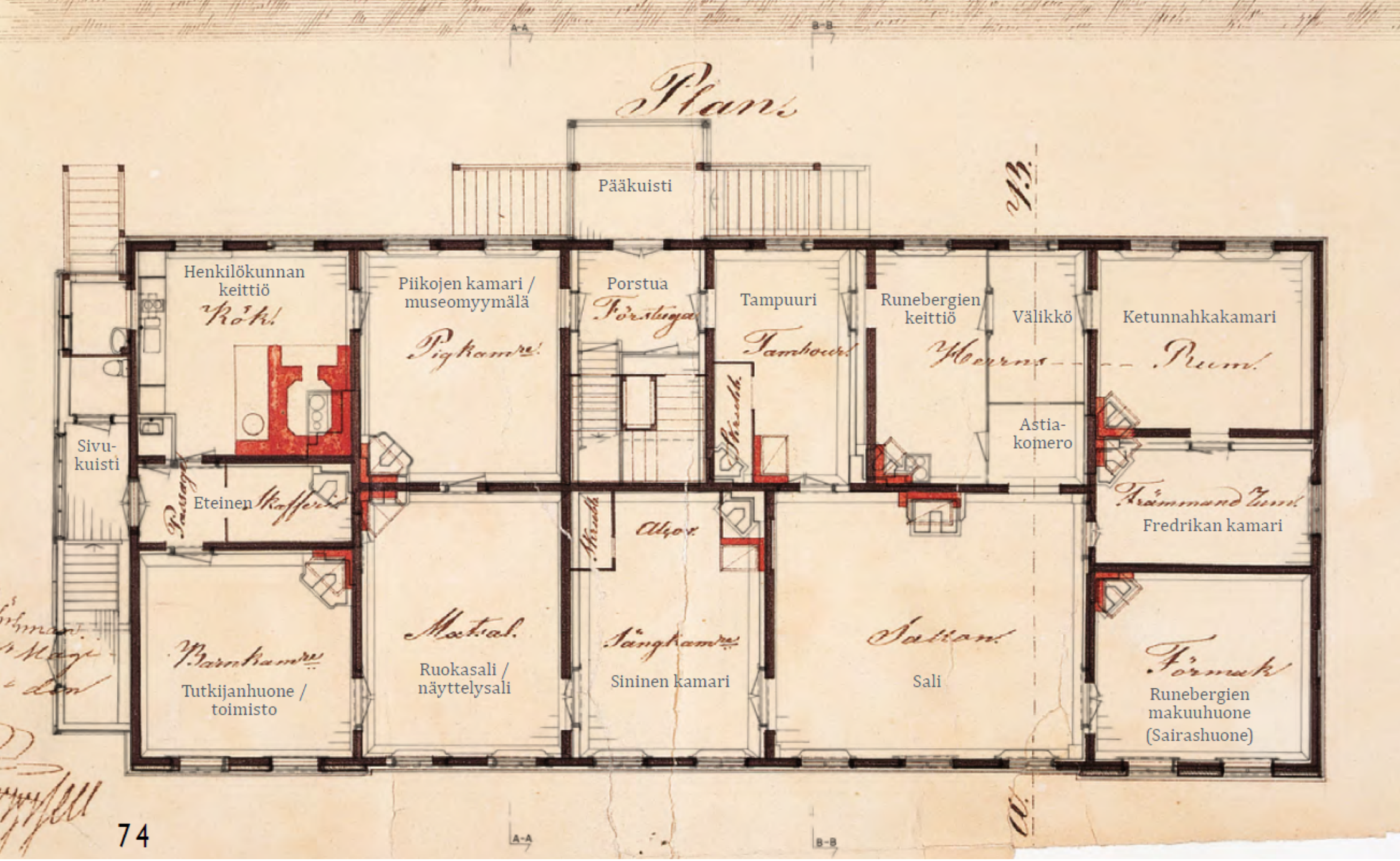
Piharakennuksen seinustalla on kivipenkereitä ja kukkapenkkien rajakiveyksiä eri vaiheista museoajalta. Säntillisimmät katureunuskivet ja mukulakivet ovat uusimpia. Nykyiset pihakaivot ja hulevesikourut sekä harva puutarhaa rajaava aita ovat 2000-luvulta.

72 *Talouspiha on avointa, sorapintaista rinnemaata puutarhan ja piharakennuksen välissä. Vasemmalla on puutarhan väljää, punaiseksi maalattua aitaa ja sen takana kaivo. Kuvassa taustalla näkyy myös piharakennuksen korjaukseen liittyvä väliaikainen puuaita.*

73 *Talouspihaa aitan portailta kohti länttä. Hulevedet on ohjattu kulkemaan avokourussa talouspihan pohjoislaidassa. Piharakennusta vasten on kerätty eri-ikäisiä kiviä ja istutuspenkkejä.*

Pääkuisti
Henkilökunnan keittiö
Piikojen kamari / museomyymälä
Porstua
Tampuuri
Runebergien keittiö
Välikkö
Ketunnahkakamari
Astia-komero
Sivu-kuisti
Eteinen
Fredrikan kamari
Tutkijanhuone / toimisto
Ruokasali / näyttelysali
Sininen kamari
Sali
Runebergien makuuhuone (Sairashuone)
74

PÄÄRAKENNUKSEN HISTORIA

LINDHIEN AIKA 1844–1852

HANKE

Rakennuttaminen

Runebergin kodin päärakennuksen rakennutti lääkäri, pappi ja kymnaasin lehtori Daniel Lindh (1796–1876). Lehtori Lindhillä ja hänen aatelissyntyisellä puolisollaan Anna Charlotta Boijella oli seitsemän lasta, joten suuri talo oli heille tarpeen.[190]

Kaupunki pyrki edistämään Porvoon vastaperustetun kaupunginosan rakentamista. Uuden asemakaavan mukaisen puutalon rakentaja sai korotonta lainaa puolet kustannuksista, ja kivitalon pystyttänyt olisi saanut jopa kaksi kolmannesta. Uudisrakennuskomitea (Nybyggnads Comitén) tosin kävi kustannuslaskelmat perusteellisesti läpi, ja usein alensi rakentajan laskelmia.[191]

Uudisrakentaja tarvitsi talolleen kirjalliset piirustukset, jotka hän esitti ensin Uudisrakennuskomitealle ja lopullisen rakennusluvan saadakseen myös maistraatille ja kuvernöörille. Koska paloturvallisuutta pidettiin rakentamisen ensisijaisena piirteenä, rakennusten suunnittelijaksi sai ryhtyä kuka tahansa, joka huomioi ohjeistukset rakennusten sijoittamisesta tontille, riittävän kokoisesta puutarhasta, rakennuskorkeuksista ja tulisijoista.[192]

Porvoossa poikettiin yleisestä ammattikuntapakosta, joten suunnittelun ohella talon sai pystyttää lähes kuka tahansa. Rakennusluvan saatuaan rakentajan oli luovutettava komitealle piirustusten kopio.[193] Lindhit saivat rakennuslupansa 11.4.1844.[194] Daniel Lindh sekä kymnaasin laulunopettaja Adolf Sirén olivat pormestari Carl Ulrik Cederhvarfin jälkeen ensimmäisiä, jotka saivat uudessa kaupunginosassa talonsa valmiiksi. Heidän talonsa valmistuivat runsaassa vuodessa.[195]

190 Mäkelä-Alitalo 2000, 242; Suomen papisto 1800–1920.

191 Mäkelä-Alitalo 2000, 164.

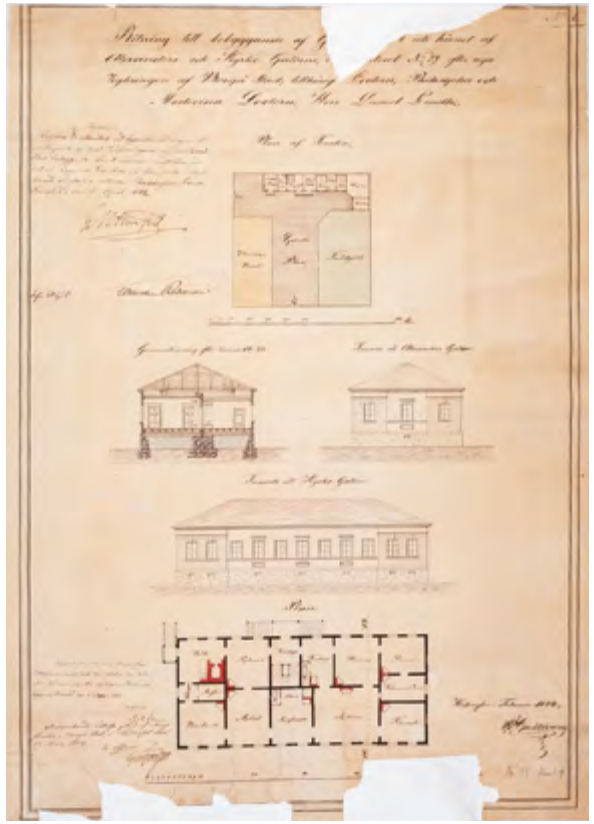
192 Mäkelä-Alitalo 2000, 164.

193 Mäkelä-Alitalo 2000, 164.

194 Borgå Stads Nybyggnads Comité 11.8.1844. SLSA 1104: V.7.6.2: XXIII.III.36e.

195 Talot nousivat korttelin 39 tonteille 4 ja 6. Mäkelä-Alitalo 2000, 160. Lopputarkastus 26.1.1846. Borgå Stads Byggnads-Comité den 26 Januari 1846." SLS: V:7.2A.

74 *Edellisellä sivulla: Tulevan Runebergin kodin pohjapiirros alkuperäispiirustuksen mukaan sekä nykyisin. Vain tampuuri valmistui havaittavasti suunniteltua pienempänä. Ote lehtori Daniel Lindhin talon piirustuksista 1844. Arkkitehti C. J. E. Gustavson. PM; Runebergin kodin 1. kerroksen pohja. Tapio Hirvonen ja Aarre Valo 2005. MV.*

75 *Uudisrakennuskomitealle lähetetyissä Lindhien talon rakennuspiirustuksissa esitettiin pihan järjestely sekä asuinrakennuksen katujulkisivut, poikkileikkaus ja asuinkerroksen pohja. C. J. E. Gustavson. PM.*

Arkkitehti C. J. E. Gustavson

Lindhin talon rakennuspiirustukset on allekirjoittanut Carl Johan Edvard Gustavson (1815–1868) vuonna 1844. Lindhien talon piirtämisen aikaan Gustavson toimi Intendentinkonttorin kolmantena konduktöörinä eli laitoksen ammattihierarkiassa neljännen tason suunnittelijana. Hän oli työskennellyt Intendentinkonttorissa 1830-luvun alusta lähtien.[196]

Gustavson oli syntynyt Helsingin pitäjässä 10.1.1815, ollut Intendentinkonttorin oppilaana 1820-luvun lopulla ja kirjoittanut ylioppilaaksi 1831, joskin alimmalla hyväksytyllä arvosanalla. Vuosina 1836–1837 hän toimi vuorikadettina. Intendentin kolmannen konduktöörin tehtävät hän aloitti 1843, ja virka vakinaistettiin vuonna 1846. Vuonna 1847 hän siirtyi kuitenkin Intendentinkonttorin sihteeriksi. Vuonna 1849 hän sai hoidettavakseen Vaasan ensimmäisen lääninarkkitehdin viran, josta hän tosin erosi jo kolme vuotta myöhemmin.[197]

Virastaan huolimatta Gustavson teki Lindhien suunnitelmat yksityistilauksena. Hän mainosti palveluitaan lehti-ilmoituksissa.[198] Hänen tiedetään piirtäneen Porvooseen neljä taloa vuosina 1842–1845, joihin kuuluivat Lindhien talon lisäksi Asteniuksen majatalo (Rihkamakatu 4, purettu), C. G. Langeenin panimo (Jokikatu 2, ulkoasu uudistettu 1873) sekä kirjanpainaja Petter Widerholmin talo, joka toteutettiin kuitenkin lopulta eri piirustusten mukaan.[199] Muualle Suomeen Gustavson on suunnitellut mm. ristikirkon Kiuruvedelle (piirustukset 1845, valmis 1853, paloi 1937).[200] Suppeasta tuotannosta huolimatta on huomionarvoista, että Gustavson oli yksi kolmesta ensimmäisestä Suomessa koulutetusta arkkitehdista.[201]

196 Borgå Tidning 23.2.1842, 4.

197 Halila 1967, 36–37, 479; Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852. HY.

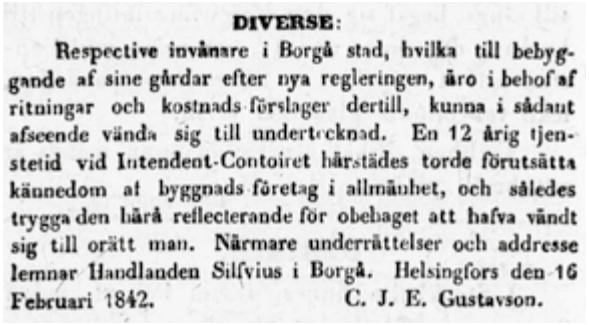
198 Borgå Tidning 23.2.1842, 4; 12.10.1842, 4.

199 Petter Widerholm julkaisi Borgå Tidningiä 1837–1858 ja J. L. Runebergin runoja 1840-luvulla sekä mm. myi Runebergeille tapetteja heidän muuttaessaan uuteen kotiinsa 1852. Mäkelä-Alitalo 2000, 166, 341–344; Valtonen 2014, 497; Kuitti tapeteista 4.8.1852. SLSA 1104: V.7.2.5: XXIV.III.24.

200 Järventaus 1967, 292.

201 Intendentinkonttorin ensimmäiset oppilaat olivat Gustavsonin lisäksi Johan Erik Wik (1804–1876) sekä konttorin johtajan poika Karl Alexander Engel (1818–1843). Halila 1967, 249; Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852. HY.

76

DIVERSE:

Respective invånare i Borgå stad, hvilka till bebyggande af sine gårdar efter nya regleringen, äro i behof af ritningar och kostnads förslager dertill, kunna i sådant afseende vända sig till undertecknad. En 12 årig tjenstetid vid Intendent-Contoiret härstädes torde förutsätta kännedom af byggnads företag i allmänhet, och således trygga den härå reflecterande för obehaget att hafva vändt sig till orätt man. Närmare underrättelser och addresse lemnar Handlanden Silfvius i Borgå. Helsingfors den 16 Februari 1842. C. J. E. Gustavson.

76 *Arkkitehti C. J. E. Gustavson tarjosi porvoolaisille piirustus- ja kustannuslaskentapalveluja lehti-ilmoituksella. Borgå Tidning 23.2.1842 ja 2.3.1842.*

ARKKITEHTUURI

Tilajärjestys

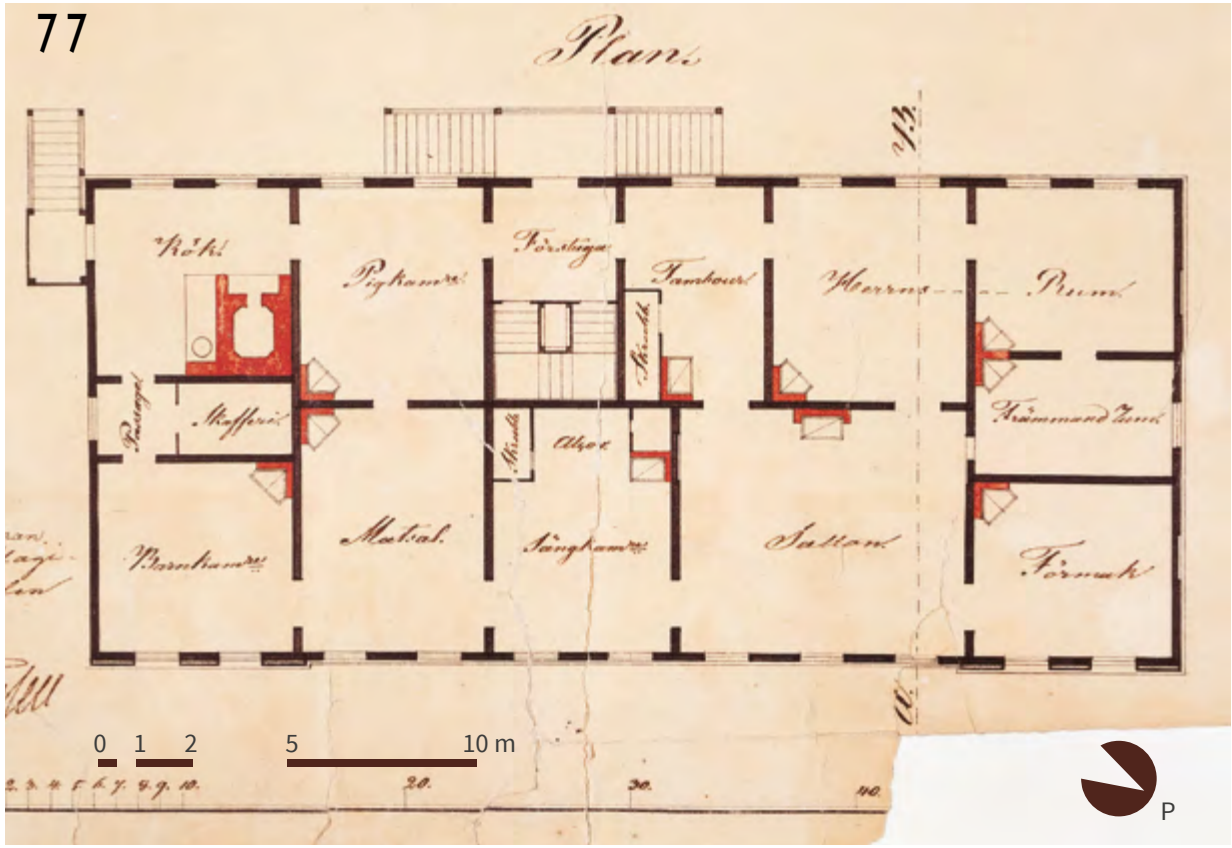
Lindhien talo suunniteltiin ylemmän säädyn kaupunkitaloksi, johon tuli kymmenkunta asuinhuonetta. Monihuoneinen asunto oli mahdollista jakaa erillisiin edustus-, yksityis- ja tukitoimintojen alueisiin. Rungon sydänseinä sijoitettiin hieman harjalinjasta sivuun lähemmäksi pihaa, jolloin keskimmäisistä kadun puolen huoneista saatiin pihanpuoleisia suuremmat. Rakennukseen tuli kaksi sisäänkäyntiä, molemmat pihan puolelta.

Talon tilarakenne järjestettiin aikakaudelleen ominaisesti. Huoneet sijoitettiin perättäin läpikuljettaviksi ja niiden pinta-aloissa oli kohtalaisen vähän vaihtelua. Lamasalvotussa hirsitalossa väliseinien siirtely oli vaikeaa, joten perusmuotoisilla ja suurehkoilla huoneilla haluttiin mahdollistaa käyttötarkoitusten muutokset tulevaisuudessa. Aikakaudelle ominainen piirre oli myös jo 1700-luvun puolelta lähtien oviaukkojen sijoittaminen samaan linjaan. Talon läpi muodostuvissa pitkissä näkymälinjoissa korostui kiehtovana pidetty perspektiivin pienenemisilmiö.[202]

Rakennusajan empirekausi näkyy ennen kaikkea keskeissymmetrian korostamisessa. Keisariajan ihanteena oli vallitsevan yhteiskuntarakenteen vakaus ja tasapaino, jota keskihakuiset, harmoniset sommitelmat viestittivät ytimekkäästi.[203] Jokaisen huoneen sisäänkäynnit ja

202 Kärki 1988, 149.

203 Nevanlinna 1996, 59–60, 62.

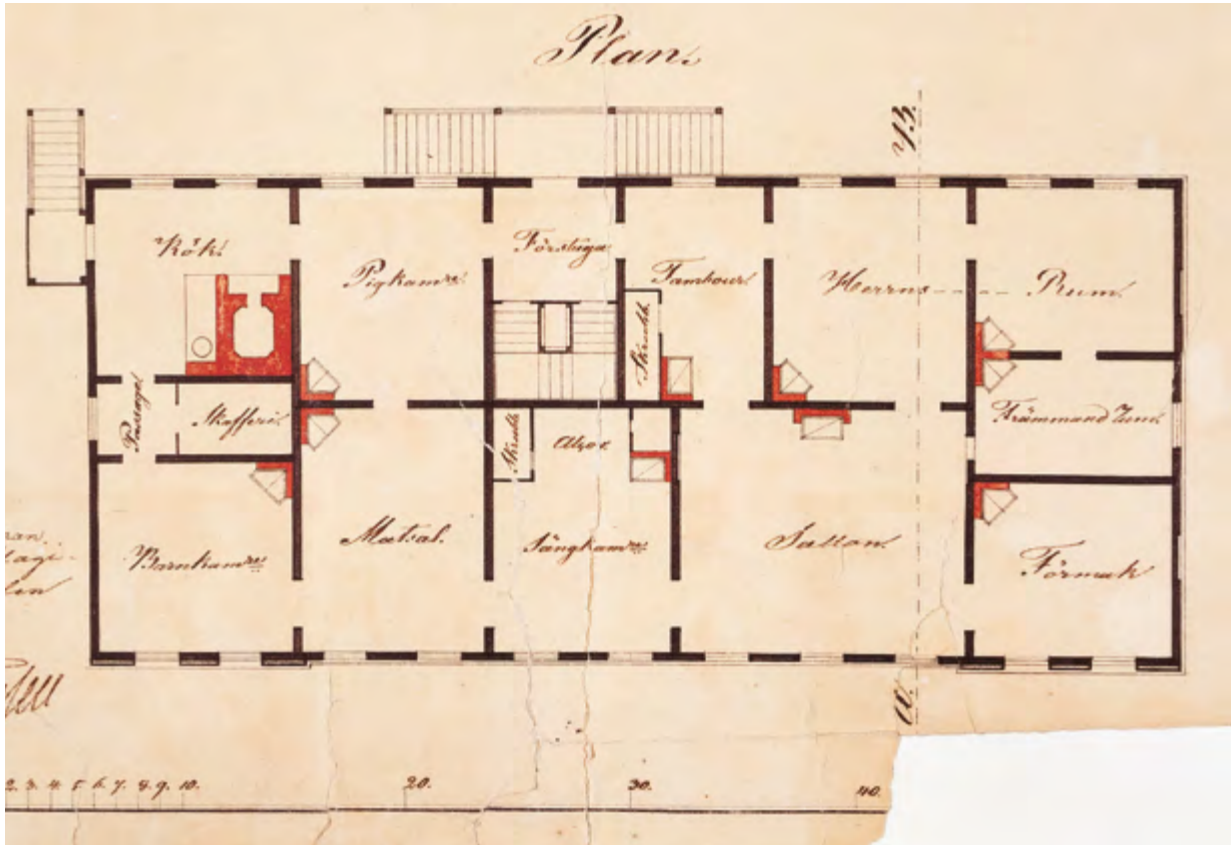
77 *Palovakuutusasiakirjan 1845 mukaan Lindhien talon rungosta tuli 16 syltä (28,8 m) pitkä ja 7 syltä (12,6 m) leveä. Alkuperäisissä pohjapiirustuksissa talo käsittää 13 huonetta, joihin kuului vasemmasta yläkulmasta myötäpäivään lukien keittiö, piikojen kamari, porstua, tampuuri, kaksi herrojen huonetta ja vierashuone, förmaaki eli seurusteluhuone, sali, sänkykamari, ruokasali, lastenkamari, välikkö ja astiakomero. Tampuurin ja sänkykamarin komerot eivät toteutuneet, ja keittiön leivinuuni toteutui pienempänä rautauunina. Arkkitehti C. J. E. Gustavson 1844. PM.*

ikkunat pyrittiin sijoittamaan symmetrisesti rinnakkain tai vastakkain. Tavoitteeseen pyrittiin jopa valeovin, -ikkunoin ja -tulisijoin. Mitä arvokkaampi huone, sitä vakavammin tavoitteeseen suhtauduttiin. Lindhien talossa kaikkein jyrkimmästä symmetriatulkinnasta luovuttiin monessa kohdassa. Yhtenä olennaisimmista voi pitää salin sisäänkäyntiin nähden viistoa sijoittamista.

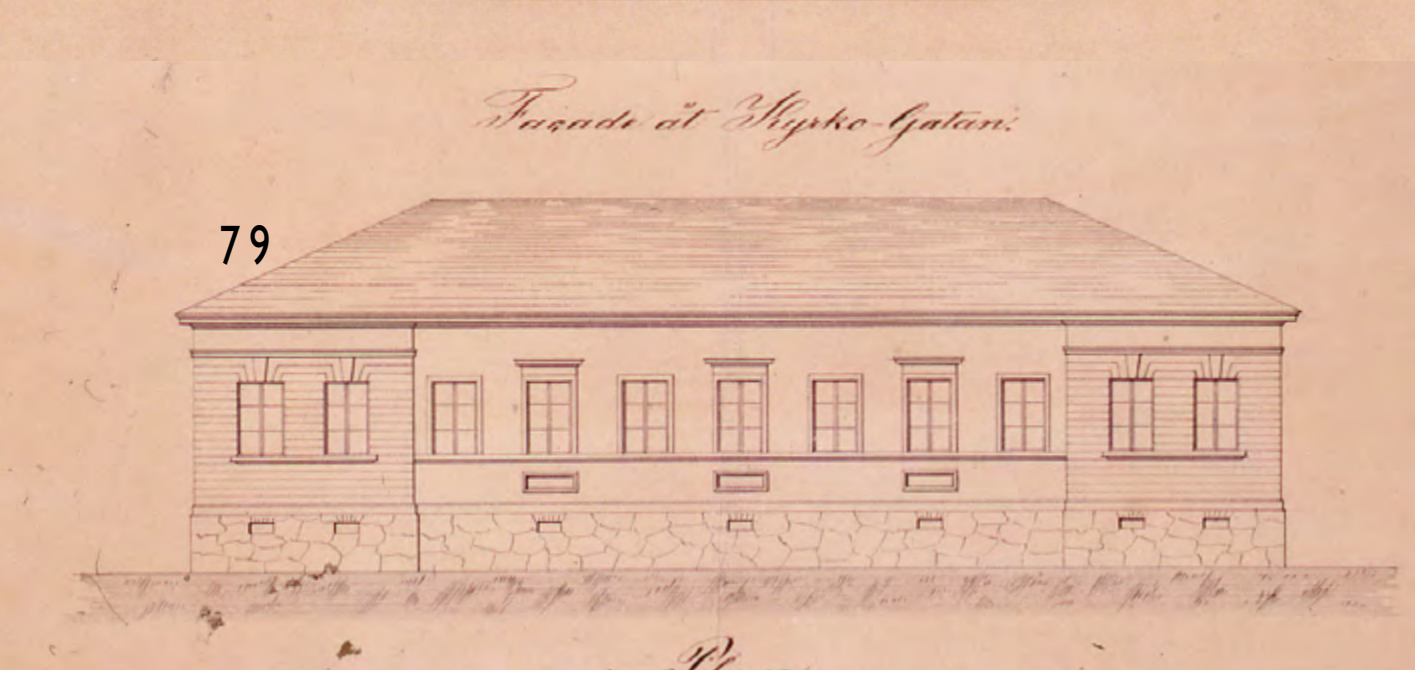
Kodin eri toiminnoilla oli arvojärjestyksensä. Säätyläiskodissa sitä pyrittiin ilmaisemaan toiminnolle osoitetun huoneen koolla, sijainnilla ja rakennusosien ja sisustuksen laatutasolla. Arvokkaimmat ns. paraatihuoneet sijoitettiin tavallisesti kadun puolelle, ja tässä talossa ne katsoivat kadun lisäksi kohti Porvoon keskustaa. Arkkitehti Gustavsonin alkuperäisissä piirustuksissa kadunpuoleiset huoneet ehdotetaan rakennettaviksi pihanpuoleisia korkeammiksi, mutta tämä ei kuitenkaan toteutunut.

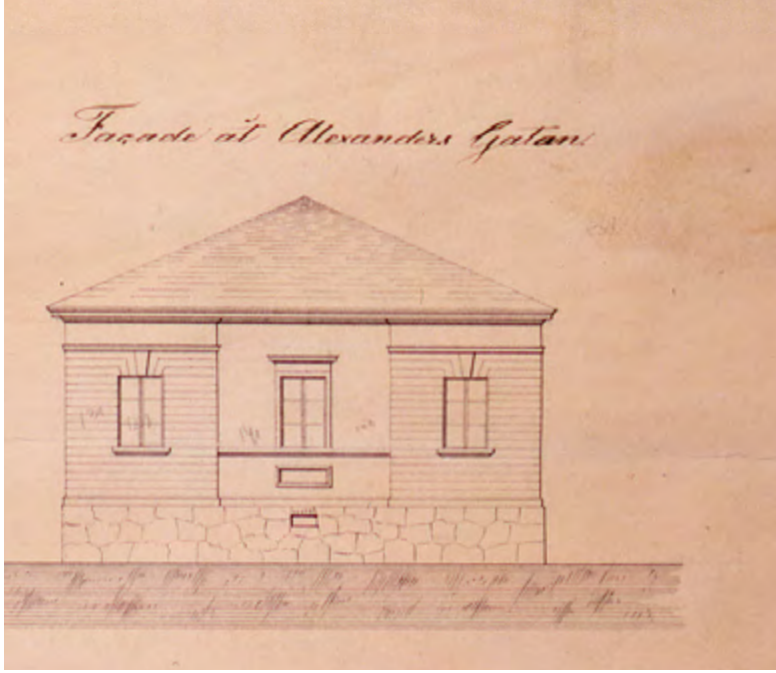
Talon tärkein huone oli ***sali***, ja sen jälkeen Porvoon keskustaan katsova ***förmaaki*** ja rakennuksen keskiakselilla sijaitseva ***päämakuuhuone***. Ne erosivat muista huoneista korkeilla pariovillaan, rapatuilla sisäkatoillaan ja koristeellisemmilla kattolistoillaan. Edustuspuoleen kuuluivat myös ***ruokasali*** sekä tilava ***tampuuri*** eli eteisaula. Kaikkein vähäisimpiin tiloihin kuuluivat ***keittiö*** ja ***pää***- ja ***sivuporstuat***, ***väliköt*** ja ***portaikot***. Perinteen mukaan porstua tarkoitti lämmittämätöntä ja tampuuri lämmitettyä eteistä.[204]

204 Niiranen 1984, 44–45.

78 *Sisätiloissa pitkiä näkymiä ja keskeissymmetriaa tavoiteltiin monin eri keinoin, joista osasta luovuttiin ennen lopullista toteutusta. Sänkykamariin (keskellä alhaalla) uunin pariksi on piirretty kaksi komeroa muodostamaan suojaisaa makuualkovia. Uuni rakennettiin kuitenkin lopulta huoneen nurkkaan ja liitettiin yhteiseen hormistoon tampuurin uunin kanssa. Saliin suunniteltuista kahdesta valepariovesta sänkykamarin vastainen (vasemmalla) jätettiin kokonaan pois ja vierashuoneen puoleista (oikealla) siirrettiin lähemmäs sydänseinän nurkkaa niin, että se saatiin kokonaan käyttöön. Pohjoispäädyn reunimmaiset ikkunat toteutettiin valeikkunoina, jotta vältettäisiin sisäarkkitehtuurin näkymäakselien ja julkisivusommitelman tasapainon välinen ongelma. Rungon toteutuminen poikkeuksellisen tarkasti suunnitelmien mukaan hahmottuu yhdistelmäkuvassa 74. Arkkitehti C. J. E. Gustavson 1844. PM. Grafiikka: Saatsi Arkkitehdit.*

Ulkoasu

Rakennukseen tehtiin kaupungin edellyttämä aumakatto. Esteettisten syiden lisäksi aumakattojen yleistymistä 1600-luvun puolivälistä lähtien kasvatti kokemus niiden turvallisuudesta tulipalotilanteessa. Palon edetessä aumakatto ei levittänyt paloa romahtamalla rakennuksen ulkopuolelle. Kattomalli vaikeutti myös luvattomien asuinhuoneiden rakentamista ullakolle.

Julkisivuissa, ja etenkin katujulkisivussa, keskeissymmetria oli erityisen tärkeää. Myös Lindhien talossa katujulkisivut sommiteltiin äärimmäisen keskeissymmetrisiksi riippumatta sisätilojen hierarkiasta. Sisä- ja ulkoarkkitehtuurin tasapainottamiseksi ikkunat sijoitettiin tasavälein ja kadun puoleiseen pohjoispäätyyn tehtiin kaksi valeikkunaa.

Pihan puolella symmetrian tarve ei ollut yhtä ankara. Yksi arkkitehtuurin perinteisesti kaikkein määräävimmistä elementeistä, pääsisäänkäynti, sijoitettiin sivuun rakennuksen keskiakselilta. Pihan puolelta, pitkän rakennuksen viereltä katsottuna poikkeava sijainti ei kuitenkaan tullut ilmi kovin selkeästi. Sisäänkäyntiä ympäröi korkea, antiikin temppeliä muistuttava avokuisti, jolta saattoi katsella pihan yli aina Porvoonjoen takana levittäytyville Näsin viljelysmaille asti. Eteläpäädyn umpikuistillista sivusisäänkäyntiä käytti lähinnä palvelusväki.[205]

Arkkitehti Gustavson suunnitteli rakennuksen kivitalon näköiseksi. Katujulkisivujen päädyissä on koolaamalla julkisivulinjasta ulos työnnetyt sivurisaliitit, ja niiden välissä sileät julkisivukentät. Puusta tehtäessä pintavaikutelma toteutettiin käyttämällä kouru-uraista vaakapaneelia,

205 Flink 2006, 11.

79–80 *Arkkitehti Gustavson suunnitteli Lindhien talon kivitalon näköiseksi. Kivirakennuksia arvostettiin, koska ne olivat puutaloja paloturvallisempia, kestävämpiä ja kalliimpia rakentaa. Kiviarkkitehtuuri oli myös ainoa rakentamisen estetiikka, jota opetettiin intendentinkonttorin ajan arkkitehdeille. Teknisen toteutuksen ratkaiseminen jäi rakentajille, ja siksi monet yksityiskohdat ja usein myös mittasuhteet muuttuivat rakennusvaiheessa puutaloille luontevammiksi. Pihajulkisivuja tai kadulle näkyviä teknisluonteisia rakennusosia kuten savupiippuja tai kuisteja ei edellytetty esitettäviksi lupapiirustuksissa.*

ns. rustikalautaa sekä sileää vaakapaneelia, ns. tasalautaa.[206] Pihajulkisivut peitettiin kokonaan urapaneelilla.

Harkotusten lisäksi julkisivuja jäsennettiin erilaisilla listoilla. Lindhien talon helmaa kiersi korkea helmalista, ja ikkunoiden alalinjassa ja tasakerran korkeudella oli paikoittain katkeavat vaakalistat eli simssit. Umpiräystäät liittyivät julkisivuun korkean räystäslistan välityksellä. Ensimmäiset tämän tyyppiset vaakapaneelijulkisivut Suomessa oli toteutettu Helsingissä 1810-luvun jälkipuoliskolla.[207]

Piirustuksista poiketen ja myönnytyksenä painuvalle hirsirakennustavalle kaikkiin ikkunoihin tehtiin vuorilaudat. Kahdeksan ikkunan yläpuolelle tuli lisäksi muita korkeampi vuorilaudoitus, korniisi. Ikkunakorniiseista kolme sijaitsi alun perin kummallakin pitkällä julkisivulla ja yksi molemmissa päädyissä. Kadun puoleisten korniisien profiili perustuu portaiden, karniisin ja helmen vuorotteluun, mutta pihan puolella vain hammastukseen ja karniisiin. Katujulkisivuilla näiden korniisi-ikkunoiden alapuolelle tehtiin kehysaiheet, ns. kasetit. Kiviarkkitehtuurissa kasettien tarkoituksena on perinteisesti ollut keventää julkisivua, korostaa siihen liittyviä muita rakennusosia kuten ikkunoita ja osoittaa kohdan kuuluvan ei-kantaviin rakennusosiin.

Arkkitehti Gustavsonin alkuperäisessä piirustuksessa pääkuistin portaat esitetään kaksivartisina, mutta niitä ei liene toteutettu sellaisina.[208] Vaikka pihan puolella symmetriavaatimus ei ollut ehdoton, keskeissymmetrinen portaikko olisi painanut pihajulkisivun kokonaistasapainoa entistä enemmän pois todelliselta keskiakselilta. Keittiöportaan noustessa pihan puolelta kaksivartisuus ei olisi myöskään mainittavasti lisännyt rakennuksen toiminnallisuutta.

206 Lilius 1989, 226.

207 Lilius 1989, 226.

208 Runebergien muutostöistä heidän muuttaessaan taloon on säilynyt kattavasti kuitteja, mutta mikään niistä ei viittaa portaiden uusimiseen. Alkuperäispiirustusten jälkeen seuraavaksi vanhimmat piirustukset ovat vuodelta 1868. Niiden lähtötilannekuvissa portaikko esitetään yksivartisena. (Muutoslupa-anomus 25.5.1868. SLSA: 1104: V.7.1.)

81–82 *Lindhien talon toteutus vastasi varsin hyvin piirustuksia. Suurimmat erot koskivat kivijalan ja ullakkokerroksen korkeuksia, harkotettujen alueiden ikkunakehyksiä sekä valeikkunoiden sijainteja. Niiden lisäksi vesikatto sai pohjoisen rakennusperinteelle ominaisen, harjalle sijoittuvan savupiippujoukon. T. Hirvonen, A. Valo 24.1.2003. MV.*

Rakennustapa

1800-luvun alkupuolella höyrylaivat kiihdyttivät jo globaalia kauppaa, mutta rakennusaineet hankittiin vielä enimmäkseen paikallisyhteisöjen kesken. Venäjällä oli huomattavan korkeat tullit kaikille ulkomailta tuotaville kulutustavaroille, mikä hyödytti Suomenkin alueen omaa teollisuutta joskin myös rajoitti Suomeen tuotavan ulkomaisen tavaran määrää.[209]

Suomen alueella ehdottomasti yleisin rakennusaine oli puu. Se oli tärkein vientituote myös Porvoossa.[210] Siitä pystyttiin tarpeen vaatiessa valmistamaan kaikki rakennusosat tulisijoja lukuun ottamatta. Puuaines valittiin tarkasti käyttökohteen mukaan, ja puulaaduissa oli valinnanvaraa, koska kuutioperusteinen metsäteollisuus oli vielä lapsenkengissään. Lindhit saivat tarvitsemansa puutavaran omasta metsästään Stor-Kroksnäsistä.[211] Tukit lienee kuljetettu paikalle vesitse Haikkoonselkää ja Porvoonjokea pitkin.

Arkkitehti Gustavsonin suunnitelmat olivat pääpiirustustasoiset, joten enemmistö rakenneratkaisuista tehtiin työmaalla. Tontti oli kallioinen. Sille muurattiin luonnonkivilohkareista korkea **kivijalka**, ja sen pohjoispäätyyn savitiilistä kaksiosainen, holvattu kellari.[212] Kivijalka rapattiin sisä- ja ulkopuolelta.[213] Kellariin ja ryömintätilaan tehtiin pihan puolelle omat sisäänkäynnit ja katujen puolille yhteensä kahdeksan rautaista tuuletusluukkua.

Talon **runko** lamasalvottiin kuuden tuuman eli noin 145 mm vahvuisesta hirrestä.[214] Nurkat salvottiin lyhytnurkkina. Nurkkien sekä ikkuna- ja oviaukkojen ympärille pyrittiin jättämään seinän pituudesta riippuen vähintään metrin verran ehjää hirsiseinää rakenteen jäykkyyden varmistamiseksi.

Rakennuksen **alapohja** toteutettiin lämmöneristettynä rossipohjana, joka voitiin tuulettaa kellariosuutta lukuun ottamatta alapuolelta. Rakenne oli 1800-luvun alkupuolella yläluokan asunnoissa jo yleinen, kun taas tavallinen kansa rakensi vielä pääsääntöisesti multiaisalapohjia tai maapermantoja. Lindhien talon alapohjan palkisto tehtiin uusista 12 tuuman uusista hirsistä, joista osa oli honkaa ja osa kuusta.[215] Suunnilleen 70 cm paksuun alapohjaan tuli kolme kerrosta palkkeja, ja lattiakannattajien väliksi tuli noin 90 cm.[216]

Alapohjan täytteenä käytettiin savea ja sammalta (*sjömossa*). Savella saatiin ennen kaikkea tiiviyttä ja palon ja kosteuden suojaa, ja sammaleella lämmöneristystä. 42 mm paksut ja 250–300 mm leveät lattian kuusilankut kiinnitettiin tapittamalla. **Yläpohjan** yksinkertaisen pal-

209 Tamminen 1989, 170.

210 Hartman 1906, 701.

211 Ida Strömborg, päiväämätön muistio, 1. SLSA 1107: I.3.4: ”oidentifierade gruppen”.

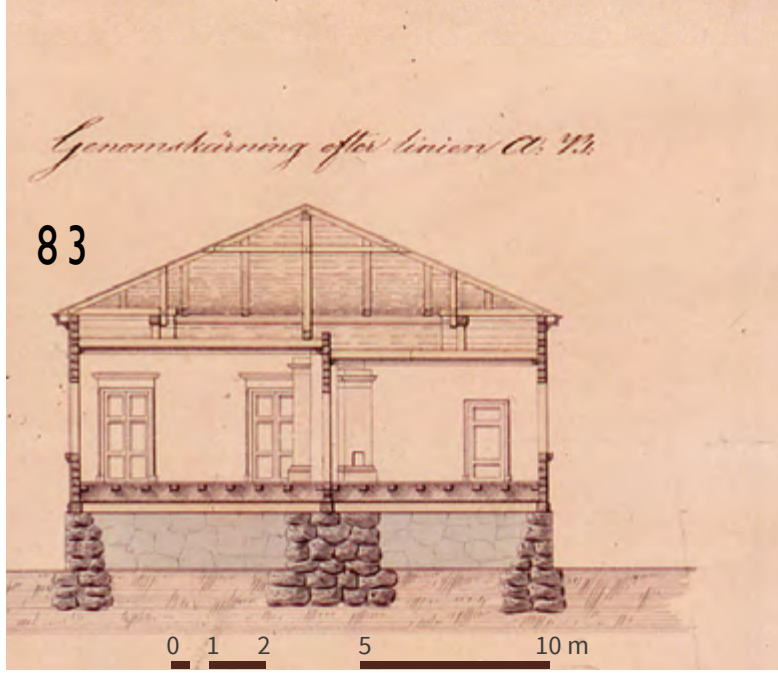
212 Strömborg 1883, 47.

213 Tarmo 19.12.1845. KA.

214 Flink 2006, 69.

215 Tarmo 19.12.1845. KA.

216 Flink 2006, 69.

83 *Arkkitehti Gustavson otti kantaa myös rakenteisiin yhdellä leikkauspiirustuksella. Lindhien talo on hieno esimerkki pitkälle jalostuneesta puurakentamisen perinteestä. Talo seisoo korkealla kivijalalla ja sen runko on lamasalvottua hirttä. Ylä- ja alapohjia kannattavat järeät puiset kannattajat ja vesikatossa on materiaalipihi kattotuolisto. Alapohjan palkisto on vauraiden talojen tapaan kolminkertainen. Tilaa vaativa palkkirakenne harvinaistui vasta 1800-luvun toisella puoliskolla, kun ne syrjäytti teollisen naulatuotannon mahdollistama kylkisoirokiinnitys. Yläpohja tehtiin Lindhien talossa jo uudenaikaiseen tapaan yksinkertaisena ja kiinnittämällä sisäkatto nauloin. Piirustuksesta poiketen se toteutui lopulta tasakorkuisena.*

kiston alapintaan naulattiin ponttilaudoitus, joka toimii myös sisäkattona. Yläpohjan eristeeksi tuli sammalta ja turvetta.[217]

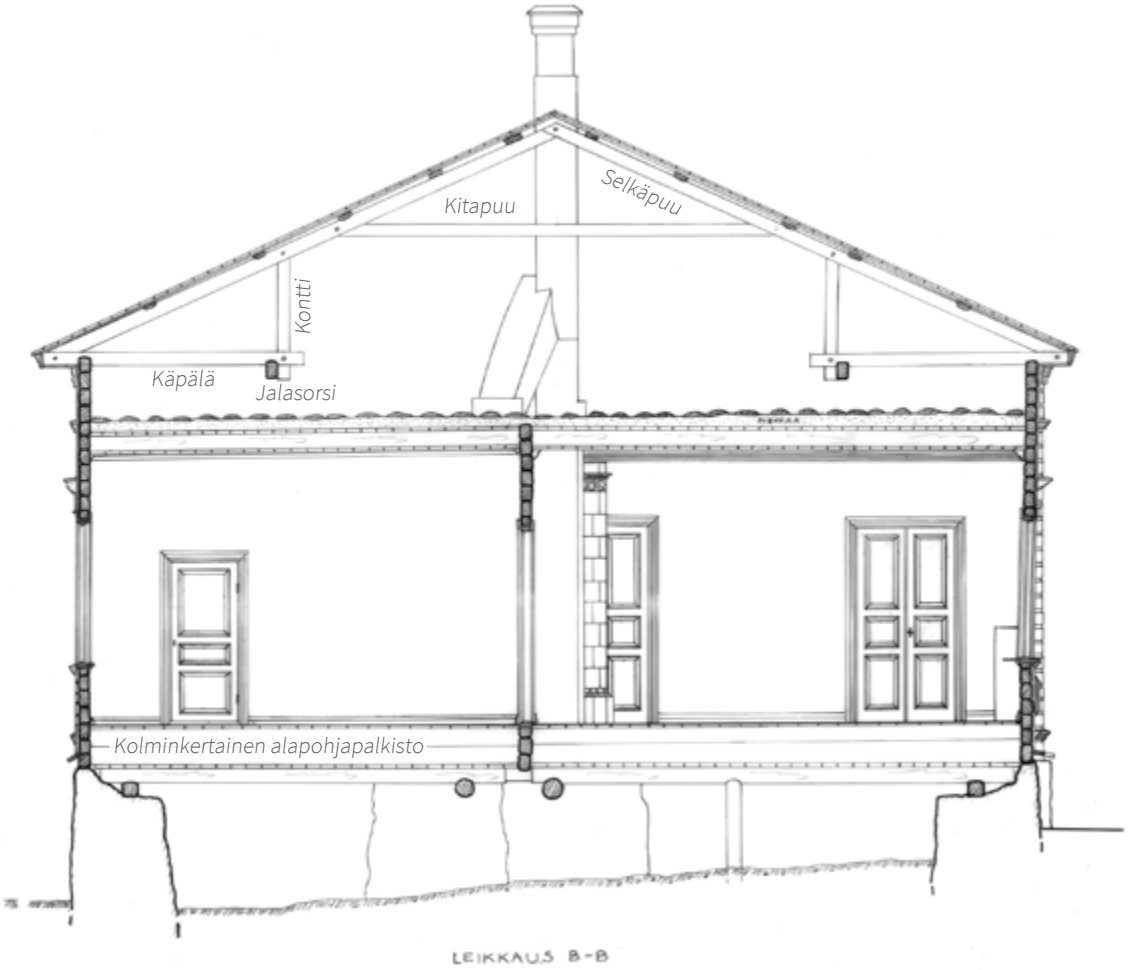
Vesikatto kannatettiin kattotuoleilla. Rakenteessa pitkät, lappeiden suuntaiset selkäpuut on sidottu viidestä eri pisteestä: ulkoseiniin, harjalla toisiinsa, räystäällä käpälään ja keskiosissa konttiin ja kitapuuhun. Kontti ja käpälä nojaavat ulkoseinän lisäksi jalasorteen. Selkäpuiden sarjaa jäykistävät rungon nurkkiin asetetut vinojäykistäjät.

Loivahko vesikatto oli alun perin katettu reunauralankuilla.[218] Lautakattona tunnettu kate oli 1800-luvun puo-

217 Flink 2006, 69, 70, 85.

218 Tarmo 19.12.1845. KA.

84

84 *Lindhien talon vesikaton kantava rakenne on empireajalle ominainen. Aumakattojen myötä vuoliaisrakenteesta luovuttiin ja erilaiset kattotuolit yleistyivät. Liitokset on puutapitettu. Ulko- ja väliseinät on lamasalvottu räystäskorkeuteen asti, ja niille on tuettu jalasorret, joiden varaan asetetut kontit tukevat lappeensuuntaisia selkäpuita. Selkäpuut on kiinnitetty räystäältä ja harjalta, ja lisäksi niitä sitoo vaakasuora kitapuu. Nurkissa on diagonaalit lisäjäykistäjät. Ala- ja yläpohjia tukevat osittain pelkkaamattomat puukannattajat. Yläpohjan painona ja palopermantona on hiekkaa. Runebergin kotia dokumentoiva poikkileikkauspiirros on vuodelta 2000, mutta sen kuvaama rakenne vastaa alkuperäistä. Suurin rakenteellinen muutos koskee vesikatetta, joka on ajan myötä vaihdettu päreiden kautta peltikattoon. Alkuperäinen piirros 1:50, tässä 1:100. Tapio Hirvonen ja Aarre Valo. MV.*

livälin kaupunkitaloissa kaikkein yleisin kattamistapa, ja esimerkiksi tiili-, liuskekivi-, tai rautapelti- tai kuparipeltikatteita tehtiin vain kaikkein äveriäimpiin taloihin. Köyhempi väki puolestaan kattoi talonsa vanhaan tapaan tuohella, joka suojattiin turpeella tai paino- eli malkapuilla.[219] 1840-luvulta alkaen alettiin kauppayhteyksien varrella olevia talo kattaa myös huopakatteilla.[220] Sadevedenohjausvarusteisiin kuului puisia vesikouruja sekä 52 kyynärää läkkipeltistä vesikourua, 6 suppilokeräintä ja syöksytorvea sekä 40 rautaista kannatinta.[221]

Talo **verhottiin** leveillä, höylätyillä puoliponttipaneeleilla, jotka ovat lattialankkujen tavoin 42 mm paksuja. Verhous on naulattu suoraan kiinni runkohirteen muualla paitsi katujulkisivujen nurkka-alueilla, joita on tuotu ulospäin ylimääräisillä koolauksilla.[222] Talo on vuorattu ja maalattu heti valmistumisensa jälkeen vuonna 1845.[223] Nopea vuoraaminen oli mahdollista vaakapaneelien väliin jätetyn laskeutumisvaran vuoksi. Alkuperäinen sävy oli hyvin tumma okra, tehty pelkästä keltaokrapigmentistä ja pellavaöljystä. Listat ja ikkunat olivat harmaat.[224]

219 Flink 2006, 12, 63; Niiranen 1984, 34.

220 Borgå Tidning 15.7.1840.

221 Tarmo 19.12.1845. KA. Läkkipelti oli rautapeltiä, joka oli pinnoitettu tina-lyijyseoksella.

222 Flink 2006, 63, 69.

223 Tarmo 19.12.1845. KA.

224 Flink 2006, 63. Harmaa väri oli käytännön sanelema: kun kellertävästä pellavaöljystä haluttiin valkoista maalia, sitä taitettiin kimröökilla, jolloin saatiin ns. helmenharmaa sävy.

85 *Julkisivujen sileillä osuuksilla paneelien päät on asennettu rinnakkain muodostamaan korkeita suoria saumoja.*

86 *Kadun puolella uritettu ulkoverhouspaneeli on tuotu hieman ulospäin pystykoolausten välityksellä. Taottujen naulojen kannat erottuvat selkeästi.*

Molemmat kuistit toteutettiin rankorunkoisina ja lautakattoisina ja maalattiin keltaisella ja valkoisella öljymaalilla. Pääkuistissa oli lisäksi neljä puupilaria ja kaide, keittiökuisti oli vuorattu.[225]

Rakennuksen kaikki **ovet** olivat puuta ja useimmat peiliovia. Kussakin peiliovessa on kolme peiliä, joista ylin oli korkein ja keskimmäinen matalin. Palovakuutusasiakirjojen mukaan rakennuksessa oli vuonna 1845: ”*7 kappaletta täysranskalaisia[226] pariovia saranoilla, lukoilla ja heloilla sekä messinkipainikkeilla ja kilvillä, maalattu valkoisella öljymaalilla à 19 Rbl ... 109 / 84 Rbl. 9 kappaletta yksilehtisiä väliovia, keittiöön ja porstuaan, lukoilla ja saranoilla, maalattuna valkoisella öljymaalilla à 5 rbl ... 49 / 45 Rbl .*”[227] Vähäisempiin tiloihin tehtiin lisäksi lankkuovia, jotka jäykistettiin lankkuhahloihin työnnetyillä pienoilla.

Pääovi oli kaksilehtinen peiliovi kaksilla vetimillä. Sivusisäänkäynnin alkuperäisen oven luonteesta ei ole tietoa. On mahdollista, että se säilyi sivukuistin väliovena 1980-luvun korjausvaiheeseen asti (ks. kuva 154).

225 Tarmo 19.12.1845. KA.

226 Oikeasti ovet ovat puoliranskalaisia, koska peilin ja kehyksen välinen lista ei ole muusta rakenteesta irrallinen.

227 Tarmo 19.12.1845. KA.

87

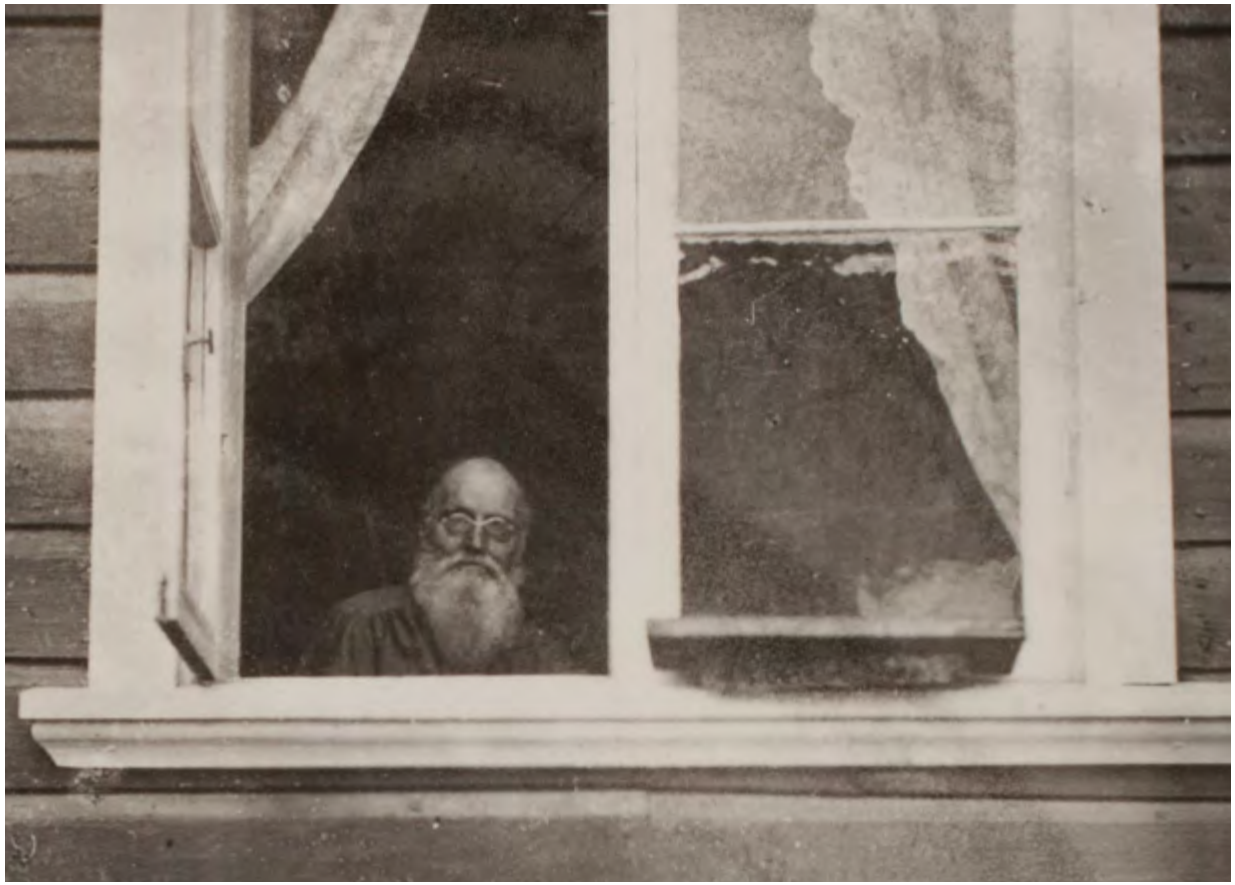

87 *Lindhien talon tyypillinen väliovi on kolmipeilinen puuovi, jossa on helmipäiset saranat ja kamarinlukko. Peitelistoissa on voimakas keskiuraprofiili.*

Palovakuutusasiakirjojen mukaan rakennuksessa oli vuonna 1845 *”22 kappaletta ikkunoita sisäpuitteilla ja valkoisella lasilla Viipurin läänistä, kitattuina ja vuorilaudoitettuna sisäpuolelta, maalattuna valkoisella öljymaalilla, korkeus 3 kyynärää, leveys 2 kyynärää, kera saranoiden ja helojen à 10 Rbl . . . 220 / 198 Rbl.”* [228] Lisäksi taloon laitettiin kaksi valeikkunaa, kaksi ovenpäällisikkunaa ja kuusi pientä ullakonikkunaa.

Asuinhuoneiden **ikkunoista** tehtiin kuusiruutuisia ja pystyvälikarmillisia. Tuplapuitteiset ikkunat olivat vielä 1840-luvulla kohtalaisen harvinaisia, ja niistä sisemmät nostettiin paikoilleen vain talvikausiksi.[229] Porvoon ensimmäisten tuplaikkunoiden asentamisesta oli kirjoitettu vuonna 1804.[230]

Sisäpuitteet tehtiin alun perin saranattomiksi ja hieman ulkopuitteita leveämmäksi, jotta ne liittyisivät suljettaessa tiiviisti yhteen ja jättäisivät pystyvälikarmin taakseen. Näin valoaukon koko saatiin maksimoitua.

88 *Alkuperäiset ikkunat olivat puuta ja avautuivat sisään-ulos. Runebergin aikaisessa valokuvassa näkyy alkuperäisen ulkopuitteen suora, tippanokaton alapuite ja helmipäinen sarana. Sadevesi johdettiin pois julkisivulta puitteen alapuolella olevan sileän ja jyrkän vesilaudan avulla. Kuvan vasemmanpuoleisessa ikkunassa on myös jälkikäteen asennettu fortuska eli tuuletusluukku. Fred Runeberg 1875. SLSA.*

228 Tarmo 19.12.1845. KA.

229 Tapa oli käytössä 2000-luvun alun restaurointiin saakka. Sisäpuitteiden poisnostaminen teki huoneista kesällä viileämmät mutta myös alttiimmat katujen liikennemelulle, joka kasvoi merkittävästi Aleksanterinsillan valmistuttua.

230 Niiranen 1984, 102.

Ikkunalasi oli puhallettua. Palovakuutusasiakirjassa mainittu valkoinen lasi viittaa värittömään lasiin. Suomalainen lasi oli 1800-luvun puolivälissä vielä usein sävyltään tummanvihreää, mikä johtui sen valmistuksessa käytetyn kvartsipitoisen hiekan epäpuhtauksista. Raaka-aineiden puhdistaminen oli työlästä, joten lasi oli sitä kalliimpaa, mitä kirkkaampaa se oli. Täysin kirkasta lasia saatiin vasta 1800-luvun jälkipuoliskolla, kun lasiin alettiin tuottaa ulkomailta piihiekkaa.[231] Lindhien taloon asennettiin siis hyvin kalliit lasit.

Alun perin ikkunoiden eteen sisäpuolelle tehtiin myös varsin kapea puinen, etureunastaan koristehöylätty ikkunapenkki.[232] Sisäpuolen kaikki ikkunat, ovet ja peitelistat maalattiin pellavaöljymaalilla vaaleanharmaiksi.[233]

Taloa lämmitettiin huonekohtaisilla **kaakeliuuneilla**. Palovakuutusasiakirjojen mukaan talossa oli yhteensä 10 kaakeliuunia, keittiössä avoliesi, hellaliesi ja rautauuni, ja kaikissa näissä savukanavat. Valkoisia kaakeliuuneja oli yhteensä kuusi ja keltaisia neljä. Keittiön liesi oli vuorattu öljymaalatulla pellillä.[234]

Sisäpintarakenteet toteutettiin vaiheittain. Hirsirungon tuli antaa laskeutua, ja siksi aluksi viimeisteltiin vain aivan välttämättömimmät edustushuoneet kadun puolel-

231 Mikkola & Böök 2016, 118.

232 Flink 2006, 87.

233 Flink 2006, 88; Väritutkimus Ilomäki 12.9.2002. MV.

234 *”– – tillsammans 10 kakelugnar med nischer, kök med öppen och hällspis med jernugn samt behöriga rökledningar.”* Tarmo 19.12.1845. KA.

89 *Alun perin kaikissa ikkunapuitteiden särmissä oli karniisiprofiili ja sepäntakomat, lattarautaiset saranakulmaraudat.*

90 *Säilytettyjä ulkopuitteita piharakennuksen toisessa kerroksessa.*

la. **Seinät** paperoitiin ja maalattiin yksivärisiksi heleillä sävyillä. Salista ja ruokasalista tuli kirkkaan keltaisia, förmaakista vaaleansininen ja kamareista niiden vieressä vaaleanpunainen ja kirkas oranssi. Tyyliin kuului yksinkertainen maalattu viiva seinän yläosassa. Pihan puoleisista huoneista Piikojen kamarin seinät vuorattiin säkkikankaalla.[235]

Sisäkattoina oli pääosassa huoneita yläpohjan alusrakenne eli höylätty lankku. Kadun puoleisissa päähuoneissa eli makuuhuoneessa, salissa ja förmaakissa sisäkatto verhottiin hienommalla kipsirappauksella, joka kiinnitettiin naulattuun rimoitukseen.[236] Sisäkatot maalattiin liimamaalilla valkoisiksi.

Lattiat maalattiin ruskealla öljymaalilla muissa huoneissa paitsi förmaakissa, jossa siitä tuli sininen.[237] Sininen oli kallis pigmentti ja siksi arvokas väri. Pääporstuan pohjoispuolella olevien pihanpuoleisten huoneiden lattioissa ei todennäköisesti alkuvuosina ollut maalia ollenkaan, koska alin löytynyt maalikerros on tumman punaruskea reunafriisillä ja viivalla.[238] Vastaavia kehyksiä maalattiin muissa huoneissa vasta Runebergien aikana.

Peitelistat olivat puuta ja ne oli höylätty työmaalla. Jalka- ja kattolistoissa oli molemmissa samalla höylänterällä tehty loivasti kovera profiili. Kadunpuolen edustavimmissa huoneissa kattolistat olivat muita korkeammat ja koristeellisemmat. Valmiit listat maalattiin valkoisiksi.[239] Käytännössä sävy oli harmahtava, koska kellertävästä pellavaöljystä saatiin valkoisen kaltaista vain sinisellä pigmentillä taittamalla.

91 *Talon alkuperäinen käsityöläisen valmistama kaakeliuuni pikkukamarissa, joka on tunnettu Runebergien ajoista lähtien Fredrikan kamarina. Kaakeliuunien paikkoja on saatettu ajan myötä vaihtaa huoneiden välillä, koska vähemmän arvokkaiksi koetuista keltaisista uuneista on jäljellä enää yksi.*

235 Flink 2006, 16, 22.

236 Rappaukset tehtiin yleensä kalkkipohjaisella laastilla, jossa oli esimerkiksi 1 osa kalkkia ja 3 osaa hiekkaa. Sileään pintarappaukseen lisättiin kipsiä. Flink 2006, 15; Tarmo 19.12.1845. KA.

237 Flink 2006, 16, 18, 19, 85.

238 Ilomäki: Väritutkimus 12.9.2002. MV.

239 Flink 2006, 15.

Seinien pintakäsittelyt 1845

240

92

240 Muistio Heikkinen 23.3.2001. MV; Flink 2006, 20–25. Kuvat: Heikkinen.

Pohjapiirros: 0 1 2 5 10 m

RUNEBERGIEN AIKA 1852–1879

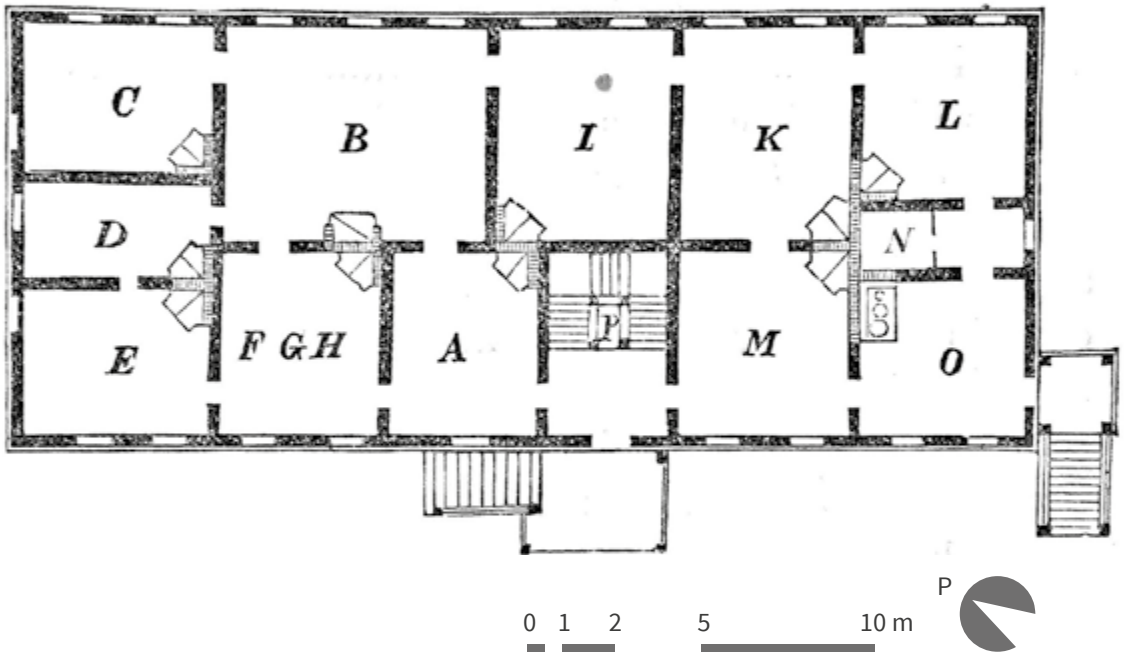
MUUTOKSET RUNEBERGIEN TULTUA

Lehtori Lindh valittiin Porvoon tuomiorovastiksi kesäkuussa 1852 ja Lindhien perhe muutti tuomiorovastin pappilaan. Johan Ludvig Runeberg oli Daniel Lindhin tuttava ja kollega ja sai pian tietää talon vapautumisesta.[241] Johan Ludvig oli saanut myytyä teostensa julkaisuoikeudet hyvällä hinnalla Ruotsissa, joten uuden talon ostaminen tuli perheelle mahdolliseksi.[242] Isommassa talossa pojilla olisi enemmän tilaa ja vaimolla oma puutarha.

Runebergit olivat asuneet Porvoossa jo 15 vuoden ajan. Ensimmäinen oma talo oli ostettu vuonna 1838 vanhan kaupungin puolelta. Osoitteessa Rihkamakatu 8 sijaitseva talo oli kuitenkin jäänyt pieneksi. Runebergilla ja hänen vaimollaan Fredrikalla oli kuusi poikaa, iältään kahden ja 17 ikävuoden väliltä.[243] Uuteen taloon muutti myös Runebergin orvoksi jäänyt veljentytär Olivia, joka ei kuitenkaan viihtynyt ja muutti jonkun vuoden kuluttua pois.[244] Runebergit maksoivat talosta 2 000 hopearuplaa, josta 1 350 hopearuplan verran he maksoivat kiinnityslainalla.[245]

241 Mårtenson 1946, 12.
242 Mäkelä-Alitalo 2000, 112, 428.
243 Flink 2006, 9; Rahikainen 2004, 130.
244 Tamminen 2004, 22.
245 Mårtenson 1946, 12.

93

93 *Rakennuksen pohjapiirustus Runebergien aikaan ennen vuonna 1868 tehtyjä muutoksia. Keittiön (O) tulisija esitetään merkittävästi pienempänä kuin alkuperäisissä piirustuksissa, ja pääkuistin portaikko nykyiseen tapaan yksisyöksyisenä. Varsinainen ruoanvalmistus tapahtui piharakennuksen leivintuvassa. Johan Elias Strömborgin laatima pohjapiirros vuonna 1883 julkaistussa oppaassa.*

Suunnitteluihanteet

Talo oli vielä lähes uusi, joten Runebergien ei tarvinnut tehdä siinä suuria korjauksia ennen muuttoaan.[246] Vanhojen ja uusien säätyläisasukkaiden tarpeet vastasivat pääpiirteissään toisiaan, ja vaikka joidenkin huoneiden käyttötarkoitukset muuttuivat, niiden keskinen hierarkia säilyi. Vierashuoneesta (nykyisin Fredrikan kamari) tehtiin ***Runebergin työhuone*** ja ”pienemmästä herrojen huoneesta” (nykyisin Ketunnahkakamari) ***Runebergin vastaanottohuone***.[247] ***Ruokasali***, ***sänkykamari***, ***sali***, ***förmaaki***, ***tampuuri***, ***lastenkamari*** ja ***keittiö*** säilyivät paikoillaan, tosin förmaakia käytettiin toissijaisesti myös vierashuoneena.[248]

Lindhien laittamat huoneiden pintakäsittelyt olivat yksinkertaisia ja heleitä. Runebergit halusivat jotain koristeellisempaa mutta väriltään hillitympää. Runebergien muuton aikoihin tulivat muotiin suurikuvioiset tapetit, joita kutsuttiin ”ranskalaisiksi tapeteiksi”. Muodin mahdollisti teollisen tapettituotannon käynnistyminen. Käytännössä seinien koristeleminen käsin (ruots. trafarera, drafarera) sapluunakuvioilla tai marmoroinneilla oli kuitenkin vielä tässä vaiheessa edullisempaa.[249]

Runebergien sisustukset suunnitteli todennäköisesti Fredrika. Fredrika Runeberg oli taiteellisesti lahjakas, ja hän oli jo neitiaikanaan koonnut pienen pääoman myymällä akvarelli- ja öljymaalaustöitään.[250] Fredrikalla oli myös käytännön kokemusta kodin kunnostamisesta, koska pariskunnan muuttaessaan Helsingissä ensimmäiseen yhteiseen kotiinsa vuonna 1831 Fredrika oli paperoinut ja maalannut asunnon seinät ja sisäkatot itse.[251] Seiniä hän maalasi vielä Porvoon Rihkamakadun ensimmäisessä asunnossa.[252] Fredrika Runebergin panoksesta vielä nykyisen kotimuseon tapetoimisessa on jäänyt merkintä hänen kirjekokoelmiinsa.[253]

94 *Runebergit sisustivat huoneiston ajanmukaisesti ja laadukkaasti. Saliin laitettiin voimakaskuvioinen tapetti heti Runebergien muuttaessa taloon vuonna 1852. Kattokruunu oli hankittu jo Runebergien aiempaan asuntoon. Charles Riis (Helsinki) 1883. SLS.*

246 Flink 2006, 14.

247 Fredrika kutsui huonetta myös "metsästys- ja kirjakamariksi". Eklöf 2015, 29.

248 Strömborg 1883, 21.

249 Flink 2006, 16. C. W. J. Sundman perusti Suomen ensimmäisen tapettitehtaan Helsinkiin vuonna 1849 (Niiranen 1984, 79). Porvoossa myytiin 1850-luvulla useissa liikkeissä Suomessa painettuja ”ranskalaisia tapetteja”. mm. Apteekkari Hougberg, Öhmannin kirjakauppa, G. L. Söderström. (Heikkinen 2006, 17.) Runebergit ostivat ainakin joitain tapetteja Widerholmin kirjakaupasta. (Kuitti tapeteista 4.8.1852. SLSA 1104: V.7.2.5: XXIV.III.24.) Öhmanin kirjakaupasta hankittiin ainakin konepaperia. (Kuitti, E. W. Nylander 5.1.1853. SLSA 1104: V.7.5.1: XXIV.I.25.)

250 Koska säätylaisnaisen ei ollut suotavaa ansaita työllään, Fredrika joutui myymään työnsä salaa. (Kajanti 1999, 92.) Yksi Fredrika Runebergin taidokas akvarellityö on kehystettynä Sinisessä kamarissa.

251 Wiborgsbladet nro 23, 29.1.1890, s. 3.

252 Fredrikan reseptikirjassa oli ruoka- ja kodinhoito-ohjeiden lisäksi ainakin ”vaaleanvihreän tapettivärin” ohje: ”Saippuaa ja sinistä alunaa, yhtä paljon kumpaakin, keitetään yhdessä.” (Flink 2006, 23.) Kalialuna on alumiinin ja kaliumin kaksoissuola.

253 Runeberg 1971 (22.9.1868), 239.

Muutostyöt

Runebergit teettivät toivomansa muutokset kesän 1852 aikana ennen muuttoaan.[254] Huoneiden seinien ja kattojen paperoimista jatkettiin, ja jo laitetut seinäpaperit kiristettiin ja maalattiin tai tapetoitiin uudelleen. Kun uudet paperit kiinnitettiin vanhojen päälle, parani samalla rakenteiden ilmatiiviys.

Maalaus- ja tapetointitöistä pyydettiin tarjous porvoolaiselta maalarimestari E. A. Westerlundilta.[255] Lopullisen laskun perusteella osa käsittelyistä vaihdettiin sittemmin hieman halvempiin. Kaikki lattiat maalattiin seinien pintakäsittelyjen jälkeen joko kerran tai kahdesti keltaisella öljymaalilla.[256]

Förmaakin eli seurustelu- ja vastaanottohuoneen (nykyisin Runebergien makuuhuone) seinille kiinnitettiin naulaamalla valkoinen moiré-tapetti. Sisäkatto sekä lattia, ikkunat, listat ja väliovet maalattiin valkoisiksi, ensin mainittu liimamaalilla ja muut öljymaalilla.[257] Sundmannin/Jurjeffin tehtaan Moiré-tapetti viimeisteltiin messinkinupeilla kiinnitetyillä pronssatuilla puulistoilla.[258]

Runebergin työhuoneeseen (nykyisin Fredrikan kamari) asennettiin talon suurikuvioisin tapetti: vaaleanharmaan tapetin kuvion korkeus on 120 cm ja leveyskin lähes metrin.[259] Katto liimamaalattiin valkoiseksi.

Runebergin vastaanottohuoneen (nykyisin Ketunnahkakamari) seinät ja sisäkatto paperoitiin ensi kertaa ja liimamaalattiin valkoisiksi. Seiniin tehtiin vaaleanpunaiselle pohjalle sapluunalla turkoosinsininen kukkakuvio.[260]

Suuremman herrojen huoneen / Isojen poikien huoneen (nykyisin Runebergin keittiö, välikkö ja astiakomero) seinät ja katto paperoitiin, katto liimamaalattiin valkoiseksi ja seinät vaaleansinisiksi, lisäksi mahdollisesti valkoinen sapluunakuvio. Sen kuvio oli todennäköisesti samanlainen kuin viereisissä huoneissa.[261]

Tampuurin lautakatto liimamaalattiin valkoiseksi. Seinät paperoitiin ja maalattiin vaaleanharmaiksi sekä koristeltiin valkoisin sapluunakukin. Yläreunaan tuli tummanharmaa reunaviiva.[262]

Piikojen kamarin (nykyisin museomyymälä) seinien säkkikankaat kiristettiin, paperoitiin, maalattiin vaalean harmaiksi ja marmoroitiin. Marmorointi oli käsittelynä edullisempi kuin seinän viimeistely sileäksi.[263]

Keittiön (nykyisin henkilökunnan keittiö) seinät ja sisäkatto liimamaalattiin valkoisiksi.

Lastenhuone / Pikkupoikien huone (nykyisin Tutkijanhuone / toimisto) maalattiin harmaaksi ja marmoroitiin vastaavasti kuin piikojen kamari. Katto pinkopahvitettiin ja liimamaalattiin.

Ruokasalin katto pinkopahvitettiin ja liimamaalattiin. Seinäpaperit kiristettiin ja peitettiin ranskalaisilla tapeteilla.[264]

Makuukamarin (nykyisin Sinisen kamarin) rapattu katto liimamaalattiin valkoiseksi ja seinät vaaleanvihreiksi. Seinien yläreunaan tuli tummanharmaa reunaviiva.[265]

Salin rapattu katto liimamaalattiin valkoiseksi. Vanhat paperoinnit kiristettiin ja poistettiin osittain, seinät tapetoitiin uusin ranskalaisin tapetein.

Porstua sekä välikkö ja ***astiakomero*** (nykyisin henkilökunnan eteinen) säilyivät vielä hirsipinnalla.[266] Porstuasta ullakolle johtavien portaiden alla sijaitsi kylmä ruokakomero eli kahveri (skafferi).[267]

254 Mårtenson 1946, 12.

255 Kuitti korjaustöistä 1852. SLSA 1104: V.7.2.5: XXIV.III.23;

256 Kuitti korjaustöistä. E. A. Wetterlund 21.9.1852. SLSA 1104: V.7.2.5: XXIV.III.22; -25.

257 Ainakin lattiamaalin pigmenttinä käytettiin lyijyvalkoista.

258 Moiré-tapetti kiinnitettiin alkuperäisestä suunnitelmasta poiketen naulaamalla. (Flink 2006, 19.) Samaa tapettia on useina väreinä mallikansiossa Museovirastossa. (Muistio Heikkinen 23.3.2001. MV.)

259 Flink 2006, 20.

260 Sapluuna oli todennäköisesti maalari Westerlundin, koska samaa kukkakuviota on löytynyt Porvoon Jokikatu 16:ssa sijaitsevan kivitalon kamarista. (Flink 2006, 20, 80.)

261 Flink 2006, 21.

262 Flink 2006, 21.

263 Flink 2006, 22.

264 Tapettia on kahta painoerää (tummanruskea/musta) (Flink 2006, 24.) Tämän tapetin näköisversiot palautettiin seinille 2000-luvun alun peruskorjauksessa.

265 Flink 2006, 25.

266 Flink 2006, 24.

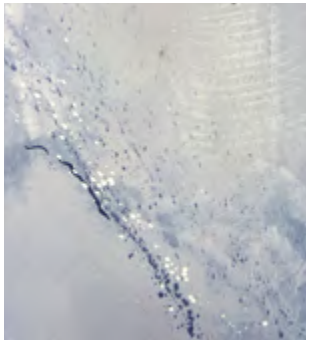
267 Widjeskog 2013, 11.

Seinien pintakäsittelyt 1852

268

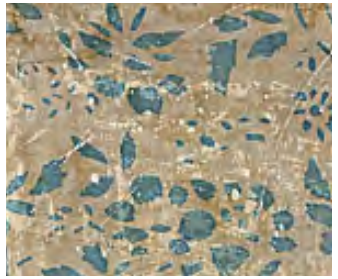
1. kerros 1852:
harmaa liimamaali
pinkopahvilla, sapluu-
namaalaus (ote 1880-
jäljennöksestä)

1. kerros 1852: sininen
liimamaali pinkopahvilla,
sapluunamaalaus

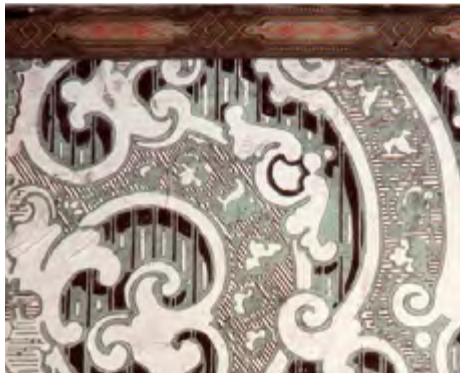

?

2. kerros 1852: vihreä
liimamaali

95

268 Muistio Heikkinen 23.3.2001. MV; Flink 2006, 20–25. Kuvat: Heikkinen, Tirilä.

Tapetit: 0 5 10 15 cm

Pohjapiirros: 0 1 2 5 10 m

P

Elämää ja ylläpitoa

Porvoossa elettiin 1800-luvun puolivälissä aikansa yleisten olosuhteiden leimaamaa pikkukaupunkilaiselämää. Runebergien arkea kehysti kuuluminen kaupungin ylimmän sivistyneistön piiriin, jota muovasivat perheen laajat kontaktit sekä J. L. Runebergin kasvava maine kansallisena suurmiehenä.[269]

Seuraelämä oli vilkasta, ja perheen asema edellytti kodilta edustavuutta. Talossa kävi jatkuvasti Runebergin vieraita, sekä sukulaisia ja ystäviä että tuntemattomia runoilijan ihailijoita. Pääoven pitkä avain istui lukossa aina, riippumatta vuorokaudenajasta tai herrasväen paikallaolosta.[270] Vieraisiin lukeutuivat ainakin Zachris Topelius, Elias Lönnroth ja J. V. Snellman.[271] Laajasta kestitsemisestä luovuttiin vasta runoilijan sairastuttua.[272]

Puolijulkisten tarpeiden vuoksi yksityisten ja edustustilojen jako oli Runebergien talossa selkeä, joskin huokoinen. Ruokasaliin kuljettiin makuukamarin läpi, ja siksi sängyt oli peitetty katseilta suurilla seinäverhoilla.[273] Kun Johan Ludvig sai aikaa kirjoittamiselle, hän työskenteli pikkukamarissa (nykyisin Fredrikan kamari) tai hänen metsästysharrastuksensa myötä nimetyssä Ketunnah-

96 *Runebergit vieraineen kesäpaikkansa Kroksnäsin kuistilla kesäkuussa 1863. Valokuva välittää ilmaisurikkaasti perheen elämäntapaa ruukkukasvien keskellä. Vasemmalla istuu hattu päässään J. L. Runeberg ja Fredrika hänen oikealla puolellaan. Heidän poikansa Fredrik Runeberg istuu heidän edessään ja Johan Wilhelm Runeberg seisoo taustalla valkoisissaan. Vieraat ovat Fredrikan sukulaisia Tengströmejä, edessä myös suomalaisuusmies Paavo Tikkasen lapsia. Alkuperäinen kuva: Alfred Ottelin 1863. SLS.*

269 Tamminen 2004, 20.

270 Ida Strömborg, päiväämätön muistio, 3. SLSA 1107: I.3.4: ”oidentifierade gruppen”.

271 Runeberg 1971 (1865), 144; Runeberg 1946 (n. 1878), 145.

272 Runeberg 1971 (6.10.1864), 128.

273 Tamminen 2004, 21.

kakamarissa.[274] Tässä talossa Runeberg kirjoitti runoelman *Fänrik Ståls sägner* (1860, *Vänrikki Stoolin tarinat*) toisen osan, komedian *Kan ej* (1862, *En voi*) ja tragedian *Kungarne på Salamis* (1863, *Salamiin kuninkaat*), sekä kymmeniä psalmeja.[275]

Lapset pidettiin pääasiassa keittiön puolella. Heitä varten oli kodeissa harvoin enempää kuin yksi huone, mutta Runebergeilla isot koululaiset saivat tampuurin vierestä oman huoneen (nykyisin Runebergien keittiö) ja pikkupojat sijoitettiin keittiön lähelle lastenkamariin (nykyisin Tutkijanhuone / toimisto).[276]

Ajan tavan mukaan perheen äiti ja palvelusväki hoitivat lapset. Fredrika huolehti itse myös poikien alkeisopetuksesta, ja siksi päiväjärjestykseen kuului vuosien ajan kotikoulu. Noin 10-vuotiaina pojat siirtyivät yläalkeiskouluun (Högre elementarskolan). Neljä heistä jatkoi lukioon ja valmistui ylioppilaiksi. Perheen emännän tehtäviin kuului myös ommella vaatteita ja opettaa palvelustytöille talon tavat ja tehtävät ja valvoa heidän työtään.[277]

Piiat asuivat keittiön vieressä tilavassa huoneessa, jonne sijoitettiin myös monet tarpeelliset työvälineet kuten kangaspuut, rukki ja täkintikkauspuut. Perheessä oli ajan tavan ja säädyn mukaisesti useita palvelustyttöjä. Vuoden 1852 henkikirjoituksen mukaan piiat olivat Cajsa, Maja, Lena ja Lotta, kaikki todennäköisesti maaseudulta kotoisin olevia nuoria tyttöjä. He hoitivat keittiötyöt, siivouksen, lämmittämisen ja lapset.[278] Talvisaikaan piiat huolehtivat kynttilöistä ja öljylampuista.[279]

Vuodenaikojen vaihtuminen määritti asumista. Tiettyinä aikoina vuodesta hoidettiin suursiivoukset, saippuan ja kynttilöiden valmistus, suurpyykit, oluenpanot, kalan ja lihan suolaus ja leipominen. Tarpeen mukaan värjättiin lankoja, kudottiin kangasta ja tikattiin täkkejä. Alkukesästä maalle muuttaessa kaupunkikoti pantiin kesäkuntoon ottamalla verhot alas ja peittämällä tai viemällä huonekalut kesäsäilöön.[280] Keväisin ikkunoiden sisäpuitteet nostettiin talvisäilöön ja syksyisin paikoilleen.

Omavaraisuus oli osa 1800-luvun sivistyneistön elämäntapaa. Säilöntä, mehustaminen ja hilloaminen olivat taitoja, joita jokaisen emännän tuli osata. Fredrikan puutarhan tuotteet käytettiin tarkoin hyväksi säädyllisen tarjoilun tuottamiseksi.[281]

Johan ja Fredrika Runebergin lapset

1. Anna Carolina 1832–1833
2. Ludvig Mikael 1835–1902
3. Lorenzo 1836–1919
4. Walter Magnus 1838–1920
5. Johan Wilhelm 1843–1918
6. Jakob Robert 1846–1919
7. Edvard Moritz 1849–1851
8. Fredrik Karl 1850–1884

Runebergin kotina tunnettuun taloon muuttaessa pojat olivat 2–17-vuotiaita. Perheen lapsista kaksi oli jo tuolloin kuollut. Pojat kasvoivat ja muuttivat pois kotoaan 1850- ja 1860-lukujen kuluessa.

274 Runeberg 1971 (6.10.1864), 128.

275 Källan 1/2004, 84.

276 Tamminen 2004, 21.

277 Tamminen 2004, 22. Viimeisenä kotona asui poika Fredrik, jonka huone oli nykyisen Runebergien keittiön paikalla. (Runeberg 1971 [22.9.1868], 239.)

278 Tamminen 2004, 21, 22; Allardt Ekelund 1947, 176–177.

279 Runeberg 1971 (22.9.1868), 238; Flink 2006, 70.

280 Tamminen 2004, 22–23.

281 Peura 2015a, 67.

Talossa oli todennäköisesti yksi renki kerrallaan. Vuoden 1853 palkkakuitin mukaan rengin tehtäviin kuului huolehtia kaikkien asuin- ja piharakennuksen tulisijojen lämmittämisestä ja peltien sulkemisesta.[282] Työtä riitti, koska isäntä toivoi lämpötilan pysyvän pakkasillakin vähintään 20 asteessa.[283]

Lämmityksen lisäksi renki hoiti hevosen ja ajokalut, hankki ja hakkasi halot ja loi lumet.[284] Uuninmuurauslaskujen mukaan jatkuvassa käytössä olevia uuneja jouduttiin muuraamaan uudelleen jopa kymmenen vuoden välein.[285] Renki vastasi myös palovarautumisesta, joka oli tulisijalämmitteisessä puurakennuksessa tärkeää. Palovakuutustodistusten mukaan talossa oli aina valmiina ainakin kannettava letkuruisku, palohakoja, palotikkaita ja ämpäreitä.[286]

282 Palkkakuitteja on arkistossa vain yhdelle rengille kerrallaan. Kuitti 10/1852–10/1853, L. H. Lindeman. SLSA 1104: V.7.2.5: XXIV.III.30; Myös 31–46 (v. 1877).

283 Runeberg 1971 (27.1.1868), 212.

284 Tamminen 2004, 21.

285 Flink 2006, 88.

286 Tarmo 19.12.1845. KA; Städernas allmänna brandstodsbolag i Finland 19.8. 1857 ja 30.11.1865. SLSA 1104: V.7.6.2: XXIII.III.4 ja 5; Städernas allmänna brandstodsbolag i Finland 16.12.1871. SLSA 1104: V.7.6.2: XXIII.III.3a.

Pitkiä jatkumoja

Runebergien kulttuurikodissa syntyi monia pitkiä jatkumoja. Yksi niistä käynnistyi marraskuussa 1854, kun Maria (Mari) Charlotta Degerth (1832–1906) tuli Runebergien palvelukseen ensimmäisen kerran. Hän viipyi aluksi vain vuoden, mutta palasi vuonna 1858 takaisin ja jäi sitten vakituisesti taloon. Johan Ludvigin sairastuttua hän toimi sairaanhoitajana.[287] Vuodesta 1869 lähtien Mari Degerth oli talon ainut palvelijatar.[288] Johan Ludvigin kuoltua hän muutti Fredrikan mukana Helsinkiin, mutta palasi takaisin Fredrikan kuoltua.[289] Sen jälkeen hän hoiti kuolinpesän asioita ja toimi vuodesta 1880 alkaen museonhoitajana kuolemaansa vuonna 1906 asti.[290]

J. L. Runebergin syntymäpäivien juhlistaminen kuorolaululla alkoi vuonna 1858. Vuodesta 1874 lähtien juhlistamiseen on osallistunut vapaapalokunnan orkesteri.[291] Runebergin viimeisinä vuosina kansallisrunoilijan muotokuva asetettiin juhlapäiväksi Runebergien makuuhuoneen ikkunaan ikään kuin vastaanottamaan tervehdykset.[292] Runebergin hautajaisten jälkeen ikkunasta tuli päätepiste Runebergin päivänä runoilijan haudalta saapuvalle soihtukulkueelle. Erityisen juhlavalaistuksen talo on saanut 1900-luvun alusta alkaen.[293]

Yksi kauaskantoisimmista perinteistä syntyi Fredrika Runebergin kasviharrastuksesta.[294] Fredrika kuuluu maamme ruukkukasviviljelyn edelläkävijöihin.[295] 1850-luvun alussa Fredrikalla oli vain kaksi ruukkukasvia, molemmat myrttiä, mutta jo vuonna 1858 huonekasveja oli useita. Ajoitus osuu täsmälleen siihen aikahaarukkaan, jolloin eksoottiset kasvit alkoivat yleistyä Euroopan porvariskodeissa.[296]

Lastenkamarin jäätyä tyhjäksi Fredrika alkoi pitää huonetta viileänä ja tuoda sinne kukkiaan, ennen kaikkea ruusujaan, talvehtimaan. Kukkiessaan ruusut kannettiin saliin talonväen nähtäväksi. Fredrikan ikkunapuutarha oli kaupungin komein ja herätti porvoolaisissa yleistä ihastusta.[297] Koristekasvien kasvattaminen sisällä alkoi Suomessa yleistyä laajemmin vasta 1800-luvun lopulla.[298]

Kun perhe muutti kesäksi Lill-Kroksnäsiin ja syksyllä takaisin kaupunkiin, Fredrikalla oli erityinen kukkavene täynnä ruukkukasveja. Hän ei halunnut jättää kasvejaan muiden hoitoon. Hän istutti keväällä Kroksnäsin puutar-

287 Mårtenson 1946, 16.

288 Runeberg 1971 (22.9.1868), 238.

289 Mårtenson 1946, 17.

290 J. E. Strömborgin vakuutus 22.5.1880. SLSA 1107: I.1.5: XXV.I.11.

291 Nyström 1993.

292 Runoilijan kuoleman jälkeen ikkunaan on nostettu taiteilija B. Reinholdin tekemä virallinen muotokuva. Widjeskog 2013, 24.

293 Nyström 1993.

294 Wigjeskog 2013, 33.

295 Eklöf 2015, 15.

296 Peura 2015b, 73.

297 Ida Strömborg, päiväämätön muistio, 1. SLSA 1107: I.3.4: ”Föredrag gällande växter”; ”Fredrika Runebergs blommor”. SLSA 1107: I.3.4: ”Runebergs trädgård”.

298 Niiranen 1984, 102, 274.

haan dahlioita, ruusuja, pelargoneja ja verenpisaroita ja kaivoi ne syksyllä ylös maasta. Syksyisin hänellä oli usein kaksi venekuormallista kukkia kaupunkiin vietävänä.[299]

Fredrikalla oli sisäkasveina ainakin tuonenkieloa, rahapuuta, kapmaankriinumia, tuoksulehtikaktusta (Fredrikan aikaan tunnettiin Yönkuningattarena), valkotupsukkia, afrikansinisarjaa, rohtoaloeta, kellopasuunaa, huonekumipuuta, varjomurattia, morsiusmyrttiä, papukaijannokkaa ja isonietospensasta.[300] Moni Fredrikan kasveista talvehti kellarissa, erityisesti lasten poismuuton jälkeen.[301]

Museon nykyiset huonekasvit ovat pääasiassa pistokkaita Fredrikan huonekasveista.[302] Geenivaran ylläpitämiseksi kasveista pidetään aina nuoria taimia tulollaan, niitä jaetaan ja annetaan kasvatukseen. Kasvihistoriaa ja hoitotoimenpiteitä dokumentoidaan.[303]

97 *Koti sai entistä vauraamman asun talvella 1860–1861, kun useita kuukausia perheen vieraana viihtynyt ruotsalainen taidemaalari Marcus Larson jätti Runebergeille neljä suurta maisemamaalausta kiitokseksi ylöspidosta. Ateljeenaan hän piti poikien huonetta salin vieressä (nykyisin Runebergien keittiö). (Runeberg 1971 [26.2.1861; 4.4.1865], 1–2, 162; Ida Strömborg, päiväämätön muistio, 3. SLSA 1107: I.3.4: ”Föredrag gällande växter”.) Ajoittamattomassa museoaikaisessa valokuvassa on näkymä maalausten koristamasta salista kohti Fredrikan kamaria. Ovi poikien huoneeseen sijaitsi vuoteen 1868 asti vasemmanpuoleisen suurikokoisen maalauksen kohdalla. Kuva: SLSA: 1160: 623.1.4.*

299 Rahikainen 2004, 131.
300 Peura 2015, 76–77.
301 Widjeskog 2015, 37.
302 Widjeskog 2013, 12, 33.
303 Peura 2015b, 75.

Myöhemmät muutokset ennen 1867

1800-luvun loppupuolella teollisen sarjatuotannon voimakas kasvu johti muodin runsastumiseen. Markkinoille alettiin tarjota ennennäkemätön määrä esineitä. Myös Runebergien kotiin tuli entistä enemmän koriste-esineitä, reheviä viherkasveja ja juhlavia verhoasetelmia.[304] Saatavuuden lisäksi tähän vaikutti perheen vaurastuminen, poikien kasvaminen isommiksi sekä Runebergin ihailijoiltaan saamat lukuisat lahjat.

Runeberg halvaantui metsästysretkellä joulukuussa 1863 ja joutui vuoteen omaksi.[305] Runebergien kestitsevä elämänvaihe päättyi, ja välillä Johan Ludvig ei poistunut päiväkausiin sänkykamaristaan.[306] Fredrika luki hänelle päivittäin ääneen.[307] Vieraiden vähetessä myös tarve asunnon pitoon edustuskunnossa päättyi.

Porvoon taloja alettiin 1860-luvun alussa kattaa päreillä. Tämä oli vastoin Suomen kaupunkien yleistä rakennusjärjestystä mutta tehtiin maistraatin erikoisluvalla.[308] Myös Runebergit anoivat vuonna 1864 oikeutta päreillä kattamiseen.[309]

304 Flink 2006, 26.

305 Runeberg 1971 (22.12.1863), 73.

306 Runeberg 1971 (6.10.1864), 128; (20.10.1867), 201; (15.10.1870), 307; (22.4.1872), 375.

307 Runeberg 1971 (10.3.1871), 321; Strömborg 1883, 32.

308 Mäkelä-Alitalo 2000, 190. Keisari oli puoltanut asiaa kirjeessään maistraatille jo 9.8.1859. (Kirje Porvoon maistraatille 8.5.1864. SLSA 1104: V.7.6.2: XXIII.III.38b.)

309 Kirje Porvoon maistraatille, lakimies Otto Wegelius 25.4.1864. SLSA 1104: V.7.6.2: XXIII.III.38a.

Toteutuneita muutostöitä

- Vuoden 1860 tienoilla Runebergit antoivat tapetoida ***ruokasalinsa*** uudelleen entistä hieman vaaleammalla tapetilla.[310]
- Samoihin aikoihin ***porstuan*** seinät saivat ensimmäiset sapluunamaalauksensa.[311]
- Pikkupoikien huone muutettiin ***Fredrikan kukkakamariksi***. Runebergeille kuuluneessa huonekasvien hoito-oppaassa neuvotaan huoneen pitämistä viileänä, ja näin tehtiin myös Runebergin talossa.[312]
- Vuonna 1862 hankittiin taloon sen ensimmäinen fortuska eli tuuletusikkuna.[313]
- Myös tulisijoja korjattiin. Kevät-kesällä 1859 korjattiin ***keittiön*** hellan runkoa sekä kahta savupiippua vintin puolelta.[314] Vuonna 1864 korjattiin uudelleen hellaa ja 1866 paikattiin leivinuunin pintarappausta. Vuonna 1867 korjattiin savilaastilla yhtä piippua ja kaakeliuunia.[315]
- Runebergin lautakate korvattiin pärekatolla vuonna 1864.[316] 20 vuotta palvelleet uralaudat käännettiin nurin päin ja naulattiin päreiden alusrakenteeksi.[317] Johan Knutsonin maalauksen (ks. kuva 107) perusteella sadevesivarusteet toteutettiin jo tuolloin pellistä.

Vuoden 1864 rakennustarpeista on säilynyt useita kuitteja. Niiden mukaan Runebergit hankkivat rakennusaineita ainakin G. L. Söderstömiltä, C. Åbergilta, L. Simolinilta ja A. F. Boreniukselta.[318] Erään kuitin mukaan pärekattoa ja porrasta varten hankittiin 20 pärenippua, 5,5 rautapantaa, 6 lankkua, 500 kpl 4” ja 500 kpl 3” pärenauloja, 4 kannua tervaa, 2 peltilevyä, 1 tynnyri kalkkia, 300 kpl 6” nauloja, 16 lautaa Carlssonilta, 4 ohuempaa ja yksi paksumpi lankku, 1 viiden sylen kattokouru, 16 + 95 3/4 taksvärkkiä.[319] Näistä pelti, kalkki ja terva liittynevät savupiippujen läpivienteihin. Luettelon perusteella jää epäselväksi, mihin portaaseen muutokset liittyvät. Kyseessä oli todennäköisimmin pääkuistin korkean ulkoportaan korjaus.

310 Laatalla painettu lumppupaperitapetti, kuviokorkeus 47 cm. Samaa tapettia eri värisinä löytyy useista kohteista, joita on tallennettu Museoviraston kokoelmiin. (Muistio Heikkinen 23.3.2001. MV.) Flink 2006, 265; SLSA 1104: V.7.5.1: XXIV.I.29.

311 Muistio Heikkinen 23.3.2001. MV.

312 Widjeskog 2015, 37.

313 Kuitti 28.11.1862. SLSA 1104: V.7.12: XXIV.V.2. Fortuska lienee asennettu isojen poikien huoneeseen, jossa maalasi ruotsalainen taidemaalari Marcus Larson. (Ida Strömborg, päiväämätön muistio, 3. SLSA 1107: I.3.4: ”Föredrag gällande växter”.)

314 Kuitti, A. W. Lindroos 10.6.1859. SLSA 1104: V.7.2.5: XXIV.III.12.

315 Kuitti, C. M. Lindroos 26.2.1864. III.13; Kuitti, C. M. Lindroos 16.5.1866. XXIV.III.14; Kuitti, C. M. Lindroos 3.9.1867. SLSA 1104: III.15; kaikki: SLSA 1104: V.7.2.5: XXIV.

316 Pärekaton ja portaan kustannukset kesällä 1864. A. F. Borenius. XXXIV.III.1; Kuitti 8.9.1864. C. M. Willandt. XXIV.III.2. Lisäksi päiväämätön kuitti, joka todennäköisesti vuodelta 1864: tilattu 43 500 pärettä, 5 lastia savea täytteeksi, 550 tuohiarkkia, nauloja. XXIV.III.2. Kaikki: SLSA 1104: V.7.2.5.

317 Flink 2006, 63.

318 SLSA 1104: V.7.2.5: XXIV.III.1–5.

319 Pärekaton ja portaan kustannukset kesällä 1864. A. F. Borenius. SLSA 1104: V.7.2.5: XXIV.III.1.

KAHDEKSI ASUNNOKSI 1867–1868

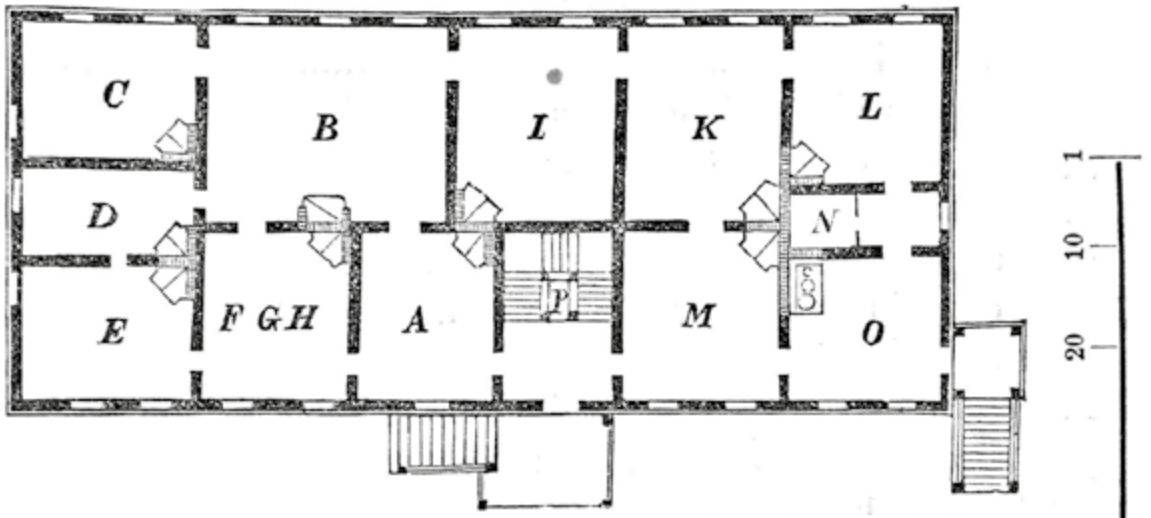
Lähtökohdat

Johan Ludvigin halvaannuttua ja lasten muutettua pois vanha pariskunta jäi suureen taloon palvelija Mari Degerth seuranaan.[320] Runeberg tarjosi kollegalleen Johan Elias Strömborgille ja tämän perheelle käyttöönsä talon eteläpäätyä. He alkoivat vuokrata huoneita jo alkukesästä 1867 lähtien, mutta muuttivat taloon vasta seuraavan vuoden syksyllä.[321] Sairas herra Runeberg siirtyi jo vuoden 1867 puolella vanhasta makuukamarista (nykyisin Sininen kamari) entiseen förmaakiin, joka siitä lähtien

320 Flink 2006, 30.

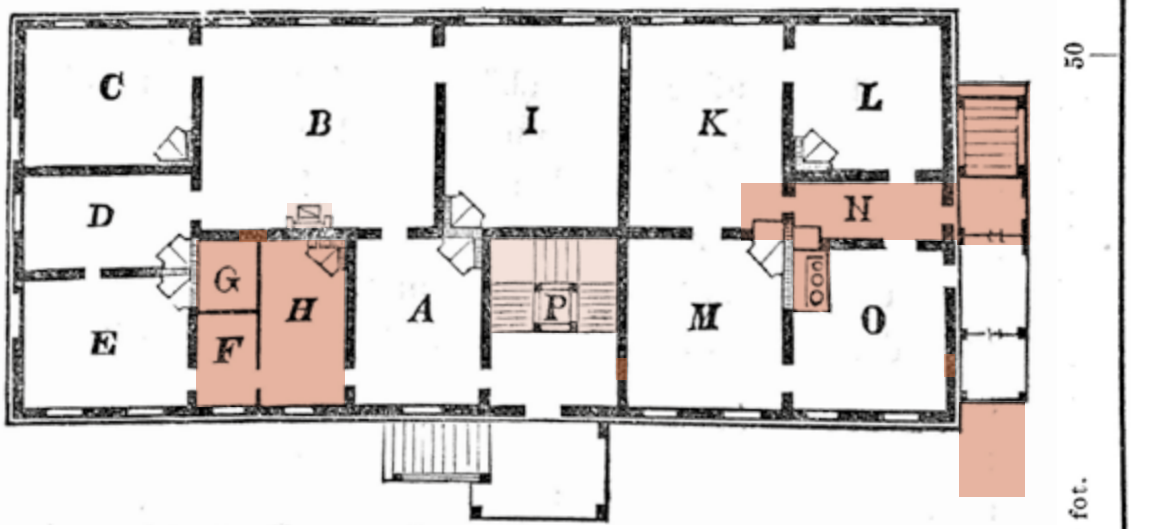
321 *”– – vi åt Strombors från våren, juni, hafva hyrt en bit af våningen – – Härtills åtgår två års hyra – –”*(Runeberg 1971 [7.1.1868], 208–209) ja *”Vi ha dessa dagar flyttat ifrån de rum Strömborgs skola bebo.”* (Runeberg 1971 [30.5.1868]).

98

Plan af hufvudbyggnaden i Runebergs gård före år 1868.

99

Plan äf hufvudbyggnaden i Runebergs gård efter år 1868.

98–99 *Johan Elias Strömborgin laatimat pohjapiirustukset vuoden 1868 muutostöistä (kirkkaalla oranssilla) vuonna 1883 julkaistun kirjan mukaan. Niiden mukaan kaksi väliovea suljettiin ja yksi avattiin, yksi ikkuna muutettiin ulko-oveksi ja yksi ulko-ovi siirrettiin, yksi huone jaettiin kolmeen osaan ja muutettiin keittiöksi, yksi tulisija muutettiin nurkkamallisesta suoramalliseksi ja yksi kokonaan uusi muurattiin. Uuteen Runebergien keittiöön tuotiin lisäksi uusi valurautaliesi. Piirroksissa erikoista on se, että salin (B) tulisija on piirretty muuttuneeksi, ja toisaalta porstuan (P) portaikko on molemmissa piirroksissa kierrevartinen (vaaleammalla oranssilla). Ei ole tiedossa, että näitä kumpaakaan olisi muutettu ainakaan Runebergien asuinaikana.*

on tunnettu Runebergien makuuhuoneen lisäksi Runebergin sairashuoneena.[322]

Muutostöihin ryhdyttiin vuoden 1868 aikana. Eteläpäädystä muodostettiin kolme huonetta ja keittiön käsittävä vuokra-asunto lisäämällä yksi uloskäynti ja sulkemalla yksi asuntojen välinen väliovi. Toinen väliovi jätettiin auki, jotta Strömborgit voisivat tarvittaessa helposti pistäytyä tapaamassa vanhaa pariskuntaa. Rouva Selma Strömborg vierailikin heidän luonaan lähes päivittäin.[323] Runebergien puolelle tehtiin uusi keittiö. Yhteensä kahdeksaa väliovia siirrettiin, suljettiin tai rakennettiin ja kaikki pinnat maalattiin.[324]

Rakennustöille haettiin toukokuussa 1868 lupa Porvoon maistraatilta.[325] Herra Strömborg laati tarvittavat asiakirjat: selostuksen sekä pohjapiirustukset ennen ja jälkeen muutostöiden, kustannusarvion, ja piti koko kesän kirjaa muutostöistä ja niiden kustannuksista.[326] Muutossuunnitelmat hyväksyttiin palotarkastajan edellyttämien muutosten jälkeen kuukauden sisällä.[327]

322 Ida Strömborg, päiväämätön muistio, 6. SLSA 1107: I.3.4: ”oidentifierade gruppen”.

323 Runeberg 1971 (7.1.1868), 208; (4.7.1873), 414.

324 Runeberg 1971 (7.1.1868), 208; (4.7.1873), 414.

325 Kustannuslaskelma 1868; Muutoslupa-anomus 25.5.1868. SLSA: 1104: V.7.1; Runeberg 1971 (1861–1879), 208–209, 239.

326 Flink 2006, 30.

327 Maistraatin päätös 22.6.1868, noudatettava virkamiehen tarkennusta. SLSA 1004: V.7.1–V.7.2A.9–V.7.2A.9: XX.II.4; Virkamiehen tarkennus 25.5.1868. SLSA 1004: V.7.1–V.7.2A.9–V.7.2A.9: XXIII.II.3.

Johan Elias Strömborg

Johan Elias Strömborg oli muuttanut Porvooseen vuonna 1857 saatuaan nimityksen Porvoon kymnaasin lehtoriksi. Hän ja puolisonsa Selma Ducker, Kinttulan kartanon omistajan ja Runebergin oppimestarin Gustaf Dunckerin tytär, muuttivat Runebergien seinänaapureiksi vuonna 1868. He vaikuttivat sittemmin suuresti siihen, että taloon syntyi Runebergien kuoltua museo.[328] J. E. Strömborgista tuli Runebergin kotimuseon perustamisen jälkeen sen ensimmäinen intendentti.

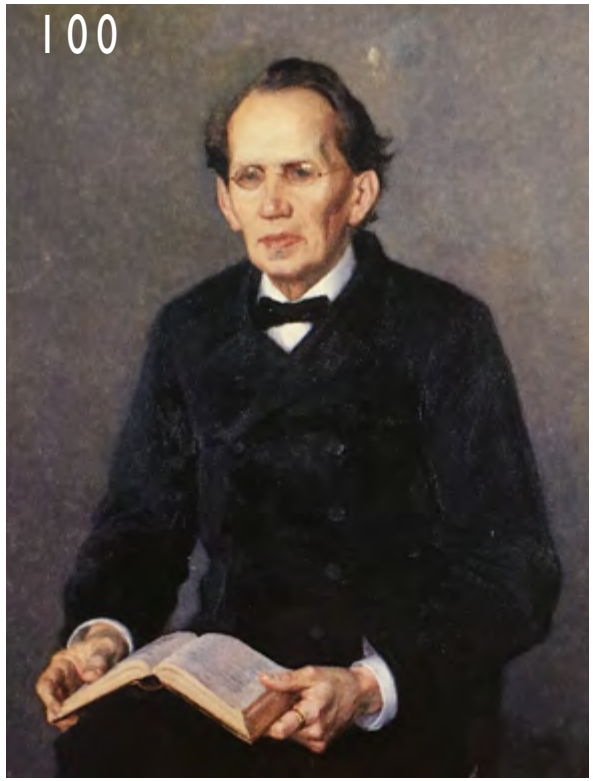
J. E. Strömborg oli vaikuttaja myös opettajana. Hän opetti vuosina 1857–1900 luonnontieteitä Porvoon kymnaasissa ja sen seuraajassa Porvoon lyseossa, ja ehti toimia myös molempien rehtorina. Hän johti Porvoossa yksityistä ruotsinkielistä tyttökoulua vuosina 1878–1898 ja perusti Suomen alueen ensimmäisen kansanopiston vuonna 1889.[329]

Myös Porvoon politiikassa J. E. Strömborg toimi varsin näkyvästi ja perinteitä puolustaen. Kaupunginvaltuuston jäsenenä hän kannatti muun muassa Linnamäen rauhoittamista, vastusti vanhan raatihuoneen purkusuunnitelmia ja ajoi kreivi Louis Sparren tukena Porvoon vanhan kaupungin säilyttämistä.[330]

328 Mäkelä-Alitalo 2000, 234,

329 Kansallisbiografia (Wrede 2007).

330 Kansallisbiografia (Wrede 2007).

100 *Lehtori ja rehtori sekä Runebergin kotimuseon intendentti Johan Elias Strömborg Albert Edelfeltin vuonna 1899 maalaamassa muotokuvassa. Strömborg kuoli seuraavana vuonna. Borgå gymnasiumin maalaus teoksessa Porvoon historia III:2.*

Muutostyöt Strömborgien puolella

Strömborgin puolelle avattiin kokonaan uusi sisäänkäynti. Entinen astiakomero ja välikkö muutettiin ***Strömborgien eteiseksi*** poistamalla yksi väliseinä ja varustamalla tila uudella kaakeliuunilla, joka muurattiin hyödyntämällä ruokasalista puretun uunin kaakeleita. Tulisija käytti samaa perustusta ja palomuuria keittiön tulisijan kanssa. Lattia asennettiin samalla uudelleen. Katto maalattiin, ja seinät pinkopahvitettiin ensikerran vasta nyt.[331] Maalin väriksi valittiin turkoosinsininen, ja seinän yläreunaan siveltiin tummansininen viiva.[332]

Eteisestä avattiin ovi entiseen ruokasaliin, uuteen ***Strömborgien salonkiin***. Välioveksi saatiin Runebergeilta turhaksi jäänyt salin pariovi siten, että vain toinen puoli oli jatkossa avattavissa. Ruokasalin tulisijapaikkaa siirrettiin osittain väliseinän sisään, jolloin uunin perustusta laajennettiin ja savupiippu muurattiin uudelleen. Uuteen uuniin hankittiin kaakelit, luukut ja pellit.[333]

Lisäksi ikkunoiden ympärykset tilkittiin, vanhat paperoinnit kiristettiin ja huone tapetoitiin uudelleen ja katto, lattia ja jalkalistat maalattiin.[334] Strömborgien salongin uudessa tapetissa oli valkoisella kiiltopohjalla valkoisia ruutu- ja kasvikuvioita, ja tehosteena ultramariininsinistä pilkutusta.[335]

Vanhasta piikojen kamarista tuli ***Strömborgien makuuhuone***.[336] Sen ja porstuan välinen ovi suljettiin eteläpäädyn väliköstä saaduilla hirsillä.[337] Kaakeliuuni muurattiin uudelleen.[338] Alapohja tiivistettiin ja lattia asennettiin uudelleen. Runebergien porstuan puoleinen seinä pinkopahvitettiin, sisäkatto konepaperoitiin, pinkopahvitettiin ja maalattiin.[339] Seinät tapetoitiin vaaleanharmaalla punakuvioisella tapetilla ja lattiat ja jalkalistat maalattiin okranruskeiksi.[340]

Fredrikan kukkakamari (nykyisin Tutkijanhuone / toimisto) oli ollut viileä, ja Strömborgit laitattivat sitä lämpimämmäksi saadakseen siitä herra ***Strömborgin työhuoneen***.[341] Seiniä tiivistettiin huopamaisella voilokilla, alapohjaan lisättiin eristettä ja katto paperoitiin, ilmeisesti ensi kertaa, ja maalattiin.[342] Seiniin valittiin kelta-

331 Kustannuslaskelma 1868; Muutoslupa-anomus 25.5. 1868. SLSA: 1104: V.7.1.

332 Flink 2006, 32, 88.

333 Kustannuslaskelma 1868; Muutoslupa-anomus 25.5. 1868. SLSA: 1104: V.7.1; Kopio Korjausten kustannusesitys, päiväämätön. SLSA 1107: I.1.5; ”Hankittu 9 kranssikaakelia”. (Kuitti lehtori Strömborgille. G. Sjöblom 3.7.1868. SLSA 1104: V.7.1: XXII.II.12.)

334 Kustannuslaskelma 1868; Muutoslupa-anomus 25.5. 1868. SLSA: 1104: V.7.1; Kopio Korjausten kustannusesitys, päiväämätön. SLSA 1107: I.1.5.

335 Flink 2006, 34; Muistio Heikkinen 23.3.2001. MV.

336 Runeberg 1971 (1861–1879), 208.

337 Suljetun oviaukon hirsissä on jäänteitä ruokasalin tapeteista. Flink 2006, 51.

338 Selvityksiä ja laskelmia korjauksista 1868. SLSA 1004: V.7.1–V.7.2A.9: XXIII:II.25.

339 Kustannuslaskelma 1868, SLSA.

340 Flink 2006, 33.

341 Runeberg 1971 (1861–1879), 208; Flink 2006, 33.

342 Kustannuslaskelma 1868; Muutoslupa-anomus 25.5. 1868, SLSA: 1104: V.7.1.

101 *1890-luvun valokuvassa Strömborgien kuistin julkisivussa erottuu katkos alkuperäisen laajennusosan rajalla. SLSA 1160: 621: 1.*

punainen medaljonkitapetti, jonka reunanauhassa oli tummanpunainen nukkapinta.[343]

Runebergien keittiöstä tuli ***Strömborgien keittiö***. Se oli tapetoitu jo lokakuussa 1867 ruskeapohjaisella, valko--punakuvioisella tapetilla.[344] Vuoden 1868 puolella korjattiin hella.[345] Lisäksi kaikkien muiden huoneiden paitsi keittiön ikkunat ja ovet maalattiin kertaalleen valkoisella pellavaöljymaalilla.[346] Strömborgien asunnon sisäänkäynneille lisättiin lukitus.[347]

Suurin ulkoasua koskeva muutos oli ***Strömborgien kuistin*** (Henkilökunnan kuisti) rakentaminen. Paikalla olleet keittiöportaat purettiin.[348] Niiden päätteenä ollutta pientä sivukuistia laajennettiin merkittävästi itään päin. Sekä vanhan että laajennusosan rankarungon alajuoksut tuettiin suoraan maahan. Rungon liitokset tehtiin salvomalla tai puutapein. Vesikaton aluslaudoitus toimi kattorakenteen runkona ja julkisivulaudoitus muodosti seinäkentät. Kate oli pärettä ja sen räystäällä oli vesikouru.

Strömborgien kuistiin liittyi neljä ovimuutosta. Ikkunallinen pariovi korvasi välikön ikkunan, joka sen sijaan siirrettiin kuistin uudelle ulkoseinälle.[349] Keittiön ja vanhan pikkukuistin välistä ovea siirrettiin lähemmäs uutta eteistä, ja kuistin vanha ulko-ovi siirrettiin todennäköisesti komeronoveksi vanhan kuistin ja sen laajennuksen rajalle. Kokonaan uudet pariovet valmistettiin Strömborgien eteisen ja kuistin välille sekä kuistilta ulos.[350]

Uuden kuistin seinät maalattiin eteisen tavoin sisäpuolelta vahvan turkoosinsinisiksi, ja sisäkatto valkoiseksi.[351] Ulkopuolelta porstua sai saman okrankeltaisen värin muun rakennuksen kanssa. Muihin julkisivumuutoksiin kuului uusien fortuskojen eli tuuletusikkunoiden asentaminen kuuteen ikkunaan.[352]

”Professori Runebergin talossa kesällä 1868 tehdyt muutokset”

Helmikuu: 300 tiiltä;

Maaliskuu: 1,5 tusinaa lautaa, 14 lankkua, 1 häkki sammalta (sjömossa) tilkitsemiseen;

Toukokuu: 2,5 tusinaa lautaa, 8000 pärettä, 4 karvia tuohta (bindningspertor), 4000 pärettä, tulisija-arina, 8 taksvärkkiä;

Kesäkuu: 3000 pärettä, muurari Lindroosin palkka, 10 taksvärkkiä, 1 häkki sammalta förmaakin alapohjantäytteeksi, 4 3/4 hanslankarin taksvärkkiä, 12 timpurin taksvärkkiä, nikkari Olanderin palkka tampuurin ovesta, 450 tiiltä, 2 rullaa vuorauspahvia, 50 rullaa tapettia, 1 häkki sammalta, 1 lasti muuraushiekkaa, 3 lastia savea muuraukseen, 7 lastia savea alapohjan täytteeksi, 10 timpurin taksvärkkiä;

Heinäkuu: 8 3/4 hanslankarin taksvärkkiä, lupa (protokollas lösning), 12 taksvärkkiä, 3 lastia muuraushiekkaa, 300 tiiltä, 250 tiiltä, 2 tiililastin kuljetus, 12 taksvärkkiä, muurari Lindroosin palkka, kaakeliuunimuurari Sjöblomin palkka, tusina lautaa, 12 taksvärkkiä, 1300 pärettä, 1 häkki sammalta, 3 taksvärkkiä kuuraukseen, 9 1/2 timpurin taksvärkkiä, seppä Lönnrothin palkka, 12 taksvärkkiä, 6 lastia hiekkaa, kuuraus;

Syyskuu: ”Kästen”(?) tehtaalle, nikkari Olanderin palkka, hanslankari Simolinin palkka, hanslankari Söderströmin palkka x2, hanslankari Blomqvistin palkka, maalari Granbohmin palkka, porstuan oven lukko, 5 ikkunalasia pakkauksessa, 3 kk laina Yhdyspankille (Föreningsbanken).[353]

343 Flink 2006, 33.

344 Runeberg 1971 (1867), 201; Muistio Heikkinen 23.3.2001. MV.

345 Kuitti muuraustöistä. C. Lindroos 10.6.1868. SLSA 1104: V.7.1: XXII.II.2.

346 Kustannuslaskelma 1868, SLSA.

347 Kuitteja lukoista, painikkeista, haoista ja ruuveista. SLSA 1104: V.7.1–V.7.2A.9: XXXIII.II.13; -21; -22.

348 Runeberg 1971 (22.9.1868), 239.

349 Kuitti ikkunallisen parioven (”en luft Dipatongs Dörr”) valmistamisesta. Carl Olander 19.6.1868. SLSA 1104: V.7.1: XXII.II.8.

350 Vrt. kuva xxx.

351 Flink 2006, 31.

352 Kustannuslaskelma 1868, SLSA; Kuitti fortuskojen osista ja valmistamisesta. SLSA 1104: V.7.1–V.7.2A.9: XXXIII.II.14–15; Kuitti Runebergille 2.9.1868. SLSA 1104: V.7.1–V.7.2A.9: XXIII.II.20; Selvityksiä ja laskelmia korjauksista 1868. SLSA 1004: V.7.1–V.7.2A.9: XXIII:II.25.

353 J. E. Strömborg 31.10.1868. SLSA 1004: V.7.1–V.7.2A.9–V.7.2A.9: XXIII:II.5. Suom.: Sirén.

102–103 *Strömborgin kuistin suurinta ikkunaa sisältä ja ulkoa. Sisäkuva on vuodelta 1980 ja ulkokuva 1920- tai 1930-luvulta. Sisäkuvassa näkyy alhaalla vasemmalla lattarautainen suljin, ja ulkokuvassa lattarautaiset kulmaraudat sekä helmipäiset saranat, jollaiset rakennuksen ikkunoissa oli alun perin. Sen perusteella, että ulkokuvan keskimmäiset puitteet eroavat reunimmaisista korkeudellaan, ikkuna vaikuttaa kaksinkertaisesta ikkunasta muunnetulta. Ikkuna on todennäköisesti asennettu tälle paikalle uusiin karmeihin vuonna 1868. Alun perin se lienee sijainnut nykyisen ikkunallisen parioven kohdalla talon eteläpäädyssä. Kuvassa näkyvät myös kuistin laajennusosan alkamiskohdan näyttäva verhouksen sauma sekä räystään alapinnan päreet, jotka ovat todennäköisesti vuodelta 1864. Kuva 102: Hannu Puurunen, MV. Kuva 103: Anna Blomberg. SLSA: 1161:059.*

Muutokset Runebergien puolella

Runebergien puolen muutostyöt toteutettiin kesän 1868 aikana. Runebergit pakenivat Kroksnäsin kesäasunnolleen korjaustöiden ajaksi.[354]

Runebergien puolen suurin muutos kohdistui viimeksi Fredrik-pojan huoneena olleeseen kamariin, joka jaettiin lankkuseinillä ***Runebergien keittiöksi***, ***astiakomeroksi*** ja ***väliköksi***. Sen ja salin välinen pariovi suljettiin.[355] Uusiin väliseiniin tarvittiin kaksi uutta väliovea, joista toinen saatiin porstuan suljettavasta oviaukosta. Keittiön ja salin välinen aukko tukittiin hirsillä ja peitettiin salin puolelta paikkapalalla samaa tapettia, joka oli laitettu saliin 16 vuotta aikaisemmin.[356]

Uuteen keittiöön asennettiin tehdasvalmisteinen rautainen keittiöhella, jonka savu johdettiin kaakeliuunin savuhormiin.[357] Lieden ylle tehtiin peltikupu.[358] Huoneen pintakäsittelyistä ei ole mainintaa Strömborgin muistiinpanoissa.[359] Ilmeisesti keittiön lattia maalattiin, koska siitä löydettiin myöhemmin sama punertavan ruskea maalikerros kuin tuolloin maalatussa Runebergien makuuhuoneessa (sairashuone).[360] Uuden välikön tapetoi vinoruutuisella, uusgotiikka-henkisellä tapetilla palvelijatar Mari Fredrika-rouvan ohjauksessa.[361] Välikön takana olevaa ***Runebergin työhuonetta*** (nykyisin Ketunnahkakamari) ryhdyttiin käyttämään myös ruokailutilana.

Runebergit muuttivat nukkumaan entiseen förmaakiin, ja puolisoiden vihreäksi maalatusta makuukamarista tuli Runebergien vierashuone. Strömborgien vuoden 1868 kirjanpidossa ei kerrota huoneen muutostöistä, mutta näihin aikoihin huone tapetoitiin vaaleanharmaalla ruusuköynnöstapetilla.[362] Huonetta on tästä lähtien kutsuttu ***Siniseksi kamariksi***.[363]

Förmaakissa tehtiin perusteellisia muutoksia, koska tulevasta ***Runebergien makuuhuoneesta*** haluttiin todella lämmin. Seinäpaperit ja tapetit irrotettiin, hirret tilkittiin

354 Runeberg 1971 (30.5.1868).

355 Muutoslupa-anomus 25.5.1868; Kustannuslaskelma 1868. SLSA: 1104: V.7.1.

356 Flink 2006, 35.

357 Muutoslupa-anomus 25.5.1868; Kustannuslaskelma 1868. SLSA: 1104: V.7.1.

358 Widjeskog 2013, 21.

359 Joko ylimääräistä tapettia oli siinä vaiheessa vielä tallella, tai sitten pala otettiin esimerkiksi Marcus Larsonin ison maisemamaalauksen takaa. Flink 2006, 35.

360 Flink 2006, 76.

361 Runeberg 1971 (22.9.1868), 239.

362 Museoviraston tapettikokoelmassa on samaa tapettia hiukan eri harmaan sävyisenä, taltioituna Siuntion pappilasta. Flink 2006, 36; Muistio Heikkinen 23.3.2001. MV.

363 Strömborg 1883, 21.

104–106 *Yksityiskohtia Runebergien vuonna 1868 laitetusta keittiöstä vuosina 1965–1966 toteutetun rekonstruktion perusteella. Katon poistoilmaluukun esikuva on mahdollisesti vuodelta 1873. Valurautahellan Runebergit hankkivat vuonna 1868. Palvelijankellojärjestelmä oli olemassa jo Runebergien aikaan. Valokuvat ovat vuodelta 2020.*

voilokilla ja seinäpinnat tiivistettiin paksulla vuorauspahvilla.[364] Vuonna 1852 kiinnitetyt moiré-tapetit puhdistettiin ja asennettiin takaisin paikoilleen.[365] Entisen naulakiinnityksen asemesta ne kiinnitettiin nyt liisteröimällä.[366] Lattiat avattiin ja alapohjaan lisättiin sammalta. Paikoilleen asennettu lattia kitattiin, ja mahdollisesti oikaistiin (”förbättring”), kuurattiin ja maalattiin.[367] Myös ikkunat maalattiin. Sänkyjen eteen ripustettiin verhot suojaamaan vedolta ja pitämään kaakeliuunin lämpöä.[368]

Viimeistään tässä vaiheessa tehtiin muitakin sairastuneen Runebergin arkea helpottavia muutoksia. Runebergien asunnon väliovien kynnyksiä madallettiin pyörätuolikulkua varten. Pääovelle asennettiin ovikello.[369] Koska Johan Ludvig Runebergin työnteko oli käynyt mahdottomaksi, Fredrika sisusti tämän entisen työhuoneen omaan käyttöönsä.[370] Huone on tästä lähin tunnettu ***Fredrikan kamarina***.

107 *Maalaus vuodelta 1874, jolloin Runebergit asuivat taloa viimeisiä vuosia. Harmaa kate ja sen värityksestä poikkeavat savupiiput kertovat katteen olevan pärettä. Syöksytorvet ovat läkkipeltiä. Johan Knutson. Ote kuvasta teoksessa Porvoon historia 3:2. Alkuperäinen maalaus: Nylands nation.*

364 Harmaan vuorauspahvin valmistamiseen käytettiin villapitoisia lumppuja. (Flink 2006, 36.)

365 Kustannuslaskelma 1868, SLSA.

366 Flink 2006, 36.

367 Kustannuslaskelma 1868, SLSA.

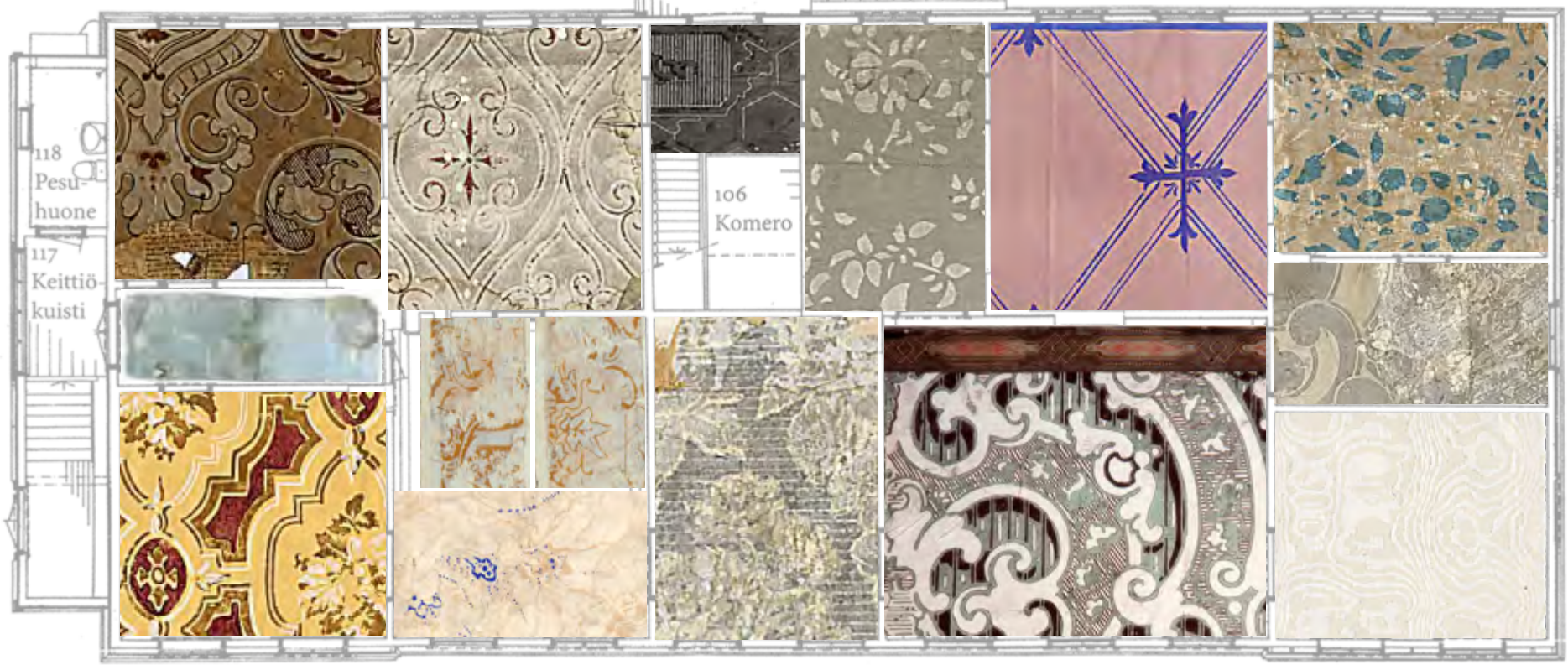
368 Selvityksiä ja laskelmia korjauksista 1868. SLSA 1004: V.7.1–V.7.2A.9: XXIII:II.25; Flink 2006, 37.

369 *”Så länge Runeberg var frisk, ledde till tamburen ej någon ringklocka, – –.”* Strömborg 1883, 21.

370 Widjeskog 2013, 14.

Seinien pintakäsittelyt 1868

371

1. kerros 1868: sininen liimamaali pinkopahvilla, reunassa sininen liimamaaliraita 1 cm

2. kerros 1852: sapluunamaalaus (ote 1880-jäljennöksestä)

2. kerros 1868: punainen vinoruututapetti, reunassa sininen liimamaaliraita 1 cm (ote 1966-jäljennöksestä)

I 08

2. kerros 1868: punainen vinoruututapetti, tummanpunainen reunanauha 4 cm

3. kerros 1860: valkopohjainen tapetti, ei reunanauhaa
4. kerros 1868: valkokuvioinen tapetti

3. kerros 1860-luku: harmaasävyinen ruusutapetti, reunassa harmaa liimamaaliraita 1 cm

371 Muistio Heikkinen 23.3.2001. MV; Flink 2006, 20–25. Kuvat: Heikkinen, Tirilä.

Tapetit: 0 5 10 15 cm

Pohjapiirros: 0 1 2 5 10 m

P

Myöhemmät muutokset ennen vuotta 1877

1870-luvun alussa Runebergien talossa tehtiin ylläpitokorjauksia. Vuodelta 1871 on säilynyt kuitti, jonka mukaan urakoitsija oli useita päiviä korjannut ja oikaissut seiniä laastilla ja tapittamalla.[372] Menetelmien perusteella osa töistä kohdistui tulisijamuureihin. Myös tulisijoja korjattiin. Vuonna 1872 muurattiin uudelleen kuusi savupiippua, ja vuonna 1873 pellitettiin savupiippuja ja asennettiin yksi uusi ilmakanava, mahdollisesti Runebergien keittiön kattoon.[373] Kesällä 1875 korjattiin leivinuunia, muurattiin savupiippujen vintin puoleisia osia ja kunnostettiin yksi kaakeliuuni. Kesällä 1876 korjattiin kahdeksan kaakeliuunia ja kaksi savupiippua sekä vintin että vesikaton puolella.[374]

Kesällä 1876 pihan puolella tehtiin hirsitöitä.[375] Niitä varten hankittiin yhdeksän 8 tuuman tukkia ja kolme ja puoli 10 tuuman tukkia.[376] Puutavaran koko viittaisi esimerkiksi piharakennuksen kengittämiseen tai ulkoportaiden uusimiseen. Pääkuistin uusimisen puolesta puhuisi lasku, jonka maalari kirjoitti päärakennuksen julkisivujen ja pääportaikon maalaamisesta pian hirsitöiden jälkeen. Kohta maalattiin myös neljän huoneen (yhden kamarin, keittiön, tampuurin ja porstuan) lattiat ja asennettiin kaksi ikkunalasia. Syksyllä tilattiin vielä seitsemän 24 jalan lautaa.[377] Näiden tarvikkeiden kohde on kuitenkin epäselvä.

372 *”Reparerat ett åtta dagars vägger med slagverk, utbössat 6 tapphål, rengjördt och justeradt.”* Kuitti A. Ahlstrand 19.6.1871. SLSA 1104: V.7.2.5: XXIV.III.49.

373 Keittiön räppänä on ainut tulisijoista erillinen ilmanvaihtoventtiili, joka tunnetaan 1800-luvun puolelta. Kuitit Y. F. Roswal 29.5.1872, O. Bärblom 19.2.1873 ja A. L. Wettersten & C. Olander 11.2.1873. SLSA 1104: V.7.12: XXIV.V.13, -16, -30.

374 Kuitit C. M. Lindroos 4.6.1875 ja 31.7.1876. SLSA 1104: V.7.2.5: XXIV.III.17 ja -18.

375 Fredrika kirjoittaa kirjeessään Johanin päivittäisestä asettautumisesta tampuurin ikkunan ääreen työntekoa katsomaan. Runeberg 1971 (22.9.1876), 489.

376 Kuitti J. Henrikssonilta 20.6.1876. SLSA 1104: V.7.2.5: XXIV.III.11.

377 Kuitit, maalari ja lasittaja Wilhelm Kajander 24.7.1876 ja C. M. Lindroth 20.9.1876. SLSA 1104: V.7.2.5: XXIV.III.26 ja -10.

109 *Johan Ludvig Runeberg makuuhuoneen ikkunassa vuonna 1875. Ikkunan alla on lintulauta, jonka J. E. Strömborg asensi Runebergin iloksi 1870-luvun alkupuolella. (Ida Strömborg s. 6, SLSA: I.3.4.) Lauta lienee asennettu syksyllä 1873, koska silloin Fredrika kertoo kirjeessään sillä käymään alkaneista linnuista. (Runeberg 1971 [25.10.1873], 406.) Lauta on sittemmin uusittu. Kuva: Fredrik Runeberg. SLS 1160: 490.*

RUNEBERGIEN PERILLISILLÄ

Johan Ludvig kuoli toukokuussa 1877. Hänen hautajaisensa olivat juhlalliset. Fredrika aloitti heti rakennuksen valmistelun seuraaville. Kesän lopulla hän antoi Sinisen kamarin Strömborgeille ja poistatti ja uusi yhden seinän tapetit Runebergien keittiössä.[378] Salin ja yhden kamarin lattiat sekä neljä ikkunapenkkiä maalattiin.[379] Maalauksen ajan Fredrika asui Helsingissä. Hän muutti lopullisesti Helsinkiin vuonna 1878.[380] Perheen huonekalut jaettiin Fredrikan ja perillisten kesken, ja osa varastoitiin ulkorakennukseen.[381]

Fredrika antoi talon pohjoisen, Runebergien puolena tunnetun päädyn vuokralle Strömborgien johtamalle tyttökoululle *Privata svenska fruntimmerskolan i Borgå*.[382] Koulussa oli 70 oppilasta ja sitä johti J. E. Strömborg vuodet 1870–1883.[383] Strömborgska skolanina tunnettu koulu oli perustettu vuonna 1863, ja opetus tapahtui aluksi osoitteessa Jokikatu 29.[384]

Strömborgin vuokrasopimus kattoi koko talon lukuun ottamatta leivintuvan yhteydessä olevaa aittaa.[385] Ainakin kolme Runebergin puolen huonetta siistittiin tapetoimalla vuonna 1878. ***Ketunnahkakamari*** tapetoitiin pystyraitaisella, konepainetulla tapetilla. Koulun opettajanhuoneena toimivaan ***Fredrikan kamariin*** valittiin punertavanharmaa tapetti. ***Porstua*** tapetoitiin konepaperilla, johon oli konepainettu muotivärillä ultramariininsininen. Muut koulun käytössä olevien huoneiden seinät suojattiin pinkopahvilla.[386]

Osa Runebergien huonekaluista jäi koulun käyttöön. Runebergien makuuhuoneen lattiaan oli kulunut ura J. L. Runebergin kulkiessaan sängyn ja sohvan väliä. Näitä arvokkaita jälkiä suojellakseen J. E. Strömborg peitti lattian suurella matolla.[387] Pääkuistin portaikko vaikuttaa ohjanneen sadevesiä kivijalkaa kohti, koska sitä korjattiin vuonna 1879 neljän sylen pituudelta. Molemmat ulkoportaat korjattiin.[388] Koulu toimi talossa syyslukukaudesta 1878 kevätlukukauden 1880 loppuun. Runebergin talosta koulu siirtyi Jokikatu 3:een.[389]

Fredrika kuoli Helsingissä toukokuussa 1879, vain kaksi vuotta miehensä jälkeen.[390]

110 *Ketunnahkakamarista tuli Johan Ludvig Runebergin kuoltua koululuokka, ja se sai raidallisen tapetin vuonna 1878. Daniel Nyblin 1883. SLS.*

378 Runeberg 1971 (20.8.1877), 495. Tämä lienee se vinoruutuinen tekstiilijäljitelmätapetti, joka näkyy taustalla Marista vuonna 1904 otetussa kuvassa (kuva xx). (Flink 2006, 35.)

379 Kuitti, Wilhelm Kajander 21.9.1877. SLSA 1104: V.7.2.5: XXIV.III.27.

380 Fredrika muutti aluksi osoitteeseen Nikolaigatan 13 (nyk. Snellmaninkatu, talo purettu). Runeberg 1971 (22.9.1877; 22.12.1877; 22.3.1878), 500, 507, 518.

381 Flink 2006, 40.

382 J. E. Strömborgin muistiinpanot. SLSA 1107: J. E. Strömborg: I.1.3: mustan muistikirjan 1. sivu.

383 Mårtenson 1946, 14.

384 Koskimies & Westerlund 2008, 526–527, 534.

385 1. vuokrasopimus 1.6.1878–1.6.1879. Fredrika Runeberg ja J. E. Strömborg 23.5.1878. SLSA 1104: V.7.10.1: XXX.IV.I.

386 Flink 2006, 40–41.

387 Flink 2006, 40.

388 Tamminen 19.5.2000. PM.

389 J. E. Strömborgin muistiinpanot. SLSA 1107: J. E. Strömborg: I.1.3: mustan muistikirjan 3. sivu.

390 Flink 2006, 43.

111 *Runebergin koti 1890-luvulla, jolloin sen edustan jalkakäytävä oli jo kivetty. Kadun yllä kulkivat puhelinjohdot, ja pohjoisjulkisivu oli jo saanut katukilven. K. E. Ståhlberg. SLS.*

KOTIMUSEONA 1880–1999

MUSEOKSI MUUTTAMINEN 1880–1881

Kiinteistö siirtyy valtiolle

Kansan ihailu Johan Ludvig Runebergia kohtaan kohdistui myös hänen asuntoonsa. Runoilijan kotitalosta tuli heti suosittu vierailukohde.[391] Kotimuseoajatuksen kehittymisessä tärkeä rooli oli J. E. Strömborgilla. Vaikutteita hän oli saanut vierailullaan Johann Wolfgang von Goethen kotimuseossa Weimarissa jo vuonna 1838.[392] Hän ehti keskustella ajatuksesta Fredrika Runebergin kanssa jo tämän eläessä.[393]

J. E. Strömborg esitteli asian kaupunginvaltuuston puheenjohtajalle professori Georg Wallgrenille, ja yhdessä he ottivat yhteyttä raatimies Theodor Lindhiin.[394] Viralisen ehdotuksen museon perustamisesta kaupunginvaltuustolle esitti professori Wallgren. Esitykseen kuului Runebergin kodin lunastaminen perikunnalta valtion varoin ja säilyttäminen kaupungin hallussa.[395]

391 Flink 2006, 40.

392 Mårtenson 1946, 14. Kirjoitus *"Ett besök i Goethes hus i Weimar"* julkaistiin nimimerkillä Borgåbladetissa kahdessa osassa 7.2. ja 18.2.1880.

393 Runeberg 1971 (20.4.1878), 526. Jätettin paljon huonekaluja aittoihin.

394 J. E. Strömborgin muistiinpanot. SLSA 1107: J. E. Strömborg: I.1.3: mustan muistikirjan 3. sivu; Marginaalihuomautus luonnoksessa "Historik över Runebergsarkivet i Borgå", 1. Ida Strömborg 1941. SLSA 1107: I.3.4.

395 Mäkelä-Alitalo 2004, 41.

Porvoon kaupungin rahatoimikamari piti ajatuksesta, koska perikunta oli valmis myymään talon halvalla, vain 30 000 markalla. Irtaimistokin oli heltiämässä erittäin edullisesti 3 000 markalla. Pelkkä taide oli enemmän arvoinen. Hanketta puolsi myös talon suuri koko. Museosta ei aiheutuisi ylimääräisiä kuluja, koska sen hoito voitiin rahoittaa jatkamalla talon eteläpään vuokraamista. Lisäksi rehtori Strömborg ja lehtori Bernt Nyberg, Zachris Topeliuksen vävy ja siten Runebergin perhepiiriin kuuluva mies hänkin, korostivat kaupungin saamaa henkistä hyötyä. Valtuusto hyväksyi rahatoimikunnan ehdotuksen joulukuussa 1879.[396]

Porvoon kaupunginhallitus esitti keisarilliselle senaatille vielä samana vuonna 1879, että valtio lunastaisi kodin Runebergin perikunnalta ja säilyttäisi sen tuleville sukupolville kansallisena muistomerkkinä. Valtio myönsi varat sekä talon ja irtaimiston ostoon että 11 500 markkaa korjauksiin, ja elokuussa 1880 Porvoon kaupunginvaltuusto päätti ottaa talon vastaan.[397] Kiinteistö lunastettiin perillisiltä valtiolle 33 500 markalla 9.9.1880 ja Porvoon kaupunki otti talon hoidon vastuulleen.[398] Rahatoimikamari pääsi kunnostamaan taloa museoksi ja valtuusto valitsemaan sille johtokuntaa.[399]

396 Mäkelä-Alitalo 2004, 41–42.

397 Mäkelä-Alitalo 2004, 41–42; Strömborg 1883, 18; Mårtenson 1946, 16.

398 Valtio maksoi kiinteistöstä 18 000 mk ja irtaimistosta 15 500 mk. (Strömborg 1883, 18); Brev för Stadsfullmaktige i Borgå 28.9.1880. SLSA 1107: J. E. Strömborg I.1.2. Kauppakirja 9.9.1880. Rbg:s hem V.1.1. PM.

399 Mäkelä-Alitalo 2004, 41–42.

112 *Karttaliite Runebergin kodista ja sen naapuritonteista valtion kauppakirjassa. Kiinteistön lämpimät tilat on esitetty punaisella ja kylmät keltaisella. KA.*

Korjausperiaatteita

Museoihanne

Museon oikeanlaisesta järjestämisestä käytiin sananvaihtoa lehdistössä kaupan virallistamisen aikoihin. J. E. Strömborgin vaikutuspiirissä oleva Borgåbladet puolsi ajatusta kodin säilyttämisestä tarkalleen samanlaisena kuin runoilijan elinaikana. Lehden julkaisemassa Goethen kotimuseo -kirjoituksessa Strömborg kuvailee Goethen museon inspiroivaa tunnelmaa:

”Kaikki oli näet täällä säilytetty samassa asussa, mihin se häneltä jäi; joka tuoli oli samassa paikassa, mihin hän on sen asettanut; hänen kynänsä on yhäkin mustetolpossa, ja pöydällä on yhä vielä hänen omia avaamiaan kirjoja: tekisi mieli uskoa, että omistaja on vain muutamaksi minuutiksi pistäytynyt kaupungille ja palaa pian takaisin tarttuakseen uudelleen välillä keskeytyneisiin puuhiinsa.”[400]

Samaan aikaan Östra Finlandissa esitettiin näkemys, että koti laajennettaisiin museoksi, jonne sijoitettaisiin runoilijan arkiesineiden lisäksi näyttelytilat Runebergin käsikirjoituksille ja kirjeille, hänen teostensa kaikille painoksille käännöksineen, ja muotokuville ja valokuville kaikista Runebergin elämään liittyneistä henkilöistä. Lehden mielestä oli parempi säilyttää ja esitellä liikaa kuin liian vähän, koska *”jokin esine, jokin arvostelu ja muu samantapainen, jota vielä tänä päivänä pidetään aivan toisarvoisena – – mahdollisesti vuosisatojen kuluttua saa-*

400 Borgåbladet 7.2. ja 18.2.1880. Otteen suom. Mårtenson 1946, 15.

113 *Runebergin kodin yhtenä esikuvana oli Goethen talo Saksan Weimarin Frauenplanilla. Kuvassa Goethen työhuonetta vuonna 1890. Louis Held, Bertuch Verlag Weimar.*

vuttaa toisen merkityksen ja ehkä – – auttaa valaisemaan hänen persoonallisuutensa kuvaa tai ajan käsitystä siitä."[401]

Borgåbladet asettui vastustamaan Östra Finlandin esitystä vetoamalla runsaan tavaramäärän aiheuttamaan epäjärjestykseen ja liikakuormitukseen. Epäämisperusteena lehti piti myös puisen Runebergin kodin palovaarallisuutta, ja esitti että kiviseen Porvoon lyseoon sisustettaisiin erillinen Runebergin kirjallisuutta esittelevä museo.[402]

Borgåbladetin linja voitti, ja jo kaupantekijäisissä senaatin esittelijäsihteeri G. Geitlin lausui, että kotimuseon tulisi *"antaa sellainen vaikutelma kuin siellä asuttaisiin edelleen, joten kirja- sekä liinavaatekaappien tulisi olla täynnä, vuoteiden sijattuina, keittiöastioiden ripustettuina paikoilleen jne."*[403] Vuonna 1879 laadittuun museon ohjekirjaan kirjattiin, että huoneet on pidettävä siinä kunnossa, jossa ne olivat Runebergien eläessä.[404]

Mitä vuosikymmentä kuvata?

Runebergien huoneiden käyttötarkoituksia ja asumissuhteita oli vaihdeltu jo runoilijan elämän aikana. Kuusilapsisen ja parhaimmillaan neljän piian palvelema perhe oli supistunut 1850- ja 1860-lukujen aikana kahden aikuisen ja yhden palvelijan kodiksi, ja Runebergin halvaannuttua myös vieraiden täyttämä edustuselämä oli päättynyt. Huoneita oli siirrelty pojilta ja Runebergin työltä Fredrikan tarpeisiin, ja kun talon eteläpääty annettiin vuokralle, Runebergien elämä painottui pohjoispäädyn kolmeen huoneeseen. Fredrikan kuoltua koko Runebergien puoli oli tyhjennetty Strömborgien koulua varten.

Strömborgit jatkoivat talon eteläpäädyn vuokraamista asunnokseen kotimuseon perustamisen jälkeenkin. Tämä vaikutti osaltaan siihen, että museo päätettiin sisustaa vuoden 1868 jälkeiseen asuun.[405] Talon pohjaratkaisu oli valmiiksi siinä asussa, ja tältä ajalta ovat myös tarkimmat muistikuvat ja Strömborgien kokoamat muistiinpanot huoneiden sisustuksesta.[406] Strömborgin apuna oli Runebergien palvelija Mari Degerth, joka oli asunut talossa ja osallistunut perheen arkeen ja juhlaan paria taukoa lukuun ottamatta vuodesta 1854 lähtien.[407]

Museo järjestettiin pääosin Strömborgin irtaimistokarttojen mukaan. Runebergin sairausajan mukaisesti sisustettiin ***Ketunnahkamari***, ***Fredrikan kamari*** ja ***Runebergien makuuhuone***. Ketunnahkakamariin ja Fredrikan kamariin jätettiin tosin koulukäytön aikaiset tapetit. ***Salin*** ja ***Sinisen kamarin*** sisustukset olivat olleet pääpiirteissään samassa asussa koko Runebergien ajan.[408]

Sininen kamari oli ollut loppuvaiheessa Strömborgin työhuoneena eikä se siksi ollut mukana Strömborgin vuonna 1878 laatimassa inventoinneissa. ***Tampuuri*** rekonstruoitiin 1850-luvun asuun.[409] Kuluneeseen ***Porstuaan*** laitettiin vastaavan henkinen tapetti kuin aiemmin. ***Runebergien keittiö*** suljettiin museokävijöiltä, jotta sinne voitiin majoittaa museonhoitajana aloittanut Mari Degerth.[410] Mari Degerth asui huoneessa kuolemaansa vuoteen 1906 saakka, ja sama tila toimi seuranneiden museonhoitajien asuntona 1960-luvulle asti.[411]

401 Östra Finland 2.8.1880. Otteen suom. Mårtenson 1946, 15. Asiaa käsiteltiin maan laajuisesti: myös mm.: Åbo Underrättelser 6.8.1880.

402 Borgåbladet 7.8.1880; Mårtenson 1946, 15.

403 Senaatin esittelijäsihteeri G. Geitlinin kirjoitus 14.9.1880. Koskimies & Westerlund 2008, 772.

404 Reglemente rörande förvaltningen av Johan Ludvig Runebergs hem i Borgå. 1879, vahvistettu 1928. PM: V.1.1.

405 Flink 2006, 43. Päätöksestä yleensä: Runebergin kodin hoitokunnankokouksen pöytäkirja 3.1.1881 § 3, käsikopio. SLSA 1107: I.1.5.

406 Flink 2006, 60.

407 J. E. Strömborg 1878. SLSA 1107.

408 Flink 2006, 43.

409 J. E. Strömborg 1878. SLSA 1107; "Runebergs hem" -fotobroschyr, 1880-luku, SLSA. Runebergin kodin hoitokunnankokouksen pöytäkirja 3.1.1881 § 3, käsikopio. SLSA 1107: I.1.5.

410 J. E. Strömborg 1878, SLSA 1107; Vuokrasopimus: Hoitokunnan puolesta G. L. Söderström sekä J. E. Strömborg 18.11.1880. SLSA 1107: I.1.6.

411 Flink 2006, 43.

Korjaustöitä ja muutoksia

Korjaustyöt toteutettiin vuosina 1881 ja 1882.[412] Porvoon rahakamarilta anottiin maaliskuussa 1881 varoja 3300 mk + 700 mk, ja toukokuussa saatiin 3500 mk.[413] Hoitokunta vastasi museoesineistä ja kaupunki rakennuksen korjauksista.[414]

Näkyvimpiin muutoksiin kuului julkisivujen maalaus ja pärekaton korvaaminen levypeltikatteella. Vuoteen 1882 mennessä fortuskoja oli asennettu yhteensä kolme.[415] Kaikki kaakeliuunit muurattiin uudelleen vanhoja kaakeleita käyttäen. Museonhoitajan huoneeksi muutettavaan ***Runebergien keittiön*** kaakeliuuniin asennettiin kapea hellasyvennys. Vuonna 1868 asennettu erillishella pidettiin kuitenkin vielä paikoillaan.[416]

Sivukuistille johtavaan ikkunalliseen parioveen tehtiin sisäovet.[417] Myös ***pääkuistin*** perustuskivien yksi mahdollinen vaihtoaika on tässä vaiheessa. Kivet ovat selvästi uudemmat kuin rakennuksen kivijalka muualla, ja valokuvien mukaan ne on uusittu 1920-luvun alkuun mennessä.

Kaikki sisäkatot ja lattiat, ikkunat ja ovet maalattiin lukuun ottamatta Runebergien makuuhuonetta, jossa haluttiin säilyttää Runebergin aikaiset kulumat.[418] Monia tapetteja esitettiin kunnostettaviksi ja uusittaviksi, mutta lopulta niistä vain ***Sinisen kamarin*** ja ***tampuurin*** seinät pahvitettiin ja tapetoitiin uudelleen.[419] ***Tampuurissa*** mukailtiin Runebergien 1850-luvun alussa asentamaa sapluunamaalausta. ***Porstuan*** seinät peitettiin sapluunakuvioisella pahvilla, jonka kuosi oli ajanmukaisen geometrinen.[420] Tulisijamuutosten vuoksi myös ***Runebergin keittiön*** seinät lienee tapetoitu.[421]

Runebergien huonekalut palautettiin paikoilleen Mari Degerthin ja J. E. Strömborgin muistiinpanojen mukaisesti.[422] Kirjailijan käsikirjoitukset siirrettiin ulkopuoliseen holviin.[423] Kotivaikutelman ylläpitämiseksi opaskylttejä vältettiin, ja tarinat kuultiin museokiertoon kuuluvilla opastuksilla.[424] Pienesineiden suojaksi asetettiin pöytävitriinejä.[425] Museo oli valmis avattavaksi syksyllä 1882.[426]

412 Hk pk 14.10.1880. SLSA 1107: I.1.5.

413 Rahakamarin kirjeet 6.3 ja 14.3. 1881; Hk pk 12.5.1881 § 1; J. E. Strömborgin muistiinpanot 6.3., 14.3. ja 12.5.1881. SLSA 1107: I.1.5.

414 Mm. pöytäkirja 15.3.1945. PM.

415 Tamminen 19.5.2000. PM; Palovakuutusasiakirja 19.1.1882. KA.

416 Ks. kuva xxx. Muuraustoista vastasi muurarimestari C. M. Lindroos. Hk pk 3.1.1881 § 2; J. E. Strömborgin muistiinpanot 14.3.1881. SLSA 1107: I.1.5.

417 Palovakuutusasiakirja 19.1.1882. KA.

418 Tamminen 19.5.2000. PM.

419 Kustannusarvio 9.12.1879. PM; Hk pk 3.1.1881; J. E. Strömborgin muistiinpanot 14.3.1881. SLSA 1107: I.1.5;

420 Flink 2006, 44.

421 Ajankohtaan sopiva vinoruutuinen tapetti näkyy 1920-luvun taitteessa otetussa valokuvassa, ks. kuva xx. Flink 2006, 43; Muistio Heikkinen 23.3.2001. MV.

422 Perunkirjoitus 4.8.1877. SLSA 1004: V.7.6.3: XXX.I.2.

423 Aluksi käsikirjoitukset siirrettiin Porvoon lyseoon, sittemmin Borgå Sparbankin holviin, ja lopulta SLS:n arkistoon Helsinkiin. Luonnos ”Historik över Runebergsarkivet i Borgå”, 5–6. Ida Strömborg 1941. SLSA 1107: I.3.4.

424 J.L. Runebergin kodin kehittämissuunnitelma 2000–2004. MV.

425 Mårtenson 1946, 16.

426 Flink 2006, 43.

114 *Runebergin kotimuseon haluttiin muistuttavan mahdollisimman tarkasti Runebergien kotia heidän elinaikanaan. Esineet aseteltiin paikoilleen vapaasti, ikään kuin hetkellä minä hyvänsä alkavaa käyttöä odottaen. Runebergien makuuhuonetta kuvattuna todennäköisesti vuonna 1883. Kuva: Charles Riis (Helsinki). SLS: 622:5.*

Seinien pintakäsittelyt 1881

427

Porstuassa: 2. kerros 1870-luku: sininen tapetti ei reunanauhaa;

tai 3. kerros 1880-luku: sapluuna-maalaus, liimamaaliraita 3 cm

2. kerros 1880 (kuten 1852): sapluunamaa-laus

3. kerros 1881: ruskea vinoruututapetti

2. kerros 1878: harmaasininen tapetti, sininen reunanauha 2,5 cm, kuten Fredrikan kamarissa

3. kerros 1870–1880-luku: sininen pikkukukkatapetti, sininen reunanauha 2 cm

3. kerros 1881: vihreä vinoruututapetti, sininen reunanauha 4,5 cm

1. kerros 1868: sininen liimamaali pinkopahvilla, reunassa sininen liimamaaliraita 1 cm

3. kerros 1878: tapetti, sininen reunanauha 2,5 cm, kuten Ketunnahka-kamarissa

4. kerros 1881: pikkukukkata-petti, punainen reunanauha 3,5 cm

5. kerros, elokuu 1880: valkoinen ruututapetti, puna-vihreä reunanauha 5 cm

4. kerros 1881: tapetti, sininen reunanauha 6 cm

2. kerros 1852: tapetti kangasalustalla

2. kerros 1852: tapetti, reunassa liimamaaliraita 1 cm

115

427 Muistio Heikkinen 23.3.2001. MV; Flink 2006, 20–25. Kuvat: Heikkinen, Tirilä.

Tapetit: 0 5 10 15 cm

Pohjapiirros: 0 1 2 5 10 m

P

MUSEON HALLINTO JA YLLÄPITO

Hoitokunta ja intendentit

Vuodesta 1880 lähtien Runebergin kotimuseota hoiti kotimuseon hallitus, aluksi *Bestyrelsen för vården av J. L. Runebergs hem och grav* (*J. L. Runebergin kodin ja haudan hoitokunta*).[428] Hoitokunnan ensimmäisessä kokouksessa 14.10.1880 päätettiin perustettavan museon säännöistä.[429]

Museolle intendentin tuli hallinnoida museota ja Runeberg-tutkimusta sekä järjestää Runeberginpäivän vastaanottoa. Ensimmäinen intendentti vuosina 1880–1900 oli Runebergien ystävä ja naapuri **J. E. Strömborg**.[430] Hänen museohistorian kannalta olennaisimpiin töihin kuuluu hänen vuonna 1883 julkaisemansa vihko *Runebergs hem i Borgå : vägledning för besökare därstädes*.[431]

Intendentti Strömborgia seurasi hänen tyttärensä **Ida Gustava Strömborg**. Ida Strömborg (1872–1952) oli ammatiltaan pientenlastenkoulun opettaja.[432] Hän opetti Strömborgska skolanissa ja johti vuoteen 1936 asti kolmivuotista, vuonna 1863 perustettua koulua *Svenska småskolan i Borgå*.[433] Varsinaisen elämäntyönsä hän teki kuitenkin Runebergin kodin hoitajana.[434]

Ida Strömborg asui Runebergien talossa kuolemaansa asti vuonna 1952.[435] Hänen aikanaan vuonna 1921 hoitokunta alkoi huolehtia myös runoilija Runebergin pojan Walter Runebergin veistoskokoelmasta, minkä jälkeen hoitokunta vaihtoi nimekseen *Styrelsen för J. L. Runebergs hem och grav samt Walter Runebergs skulptursamling*.[436]

Myös seuraava intendentti, **Karin Allardt Ekelund** (1895–1990), rehtori, filosofian tohtori ja Runebergin elämän ja tuotannon tuntija, kuului samaan sukuun. Hän oli J. E.:n tyttärentytär ja Ida Strömborgin sisaren, Johanna Elisabethin, tytär. Hän toimi intendenttinä vuosina 1952–1965. [437] Tädistään poiketen hän ei asettunut Runebergin taloon, vaan käytti suvun asuntoa vain Porvoossa vieraillessaan.[438]

Allardt Ekelundia seurasi vuodet 1965–1989 filosofian maisteri Lars Nyström (1932–2020), joka jäi museon viimeiseksi pitkäaikaiseksi intendentiksi.[439] Hänen jälkeensä tointa piti vuodet 1989–1992 Joakim Hansson (1960–2017).[440]

428 Koskimies & Westerlund 2008, 770.

429 Hoitokunnankokouksen 1. pöytäkirja 14.10.1880, käsikopio; sekä J. E.:n muistiinpanot kirjeestä kaupunginvaltuustolle 17.11.1880. SLSA 1107: I.1.5.

430 Koskimies & Westerlund 2008, 770.

431 Kansallisbiografia (Wrede 2007). Teos ilmestyi myöhemmin myös suomeksi nimellä *Runebergin koti Porvoossa : katsomassa käyville oppaaksi*.

432 Koskimies & Westerlund 2008, 770.

433 Mäkelä-Alitalo 2004, 525.

434 Koskimies & Westerlund 2008, 773–774.

435 J.L. Runebergin kodin kehittämissuunnitelma 2000–2004. MV.

436 Koskimies & Westerlund 2008, 770.

437 Valtiala.

438 J.L. Runebergin kodin kehittämissuunnitelma 2000–2004. MV.

439 Koskimies & Westerlund 2008, 770.

440 Huovinen 1993, 20.

116 *J. E. ja Ida Strömborg Runebergin kodissa vuonna 1890. Isä ja tytär toimivat Runebergin kotimuseon intendentteinä yhteensä yli 50 vuotta. Kuva artikkelissa Huovinen 1993. Alkuperäinen: PM.*

Sekä intendentin toimi että *J. L. Runebergin kodin ja Walter Runebergin veistoskokoelman hoitokunta* lakkautettiin vuoden 1993 alusta. Tuolloin museon hoidosta ja toiminnasta alkoi vastata Porvoon kaupungin kulttuurilautakunta yhteistyössä Porvoon museon kanssa. Periaatteellisissa kysymyksissä toimintaa ohjasi kolmijäseninen *Runebergin kodin neuvottelukunta*, jossa oli edustajat Porvoon kaupungilta, Porvoon museolta ja Museovirastolta.[441] Neuvottelukunta lakkautettiin vuonna 2016, minkä jälkeen laajemmista hankkeista on vastannut Senaatti-kiinteistöjen, Museoviraston, Porvoon kaupungin ja Porvoon museon yhteistyöryhmä.[442]

Museonhoitajia, talonmiehiä ja oppaita

Museonhoitajan tuli ylläpitää ja vahtia taloa ja puutarhaa ja järjestää museo-opastuksia. Ensimmäiseksi museonhoitajaksi valittiin Runebergien palvelija Mari Degerth, joka palveli tehtävässä yli 25 vuotta kuolemaansa asti.[443] 1910-luvun loppupuolella tointa hoiti Marin siskontyttö Josefina Degerth.[444] 1940–1970-luvuilla museonhoitajana toimi Ellen Kjellberg, naimisiin mentyään Ellen Wilkman.[445] Muita pitkäaikaisia museonhoitajia ovat olleet ainakin Ilse Kuhlberg, Mervi Backman sekä nykyisin toimesta huolehtiva Maria Kovanen.[446]

Kiinteistöä hoiti talonmies. Hänen tehtäviinsä kuului pitää puutarha, katu ja jalkakäytävä asiallisessa kunnossa ja huolehtia lämmityksestä. Museon ensimmäiseksi talonmieheksi valittiin Karl Karlsson Sannaisten Kreppelbystä. Hän palveli tehtävässä 45 vuotta vuoteen 1925 asti. Sekä hän että häntä seuranneet talonmiehet asuivat pääsääntöisesti piharakennuksen asunnossa.[447] Talonmiehen virka lakkautettiin 1990-luvun aikana.

Puutarhanhoitoon osallistui koko henkilökunta. Strömborgien palvelija Vilhelmina (Mina) Gustafsdotter hoiti puutarhaa ainakin viiden vuosikymmenen ajan vuodesta 1880 lähtien.[448] Puutarhuri Malmströmin tilalle vuonna 1906 palkattu puutarhuri A. E. Thesslund toimi tehtävässä ainakin vuoteen 1953 asti.[449] Vuodesta 1958 lähtien puutarhurin tehtävät jaettiin talonmiehen rouvan ja kaupunginpuutarhurin kesken.[450] 2010-luvulta lähtien puutarhasta on vastannut puutarhuri Josef Rauh. Vakituisen henkilökunnan lisäksi museossa on työskennellyt kesäisin määräaikaisia oppaita.[451]

441 J.L. Runebergin kodin kehittämissuunnitelma 2000–2004. MV; Koskimies & Westerlund 2008, 770.

442 Susanna Widjeskog 2021.

443 Hoitokunnankokouksen 1. pöytäkirja 14.10.1880, käsikopio. SLSA 1107: I.1.5 & PM: V.1.1.

444 Hk pk 5.6.1915 ja 31.10.1918. PM: V.1.1.

445 Hk pk 31.10.1947, 18.3.1966, 9.11.1970, 13.9.1971.) Ellen Kjellberg kihlautui vuonna 1954. (Hk pk 7.11.1954. PM.)

446 Hk pk 13.12.1972. PM; Susanna Widjeskog 2021.

447 Runebergin kodin hoitokunnankokouksen 1. pöytäkirja 25.10.1880 § 1, käsikopio; sekä J. E.:n muistiinpanot. SLSA 1107: I.1.5.

448 Ainakin vuoteen 1937 asti. Strömborg 1937, 10.

449 Hk pk 1.10.1906 ja 29.3.1953. PM: V.1.

450 Gårdskarlens åligganden; Hustruns åligganden. 19.7. 1958. PM: V.1.3. Hk pk 1.10.1958 ja 8.12.1978. PM: V.1.1.

451 J.L. Runebergin kodin kehittämissuunnitelma 2000–2004. MV.

117 *Ida Strömborg 1900-luvun puolivälissä. Kuva teoksessa Porvoon historia III:1.*

118 *Karin Allardt-Ekelund (oikealla) yhdessä Runebergien pojan tyttären, kirjallisuuskriitikko Heidi Parlandin, sekä kuvanveistäjä Gunnar Elfgrenin kanssa Elfgrenin veistämän Fredrikan patsaan paljastajaisissa 2.9.1957. Lehtikuva oy / SLSA 1365 Ann-Marie Häyrén-Malmströms arkiv.*

Museon perinteitä

Runebergin kodin intendenteillä on ollut aivan erityinen rooli Runeberg-perinteiden jatkuvuuden kannattelussa. Intendentit tunsivat tavattoman hyvin sekä Runebergin kirjallisen tuotannon että hänen kotiolonsa. Intendentin tehtävä oli sitä paitsi vuosikymmenten ajan lähes elinikäinen. J. E. Strömborg hoiti tehtävää melkein 20 vuotta, Ida Strömborg 50 vuotta, Karin Allardt Ekelund noin 12 vuotta ja Lars Nyström melkein neljännesvuosisadan.[452]

Runebergin kodissa vuosikymmenten myötä vierailleet kuuluisuudet vahvistivat intendenttien asemaa. J. E. Strömborgin aikana Runebergin museossa vierailivat mm. ruotsalainen runoilija, kreivi Carl Snoilsky, senaattori Leo Mechelin sekä taiteilijat Albert Edelfelt, Berndt Lindholm ja Severin Falkman.[453] Ida Strömborgin intendenttikaudella talossa vierailivat mm. Ruotsin kruunuprinssit Gustaf Adolf (1882–1973, kuninkaana Gustaf VI Adolf 1950–1973) ja hänen poikansa, myös nimeltään Gustaf Adolf (1906–1947), sekä kirjailijat Selma Lagerlöf, Verner von Heidenstam, Sigrid Undset ja Gunnar Mascoll Silfverstolpe sekä Upsalan arkkipiispa Nathan Söderblom.[454] Suomen itsenäistyttyä paikalla kävi myös Hollannin prinssi Hendrik, presidentit Relander ja Svinhufvud sekä marsalkka Mannerheim.[455]

452 Koskimies & Westerlund 2008, 772.

453 Borgåbladet 29.08.1885.

454 Koskimies & Westerlund 2008, 774; Mårtensonin (1946, 18) mukaan von Heidenstam vieraili vuonna 1934.

455 Mårtenson 1946, 18.

119 *Talo Runeberginpäivän juhlavalaistuksessa 1920-luvulla. Juhlavalaistus on pitkä perinne, josta poikettiin turvallisuussyistä vain sotavuosina. (Hk pk 14.1.1941. PM.) Kuva: SLS 1160: 619.*

Lisäksi intendentit olivat viidenkymmenen vuoden ajan 1901–1951 päävastuussa Runebergin päivän juhlallisuuksien järjestämisestä Porvoossa.[456] Runebergin kuoleman jälkeen syntyi tapa, että tietyt henkilöt kokoontuivat hänen syntymäpäivänsä iltana hänen kotiinsa ottamaan vastaan soihtukulkuetta sekä seuraamaan musiikkiesityksiä. Piiriin kuuluivat alun alkaen piispa ja kaupunginvaltuuston puheenjohtaja puolisoineen, samoin kansallisrunoilijan jälkeläiset, hänen kotimuseonsa hoitokunnan jäsenet, sen intendentti sekä iltajuhlan keskeiset esiintyjät. Piiri laajeni vähitellen, ja 1950- ja 1960-luvuilla vieraita saattoi olla jopa 120 henkeä tai enemmän.[457]

Ida Strömborg kirjoittaa Runebergin päivän juhlallisuuksista: *”On rakasta saada kertoa tästä jokavuotisesta muistojuhlasta, kun koti vielä on juhlakunnossa päivän muiston johdosta. Tässä ulkopuolella talon ympärillä palavat soihdut pitkässä rivissä ja tässä sisäpuolella loistavat ikkunoihin järjestetyt kynttilät – ainoan kerran vuodessa. Samoin kynttilät kruunuissa ja kynttilänjaloissa. Tunnetteko, miten kielojen tuoksu leviää kaikkialle ja täyttää huoneet ihmeellisellä elolla. Kynttilöiden hohde heijastuu kultaisina kimppuina taulujen kehyksistä, ja tänään ovatkin kutsuvieraiden äänet hiljaisena porinana täyttäneet huoneet. Muisto säteilee esiin niin ihmeellisen voimakkaana menneiltä päiviltä.”* [458]

456 Koskimies & Westerlund 2008, 774.

457 Koskimies & Westerlund 2008, 769.

458 Luonnos kouluradion haastattelua varten 4.2.1936 (suomeksi). SLSA 1107: I.3.4.

Vastaanotolle osallistumista pidettiin 1960-luvulle asti osoituksena kuulumisesta Porvoon johtavien piirien suosioon.[459] 1970-luvulla tilaisuuden elitistinen luonne alkoi herättää entistä vahvempaa paheksuntaa, ja myös Museovirasto toivoi runoilijan kodin varaamista yksinomaan museokäyttöön. Avoimemman juhlan aikaansaamiseksi tilaisuus siirrettiin vastaanottoa lukuun ottamatta Borgå gymnasiumin talolle.[460] Kutsuvieraille suunnattu iltavastaanotto kotimuseossa lakkautettiin 2010-luvulla. Siitä lähtien kotimuseo on ollut juhlapäivänä avoin kaikille myös iltaisin.[461]

459 Koskimies & Westerlund 2008, 775.

460 Koskimies & Westerlund 2008, 791.

461 Susanna Widjeskog 2021.

120 *Runeberginpäivän juhlaköynnöksiä sidotaan tampuurissa 1950-luvulla. Kuva teoksessa Porvoon historia IV. Alkuperäinen kuva: PM.*

MUSEOPÄÄDYSSÄ 1890–1999

Runebergien aikainen tunnelma kuului keskeisesti Runeberg-museon luonteeseen eikä sitä juurikaan kehitetty ensimmäisen sadan vuoden aikana. Rakennusta kuitenkin ylläpidettiin ja korjattiin säännöllisesti. Museohuoneiden seinäpintojen uusiminen pääsääntöisesti päättyi, mutta tapetteja ehostettiin ja paikattiin silloin tällöin, ja esimerkiksi tampuurin haurasta, sapluunamaalattua hiokepahvia jouduttiin paikkailemaan useinkin. Korjauksia tekivät ammattimaalarit tai museon henkilökunta. Tapettien paikkapaloja otettiin taulujen ja kalusteiden takaa ja lopulta seinät niiden takana olivat täynnä ruskealla paperilla paikattuja aukkoja.[462]

Erityisen usein maalattiin lattioita. Kulutus oli kovaa, sillä museossa vieraili vuosittain jopa kymmeniä tuhansia matkailijoita, jotka kulkivat puulattioilla kengillä 2000-luvun alkuun asti. Lattioita maalattiin muutaman vuoden välein. 1930-luvulta lähtien maalit olivat pellavaöljymaalien asemesta alkydihartsia sisältäviä ”lattiaemaljeja”.[463] Myös julkisivut maalattiin lähes kymmenvuosittain.[464] Huoltomaalausten lisäksi kuluvia rakennusosia kuten ulkoportaita, tulisijoja, katteita ja ikkunanpuitteita uusittiin. Rakennusta lämmitettiin tulisijoilla vuoteen 1959 asti.

462 Flink 2006, 44–45. Vuonna 1909 lattiat maalasi maalari G. A. Thurén, vuonna 1918 maalarimestari Rosenlund.

463 Lattioita maalattiin ainakin vuosina 1881, 1909, 1914, 1918, 1926, 1930, 1938, 1951, 1970, 1985, 1986, 1988, 1989, 1991 ja 1992. Hk pk, PM; Flink 2006, 45.

464 Ainakin kesinä 1925, 1933, 1951, 1962, 1970, 1984 ja 1999. Aiemmat korjaus- ja muutostyöt. 2000. MV.

121 *Runebergin kodin salia vuonna 1895. Kasvillisuus oli suuressa roolissa sisustuksissa myös museon alkuaikoina. Ateliér Nyblin 1895. SLS.*

1890-luvulta 1920-luvulle

1900-luvun alussa kunnostettiin tukitiloja. Vuonna 1903 päätettiin **porstuan** tapetin uusimisesta.[465] Vuonna 1906 kuoli Runebergien palvelijatar Mari Degerth, ja hänen huoneistonsa eli **pikkukeittiö** ja siihen liittyvä **välikkö** päätettiin uudistaa. Suunnitelmat laati rakennusmestari Kullman.[466] Kangasmainen rombitapetti vaihtui jugendtyyliseen harkko-kukkatapettiin (ks. kuvat 122 ja 123). Myös osa katupuolen julkisivulaudoituksesta vaihdettiin (ks. kuvat 124 ja 125).

Vuonna 1911 palotarkastuksessa kaikki Runebergin kodin tulisijat määrättiin uudelleenmuurattaviksi. Työt saatiin vastaavien kaakelien saatavuuden puutteeseen vedoten kuitenkin sovittua korjaustöiksi, jotka muurari W. Rinne toteutti syksyyn 1911 mennessä.[467] Vuonna 1913 maalattiin rakennuksen julkisivut.[468]

122–123 *Museonhoitajan huoneen (Runebergien keittiö) ja välikön tapetteja ennen ja jälkeen vuoden 1906 uudistusten. Vasemmanpuoleisessa kuvassa hämmentävät taustaseinällä näkyvät valokytkimet. Edustalla istuva Mari Degerth kuoli vuonna 1906, minkä jälkeen myös huoneen tapetit uusittiin. Pöytäkirjatietojen mukaan sähköt saatiin vasta 1910-luvun lopulla. SLS. Kuva: Flink 2006. Alkuperäinen: PM.*

123 *Välikön jugendtapettia syksyllä 1917. Taustalla Ketunnahkakamaria. Anna Blomberg. PM.*

465 Säilyneen tapetin perusteella tämä myös toteutui. Flink 2006, 45. Ks. kuva xx.

466 Hk pk-luonnos 1.10.1906. PM: V.1.1.

467 Hk pk 20.9.1911. PM: V.1.1.

468 Hk pk-luonnokset 14.6.1909 ja 28.10.1913. PM: V.1.

124–125 *Valokuvien perusteella ulkoverhous korjattiin vuosien 1898 ja 1909 välisenä aikana. Salin ulkoseinän alaosan uusi laudoitus oli aiempaa kapeampaa. Katupuolen julkisivua ennen ja jälkeen uusimisen. Natalia Linsén 1898. SLS; ja kustantaja M. L. Carstens, 1909. MV.*

Seinien pintakäsittelyt 1910

469

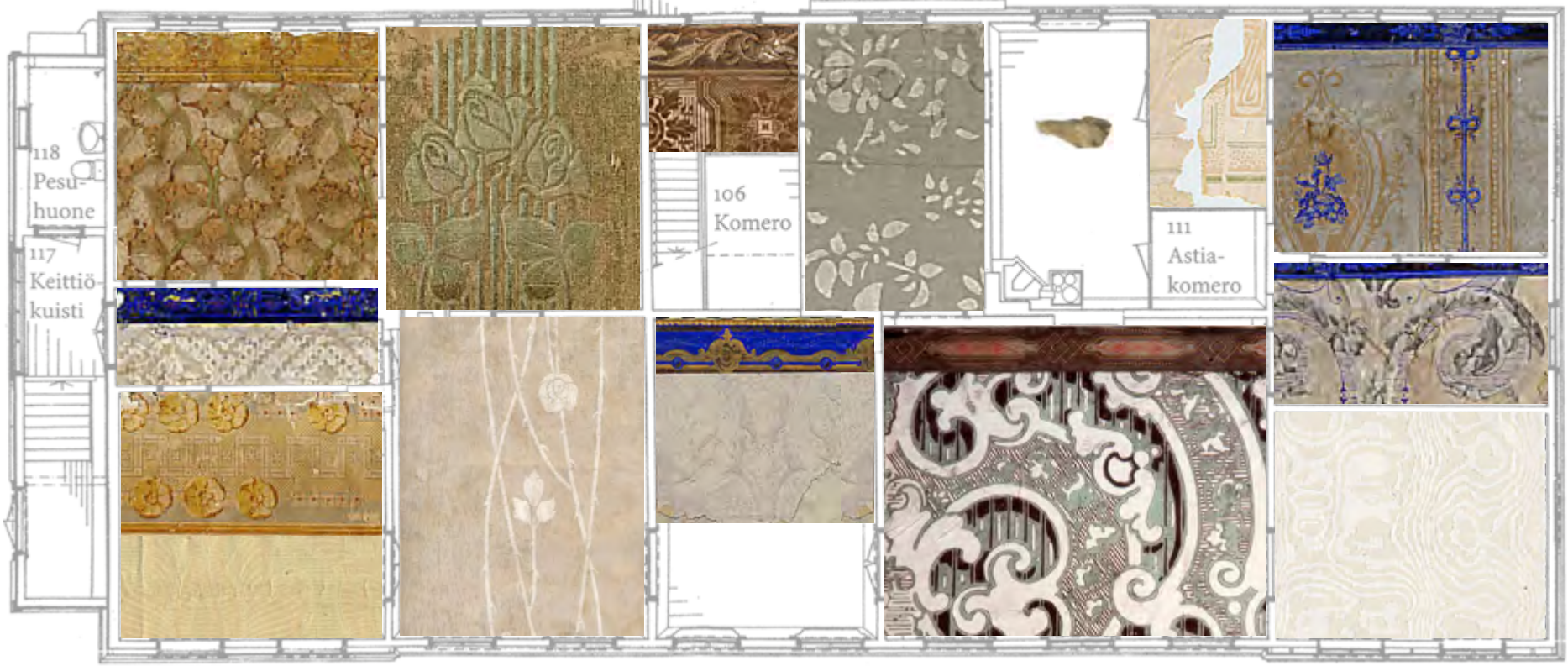

2. kerros 1880 (kuten 1852): sapluunamaalaus

3. kerros 1881: ruskea vinoruu-tutapetti (ks. kuva xxx)

4. kerros viim. 1917: geometrinen jugendtapetti (ks. kuva xxx)

2. kerros 1878: tapetti, sininen reunanauha 2,5 cm, kuten Fredrikan kamarissa

4. kerros 1881: tapetti, sininen reunanauha 6 cm

126

469 Muistio Heikkinen 23.3.2001. MV; Flink 2006, 20–25. Kuvat: Heikkinen, Tirilä.

Tapetit: 0 5 10 15 cm

Pohjapiirros: 0 1 2 5 10 m

P

Ensimmäisen maailmansodan syttyessä vuonna 1914 Runebergin kodin pohjoispäädyssä sijaitseva holvattu kellari muokattiin säilytystilaksi ja sinne asennettiin palo-ovi. Syksyllä 1915 muurattiin uudelleen salin, Runebergien makuuhuoneen ja Ketunnahkakamarin tulisijat kaupungin rakennusmestari O. Lundellin valvonnassa.[470] Vuonna 1916 todettiin tarve pääportaikon korjaamiselle ja maalaamiselle, yläpohjan täytteiden lisäämiselle ja suojaluukkujen asentamiselle useisiin kaakeliuuneihin.[471]

Suomen itsenäistymisen vuonna 1917 museonhoitajan huoneesta vedettiin hälytyskello Strömborgien puolelle.[472] Järjestelmän ulottamista myös talonmies Karlssonin asuntoon sekä etäämmälle maaherra J. Dahlströmin asunnolle pohdittiin. Valokuvaaja Anna Blombergilta tilattiin kattava valokuvainventointi, joka toteutettiin 6.11.1917. Kellariholvia vahvistettiin lisämuurauksin ja kellarin ikkunaluukut muurattiin kiinni. Kellariluukkujen sisäpuolet tukittiin hiekkasäkeillä. Enemmistö pääportaikosta uusittiin.[473]

Yhteiskunnan viestintäverkot kehittyivät ja laajenivat 1800- ja 1900-lukujen taitteessa. Valokuvien perusteella Runebergin koti sai puhelinjohdon vuoteen 1895 mennessä.[474] Sähkövalon asentamista museohoitajan huoneeseen (nykyisin Runebergien keittiö) anottiin rahakamarilta vuonna 1918.[475] Porstuaan, ullakonportaisiin ja niiden alla olevaan komeroon toivottiin valaisimia jo vuonna 1917.[476] Niiden asennusajasta ei ole tietoa, mutta todennäköisesti näin tapahtui viimeistään vuonna 1920, jolloin sähkövalo saatiin Siniseen kamariin ja Ketunnahkakamariin.[477]

Julkisivut ja pääportaikko maalattiin jälleen 1920-luvun loppupuolella. Myös sisäkattoja maalattiin ja sähkövetoja lisättiin. Tampuurin tapettien kunnostamista suunniteltiin.[478] Näihin aikoihin myös ikkunoiden sisäpuitteiden yläreunoihin lisättiin tapit, alareunaan kääntösalpa ja puitteiden väliin tiivistävä lyöntilista.[479]

127 *Runebergien kodin alimmassa kerroksessa on kaksi holvattua kellaritilaa. Tiloja erottaa peltikuorinen ja puurunkoinen palo-ovi vuodelta 1914.*

470 Hk pk 27.10.1914, 5.6.1915 ja 27.10.1915. PM: V.1.1. 5.6. -pöytäkirjassa mainitaan Runebergien makuuhuoneen asemesta Fredrikan huoneen tulisijan olevan korjaustarpeessa.

471 Hk pk 23.10.1916. PM: V.1.1.

472 ”elektrisk ringledning”. Hk pk 15.1.1917. PM: V.1.1.

473 Hk pk 27.10.1915, 30.4.1917, 23.7.1917, 5.11.1917 ja 6.12.1917. PM: V.1.1. Konsuli G.Söderström tarjoutui maksamaan valokuvainventoinnin. A. Blombergin kuva xx.

474 Ks. kuvat xx ja xx. Kuvassa xx näkyy puhelinjohtoja sekä aidassa Porvoon puhelinlaitoksen kilpi.

475 Hk pk 31.10.1918. PM: V.1.1.

476 Hk pk 5.11.1917. PM: V.1.1.

477 Tamminen 19.5.2000. PM.

478 Hk pk 31.10.1929. PM: V.1.1.

479 Flink 2006, 65.

Seinien pintakäsittelyt 1920

480

2. kerros 1880 (kuten 1852): sapluunamaalaus

4. kerros viim. 1917: geometrinen jugendtapetti (ks. kuva xxx)

4. kerros viim. 1917: geometrinen jugendtapetti (ks. kuva xxx)

2. kerros 1878: tapetti, sininen reunanauha 2,5 cm, kuten Fredrikan kamarissa

8. kerros 1900-luvun alku: vihertävä lehvätapetti, ruskea reunanauha 3,5 cm

6. kerros 1910-luku: ruskea raitatapetti, vihreä reunanauha 15 cm

2. kerros 1800-luvun loppu: vaalea porraskuvioinen tapetti, tummansininen reunanauha 5 cm

4. kerros 1881: tapetti, sininen reunanauha 6 cm

128

480 Muistio Heikkinen 23.3.2001. MV; Flink 2006, 20–25. Kuvat: Heikkinen, Tirilä.

Tapetit: 0 5 10 15 cm

Pohjapiirros: 0 1 2 5 10 m

P

129 *Pääkuisti vuonna 1926 ennen 1930-luvulla toteutettua uusimista. Kaidepilarit on maalattu portaiden sävyyn. Ikkunoiden sisäpuitteet on nostettu paikoiltaan kesän ajaksi. Bernhard Åström, SLS.*

130 *Salin lattiaa vasta maalattuna. Sigurd Schildt, todennäköisesti 1930-luku. MV.*

1930–1940-luvut

Vuonna 1930 **Museonhoitajan huoneen** (Runebergien keittiö) kakluuni uusittiin. Samalla siihen asennettu sepäntekoinen hella korvattiin leveämmällä ja valurautaluukkuisella Högforsin hellalla.[481] Runebergien asennuttama erillishella vietiin säilytykseen.[482]

481 Tamminen 19.5.2000. PM.

482 Ks. kuvat xx ja xx.

131 *Runebergien keittiötä vuonna 1929, jolloin erillishella oli vielä paikoillaan. Kakluunissa oli käsintehdyt kaakelit ja sen hella on kapea. Seinätapetti oli uusittu kuvion perusteella suunnilleen 1920-luvun alussa. Anna Blomberg. PM, alkup: SLS 1161 nro 96.*

132 *Runebergien keittiötä vuonna 1932, jolloin tulisija oli uusittu ja erillishella viety pois. Uusi kaakeliuuni ja siihen liittyvä liesi olivat leveämmät ja tehdasvalmisteiset. Tapetti oli sama kuin ennen tulisijamuutosta. Anna Blomberg. PM, alkup: SLS 1161 nro 98.*

Vuonna 1937 **Museonhoitajan huonetta** ja **välikköä** kunnostettiin jälleen. Seinät tapetoitiin ja ikkunanpuitteet, ovenkarmit ja välikön lattia maalattiin. **Astiakomero** jaettiin ovellisella väliseinällä kahteen osaan. Lisäksi hoitajalle tehtiin ullakolle pieni vaatekomero. Seuraavana vuonna hoitajan huoneeseen asennettiin vesijohto.[483] Välikön ulkoseinään puhkaistiin korvausilmaventtiili.[484]

Julkisivuja korjattiin 1930-luvun alussa. Pääportaikko maalattiin vuosina 1931 ja 1937, ja vuonna 1933 koko pääsisäänkäyntikuisti uusittiin.[485] Vuonna 1937 loputkin museohuoneet sähköistettiin. Pyöreät opaalipallovalaisimet kätkettiin kaakeliuunien otsien taakse.[486]

483 Tamminen 19.5.2000. PM.

484 Ulkoseinäventtiili ilmestyy valokuviin vuosien 1930 ja 1944 välillä, ja ajoitus vesipisteen kanssa olisi looginen. Valokuvat Sigurd Schildt 1930–1931 ja Fred Runeberg 1944. PM.

485 Tamminen / PM 19.5.2000; Muistiot hoitokunnan kokouksesta syksyllä 1931 ja 30.10.1933 § 6. PM: V.1.1.

486 Tamminen / PM 19.5.2000; Flink 2006, 70.

133 *Pihajulkisivua vuonna 1952, jolloin museonhoitajan huoneeseen välikön kohdalle oli puhkaistu korvausilmaventtiili. Todennäköisesti muutos sijoittuu 1930-luvulle, jolloin museonhoitajan tulisija uusittiin. Pekka Kyytinen 1951. MV.*

134 *Runebergien makuuhuone vuoden 1930 jälkeen mutta ennen sänkyseinän tapetin uusimista 1960-luvun lopulla. Runebergin pyörätuolin aiheuttamat kulumat lattiassa peittomaalattiin jo vuonna 1909, ja sen jälkeen Runebergien makuuhuoneen lattioita maalattiin kuten muitakin huoneita. Leiman perusteella: Fred Runeberg, SLS.*

Toisen maailmansodan vuosina 1939–1944 Runebergin kodin kalusto ja käsikirjoitukset evakuoitiin kahdesti. Arvokkaimmat esineet lähetettiin Ruotsiin, ja muu irtaimisto eri vaiheissa Kokkolaan, Pernajaan, Kullooseen ja Porvoon Aunelaan.[487] Vuoden 1939 pommitukset runtelivat Porvoota, ja Runeberginkin kodin vesikaton lävisti joulupäivänä 1939 läheisestä räjähdyksestä sinkoutunut kivenmurikka. Kivi puhkaisi katon ja jäi ullakolle Runebergien makuuhuoneen kohdalle.[488]

Seuranneina vuosina 1940–1941 katto ja pääportaikko korjattiin, ja päärakennuksen julkisivut pestiin pommitusten aiheuttamasta noesta.[489] Kylmänä sotatalvena 1942 sekä museon että Strömborgin puolelle hankittiin sähkölämmittimiä kasvien suojaksi.[490] Vuonna 1944 tervattiin vesikatto ja maalattiin pääovi ja pääkuistin poraslistat.[491] Hoitokunnan pöytäkirjoissa on myös mainita porstuan tapetoimisesta vuonna 1946.[492] Vuonna 1948 pääsisäänkäynnin ulkoportaat korjattiin.[493]

487 Koskimies & Westerlund 2008, 772–773.

488 Hoitokunnan muistio 24.5.1940 kansiossa *”Möteshandlingar 1934”*. PM: V.1; Flink 2006, 107. Lohkare lennähti nk. Lehtorien talosta. (Widjskog 2013, 31.)

489 Hk pk 1.11.1940 ja 28.10.1941. PM.

490 Hk pk 15.11.1942. PM.

491 Hk pk 8.11.1944. PM.

492 Päätös: Hk pk 15.3.1945. Viimeisin harkkotapetti sopisi tyyliltään paremmin vuoteen 1903. On toki mahdollista, että vuonna 1946 käytettiin vanhaa tapettierää. Flink 2006, 45.

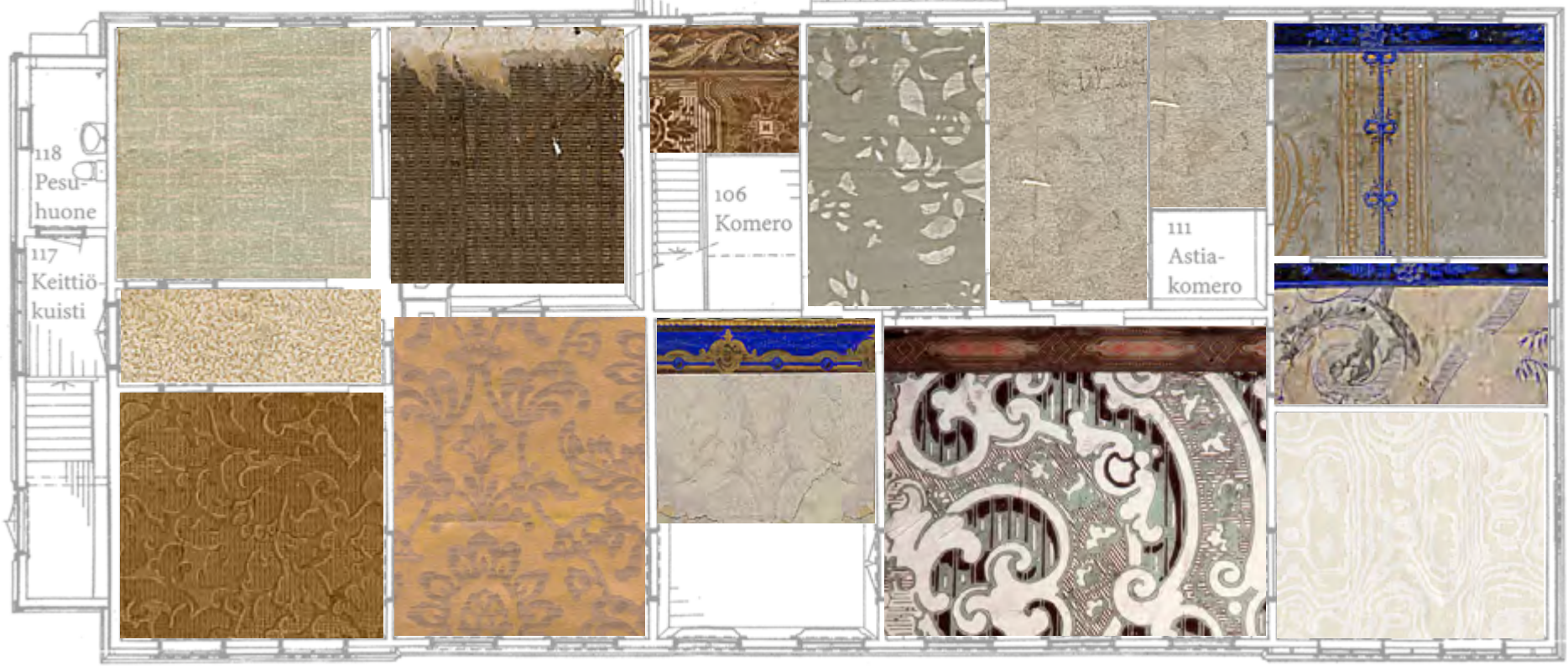
493 Hk pk 10.11.1948. PM.

135 *Talvisodassa Porvoossa paloi useita kaupunkitaloja, ja esimerkiksi ravintola Unter den Lindenin talo Runebergin kotia vastapäätä tuhoutui täysin. Runebergin talo välttyi pahimmalta. Vain sen vesikaton läpi iskeytyi kivi, joka sinkoutui lähirakennuksen räjähdyksestä. Porvoon kaupungininsinööri G. Christiernin kokoelma. PM.*

Seinien pintakäsittelyt 1950

494

494 Muistio Heikkinen 23.3.2001. MV; Flink 2006, 20–25. Kuvat: Heikkinen, Tirilä.

1950–1960-luvut

1950-luvun alussa maalattiin Runebergin kodin ulkoverhous ja kaikki lattiat Runebergin puolella.[495] Vuonna 1956 korjattiin vesikatetta, ja ulkoportaat ja askelmat tervattiin ja tulisijamuurit slammattiin.[496]

Syksyllä 1955 hoitokunta päätti öljykeskuslämmityksen asentamisesta museoon.[497] Paloturvallisuuden vuoksi pannuhuone haluttiin sijoittaa piharakennukseen. Asuinrakennuksen kellariin asennettiin lämminilma-aggregaatti, jossa ilma lämmitettiin ja kostutettiin. Ilma kuljetettiin alapohjaan rakennetuissa kanavissa ja johdettiin huoneisiin pääsääntöisesti lattiaritilöiden kautta. Intendentin ja vahtimestarin asunnot sekä porstua varustettiin tavallisemmilla vesikiertoisilla lämpöelementeillä.[498] Hankkeen yhteydessä esitettiin myös sähköistyksen uusimista.[499]

Asennuksen suunnittelu aloitettiin helmikuussa 1959 ja toukokuussa 1959 valtioneuvosto myönsi hankkeelle 3,2 miljoonaa markkaa. Työt toteutettiin syksyllä 1959.[500] Valokuvien perusteella sähköistyksen uusiminen toteutui ainakin osittain. Keskuslämmityksen uusiminen edellytti myös lattioiden avauksia, minkä jälkeen lattioita ja jalkalistoja maalattiin uudelleen.

495 Hk pk 27.10.1949, 6.11.1951, 13.10.1952. PM.
496 Kiinteistölautakunnan pöytäkirjan liite 1955–1956. Pk.
497 Hk pk 10.10.1955. PM.
498 Hk pk 17.2.1959 ja 19.5.1959. PM; HS 17.5.1959.
499 Hk pk 25.10.1959. PM.
500 Hk pk 19.5.1959; Tillägg till försäkringsbrev 7.12.1959. PM: V.2.3.

Lännen- eli pihanpuoleisten ikkunoiden ulkopuitteet on uusittu näihin samoihin aikoihin. Puitteiden suora profiili ja saranat ovat 1950- ja 1960-lukujen taitteelle ominaiset, ja lisäksi ikkunoiden korjaus oli luontevaa vaiheessa, jossa lämpötalouteen kiinnitettiin muutenkin erityistä huomiota.

Keskuslämmitysjärjestelmä ei toiminut alusta lähtien moitteetta. Hoitokunnan pöytäkirjojen mukaan talonmies anoi palvelupuhelimen asentamista asuntoonsa siltä varalta, että järjestelmä laukeaisi yöaikaan.[501] Toive lienee esitetty vasta useamman keskeytyksen päätteeksi. Lisäksi ilmankosteutta pidettiin ajoittain vaarallisen korkeana museoesineille.[502]

1960-luvun puolivälissä Strömborgien suku oli luovuttamassa asuntoaan museon käyttöön. Intendentti Karin Allardt Ekelund oli lopettamassa intendenttinä eikä suku tarvinnut enää asuntoa. Kun Strömborgin puoli saataisiin museolle, Runebergien keittiö vapautuisi museohuoneeksi.[503] Päätös palauttamisesta tehtiin vuonna 1965.[504]

501 Hk pk 25.5.1961. PM.
502 Hk pk 19.1.1962. PM.
503 Kirje Karin Allardt Ekelundilta Martalle 27.8.1967. MV: Hfa.
504 Flink 2006, 46.

137 *Runebergin kotiin hankittiin keskuslämmitysjärjestelmä vuonna 1959. Porstuan vesikiertopatteri sijaitsi alun perin tampuurin vastaisella seinällä. Soile Tirilä 2002. MV.*

138 *Ilmalämmitysventtiilit asennettiin pääosin lattiaan mutta tampuurissa myös seinään. Jan Lindroth 2002. MV.*

Museonhoitajan huone palautettiin **Runebergien keittiöksi** vuosina 1965–1966. Arkeologisen komission hyväksyntää päätettiin hakea joulukuussa 1965.[505] 1930-luvun hellakaakeliuuni poistettiin ja sen tilalle muurattiin hellaton kaakeliuuni säästetyistä Lindhien aikaisista kaakeleista. Myös erillishella palautettiin vuosien 1868–1930 paikalleen. Astiakomeron väliseinä poistettiin ja hyllyt uusittiin vanhemman mallin mukaisesti. Keittiön katosta poistettiin paperoinnit ja kattoon tehtiin suljettava tuuletusräppänä säilyneen kuvauksen mukaisesti.[506]

Museoviraston konservaattori Thorvald Lindqvist valitsi huoneen tapettikerroksista jäljennettäväksi tapetin, joka arvioitiin vuonna 1868 laitetuksi. Sen sopivuus tarkistettiin Tukholman kansallismuseon konservaattori Johannes Gebhardilla. Tekstiilitaiteilija Ulla Federley-Lampenius kommandiittiyhtiö Kilpexistä maalasi ja painoi kuviot

505 Hk pk 8.12. ja 17.12.1965. PM.

506 Aiemmat korjaus- ja muutostyöt. 2000. MV.

139–140 *Vuosina 1965–1966 tehdyssä Runebergien keittiön rekonstruktiossa tulisijat muurattiin uudelleen Runebergien vuonna 1868 laitattaman mallin mukaan. Paikalle palautettiin 1840-luvun kaakeliuuni ja 1860-luvun erillishella. Sisäkatto otettiin esiin ja uudet valaisimet asennettiin tulisijan päälle ja oven peitelistan taakse. Uudessa tapetissa oli vaaleanpunainen pohja. Sittemmin sauman alla säilyneestä alkuperäisestä tapetinpalasta todettiin, että pohja oli alkujaan ollut voimakkaan punainen ja vaaleus oli syntynyt haalistumalla. (Flink 2006, 46.) Kuvat: Soile Tirilä 2002. MV.*

käsin. Tapettipaperit ja dispersiomaalit saatiin lahjoituksena Sanduddin tehtaalta.[507] Keittiöön ja astiakomeroon asetettiin näytteille Runebergien taloustavaroita ja astioita.[508]

Samassa vaiheessa tehtiin myös muita pintakorjauksia. Fredrikan kamarin sisäkattoa kunnostettiin ja Sinisen kamarin ikkunat korjattiin.[509] Myös **Runebergien makuuhuoneen** moiré-tapetteja paikattiin. Paikkatapetin saamiseksi sänkyseinältä otettiin tapetti kokonaan pois ja korvattiin uudella vaalealla tapetilla.[510] Nauloilla alkujaan kiinnitetyt tapetit liimattiin nyt paikoilleen liisterillä.[511]

Vuonna 1967 rakennuksen vanha, 1880-luvun alussa asennettu peltikatto uusittiin.[512] Uusi kate toteutettiin aiempaa mallia soveltaen. Sen pelti oli 1960-luvulle ominaisesti rullapeltiä, ja jalkarännien tilalle tehtiin riippukourut. Vuonna 1969 pääkuistia uusittiin jälleen.[513]

507 Hk pk 14.1. ja 18.3.1966. PM.
508 Flink 2006, 46.
509 Hk pk 6.9.1965; Tamminen 19.5.2000. PM.
510 Flink 2006, 45.
511 Laine 2003, 22.
512 Tamminen 19.5.2000. PM.
513 Kuistin rungossa on rakentajien merkintä: 9.10.1969.

141 *Fredrikan kamaria 1950-luvulla. Seinien tapetti laitettiin vuonna 1878, kun talon pohjoispäätä kunnostettiin koulun käyttöön. Pekka Kyytinen, 1951. MV.*

142

1970–1990-luvut

1970-luvulla museossa kunnostettiin pintoja. Vuonna 1971 talon kaikki ikkunanpuitteet sekä Runebergin puolella myös ovet ja ovenpielet maalattiin.[514] Vuonna 1974 kuudessa huoneessa, **porstuassa**, **tampuurissa**, **Runebergien makuuhuoneessa**, **Fredrikan kamarissa**, **Sinisessä kamarissa** ja **Ketunnahkakamarissa**, tehtiin korjaustöitä. Tapetteja otettiin alas ja kiristettiin, niiden taakse liimattiin tukipaperia ja lasikuitukangasta, ja nurkkia paperoitiin. Korjaussuunnitelmat laati Museoviraston konservaattori Thorvald Lindqvist ja työt toteuttivat maalarit Tuure Lehtonen ja Kalevi Jänisoja.[515]

Vuonna 1980 alettiin keskustella kodin liittämisestä kaukolämpöverkkoon.[516] Liittäminen tapahtui 1980-luvun alussa. Palohälytinjärjestelmä asennettiin 1980-luvun loppuun mennessä. Vuonna 1999 tutkijanhuone / toimisto sai ISDN-liittymän. Museon tampuuriin asennettiin uusi pistorasia kassakonetta varten. Museon pääovelle ja Strömborgin asunnon ulko-ovelle asennettiin sähköiset ovikellot.[517]

514 Hk pk 13.9.1971. PM.

515 Kustannusarvio 2.2.1974. PM: V.1.3; Hk pk 15.1., 15.2. ja 2.10.1974. PM; Flink 2006, 45.

516 Tamminen 19.5.2000. PM.

517 Kiinteistön peruskorjaus: Aiemmat muutos- ja korjaustyöt. 2000. MV.

142 *Edellisellä sivulla: Runebergin kodin pihajulkisivua kuvattuna vuosien 1940 ja 1956 välillä. Rajavuodet syntyvät tikkaiden juureen nostetusta valkoisesta kivestä, joka lensi kiinteistöön talvisodassa, ja kuvan arkistonumerosta, jonka perusteella se arkistoitiin Museovirastoon vuonna 1956. Kuvanottoaikaan rakennuksessa oli vielä vanha peltikate ja sähköissä ilmajohdotus. Katolla oikealla näkyy henkilökunnan puolen viemärin tuuletusputki. MV: 17/XII -56; HK19561217:1.*

143 *1980-luvulla museoon asennettiin palovaroittimet. Kuva artikkelissa Tamminen 1989, 173.*

144 *Sinistä kamaria vuonna 2002, jolloin huoneen lattia oli kiiltävä ja punertava. Markku Haverinen. MV.*

Myös 1980- ja 1990-luvuilla museossa kunnostettiin pintoja, ennen kaikkea lattioita.[518] Lattialankkujen saumojen ajaminen jyrsimellä suoriksi ja kittaaminen elastisella massalla lienee myös toteutettu näihin aikoihin.[519] Vuonna 1985 pääportaat sekä kaikki ikkunat maalattiin sisäpuolelta.[520] Vuosina 1985–1986 maalattiin peltikatto, ja vuosina 1989–1991 lattioita talon molemmissa päissä.[521]

Kesällä 1994 maalattiin pääkuistin portaiden kaiteet.[522] Viimeistään näihin aikoihin uusittiin myös kadun puolen ikkunoiden ulkopuitteet. Lattioita paikkamaalattiin vielä vuoden 2000 alussa.[523] Myös seinäpapereita korjattiin: vuonna 1996 tampuurin tapetille tehtiin ensiapuluontoisia korjauksia liimapaperin avulla. Liimapapereita sävytettiin akvarelleilla. Työt teki entisöijä Tarja Viitala.[524]

518 Aiemmat korjaus- ja muutostyöt. 2000. MV.

519 Flik 2006, 75; Ilomäki: Väritutkimus 12.9.2002. MV.

520 Tamminen 19.5.2000. PM.

521 Aiemmat korjaus- ja muutostyöt. 2000. MV.

522 Tamminen 19.5.2000. PM.

523 Muistio 31.3.2000. Runebergin kodin kunnostus vuoteen 2004 mennessä. MV.

524 Aiemmat korjaus- ja muutostyöt. 2000. MV.

145–146 *Uusittuja ikkunoiden ulkopuitteita. Sisäpuitteet ja karmit ovat pääsääntöisesti alkuperäisiä. Pihan puoleiset (vasemmalla) kuperasärmäiset ikkunanpuitteet on uusittu todennäköisesti 1950-luvun lopussa, ja kadun puoleiset (oikealla) helmiprofiiliset vähän myöhemmin, 1970–1990-lukujen aikana.*

Seinien pintakäsittelyt 1999

525

525 Muistio Heikkinen 23.3.2001. MV; Flink 2006, 20–25. Kuvat: Heikkinen, Tirilä.

STRÖMBORGIEN PÄÄDYSSÄ 1880–1999

Talon eteläpääty säilyi Strömborgien suvun asuntona. Siinä missä museopuoli pyrittiin pysäyttämään Runebergien ajan tilanteeseen, Strömborgin puolella sisustus kehittyi ja seurasi vuosikymmenten myötä muuntuvaa porvarismuotia.

Tilamuutoksia tehtiin hillitysti. Runebergien kauden viimeisinä vuosina Strömborgien käytössä ollut Sininen kamari liitettiin museokiertoon museon perustamisvuonna 1882.[526] Strömborgien makuukamari (Piikojen kamari) muutettiin **Strömborgien ruokasaliksi** jossain vaiheessa, mahdollisesti viimeistään Ida Strömborgin jäädessä yksin asuntoon 1900-luvun alussa. 1930-luvun lopulla keittiön nurkkaan rakennettiin wc.

Strömborgien puoli pysyi suvun hallussa 1860-luvun lopulta vuoteen 1965 saakka. J. E. Strömborgin tytär Ida asui talossa vuoteen 1952 asti, ja seuraava intendentti, Karin Allardt Ekelund, asui Helsingissä, mutta yöpyi silloin tällöin talossa.[527] Tämän jälkeen asunto siirtyi museonhoitajan ja museohallinnon sekä -tutkimuksen käyttöön. Tänä aikana wc siirrettiin keittiön puolelta kuistille.

148 *Strömborgien salonkia todennäköisesti vuonna 1930, jolloin huone sai helmiäispohjaisen kasviornamenttitapetin. Vasemmalla näkyvä pariovi johtaa museopuolelle Siniseen kamariin. Hjalmar Lindfors. PM.*

526 J. E. Strömborgin muistiinpanot 14.3.1881. SLSA 1107: I.1.5.

527 Flink 2006, 47.

Intendentin asuntona 1880–1965

Museon perustamisen aikoihin kaikki Strömborgien huoneet tapetoitiin ja porstuan seinät maalattiin.[528] Kaikki kaakeliuunit muurattiin uudelleen ja kaksi Strömborgin uunia uusittiin kokonaan helsinkiläisen Andsténin kaakeliuunitehtaan uuneilla. Strömborgin keittiön hella korjattiin käyttäen purettujen kaakeliuunien kaakeleita. Vaiheessa suunniteltiin myös kiinteän vaatekaapin rakentamista eteiseen ja sen kaakeliuunin kääntämistä nurkkamallisesta kaapin suuntaiseksi, mutta suunnitelma ei toteutunut.[529]

Pintakäsittelyjä uusittiin säännöllisesti. Strömborgin huoneiden tapettikerrokset ovat hieno esimerkki porvariskodin normaaleista tapetointiväleistä sekä tapettityylien kehityksestä 1860-luvulta 1960-luvulle. Tänä aikana kuhunkin huoneeseen laitettiin seitsemästä kymmeneen tapettia, siis uusi tapetti aina 10–15 vuoden välein. Herkästi likaantuvassa keittiössä uusimistahti oli tihein.[530] Värejä käytettiin toisinaan rohkeastikin, ja esimerkiksi kadun puoleisia ikkunoita maalattiin sisäpuolelta ruskeiksi 1800-luvun lopulla.[531]

528 J. E. Strömborgin kokousmuistiinpanojen 14.3.1881 mukaan Strömborgit valitsivat tapetit itse. *”Uppköpet af tapeter till blåa kammaren och de till uthyrning bestämda rummen öfverlämnades åt ordföranden.”* SLSA 1107: I.1.5.

529 Runebergin kodin hoitokunnankokouksen pöytäkirja 3.1.1881 § 2, käsikopio; J. E. Strömborgin muistiinpanot 14.3.1881. SLSA 1107: I.1.5.

530 Flink 2006, 47.

531 Ilomäki: Väritutkimus 12.9.2002. MV.

149 *Strömborgien salonkia kohti pihan puoleista kamaria. Vasemmalla Strömborgien vuonna 1868 asennuttama tehdasvalmisteinen kaakeliuuni ja Runebergien salista siirretty pariovi. Hjalmar Lindfors. PM.*

150 *Runebergin kodin pihajulkisivua kuvattuna vuonna 1926. Keittiöpäädyssä oli jo tuolloin korvausilmaventtiilit mutta ei vielä fortuskaa. Myöskään sisäkäymälä ei ollut vielä valmistunut, koska viemärintuuletusputkea ei vielä näkynyt. Hjalmar Lindfors 1926. PM.*

Tapettien 1800-lukulainen eloisuus ja värikkyys vaaleni ja kuviointi pieneni 1900-luvun puoliväliä lähestyttäessä aikansa tyyli-ihanteille ominaiseen tapaan. Kunkin huoneen värimaailma pysyi kuitenkin yllättävän saman tyyppisenä tapetointikerrasta toiseen.[532] Kaikki tapetit olivat 1930-luvulta lähtien Pihlgren & Ritola -mallistoa.[533]

Vuonna 1917 Strömborgien keittiön hella muurattiin uudelleen kierrätyskaakeleista, seinät tapetoitiin ja muita pintoja maalattiin.[534] Vuonna 1925 sivukuistin ulko-ovi uusittiin vanhan mallin mukaan.[535] Samoihin aikoihin valmistui keittiön ikkunallinen väliovi, joka poikkeaa kokonsa ja peiliprofiiliensa perusteella kaikista muista kiinteistön väliovista.[536]

Ensimmäinen sisäkäymälä tehtiin 1930-luvulla Strömborgin keittiön nurkkaan (nykyisin siivouskomero).[537] Todennäköinen ajoitus on vuosi 1938, jolloin rakennukseen vedettiin vesijohto.[538] Keittiöön lienee rakennettu myös moderni kylmäkomero, koska ulkoseinään ilmestyi samoihin aikoihin uusia korvausilmaventtiilejä teräsputkesta.

532 Flink 2006, 47.

533 Aiemmat korjaus- ja muutostyöt. 2000. MV.

534 Hk pk 20.9.1911, 23.10.1916 ja 5.11.1917. PM: V.1.1.

535 Tamminen 19.5.2000. PM.

536 Vrt. kuvat xx, xx ja xx.

537 Tamminen 19.5.2000. PM, Flink 2006, 72. Karin Allardt Ekelundin päiväämättömän luonnoksen mukaan wc asennettiin 1930-luvulla. MV: Hfa:77.

538 Kiinteistön peruskorjaus: Aiemmat muutos- ja korjaustyöt. 2000. MV.

Samana vuonna 1938 hankittiin myös linoleum-matto, joka asennettiin valokuvien perusteella Strömborgien keittiöön.[539] Vuonna 1944 intendentti toivoi keittiön uudistamista museonhoitajan käyttöön, ja huonetta kunnostettiin pian tapetoimalla ja maalaamalla.[540] Käytön lisääntymiseen viittaa ainakin se, että vuonna 1947 yhteen keittiön ikkunaan tehtiin avattava tuuletusruutu.[541]

Museon intendentti Ida Strömborg kuoli vuonna 1952. Tämän jälkeen kaupungin rakennusmestari Seger ehdotti Strömborgin asunnon laajempaa uudistamista. Ehdotukseen kuului muun muassa keskuslämmityksen asentaminen, ikkunoiden tarkistamista, keittiön varustamista uusilla kaapistoilla, sähköliedellä ja alkovilla, huoneiden tapetointia, lattiamaton asentamista eteiseen ja kylpyhuoneen päivittämistä.[542] Muutoksia ei kuitenkaan

539 Aiemmat korjaus- ja muutostyöt. 2000. MV.

540 Hk pk 8.11.1944. PM.

541 Hk pk 31.10.1947

542 Hk pk 13.10.1952 ja 29.3.1953. PM.

151 *1930-luvulla Strömborgien keittiön nurkkaan rakennettu komero oli 1980-luvun alkuun asti käytössä wc:nä. Sen kapea väliovi on samaa ikäluokkaa nykyisin kuistilla wc-ovena toimivan ikkunallisen oven kanssa. Profiilien perusteella niiden valmistaja ja siten todennäköisesti myös ajoitus kuitenkin poikkeavat.*

152 *Strömborgien kuistin niukkadetaljinen käsijohde on muotoilunsa perusteella 1920- tai 1930-luvulta.*

toteutettu, ilmeisesti koska seuraava intendentti, Idan sisarentytär Karin Allardt Ekelund, yöpyi talossa vain toisinaan.[543] Tapetointitöitä tehtiin kolmessa huoneessa.[544]

Vuosikymmenen lopulla seurasi raskaampi muutostyö, kun museoon rakennettiin keskuslämmitys. Strömborgeille asennettiin vesikiertoinen patterilämmitys ja uusia sähköjä. Samalla esitettiin keittiön puuhellan korvaamista sähköhellalla ja Strömborgien salin ottamista erikoisnäyttelykäyttöön.[545] Viimeksi mainittuja ei kuitenkaan vielä tässä vaiheessa toteutettu.

543 Flink 2006, 47.

544 Näistä yksi oli tutkijanhuone. Hk pk 12.1.1953. PM.

545 Hk pk 19.5. ja 25.10.1959. PM.

153

153 *Henkilökunnan eteistä peruskorjauksen alkaessa. Eteisen kohdalla keskuslämmityksen kiertovesijohdot nousevat asuinkerrokseen. Jan Lindroth 2002. MV.*

Museon tukitiloina 1965–1999

Vuonna 1965 Strömborgien puoli saatiin museon henkilökunnan käyttöön. Tiloja käytti museon intendentti ja muu henkilökunta sekä Runebergin kodin hoitokunta kokoontuessaan.[546] Vaiheeseen liittyi Runebergien keittiön sisustaminen vanhalle paikalleen museohuoneiden keskelle ja museonhoitaja Wilkmanin muuttaminen talonmiehen asuntoon. Vuonna 1968 Wilkmanin sijainen sai alkovin henkilökunnan keittiön yhteyteen.[547] Samoihin aikoihin huoneistoon saatiin myös lämminvesi.[548]

1970-luvun alussa ikkunoita ja ovia maalattiin ja henkilökunnan ulko-oveen asennettiin Abloy-lukko. Vuonna 1980 ryhdyttiin suunnittelemaan uusia saniteettitiloja, jotka valmistuivat seuraavana vuonna sivukuistille.[549] Uudet vesijohtoasennukset saatiin yhdistettyä samanaikaisiin kaukolämmön kaivutöihin.[550]

546 Förslag till utveckling av J. L. Runebergs hem och Walter Runebergs skulptursamling i Borgå. 1990. PM: V.1.1.

547 Hk pk 30.30.1967; Kirje Karin Allardt Ekelundilta Martalle 27.8.1967. MV: Hfa: 77; Aiemmat korjaus- ja muutostyöt. 2000. MV.

548 Flink 2006, 72.

549 Hp pk 5.5.1972; Tamminen 19.5.2000. PM.

550 Flink 2006, 67, 72.

154 *Museohenkilökunnan kuistia vuonna 1980 ennen wc:n rakentamista vuonna 1981. Lankkuovi poistettiin uuden wc:n myötä. Se saattoi alkujaan toimia sivukuistin varsinaisena ulko-ovena. Hannu Puurunen 1980. Neg. RHO 47062. MV.*

155 *Museohenkilökunnan kuistia vuonna 1980. Ulkoverhous ulottui yhtenäisenä ulkoseinältä portaan kylkeen. Siro, ajan kolhima teräskatos lieni vuodelta 1881, jolloin koko talo sai ensimmäisen peltikatteensa. 1920-luvun ulko-ovessa oli jo lehtisaranat, ja ovilehden pintaan ja karmeihin kiinnitetyt pitkäsaranat palvelivat ennen kaikkea esteettistä tarkoitusta. Ne olivat todennäköisesti peräisin paikalle vuonna 1868 valmistetusta ovesta. Hannu Puurunen 1980. Neg. RHO 47055. MV.*

Runebergin kodin käsikirjoitus- ja kirjekokoelma siirrettiin vuonna 1981 talletuksena Svenska Litteratursällskapetin arkistoon. Vuonna 1990 sinne siirrettiin myös Runebergin kodin kokoelmat, osittain Rbg:n kodin valokuvakokoelmat sekä Strömborgin suvun arkisto.[551] Muutoksen myötä Strömborgien puolelle vapautui merkittävästi lisää tilaa.

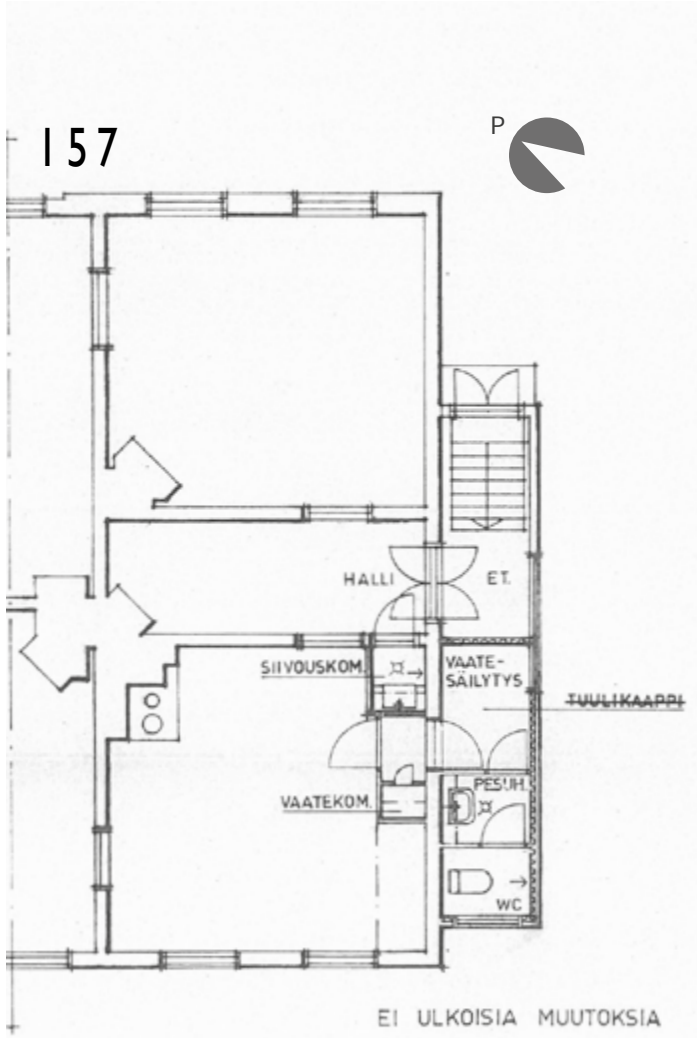
Muutoksia tehtiin kuitenkin varovaisesti, koska J. E. Strömborgin perilliset olivat lahjoittaneet kalusteet Porvoon kaupungille vain sillä ehdolla, että ne säilytettäisiin talossa sellaisinaan. Vireillä oli aluksi jopa hanke intendentinmuseon perustamiseksi Strömborgin puolelle.[552] Vielä vuonna 1990 Strömborgien puoli oli pääosin samassa kunnossa kuin Ida Strömborgin kuollessa vuonna 1952. Asunnon kalusteet olivat pääosin samat kuin J. E. Strömborgin kuollessa vuonna 1900.

551 Hoitokunnan kokousmuistio 23.9.1980; Depositionsavtalen 22.1.2981 ja 1.1990. PM: V.1.1: Stadgar; Huovinen 1993, 15. Nykyään osa arkistoaineistosta on SLS:ssä ja osa Porvoon museolla (valok. + museoaikaiset pöytäkirjat). 1990-luvun myötä pikkuhiljaa Porvoon museolle.

552 Gåvobrev 12.3.1947, 28.5.1966 ja 10.10.1968. PM: V.1.1: Stadgar; Förslag till utveckling av J. L. Runebergs hem och Walter Runebergs skulptursamling i Borgå. 1990. PM: V.1.1; Flink 2006, 61; J.L. Runebergin kodin kehittämissuunnitelma 2000–2004. Runebergin kodin neuvottelukunta 3.2. 2000. MV.

156 *Museohenkilökunnan keittiötä vuonna 1980, juuri ennen wc:n siirtämistä kuistille. Eteläpäädyn edessä oli 1960-luvulla rakennettu väliseinä, jonka takana oli alkovi ja välikkö. Sen linjasta ulos työntyvä wc:n seinä oli 1930-luvulta. 1920–1930-luvun ikkunallisessa ovessa on 1840-luvun kierrätetyt peitelistat. Kuvan edustalla roikkuu öljylamppu muistona museon pitkästä sähköttömästä kaudesta. Hannu Puurunen 1980. Neg. RHO 47050. MV.*

157 *Vuonna 1981 henkilökunnan keittiön nurkassa ollut wc siirrettiin eteläpäädyn kuistille. Entisen wc:n paikalle tehtiin siivouskomero. Pääpiirustus 1:100, Porvoon kaupungin arkkitehtiosasto 24.4.1980. Porvoon kaupunki.*

158 *Talo oli ennen 2000-luvun restaurointia vaalean keltaokran värinen. Kuvassa aita ja portti vasta korjattuina ja maalattuina. Sivukuisti on viimeisiä vuosia 1860-luvun asussaan. Pekka Kärki 1995. MV.*

MUSEON PERUSKORJAUS 2000–2004

LÄHTÖKOHDAT

Muutostarpeet

2000-luvun alussa museon edellisestä perusteellisesta korjauksesta oli kulunut jo 120 vuotta. Kun J. L. Runebergin syntymän 200-vuotisjuhlat lähestyivät, Runebergin kodin neuvottelukunnassa heräsi ajatus kotimuseon restauroimisesta juhlakuntoon merkkivuoteen mennessä.[553]

Kunto

Suunnittelun alkaessa museohuoneiden yleisilme oli nuhraantunut. Lattioita peittivät sälöilevät maalikerrokset ja seinät olivat tarhaisia.[554] Talo- ja museotekniikka oli vanhentunutta, ja valaistus riittämätöntä etenkin pimeään vuodenaikaan. Julkisivujen, ikkunoiden ja vesikaton maalipinnat olivat ränsistyneet.[555] Sivukuisti oli kallellaan ja sen kadunpuoleisen pään alaosat olivat painuneet maan sisään.[556]

Pintoja ja talotekniikkaa lukuun ottamatta varsinainen rakennus oli kuitenkin hyvässä kunnossa. Hirsirunko oli ryhdikäs, ja sen muutamat havaitut painumat todettiin vanhoiksi ja pysähtyneiksi. Ylä- ja alapohjissa ei ollut vaurioita. Sivukuistia lukuun ottamatta ikkunoissa ei ollut puukorjaustarpeita.[557]

Uudet käyttö- ja tilatarpeet

Tulevan korjauksen myötä oli mahdollista myös kirkastaa museon toimintaa. Koska Runebergin käsikirjoitukset ja julkaisuarkisto oli siirretty Helsinkiin, laajamittaista tutkimusta ei enää tarvinnut ylläpitää Runebergin kotitalossa. Referenssikirjaston kartuttaminen lopetettiin ja osa Strömborgien esinekokoelmista sovittiin lahjakirjan ehtoja noudattaen palautettavaksi suvulle.[558]

Tutkimukselta vapautuva tila voitiin paremmin kohdentaa ydintoiminnalle. Museoon toivottiin erikoisnäyttelyjä ja erillistä museomyymälää. Myös henkilökunnan sosiaalitiloihin toivottiin parannuksia. Liikuntaesteisten pääsyä rakennukseen haluttiin helpottaa, etenkin kun Runeberg itsekin kulki viimeiset vuotensa pyörätuolilla.[559] Myös turvallisuutta ja valaistusta haluttiin parantaa. Valokysymyksen ratkaisemista haastoi jonkin verran museoesineiden ja huonekasvien toisistaan poikkeava toive luonnonvalon määrästä.

553 Flink 2006, 53, 55.
554 Flink 2006, 55, 75, 87.
555 J.L. Runebergin kodin kehittämissuunnitelma 2000–2004. MV.
556 Flink 2006, 67.
557 Flink 2006, 68–69.
558 J.L. Runebergin kodin kehittämissuunnitelma 2000–2004. MV.
559 Flink 2006, 55, 67.

159 *Kattavan peruskorjauksen valmistumisessa tähdättiin Johan Ludvig Runebergin 200-vuotispäiviin vuonna 2004. Muutostoiveisiin kuului kunnostusten lisäksi toiminnallisia muutoksia, kuten paremman myyntitilan hankkiminen. Tilapäisluonteinen lipunmyyntipiste sijaitsi 2000-luvun alussa Runebergien tampuurissa. Markku Haverinen 2002. MV.*

Hankkeen osapuolet

Aloitteen korjaushankkeeseen ryhtymisestä teki Runebergin kodin neuvottelukuntaan kuuluva Porvoon museon johtaja Marketta Tamminen. Sen seurauksena muodostettu peruskorjaustyöryhmä laati neuvottelukunnan kehittämissuunnitelman pohjalta tarkemman korjaussuunnitelman ja kustannusarvion.[560]

Neuvottelukunnan edustajat saivat omat vastuualueensa. Museovirasto maksoi teknisten järjestelmien suunnittelu- ja toteuttamiskustannukset ja osallistui suunnitteluun ja dokumentointiin. Porvoon kaupunki vastasi rakennus- ja konservointikustannuksista. Porvoon museo laati esineistön ja taidekokoelmien konservointisuunnitelman sekä järjesti niiden muutot ja varastoinnin.[561]

Peruskorjaukseen osallistui suuri joukko restaurointi- ja rakennusalan ammattilaisia. Rakennuttajana, projektinjohtajana ja työmaan vastaavana työnjohtajana toimi Porvoon kaupungin talo-osaston rakennusmestari Peter Backman. Arkkitehtisuunnitteluun osallistuivat Museoviraston Rakennushistorian osaston arkkitehti Selja Flink sekä Porvoon kaupungin talo-osaston kaupunginarkkitehti Timo Mattelmäki. Sisustussuunnittelun teki Konehuone Ky:n sisustusarkkitehti Jorma Valkama.[562]

Restaurointisuunnittelun ja restauroinnin valvonnan hoitivat arkkitehti Selja Flink, suunnittelija Maire Heikkinen ja konservaattori Pentti Pietarila Museoviraston rakennushistorian osastolta sekä kiinteistöpäällikkö Anita Hyvärinen ja LVI-teknikko Sakari Lakka Porvoon kaupungin kiinteistöyksiköstä.[563]

Museovirasto laati rakennuksista ja pihapiiristä mittauspiirustukset. Porvoon kaupungin kulttuuritoimi laati luonnoksen kunnostustarveselvityksestä ja sen tehtävien vastuunjaosta, ja Museovirasto selvitti julkisivujen kunnostustarpeen.[564] Museovirasto valokuvadokumentoi rakennuksen lähtötilanteen ja myös työn aikaiseen dokumentointiin kannustettiin.[565] Restauroinnista valmistui sittemmin kirja, näyttely ja näyttelyvideo.[566]

LVI-suunnittelusta vastasi projektipäällikkö Juha Åberg Projectus Team Oy Lämpöteknillinen ins.tstosta ja sähkösuunnittelusta projektipäällikkö Erkki Hakanen Projectus Team Oy Sähköteknillinen ins.tstosta. Rakennesuunnittelusta vastasi rakennesuunnittelija Eero Kotkas Innostructura Oy:stä. Käyttäjiä edustivat intendentti Marketta Tamminen, amanuenssi Susanna Widjeskog sekä sijaisena virkaatekevä amanuenssi Sari Hilska.[567]

Tapetointi- ja pintakäsittelyvaiheita selvittivät Museoviraston rakennushistorian osaston Maire Heikkinen, Pentti Pietarila ja Selja Flink. Ulko- ja sisävärityksestä tilattiin tutkimus ja näytteenotto maalarimestari Seppo Ilomäeltä. Tiedot tarkentuivat konservaattorien tutkimuksissa.[568] Menetelmien valintaa ohjeisti Päivi Ukkonen Valtion taidemuseosta.[569] Marketta Tamminen Porvoon museosta kävi arkistoista läpi museon rakennushistoriaa.[570]

Pintatöihin osallistui kymmenkunta konservaattoria ja restauroijaa konservaattori Kirsi Karpion johdolla.[571] Salin tapeteista vastasi konservaattori Ulla Setälä.[572] Tapetit piirsi ja painoi Tom Michelsson Taitotapetti Oy:stä. Lisäksi työmaalla oli lähes koko ajan harjoittelemassa opiskelijoita mm. Kymenlaakson ja Seinäjoen ammattikorkeakouluista sekä paikallisesta käsi- ja taideteollisuusoppilaitoksesta. Porvoon kaupungin puuseppä Terho Ikonen kunnosti vanhat ulko-ovet ja valmisti tarvittavat uudet ovet, karmit ja listat.[573]

560 Flink 2006, 55.

561 Flink 2006, 55.

562 Rakennustapaselostus 13.12.2002. MV.

563 Rakennustapaselostus 13.12.2002. MV.

564 Päärakennuksen eteläjulkisivu oli huonoimmassa kunnossa. Muistio 25.5.2000. Runebergin kodin kunnostus vuoteen 2004 mennessä. MV.

565 Muistio 16.1.2001. Kok.m 2000–2004; J. L. Runebergin kodin peruskorjauksen väliraportti 29. 11.2002. MV.

566 Kirja: *Selja Flink: Runebergin koti – rakentamisesta restaurointiin* (Museovirasto 2006); Näyttely ja dokumenttifilmi *Kotimuseon restaurointi vuosina 2002–2003* (Porvoon museo 2006 [Raimo Uunila, Tove Hagman, Susanna Widjeskog]).

567 Rakennustapaselostus 13.12.2002. MV.

568 Flink 2006, 57, 74, 81.

569 Runeberg kodin tapettien konservointi 11.2.2003. MV.

570 Tamminen 19.5.2000. PM.

571 Flink 2006, 57, 74, 81.

572 Flink 2006, 84–85; Laine 2004, 8.

573 Flink 2006, 74, 81, 87.

Restaurointiperiaatteet

Ajoitukset

Peruskorjauksen yhteydessä oli mahdollisuus selkiyttää museon kertomaa tarinaa. Suunnittelun aluksi haluttiin tehdä periaatepäätös siitä, pidettäisiinkö museon asun lähtökohtana jotain kohtaa Runebergien kaudesta vai museon alkuaikoja.[574] Ennen peruskorjaukseen ryhtymistä museon pohjaratkaisu ja sisustus sekä kynnyksettömät väliovet kertoivat ensisijaisesti Runebergin sairasvaiheesta. Kahdessa huoneessa oli koulukäytön aikaiset tapetit ja porstuassa museoajan tapetit.

Alustava päätös kohdistui Runebergien aikaan. Museossa haluttiin tuoda vahvemmin esiin Runebergin aktiivista kautta, josta hänet ensisijassa muistettiin. Rakennuksen tämä vaihe saatiin vahvistumaan, kun Porstuan ja Piikojen kamarin välinen kulkuyhteys avattiin uudelleen 134 vuoden tauon jälkeen ja useisiin huoneisiin palautettiin Fredrikan 1850-luvulla valitsemia tapettimalleja.

Suunnitelmien alussa mietittiin kaikkien huoneiden, salia lukuun ottamatta, tapetointia uudelleen Runebergien kauden tapaan. Aietta perusteltiin muun muassa alkuperäisten materiaalien suojaamisella sekä käsityöperinteen ylläpitämisellä. Uusien kerrosten alla rakennushistoria säilyisi paremmin turvassa, ja vanhojen menetelmien teettäminen edesauttaisi tekniikoiden säilymistä.[575]

Suunnittelun edetessä päätöstä kuitenkin harkittiin uudelleen, ja salin lisäksi Runebergien makuuhuoneessa ja tampuurissa päädyttiin vanhojen tapettien konservointiin.[576] Näin museovieraat pääsisivät myös jatkossa kokemaan autenttisia historiallisia seinämateriaaleja ja vanhalle talolle ominaista patinaa.

Runebergin sairashuonetta päätettiin jatkossa kutsua Runebergien makuuhuoneeksi. Tämä nimitys kuvasi paremmin huoneen toimintaa, vaikka huoneesta todella muokattiin lämmin sairashuone Runebergin sairastumisen jälkeen. Sairashuone-nimitystä on kuitenkin käytetty edelleen uuden nimen rinnalla.[577]

Strömborgit

Toinen tärkeä periaatekysymys liittyi Strömborgien osuuteen talon historiassa. J. E. Strömborg ja hänen puolisonsa Selma olivat vanhenevien Runebergien luotettuja ystäviä, ja ilman Strömborgien aktiivisuutta koko kotimuseota ei ehkä olisi olemassa. Heidän sukunsa myös asui talossa yli kolme kertaa kauemmin kuin Runebergit aikanaan.[578]

Uusissa suunnitelmissa heidän näkyvä osuutensa oli kuitenkin pienenemässä. Entisestä Strömborgien makuuhuoneesta ja sittemmin ruokasalista haluttiin museomyymälä ja asiakaspalvelutila, ja entisestä Strömborgien salongista tila vaihtuville näyttelyille. Näiden seinäpin-

160 *Suunnitelmia tarkistettiin vaihe vaiheelta. Tilannearvion äärellä Museoviraston konservaattori Pentti Pietarila ja työmaan pääkonservaattori Kirsi Karpio. Soile Tirilä 2003. MV.*

574 Muistio 16.1.2001. Kok.m 2000–2004. MV.
575 Flink 2006, 60, 61, 77.
576 Flink 2006, 60.
577 Flink 2006, 61, 67; Susanna Widjeskog 2021.
578 Flink 2006, 61.

nat toivottiin palautettavan vuoden 1852 asuun.[579] J. E. Strömborgin perilliset olivat lahjoittaneet suvun kalusteet Porvoon kaupungille sillä ehdolla, että ne säilytettäisiin talossa sellaisinaan. Kun muutoksiin nyt ryhdyttiin, enemmistöstä kalusteita jouduttiin luopumaan.

Strömborgien aikaiset tulisijat olivat kuitenkin säilymässä kaikissa huoneissa. J. E. Strömborgin muistoa kunnioitettiin tapetoimalla ***tutkijanhuone / toimisto*** jäljennöksellä hänen valitsemastaan tapetista ja kalustamalla huone suvun lahjoittamilla kirjakaapeilla.[580] Sivukuistilla säilytettiin Strömborgien aikaiset ovet, käsijohde ja ovikello.

Uudet rakenteet

Uusien rakenteiden sovittamistavasta jouduttiin keskustelemaan hyvin vähän, koska niitä ei juurikaan tullut. Sivukuistin laajennus oli ainoa selkeä muutos talon ulkonäössä, ja siihen ryhdyttiin erittäin tarpeellisen porrashissin saamiseksi. Perustekniikan sijoitus suunniteltiin siten, että tulevaisuuden laitemuutokset olisi helppo toteuttaa.[581] Kaikki uudet rakenteet ja rakennusosat pyrittiin merkitsemään muutostyön vuosiluvulla (2002 tai 2003) myöhemmän ajoittamisen varmistamiseksi.[582]

Korjauksen keskeisenä tavoitteena oli olemassa olevan materiaalin säästäminen. Tästä syystä esimerkiksi ehjää vesikatetta ei uusittu, vaikka sen 1960-lukulaisia piirteitä saattoi 2000-luvun alussa jo pitää museoympäristöön esteettisesti sopimattomina.[583] Korjauksissa käytettiin pääasiassa jo Runebergien aikaan käytössä olleita materiaaleja. Poikkeuksen tästä muodostivat vain uudet kosteat tilat sekä museokierron ulkopuolella olevien puulattioiden pintakäsittely, joksi kovan kulutuksen vuoksi valittiin uretaanialkydimaali.[584]

Ulkoisia vaikutteita

Samaan aikaan Runebergin kodin korjaushankkeen kanssa oltiin Porvoonjoen yli rakentamassa Aleksanterin siltaa. Sillan suunnittelutyöt oli käynnistetty jo 1990-luvun alussa, ja niiden myötä osa vanhan kaupungin ohittavasta liikenteestä oli ohjautumassa Runebergin kodin viereen. Liikenteen moninkertaistumisen pelättiin vaarantavan museon rauhan ja jopa rakennuksen turvallisuuden.[585]

Restaurointisuunnitteluun tämä vaikutti lisäämällä korjausmenetelmien tärinänkestovaatimuksia. Rapattujen kattojen kunnostuksessa vaadittiin kaiken irtoavan pintakäsittelyn poistamista. Samalla rappausten kiinnittymiset kartoitettiin akustisesti ja dokumentoitiin (kopokartoitus), jolloin tulevia mahdollisia tärinävaurioita olisi myöhemmin mahdollista todentaa.[586]

579 Flink 2006, 61.

580 Flink 2006, 55, 61–62.

581 Muistio 16.1.2001. Kok.m 2000–2004. MV; Flink 2006, 67.

582 Rakennustapaselostus 13.12.2002. MV; Flink 2006, 87.

583 Flink 2006, 63.

584 Rakennustapaselostus 13.12.2002. MV.

585 Runebergin kodin toimintakertomus vuodelle 1990. PM: V.1.1; Mäkelä-Alitalo 2004, 46.

586 Pietarila 14.5.2001. MV.

161 *Näkymää salista Fredrikan kamariin kesken alapohjan täydennyseristämisen selluvillalla. Edustalla Runebergien aikainen kynnyksetön oviaukko. Soile Tirilä 2002. MV.*

MUUTOKSET

Ulkopuoli

Muutokset ja lisäykset

Peruskorjauksen näkyvin ulkoasumuutos tehtiin talon eteläpäädyssä. Muutoksen taustalla oli yhdenvertaisuustietoisuuden vahvistuminen, minkä vuoksi esteetön sisäänkäynti alettiin nähdä välttämättömänä osana museopalveluja. Runebergin kodissa luoksepääsy päätettiin ratkaista sivukuistille asennettavalla porrashissillä. Tämä edellytti kuistin maltillista laajentamista.[587]

Uusi sivukuistilaajennus verhottiin ja katettiin vanhempien osien tapaan. Ulko-ovi siirrettiin itäjulkisivulta etelän puolelle ja sen yläpuolella ollut metallikatos poistettiin.[588] Kuistin uusi alapohja toteutettiin teräsbetonilaattana, joka verhottiin lattialaudoituksella.[589]

Koko rakennukseen teetettiin muutama uusi ikkuna. Sivukuistin suurin ikkuna korvattiin uudella, ja ulko-oven päälle ja pesuhuoneeseen tehtiin kokonaan uudet pienet ikkunat. Museon pääoven yläpuoliseen ikkunaan tehtiin puuttuva sisäpuite. Porvoon kaupungin puuseppä Terho Ikonen teki ikkunat vanhojen ikkunoiden mittoja ja profiileja soveltaen.[590]

587 Flink 2006, 67.
588 Rakennusselostus 13.12.2002. MV.
589 Rakennepiirustus AP3. Innostructura Oy 5.11.2002. MV.
590 Flink 2006, 65, 68.

162 *Sivukuistin laajennus ja sen kolme uutta ikkunaa valmiina. Kuistin ulkoverhouksessa näkyivät nyt pystysuorat katkokset molemmista laajennusvaiheista: 1860-luvun laajennussauma vasemmalla ja 2000-luvun vastaava oikealla ulko-oven yläpuolella (vrt. kuva 155). Soile Tirilä 2004–2005. MV.*

Korjaukset

Sivukuistin laajentamiseen liittyi myös sen huolellinen kunnostaminen. Maanpintaa kuistin kohdalla kaivettiin alemmas, kuistia oikaistiin ja sille tehtiin siltä aiemmin puuttuneet perustukset. Luonnonkivimuuri muurattiin näkyvälle korkeudelle ja teräsbetonianturat ja harkkomuurit maanpinnan tason alapuolelle.[591] Alajuoksut uusittiin ja tervattiin ja ulkolaudoituksen helmaa nostettiin. Kuisti lämmöneristettiin selluvillalla.[592]

Koko rakennuksen julkisivukorjauksen teetti Porvoon kaupunki Museoviraston ohjauksessa.[593] Maalaustyöt alkoivat kesällä 2002 peltikaton pesulla. Vesikatto vesihiekkapestiin vanhoista pintakäsittelyaineista ja puhkiruostuneet pellit uusittiin. Myös uudet pellit vesihiekkapestiin ennen asennusta. Reiät paikattiin tinaamalla ja ruostekohdat pohjustettiin Pikipoika-bitumipinnoitteella. Lopuksi koko vesikate pinnoitettiin bitumipinnoitteella.[594] Syöksytorvet uusittiin.

Talo oli ennen restaurointia vaalean keltaokran värinen, ja sen listat valkoisia. Väritutkimuksen sekä vanhojen valokuvien perusteella julkisivut olivat kuitenkin aiemmin olleet ennemminkin okraa ja harmaata, ja siten merkittävästi tummemmat. Talon ulkoväriä oli ilmeisesti aletu toisen maailmansodan jälkeen vaalentaa jokaisella maalauskerralla.[595]

Uudeksi väriksi valittiin kuitenkin hieman puhdasta okraa vaaleampi sävy, koska paikalliset olivat tottuneet vaaleankeltaiseen Runebergin kotiin. Maalityypiksi valittiin tehdasvalmisteinen pellavaöljymaali.[596] Listat palautettiin vaaleanharmaiksi. Pääkuisti maalattiin samoilla sävyillä kuin muu julkisivu, vain vaaleanharmaata listaväriä vaalennettiin hieman.[597]

Ikkunoiden ulkopuitteet kunnostettiin ja maalattiin. Lasirikon välttämiseksi kaikkia vanhoja maaleja ei poistettu, mutta särkyneet lasit korvattiin vanhalla vedetyllä lasilla. Sisäpuitteet maalattiin muiden sisätöiden yhteydessä. Molemmat ulko-ovet kunnostettiin ja sivukuistin vääntynyt lautaovi koottiin uudelleen.[598]

591 Perustusleikkaus 03-01. Innostructura Oy 5.11.2002. MV.

592 Flink 2006, 67.

593 Muistio 25.5.2000. Kok.m 2000–2004. MV.

594 Työselostus. Julkisivun korjaus- ja maalaustyöt 19.3.2002. MV.

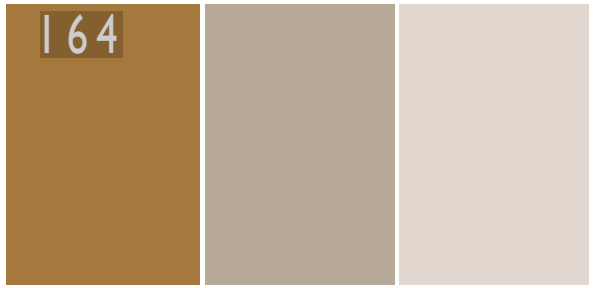
595 Flink 2006, 63.

596 Flink 2006, 64. Pohjamaalaus tehtiin sävyttämättömällä pohjamaalilla. Pintamaali sisälsi standöljyä eli paksuksi polymerisoitua pellavaöljyä. Pinta kärsi sittemmin varsin pian.

597 Flink 2006, 55, 65, 67.

598 Flink 2006, 68.

163 *Runebergin kodin pohjoisjulkisivu vastamaalattuna. Julkisivuvärin muutos hahmottuu portin väriin verratessa. Soile Tirilä 2004–2005. MV.*

164 *Uusiksi julkisivusävyiksi valittiin tumma okra S 4040-Y20R (julkisivukentät), vihertävän harmaa NCS S 3005-Y20R (listat ja ikkunat), ja vaalea beige S 3005-Y20R + valkoinen 1:1 (pääkuistin listat).*

Sisätilat

Tilarakenne

Runebergin kodin 2000-luvun alun peruskorjauksen juurisyynä oli talon sisäpintojen ja talotekniikan heikko kunto. Korjauksen lähtökohdat olivat säilyttäviä, joten varsinaisia tilamuutoksia toteutettiin vain aivan välttämättömissä paikoissa.

Muutoksista merkittävin liittyi kahden henkilökunnan käytössä olleen huoneen avaamiseen yleisölle. Porstuasta avattiin vanha oviaukko Piikojen kamariin eli uuteen ***myymälään***, jonne siirrettiin myös tampuurissa ollut lipunmyynti (ks. kuva 159).

Henkilökunnan keittiötä uudistettiin ja siltä kuistille johtanut uloskäynti suljettiin. Näin kuistin wc-tilasta oli mahdollista tehdä suurempi. Keittiön eteläseinälle saatiin samalla pidempi kaapisto.

Sivukuistilla uusittiin henkilökunnan wc. Kaksiosaisesta wc-tilasta tehtiin yhdistetty ***wc-kylpyhuone***, johon saatiin nyt myös henkilökunnan suihku. Lattia rakennettiin vanerista, vedeneristettiin ja peitettiin muovimatolla.[599] Wc sai myös uuden ikkunan etelän puolelle. Henkilökunnan keittiön nurkassa sijaitseva ***siivouskomero*** uusittiin.

Museopuolen pohjaratkaisu jäi aiempaan, vuoden 1868 jälkeiseen asuun.

599 Rakennepiirustus AP2. Innostructura Oy 5.11.2002. MV.

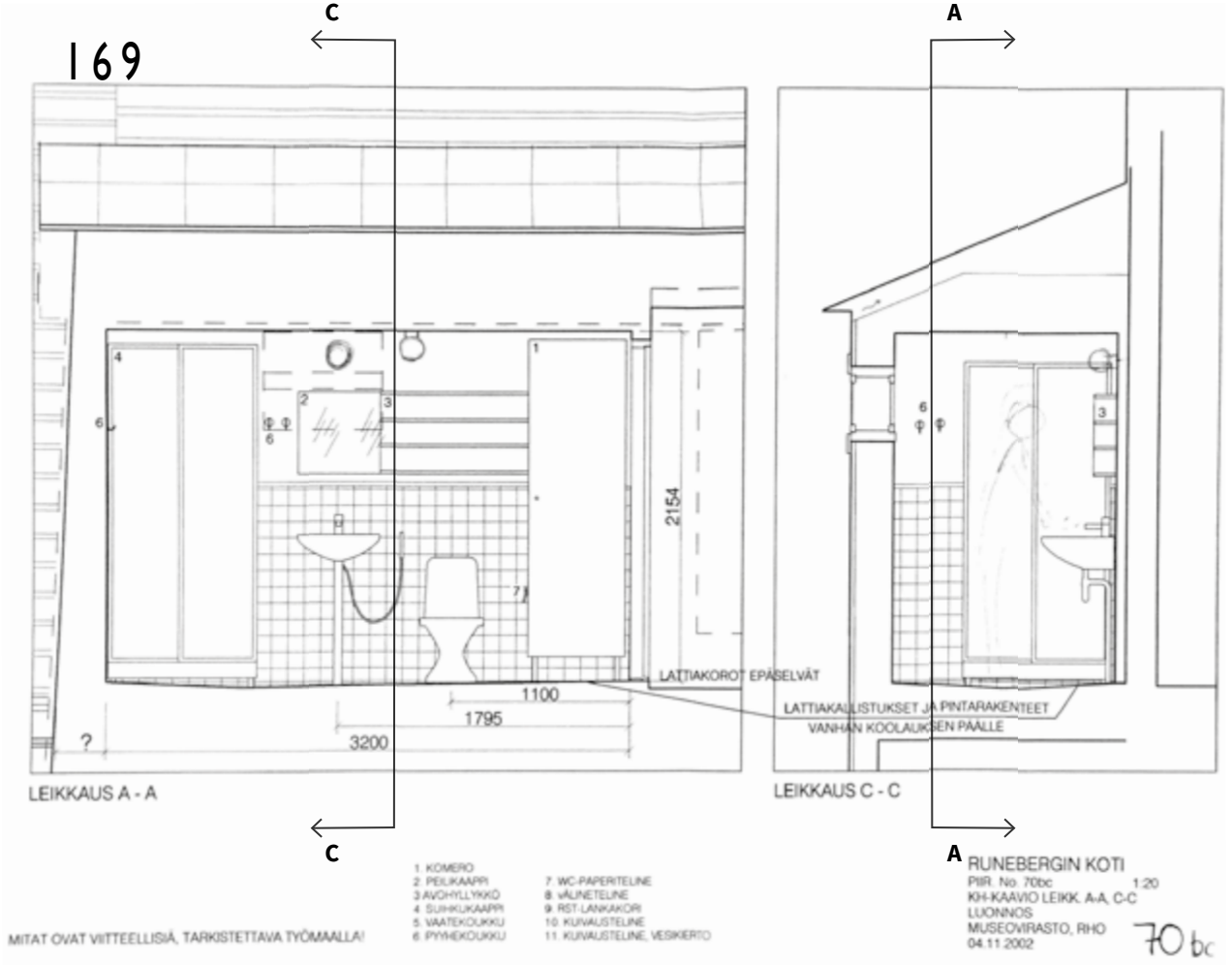

165 *Henkilökunnan keittiön eteläseinässä näkyi purkuvaiheessa eri-ikäisiä kerrostumia. Vasemmalla suunnilleen vuonna 1938 valmistunut komero ja sen vieressä vuonna 1868 puhkaistu oviaukko. Oikealla (vrt. kuva xx) 1960-luvun alkovipaperoinnin taakse jää alkuperäinen keittiökuistin oviaukko. Peruskorjauksessa päätyseinä koolattiin ja sähköistettiin ennen keittiökaapistojen asentamista. Jan Lindroth 2002. MV.*

166–168 *Peruskorjauksessa käytöstä poistettuja rakennusosia: henkilökunnan keittiön alakaapisto, porstuan halkolaatikko ja sivukuistin sisäänkäyntikatos. Ylin: Jan Lindroth 2002, keskimmäinen: Markku Haverinen 2002, alin: Hannu Puurunen 1980. Kaikki: MV.*

169 *Leikkauspiirroksia uudesta wc-kylpyhuoneesta 4.1.2002. Tila toteutui suunnitelmien mukaisesti. MV / RHO.*

Pintakäsittelyt

Sisätilat uusittiin kattavasti mutta maltilla.

Seinät

Salissa ja Runebergien makuuhuoneessa konservoitiin aidot Runebergin aikaiset tapetit. ***Salin*** tapetti oli jo moneen kertaan paikattua, ja paikkapaloja oli otettu suurempien taulujen ja huonekalujen takaa. Restauroinnissa uusiin koloihin painettiin uutta tapettia, mutta vanhat paikkaukset ja paikkausten aiheuttamat aukot jätettiin ennalleen muistona vanhasta paikkausperinteestä.[600]

Myös ***Runebergien makuuhuoneen*** vanhoja moiré-tapetteja oli paikattu runsaasti, ja koko sydänseinän tapetti oli uusittu 1960-luvulla. Alkuperäiset tapetit kunnostettiin ja 1960-luvun tapetti uusittiin.[601]

Runebergien tampuurissa, ***keittiössä*** ja ***välikössä*** konservoitiin museoaikaiset jäljennöstapetit. Moderneilla aineilla toteutetut jäljennökset haluttiin säilyttää muistona yhden aikakauden entistämisnäkemyksistä.[602]

Tampuuri ajateltiin aluksi pinkopahvittaa ja maalata uudelleen.[603] Lopulta vuonna 1881 laitetut hauraat, hiokepohjaiset pinkopahvit kuitenkin kunnostettiin.[604]

Muissa huoneissa vanhat tapetit peitettiin ja niiden päälle laitettiin jäljennökset Runebergien aikaisista tapeteista tai koristemaalauksista. Vuoden 1852 mukaiset tapetit tehtiin ***porstuaan***, ***ruokasaliin***, ***Siniseen kamariin*** ja ***Fredrikan kamariin***. ***Ketunnahkakamariin*** palautettiin vuoden 1852 mukainen sapluunamaalaus. ***Tutkijanhuoneeseen / toimistoon*** painettiin vuoden 1868 mallin mukaiset tapetit.[605]

Uudeksi pinkopohjaksi tapettien alle valittiin pääsääntöisesti pellavakangas, joka kiinnitettiin seinään vanerisuikaleiden välityksellä. Uusi tapetti tai maalattava makulatuuripaperi liisteröitiin suoraan kankaalle. Pinkopahvia käytettiin henkilökunnan keittiössä ja porstuassa.[606] Tapettimaalina käytettiin kaseiiniliimamaalia.[607]

Piikojen kamariin eli uuteen myymälähuoneeseen tehtiin marmorointi huoneessa 1850-luvulla olleen mallin mukaan. Konservaattorit Kirsi Karpio ja Ulla Setälä toteuttivat sen yhden viikonlopun aikana.[608] ***Henkilökunnan keittiö***, ***eteinen*** ja ***kuisti*** maalattiin sinisiksi.

600 Flink 2006, 84–85; Laine 2004, 8.

601 Flink 2006, 84–85; Laine 2004, 8.

602 Museovirasto restauroi.

603 Flink: Värisuunnitelma 5.2.2003; Flink: Muutokset huoneselosteisiin ja rakennustapaselosteeseen A 5.2.2003. MV.

604 Flink 2006, 84.

605 Flink 2006, 81.

606 Flink 2006, 77–78.

607 Laine 2003, 25.

608 Flink 2006, 79.

170 *Uudessa restauroinnissa haluttiin korostaa Runebergien aktiivista aikaa. Siihen kuului olennaisena osana vieraiden kestitseminen. Ensimmäisessä erikoisnäyttelyssä Runebergien ruokasalina toimineeseen uuteen saliin sommiteltiin Runebergien juhlakattaus perheen alkuperäisin astioin ja tekstiilein. Taustalla peruskorjauksessa asennettu jäljennös Fredrikan valitsemasta ruokasalin tapetista. Soile Tirilä 2004–2005. MV.*

Sisäkatot

Museon rapatut katot olivat hyvin ehjiä, ja vain ***salissa*** oli uunia ympäröivä rappaus halkeillut. Liimamaalien päällä olevat alkydimaalikerrokset poistettiin ja pinta hiottiin ja pohjustettiin ennen uutta liimamaalausta.

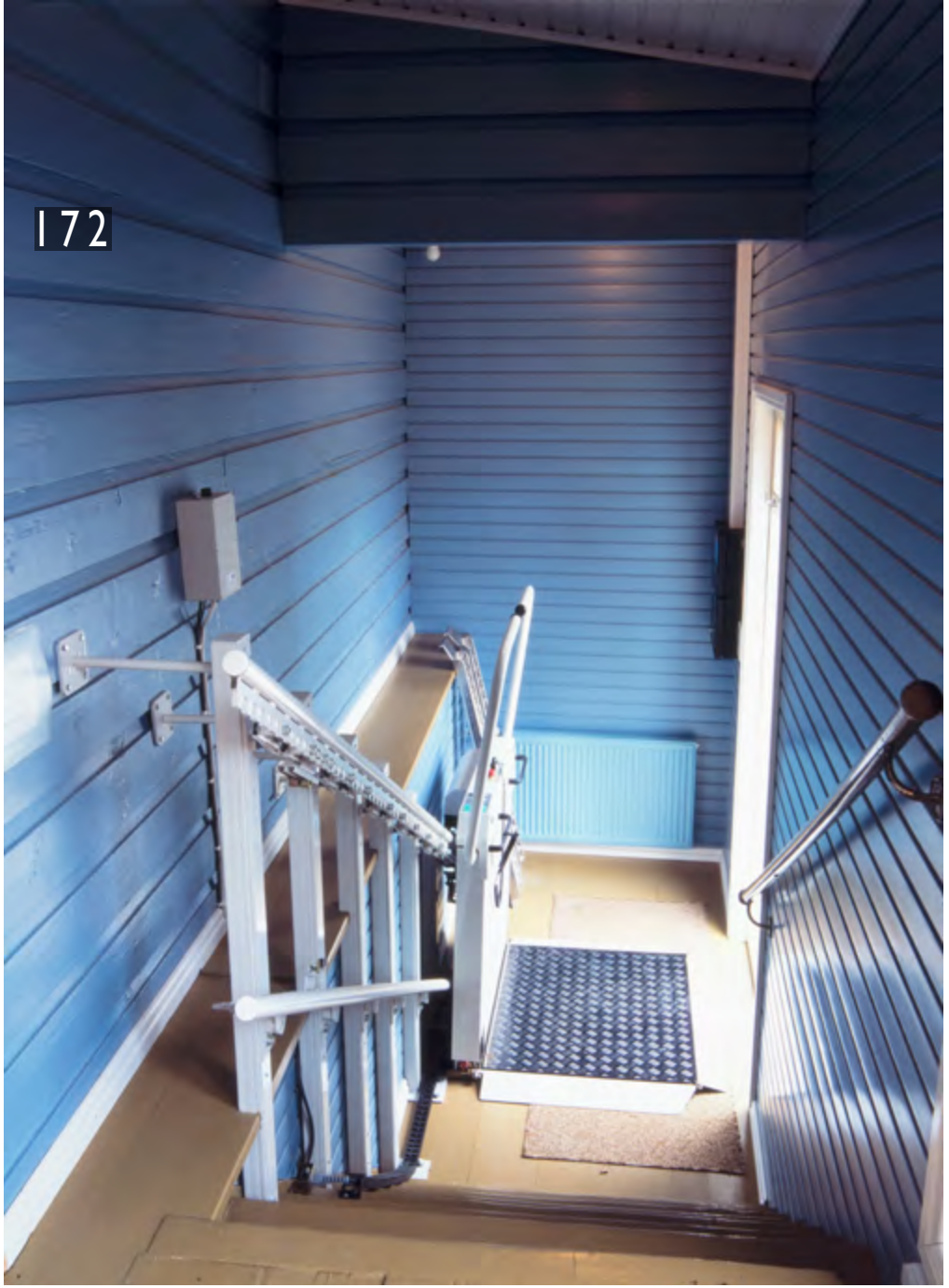
Myös eri-ikäiset pinkopahvikatot olivat suhteellisen hyväkuntoisia. Ainoastaan ***Ketunnahkakamarissa*** irronnutta kattopahvia oli jo jouduttu ensiapukiinnittämään rimalla. Tämäkin katto saatiin paikattua ja kiristettyä aloilleen.

Henkilökunnan tiloissa katoista poistettiin pintaan asennettuja sähköjohtoja. Osaa pinkopahvi- ja lautakattojen liimamaalipinnoista ehostettiin kostuttamalla vanhaa liimamaalia ja levittämällä sitä kuluneisiin paikkoihin. Näin saatiin säilytettyä huoneiden patinoitunutta tunnelmaa.[609]

609 Flink 2006, 85.

171 *Edellisellä sivulla: Peruskorjauksessa kaikki huoneet kunnostettiin mahdollisimman säilyttävällä asenteella. Ketunnahkakamariin laitettiin uudet seinäpaperit Runebergien valitseman mallin mukaisesti. Ketunnahkamaria 2020.*

172 *Sivukuistia laajennettiin porrashissin saamiseksi. Muutoksessa vanhaa ulkoseinää jätettiin kuistin yläosaan osoittamaan laajennuksen alkamiskohtaa. Soile Tirilä 2004–2005. MV.*

Lattiat

Lattioiden ylimääräiset, paksut maalikerrokset poistettiin käsin raaputtamalla. Runebergin aikaisten maalien päällä pyrittiin säilyttämään suojana ainakin yksi museoaikainen maalikerros. Kulkureittien sälöilevää puuta kiinnitettiin moderneilla aineilla kuten epoksihartsilla ja PVAc-liimalla.[610]

Lattiamaaleiksi valittiin museohuoneissa hartsivahvisteinen pellavaöljymaali ja muissa uretaanialkydimaali. Museohuoneiden lattiat sävytettiin työmaalla. Runebergien makuuhuoneen ja keittiön lattiat maalattiin vuoden 1868 värillä.[611]

Ovet

Väliovet olivat pääsääntöisesti hyväkuntoisia, ja ne käsiteltiin ja maalattiin vihreällä umbralla taitetulla valkoisella pellavaöljymaalilla.[612]

Ulko-ovien tiiviyttä parannettiin tarkemmalla käyntisovituksella ja kumitiivisteillä. Pääoven istuvuutta parannettiin syventämällä kyntettä.[613]

610 Flink 2006, 75, 76.
611 Flink 2006, 111.
612 Huonekortit 1999–2006 / Flink 2006, 86, 111.
613 Flink 2006, 65.

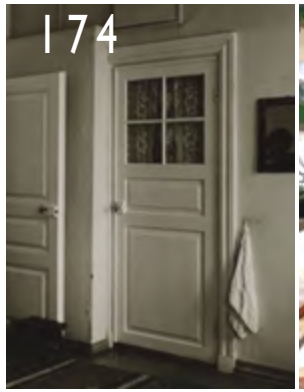
Porstuan ja Piikojen kamarin välinen ovi oli siirretty vuonna 1868 Runebergien uuden keittiön ja välikön väliin. Koska porstuan oviaukko nyt jälleen avattiin, jouduttiin siihen teettämään uusi ovi karmeineen ja listoineen. Henkilökunnan keittiöstä kuistille johtanut, 1900-luvun alun kerrostumaa edustava ikkunallinen ovi löysi uuden paikkansa kuistin wc:n ovena.[614]

Ikkunat

Ikkunat huoltomaalattiin pellavaöljymaalilla, sävynä vihreällä umbralla taitettu valkoinen. Pohjatöihin kuului ikkunalaudoissa maalien poisto kokonaan, mutta ikkunoiden sisäpuolissa, ikkunapenkeissä ja listoissa vain kevyt hionta ja kittaus.[615]

614 Flink 2006, 87.
615 Flink 2006, 88.

173

174

175

173 *Restauroinnin aikana valmistettu uusi väliovi Piikojen kamarin eli myymälän sekä porstuan välissä. Taustalla tampuuri, Runebergien keittiö, välikkö ja Ketunnahkakamari.*

174–175 *Sivukuistin wc:n oveksi siirrettiin keittiön ja kuistin väliltä tarpeettomaksi jäänyt ovi. Muutoksessa sen kätisyys vaihdettiin ja siihen asennettiin uudet saranat, painikkeet ja lukot.*

Talotekniikka

Lämmitys

Vanha keskuslämmityksen alakeskus sekä enemmistö ilmalämmityskanavista uusittiin. Lattiaritilät uusittiin ja niiden yhteyteen asennettiin pistorasiakotelot. Ilmalämmitys ulotettiin kaikkiin yleisölle avoimina oleviin tiloihin, nyt siis myös uuteen näyttelysaliin ja myymälään. Ruokakellarin yläpuolella sijaitsevat kanavistot säilytettiin ja vain nuohottiin.[616]

Patteriverkoston runkolinja säilytettiin pääosin entisellään. Sen lämmöneristykset kuitenkin uusittiin. Lämminvesiradiaattorit säilytettiin keittiössä, toimistossa ja eteisessä. Ne varustettiin uusilla termostaattisilla patteriventtiileillä.[617] Sivukuistin radiaattori uusittiin. Porstuan radiaattori käännettiin väliseinän puolelta ulkoseinää vasten, jotta kesäaikana patteri jäisi piiloon auki olevan ulko-oven taakse.

Teknisiä asennuksia varten seinänvierustoja jouduttiin avaamaan ja alapohjarakenne saatiin dokumentoitua. Ikkunaseinien luona alapohjan vanhoja täytteitä korvattiin selluvillalla. Erilaatuiset eristeet erotettiin toisistaan paperilla.[618]

616 Flink 2006, 70, 72; LVI-työselitys 31.5. 2002. MV.
617 Ilmanvaihto / LVI-työselitys 31.5.2002. MV.
618 Flink 2006, 70.

Ilmanvaihto

Eteläpäädyn keittiö, wc ja siivouskomero varustettiin koneellisella poistoilmanvaihdolla. Huippuimurityyppinen puhallin sekä keittiön paloeristetty puhallin sijoitettiin ullakolle.[619] Museohuoneiden ilmanvaihtoon ei koskettu. Tulisijoille tehtiin kevyt pintakunnostus. Vuosikymmeniä kylmillään olleet hormit suojattiin yläpuolelta teräspeltihatuin.[620]

Sähköt

Talon liittymäkaapeli uusittiin ja siirrettiin sivukuistin ulkoseinälle. Sähkön runkojohdot kuljetettiin pääsääntöisesti kaapelihyllyillä ryömintätilassa.[621] Osa pistorasioista sijoitettiin lattialämmitysritilöiden yhteyteen ja osa kätkettiin puisten lattialuukkujen taakse.[622]

619 LVI-työselitys 31.5.2002. MV.
620 Flink 2006, 88.
621 Sähköpiirustus 102. 31.5.2002. MV.
622 Flink 2006, 71.

176 *Uusi ilmalämmityksen säleikkö pistorasialuukkuineen.*

177 *Osa pistorasioista sijoitettiin luukun alle lattian sisään.*

178 *Keittiön poistoilmahormi liittyy muurattuun hormiin ullakon puolella.*

1930-luvun opaalipallovalaisimista luovuttiin. Jotta tunnelmallinen ”porvarillinen hämärä” säilyisi ja valaisimet olisi helppo myös poistaa, valaistus päätettiin hoitaa pääasiassa jalkalampuilla.[623] Osaan kattovalaisimista tehtiin sähkövaraus johtamalla asennukset ullakon kautta. Näyttelyhuoneeseen ja myymälään asennettiin valaisinkiskot, ja ullakon valaisimet uusittiin.[624]

Vesi ja viemäri

Vesipisteitä ei lisätty, ja kaikki olevat pidettiin perinteiseen tapaan keskitettyinä talon keittiöpäätyyn. Henkilökunta sai suihkukaapin sivukuistin uudelleenrakennettuun wc-tilaan. Pesuhuoneen rakenteet toteutettiin vanerista ja lattia vedeneristettiin hitsisaumatulla muovimatolla. Keittiön ja wc-kylpyhuoneen kiinto- ja vesikalusteet uusittiin. Keittiöön tuli uusi pesuallas ja astianpesukone, ja siivouskomeroon siivousallas.[625]

Kellarin viemärihajotukset uusittiin pääosin mutta pohjaviemärit säilytettiin. Tonttiviemäri uusittiin pihakaivolle saakka. Vanha lämminvesivaraaja purettiin. Kaikki vesijohdot uusittiin lämmönvesivaraajalta ja vesimittarilta lähtien. Säilytettävien johtojen eristykset uusittiin.[626]

623 Jalkalamppujen malliksi valittiin muotoilija Timo Pitkäsen Hvitträskiä varten suunnitteleman valaisimen hieman päivitetty versio. Flink 2006, 71.

624 Susanna Widjeskog 2021.

625 Flink 2006, 67, 72.

626 LVI-työselitys ja piirustus "Lämpöjohdot, vesijohdot ja viemärit". 31.5.2002. MV.

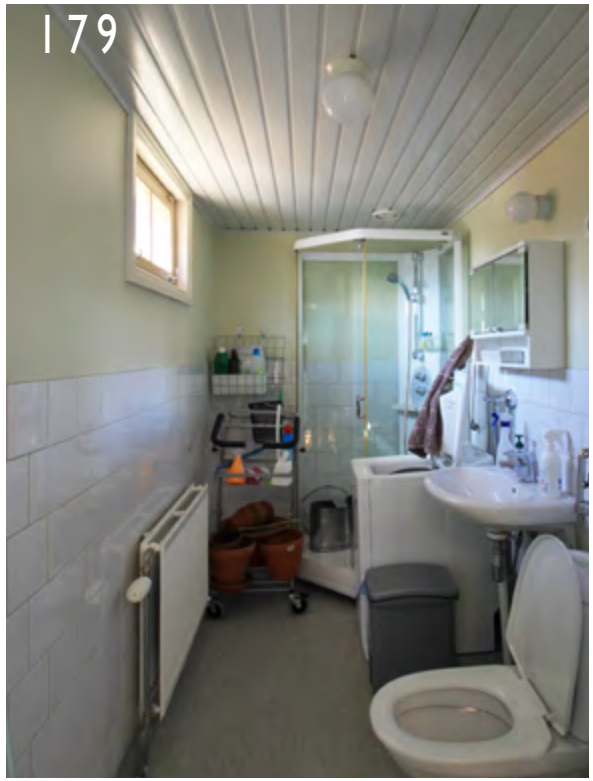
Turvallisuus

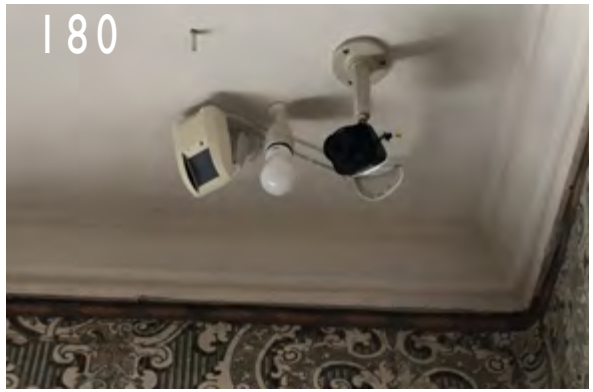
Runebergin kodissa on kaksi sisäänkäyntiä talon eri päissä ja matka ikkunoista maahan on lyhyt, joten henkilöturvallisuuden kannalta museo on varsin ongelmaton. Siksi taloon ei vaadittu valaistuja hätäpoistumistiekylttejä.[627]

Lähes kaikkien huoneiden kattoihin asennettiin hätävalot, valvontakamerat, liiketunnistimet ja palohälyttimet. Palohälytyskeskus sijaitsee ullakolla.[628] Lisäksi rakennukseen asennettiin vahvavirta-, tele- ja rikosilmoitinjärjestelmät, joiden keskukset sijoitettiin henkilökunnan eteiseen. LVIS-tekniikka varustettiin säätimillä ja mittareilla, automatisoitiin ja liitettiin Porvoon kaupungin keskitettyyn aluevalvontajärjestelmään.

627 Susanna Widjeskog 2021.

628 Flink 2006, 67, 73.

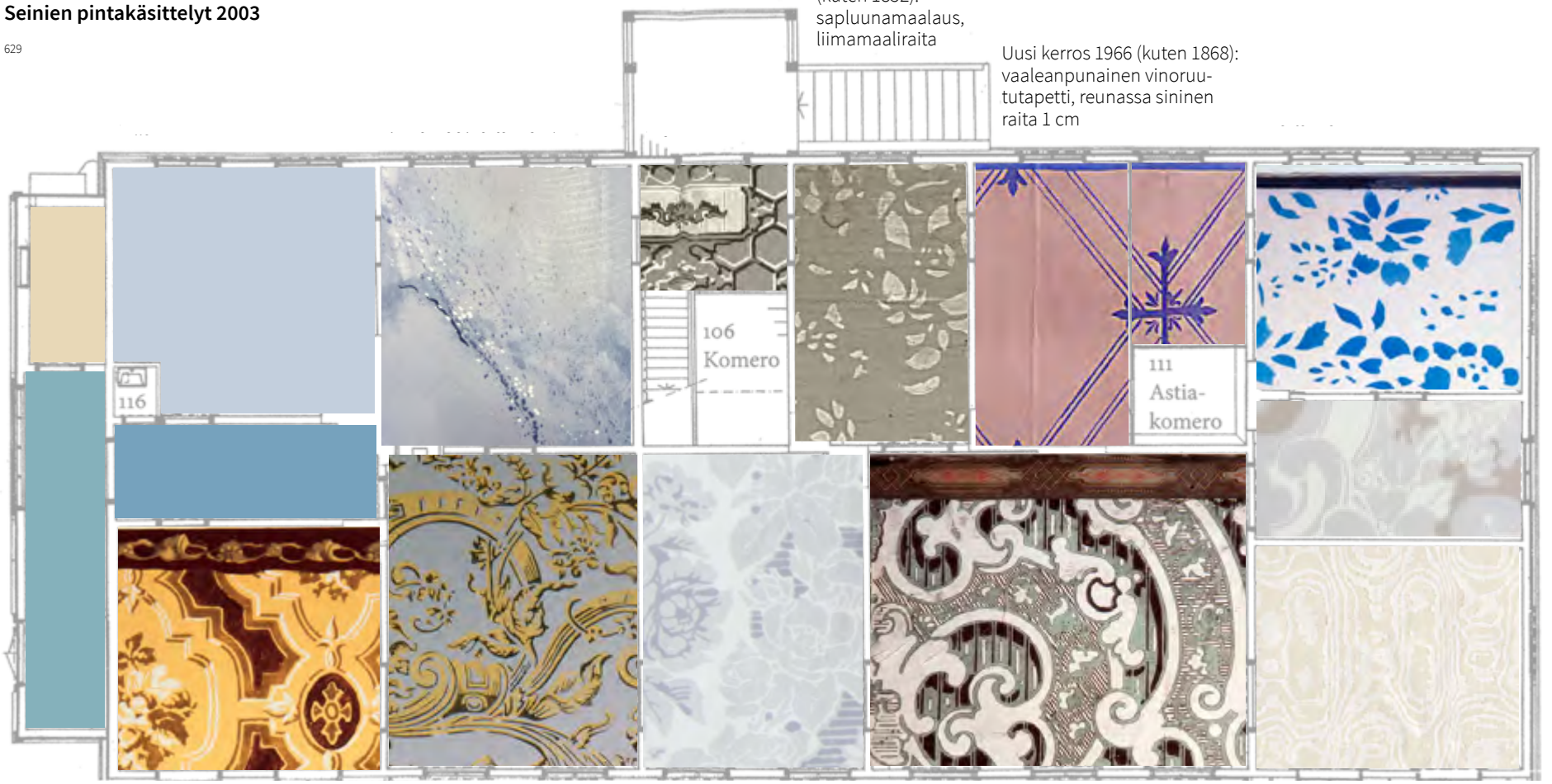

179 *Uusi wc-kylpyhuone sijoitettiin 1980-luvun alussa rakennetun wc:n paikalle. Muutoksessa tila kasvoi ja sai suihkukaapin sekä pienen ikkunan.*

180 *Museo varustettiin uudella turvallisuuslaitteistolla.*

Seinien pintakäsittelyt 2003

629

181

629 Värisuunnitelma 5.2.2003. Selja Flink / RHO / MV. Kuvat: Heikkinen, Tirilä, Haverinen, Saatsi Arkkitehdit.

Tapetit: 0 5 10 15 cm

Pohjapiirros: 0 1 2 5 10 m

P

MUUT KORJAUKSET 2005–2021

Peruskorjauksessa tehty ulkomaalaus osoittautui pian epäonnistuneeksi ja se päätettiin uusia. Myös osa ikkunoiden ylävuorilaudoista oli asennettu väärin ja ohjasi sadevettä taakseen.

Länsi-, pohjois- ja itäjulkisivujen huoltomaalaukset teki Uustaas Oy vuonna 2013. Maalaus tehtiin Ottosson Färgmakerin pellavaöljymaalilla ja kittaukset pellavaöljykitillä. Ikkunoiden vuorilautojen ja seinäpinnan sekä ikkunakarmin alareunan ja vaakatippalistan välinen rako täytettiin puurimalla ja pellavaöljykitillä.[630]

Ulko-ovet käsiteltiin öljysilottella, pääkuistin porrastasanne ja portaat puuöljyllä ja kellarinovet karmeineen nokimustalla roslagin mahongilla.[631] Eteläjulkisivuilla Museovirasto teetti maalikokeiluja.[632]

630 Uustaas: Länsi-, pohjois- ja itäjulkisivujen huoltomaalaus 2013. MV.

631 Uustaas: Länsi-, pohjois- ja itäjulkisivujen huoltomaalaus 2013. MV.

632 Susanna Widjeskog 2021.

182 *Tampuurin haurastuneet seinäkäsittelyt uusittiin vuonna 2016. Naulakon kohdalle asennettiin seinäpaperin suojana muovilevy. Kuva vuodelta 2020.*

Peruskorjauksessa kunnostettu tampuurin sapluunamaalattu seinäpaperointi todettiin pian liian heikoksi museon käyttöön. Syksyllä 2016 Uustaas Oy peitti vanhat pinnat pinkopahvilla ja sapluunamaalasi ne aiemman mallin mukaan.[633]

Vuonna 2019 julkisivut olivat jälleen liituuntuneet sen verran, että ne pestiin ja käsiteltiin pellavaöljyllä. Työt teki Uustaas Oy. Restaurointiosuuskunta Kymen Karmiini kunnosti Saatsi Arkkitehtien suunnitelmien mukaisesti kaksi henkilökunnan keittiön ikkunaa, joihin hankittiin myös UV-kalvot vähentämään tiloihin kohdistuvaa auringon lämpörasitusta.[634] Kalvoja oli alun perin ehdotettu jo 2000-luvun alun korjauksessa.[635]

183

184

633 Selja Flink & Susanna Widjeskog 2021.

634 Kokousmuistio 24.4.2019. Runebergin koti, Yhteistyökokous 1/2019. Saatsi Arkkitehdit Oy.

635 Rakennusselostus 13.12.2002. MV.

183 *Aurinkosuojat henkilökunnan keittiön ikkunoissa vuonna 2020.*

184 *Julkisivuja pellavaöljyttiin vuonna 2019.*

MUSEON NYKYTILANNE 2020

JULKISIVUT

Julkisivut kokonaisuutena

Rakennuksen ulkoasun yleisluonne vastaa 1840-luvun alkuperäissuunnitelmia. **Pohjoiseen** ja **itään** katsovien katujulkisivujen ilme on säilynyt muuttumattomana. Ulkoasun ainut tarkoituksellinen muutos koskee **etelä-päätyä**, jolla sijaitsevaa kuistia on laajennettu kahdesti vuosina 1868 ja 2003.

Myös julkisivumateriaalit ovat historiaselvitysten perusteella pääosin alkuperäisiä, joskin läntisellä, eteläisellä ja itäisellä julkisivulla on tehty pienialaisia paikkakorjauksia (ks. kerrostuneisuuskaaviot 303–305). Alkuperäisiä osia on säilynyt eniten katujulkisivuilla.

185–188 *Runebergin kodin julkisivut länteen, itään, etelään ja pohjoiseen. Etelänpuoleista päätyjulkisivua lukuun ottamatta ulkoasu on säilynyt alkuperäistä vastaavana.*

Kuistit

Pihan puolella sijaitseva **pääkuisti** esitetään alkuperäispiirustuksissa nykyisenkaltaisena mutta kaksisyöksyisenä (ks. kuva 77). Kahdesta portaikosta ei kuitenkaan ole piirustusten lisäksi säilynyt muita dokumentteja tai rakenteellisia jälkiä, joten on mahdollista, että kaksisyöksyinen rakenne ei toteutunut. Kuistin asu on joka tapauksessa ollut nykyisenlainen jo ennen vuotta 1868, jolloin J. E. Strömborg laati piirustukset talon tuolloisesta vaiheesta (ks. kuva 98).

Kuistin kiviharkoista ladottu kivijalka poikkeaa talon muista kivijaloista ja ajoittuu suunnilleen museon perustamisaikaan. Ensimmäiset päivätyt valokuvat kuistista ovat vuodelta 1908 (ks. kuvat 34–35). Viimeksi kuistin puinen alaosa on uusittu vuonna 1969.

189–190 *Pääkuisti etelästä ja luoteesta. Kuistin yleisasu lienee alkuperäinen, mutta materiaalisesti pääkuistissa on osia ainakin 1960-luvuilta.*

191–192 *Sivukuisti lännestä ja kaakosta. Länsijulkisivun yksinäinen pikkuikkuna on todennäköisesti alkuperäinen ja sijaitsi ensimmäisinä vuosikymmeninä keittiön ulko-oven yläpuolella. Ovi poistettiin vuoden 1868 muutoksessa. Eteläjulkisivun länsipäässä oleva pystysuora sauma osoittaa vanhimman ja vuoden 1868 osan jatkoskohdan.*

Eteläpäädyn **sivukuistille** on sen historian aikana astuttu kolmesta eri ilmansuunnasta. Kuisti avautui pihan puolelle länteen vuosina 1844–1868. Nykyisen kuistin ulkoverhouksessa olevien jälkien sekä räystään lähellä sijaitsevan pienikkunan perusteella kuisti oli alkujaankin umpikuisti, joka sai valonsa sisäänkäynnin yläpuolisesta ikkunasta. Alajuoksut oli varattu suoraan maahan.

Kuistia laajennettiin vuonna 1868 rankarunkoisella osalla, ja samalla sisäänkäynti siirrettiin idän puolelle. Kuistia laajennettiin uudelleen kohti itää vuosien 2002–2004 korjauksessa. Tässä korjauksessa sisäänkäynti käännettiin kuistin itäpäädystä eteläjulkisivun puolelle ja kokonaisuus tuettiin ensi kertaa luonnonkivien päälle.

193–195 *Pääkuistia korjattiin ainakin vuosina 1933 ja 1969. Pääkuisti luoteesta vuosina 1926, 1965 ja 2020. Kuvien perusteella kivisokkeli on painunut vuoden 1926 jälkeen ja sen päälle syntynyttä rakoa on täytetty betonilla. Myös portaiden reisilankkua on ajan myötä korotettu. Ulkoseinän puoleinen reisilankun peitelauta on istutettu kiviseinää vasten huolellisesti. Aiemmin okrankeltaisiksi maalattuja kaidepylväitä on maalattu vuonna 1969 tai sen jälkeen valkoisiksi. 1926: Bernhard Åström, SLS. 1965: Erkki Voutilainen, MV.*

Vesikatto ja vedenohjaus

Rakennuksen vesikatto on säilynyt alkuperäisessä aumatussa asussaan. Sen jälkikäteen tehtyihin läpivienteihin kuuluvat henkilökunnan eteisen tulisijan savupiipun muuraaminen keittiön savupiipun viereen vuonna 1868, viemärin tuuletusputki 1920-luvulla ja poistoilmapuhaltimen hormi 2000-luvun alussa. Kattorakenteita on tuettu eri vaiheissa, viimeksi 2000-luvun alussa.

Nykyinen saumattu rullapeltikate on vuodelta 1967. Sen uusin pinnoite sekä vesikourut, syöksytorvet, lumiesteet, savupiippujen sadesuojat ja sivukuistin itäisen laajennuksen kate ovat 2000-luvun alusta.

196 *Runebergin kodin kate on rullapeltiä 1960-luvulta. Vedenohjausvarusteet on uusittu 2000-luvun alussa.*

Ulkoikkunat

Runebergin kodin asuinhuoneiden ikkunat ovat yhdellä pystyvälikarmilla jaettuja kuusiruutuisia ja kaksinkertaisia puuikkunoita. Ulkopuitteet aukeavat ulospäin ja sisäpuitteet sisäänpäin. Ulkopuitteita on aikojen saatossa uusittu eri vaiheissa.

Pihajulkisivujen ulkopuitteet on puiteprofiilista päätellen uusittu 1950–1960-luvulla. Valokuvien perusteella rajavuodet ovat 1951 ja 1965, ja hoitokunnan pöytäkirjojen perusteella muutos on tehty aikaisintaan vuonna

197 *Ulkopuitteet olivat alun perin tippanokattomia ja niissä oli lattarautaiset kulmaraudat ja helmipäiset saranat. Valokuvien perusteella uudet puitteet asennettiin vuosien 1951 ja 1965 välillä. Pöytäkirjojen perusteella uusiminen tehtiin vuoden 1952 jälkeen. Todennäköisesti uusiminen osui vuoteen 1959, jolloin rakennukseen asennettiin keskuslämmitys. Tampuurin ikkunaa vuonna 1926. Bernhard Åström, SLSA.*

198 *Sivukuistilla sijaitsi 1860–2000-luvuilla rakennuksen alkuperäinen, kuistilaajennuksen alta vuonna 1868 tälle paikalle siirretty ikkuna. Siirrossa kuusiruutuisesta ja kaksinkertaisesta ikkunasta tehtiin 12-ruutuinen ja yksinkertainen, mikä selittää erikokoiset puitteet. 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä otetussa kuvassa näkyvät alkuperäiset helmipäiset saranat. Anna Blomberg. SLSA: 1161:059.*

199 *Välikön ja Runebergin keittiön ikkunat ennen ulkopuitteiden uusimista vuonna 1951. Pekka Kyytinen 1951. MV.*

200 *Välikön ja tampuurin ikkunoita uusimisen jälkeen vuonna 1965. Puitteissa on tippanokka ja kulmaraudat on uusittu pellistä prässätyiksi. Erkki Voutilainen 1965. PM.*

1953, jolloin ehdotettiin vanhojen ikkunoiden kuntokartoitusta.[636] Pöytäkirjat eivät palaa tämän jälkeen enää korjauspäätöksiin, mutta korjauksen ajoittaminen keskuslämmityksen asentamisen yhteyteen vuonna 1959 vaikuttaisi luontevalta.

Kadunpuoleiset ulkopuitteet on uusittu myöhemmin. Niiden sisäsärmässä on alkuperäistä muistuttava helmiprofiili, mutta puite on alkuperäistä paksumpi ja alapuitteissa on tippanokat. Kaikki kulmaraudat ja saranat ovat 1920-luvulta alkaen yleisesti käytössä ollutta mallia.

Pöytäkirjoissa mainitaan ikkunoiden korjaustarpeesta vuonna 1965, ja ikkunoita maalattiin ainakin vuosina 1965, 1971 ja 1985.[637] Jos kadun puolen puitteet olisivat olleet hyvin huonossa kunnossa jo vuonna 1965, olisi erikoista, että ne olisi jätetty uusimatta vuoden 1959 korjausvaiheessa. Todennäköisesti kadun puolen ikkunanpuitteet uusittiin vuoden 1971 tai 1985 korjauksessa. Vuonna 1995 puitteet oli jo uusittu.

636 Hk pk 13.10.1952 ja 29.3.1953. PM.

637 Hk pk 6.9.1965; Hk pk 13.9.1971; Tamminen 19.5.2000. PM.

201–202 *Uusitut pihan puolen ulkopuitteet ovat aiempaa paksummat ja pelkistetymmät, ja niiden särmän profiilissa on vain pyöristys ja ura. Teollisten, prässättyjen kulmarautojen suoralinjainen malli oli suosittu 1930–1960-luvuilla.*

203–204 *Katujulkisivujen ikkunoiden kulmaraudat ovat perinteistä tehdastekoista mallia, jota myydään edelleen. Kuvan ikkunassa on lisäksi fortuska, jossa on siihen alusta lähtien kuulunut taottu kulmarauta. Katujulkisivujen uusittujen ulkopuitteiden särmässä on helmiprofiili, joka muistuttaa jonkin verran sisäpuitteiden karniisiprofiilia.*

205 *Kaikki fortuskat on valmistettu 1860–1940-luvuilla. 1950–1980-luvuilla uusitut ulkopuitteet ovat alkuperäisiä syvemmät, ja nykyisin fortuskat ovat jääneet ympäröivää puitetta ohuemmiksi (vrt. kuva 88). On mahdollista, että osa fortuskoista säilytettiin ulkopuitteiden vaihdossa ja istutettiin uusiin puitteisiin. Yksityiskohta toimiston fortuskasta.*

Nykyisin kaikissa saranallisissa ikkunoissa on pyöreäpäiset, 1930-luvulta lähtien tuotannossa olleet saranat. Ulkopuitteiden lasi on enimmäkseen tasolasia, joka on kiinnitetty nauloin ja kitillä. Kahdeksassa ikkunassa on fortuskat. Saranallisia ulkopuitteita on kiinnitetty perinteisen mallisin, teollisesti valmistetuin valetuin terässulkimin. Tuulihaat ovat taivutettua lattarautaa.

Ainoat kokonaan alkuperäiset ulkopuitteet vaikuttaisivat olevan ullakolla, pohjoispäädyn valeikkunoissa, sekä oven yläpuolisikkunat pääsisäänkäynnillä ja keittiökuistin länsipäädyssä (ovi poistettu jo 1860-luvulla). Sivukuistin etelään antavat ikkunat on valmistettu kokonaan 2000-luvun alussa.

206 *Kaikissa ennen 2000-lukua asennetuissa ulkopuitteissa on pyöreäpäiset saranat. Kuvassa pihan puolen ulkopuitteita.*

207 *Osa tuulihaoista on taottuja ja siten todennäköisesti siirretty nykyisille paikoilleen alkuperäisistä ikkunoista. Ketunnahkamarin ulkopuitteen tuulihaka.*

208 *Sivukuistin 2000-luvun alussa uusitun ikkunan ulkopuitteissa on samanlaiset tehdastekoiset kulmaraudat kuin kadunpuolen ikkunoissa. Saranat ovat uudempaa mallia.*

209 *Pohjoispäädyssä on säilynyt alkuperäisiä ulkopuitteita. Alusta lähtien valeikkunoiksi tarkoitetut ikkunat poikkesivat muista yksiosaisella puitteella ja puuttuvalla heloituksella, mutta tippanokaton malli ja puutavaran laatu vastaavat avattavien ikkunoiden alkuperäistä mallia.*

Ulko-ovet

Runebergin kodin pääovi vaikuttaa alkuperäiseltä. Kuusipeilisen parioven ovilehdet aukeavat sisäänpäin, ja sisäänaukeavat ovet kiellettiin vuoden 1856 kaupunkien yleisessä rakennusjärjestyksessä. Ovi on paneloitu lämmöneristyssyistä, ja sisäänpäin aukeamisen vuoksi sisäpuolelta, jotta vältettäisiin kiilautumisongelmat karmin puolella. On myös mahdollista, että karmit on käännetty jossain vaiheessa rakennushistoriaa. Mikään rakennusdokumentti ei kuitenkaan tue tätä ajatusta.

Pääoven ovilehtien välissä on lyöntilista. Oven saranat ovat 1900-luvun alusta, viimeistään 1920-luvulta. Siro messinkipainike on todennäköisesti alkuperäinen. Jykevä puukynnys on todennäköisesti 2000-luvun alusta.

Sivukuistin lankkurakenteinen ulko-ovi on valmistettu 1920-luvulla.[638] Se koottiin uudelleen ja kunnostettiin 2000-luvun alussa. Pitkäsaranat eivät ole käytössä, vaan ne lienee siirretty nykyiseen lähinnä sitovaan ja esteettiseen tehtäväänsä kuistin alkuperäisestä ovesta. Oven käyttösaranat ovat jykevät, kartiopäiset 1910–1920-luvun lehtisaranat, jollaiset ovat myös pääovessa. Oven vedin on mahdollisesti alkuperäinen. Lukitus on 2000-luvulta.

638 Tamminen 19.5.2000. PM.

210 *Pääkuistin ulko-ovi on alkuperäinen alakarmia ja saranoita lukuun ottamatta. Oven peiliprofiili on sama kuin talon väliovissa, messinkipainike on saman tyyppinen kuin paraatihuoneiden pariovissa, ja lukon avainkilpi on samanmuotoinen kuin talon yksilehtisissä väliovissa.*

211 *Sivukuistin ulko-ovi kartiopäisine lehtisaranoineen on 1920-luvulta. Se siirrettiin nykyiselle paikalleen ja varustettiin yläikkunalla 2000-luvun alussa. Vanhoista pitkäsaranoista ovat säilyneet vain ovilehden puoleiset osat. Puurakenteinen luiska on 2010-luvulta.*

Verhous

Rakennuksen ulkoseinät on verhottu 42 mm paksulla vaakapaneelilla, jonka leveys vaihtelee. Paneeli on enimmäkseen yksinkertaista ja reunauritettua, mutta katujen puolella on myös sileitä kenttiä. Sileillä osuuksilla rinnakkaisten paneelien päät on asetettu linjaan (ks. kuvat 85 ja 303). Urapaneeli on julkisivujen hallitsevin verhous, joka katujen puolella muodostaa ikään kuin rakennuksen nurkkaharkotuksen. Alkuperäiset paneelit on kiinnitetty paksuin, taotuin nauloin.

Ulkoverhousta jakaa kaksi, paikoitellen katkoilevaa simssiä eli vaakalistaa. Ikkunoiden alalinjassa oleva rintalista katkeaa aina nurkkien lähellä ja tasakerran korkeudella oleva kerroslista katujulkisivujen keskiosissa. Seitsemän ikkunan yläpuolella on lisäksi korotetut vuorilaudat eli korniisit, joista pihajulkisivun puolella olevissa on hammastukset.[639] Katujulkisivujen neljän ikkunan alapuolella on lisäksi kasetit.

Historiallisten dokumenttien perusteella verhouksessa ei ole toteutettu laajoja korjauksia. Paikkajälkiä näkyy pitkien itä- ja länsijulkisivujen keskiosissa sekä kuisteilla.

639 Alun perin korniisi ympäröi todennäköisesti myös eteläpäädyn ikkunaa, joka muutettiin oveksi vuonna 1868.

212 *Runebergin kodin katujulkisivuilla urattu ja sileä panelointi vuorottelevat, mutta pihan puolella verhous on kokonaan urapaneelia. Myös ikkunoiden yläpuoliset korniisit vaihtelevat vastaavasti. Katujulkisivuilla korniisi-ikkunoiden alapuolella on lisäksi kehysmäiset kasetit.*

Muut varusteet

Julkisivut ovat saaneet ajan myötä erilaisia varusteita. Eteläjulkisivussa on säilynyt kiinnikkeitä varhaisista sähkö- tai puhelinjohdoista. Kylmäkomeron korvausilmaventtiilit ovat 1920-luvulta, ja Runebergien keittiön vieressä olevan välikön korvausilmaventtiili on asennettu vuoteen 1944 mennessä, todennäköisesti vuonna 1938. Puiset talotikkaat ovat 1990-luvulta, ja syöksytorvet sekä katu- ja muistokilvet 2000-luvun alusta. Sen sijaan syöksytorvien kannakkeet ovat vanhemmat, jopa alkuperäiset. Pihajulkisivujen puolella on yhteensä neljä valaisinta 2000-luvun alusta. Sähköjohtoja on eri ajoilta, viimeisimmät 2000-luvun alusta.

213–215 *Julkisivuissa on monia erilaisia varusteita. Pihajulkisivulla on korvausilmaventtiili 1930-luvun lopulta, valaisimia 2000-luvun alusta sekä eri-ikäisiä sähköjohtoja.*

216 *2000-luvun syöksytorvet on kiinnitetty vanhoilla, taotuilla kiinnikkeillä.*

217 *Pääkuistin ulkoverhouksen helmassa näkyy kaadetun koivun paikka.*

218 *Pihajulkisivu sai teräsputkesta valmistetut korvausilmaventtiilit vuoden 1925 tienoilla, kun keittiöön rakennettiin kylmäkomero. Eteläseinällä kulman toisella puolella on johtokiinnikkeitä suunnilleen samalta ajalta.*

219 *Talonumerokylteistä nro 3 on 1920-luvulta, nro 20 on tullut hieman myöhemmin. Nykyiset katukilvet ja lasinen Runeberg-kyltti ovat 2000-luvun alusta.*

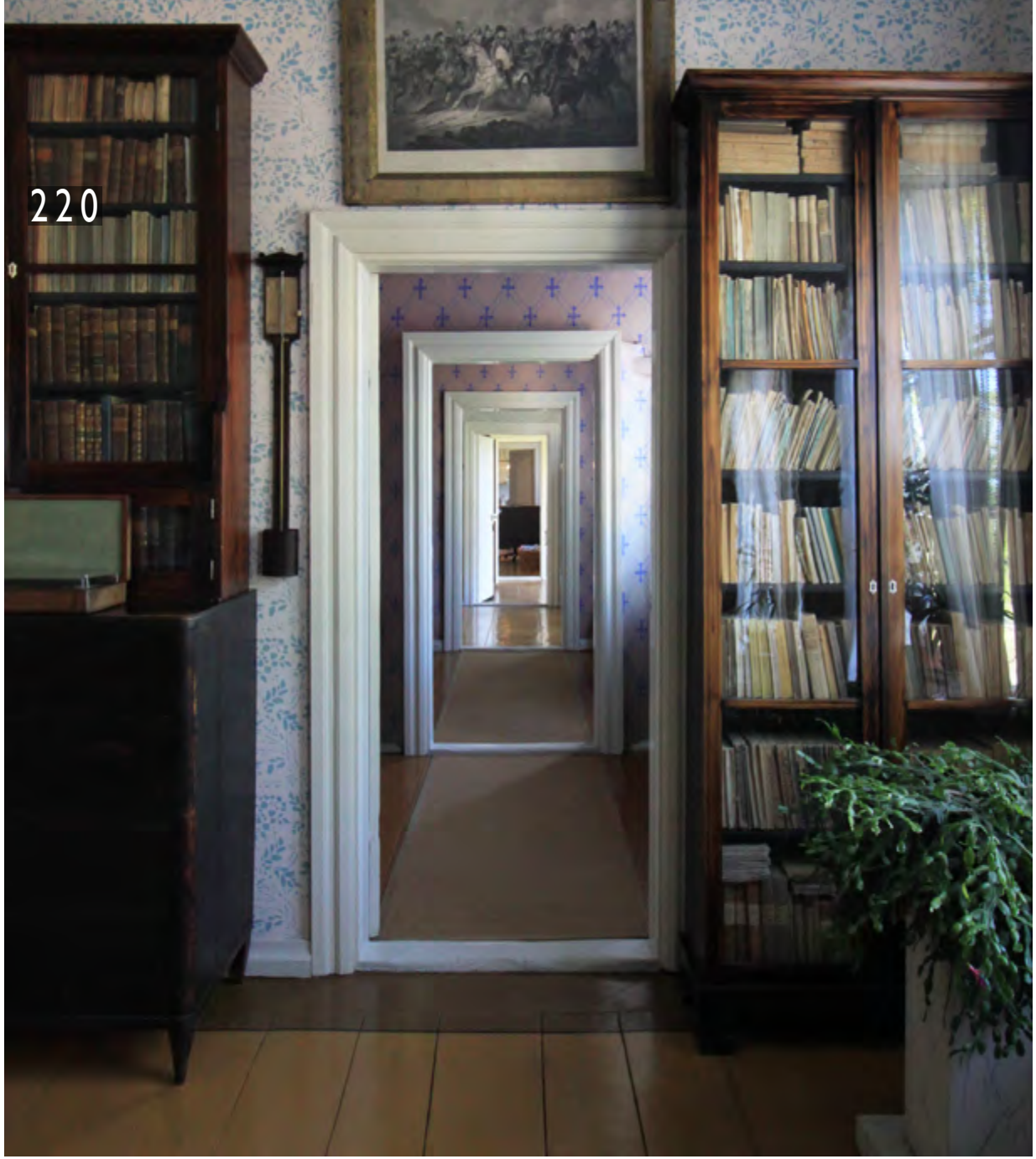
SISÄTILOJEN YKSITYISKOHTIA

Tilarakenne

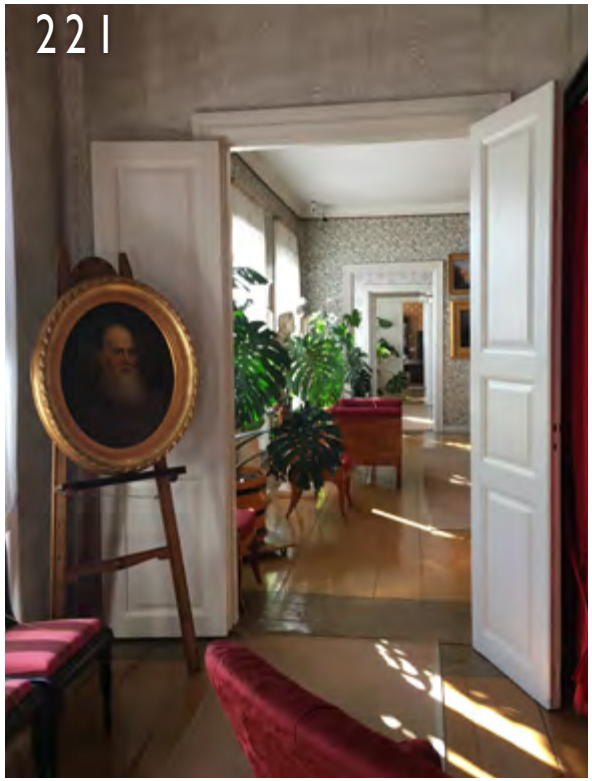
Asuinkerros

Runebergin kodin varsinainen asuinkerros on säilynyt hyvin suurelta osin alkuperäisessä, Lindhien rakennuttamassa asussaan. Tältä 1840-luvulta alkavalta kaudelta periytyy rakennuksen kantavien seinien muodostama huonejako, huoneiden arvojärjestys sekä koko pitkän rakennuksen lävistävät, kohdistettujen oviaukkojen aikaansaamat näkymäakselit. Myös huoneiden nykyinen kalustus ilmaisee hyvin suurelta osin alkuperäispiirustusten huonenimiä.

Runebergien aikana 1860-luvulla toteutettu huoneiston kahtiajako edellytti varsin maltillisia tilamuutoksia. Niistä merkittävimpiin säilyneisiin kuuluu sivukuistin laajentaminen, sen viereisen käsikamarin muuttaminen eteiseksi sekä yhden pihan puoleisen kamarin jakaminen väliseinin Runebergien keittiöksi, väliköksi ja komeroksi. Keittiöpäätyyn puhkaistut monet oviaukot on sittemmin museoajalla tukittu. Runebergien aika on ollut myös esikuvana enemmistölle nykyisistä pintakäsittelyistä.

220 *Runebergin kodissa on läpikuljettavat huoneet, ja oviaukot muodostavat pitkiä näkymäakseleita läpi talon. Näkymä Ketunnahkakamarista välikön, Runebergien keittiön, tampuurin, porstuan ja myymälän kautta henkilökunnan keittiöön.*

Museoajalta periytyvät ennen kaikkea talotekniset yksityiskohdat kuten lämmitys-, valaistus- ja turvallisuuslaitteet sekä saniteettitilat ja näyttelykalusteet erityisesti myymälässä (Piikojen kamari) ja näyttelysalissa (Ruokasali). Sivukuistilla museoaika näkyy pienenä laajennuksena. Lähes kaikki nykyisistä pinnoista on uusittu 2000-luvun alussa aiempien mallien mukaisesti.

221–223 *Runebergin kodissa on korkeat huoneet. Kulkureitit sijaisevat pääsääntöisesti ikkunoiden luona, jolloin rauhallisempi huonetila jää sydänseinän lähelle. Kohdistettujen oviaukkojen aikaansaamat näkymäsarjat ovat Runebergin kodille erityisen ominaisia.*

221 *Näkymä Runebergien makuuhuoneesta salin, Sinisen kamarin ja ruokasalin kautta henkilökunnan toimistoon.*

222 *Näkymä myymälästä porstuan, tampuurin, Runebergien keittiön ja välikön kautta Ketunnahkakamariin.*

223 *Näkymä ruokasalista Sinisen kamarin ja salin kautta Runebergin makuuhuoneeseen.*

224 *Runebergin kodin huoneet vuoden 2021 asussaan.*

Ullakko

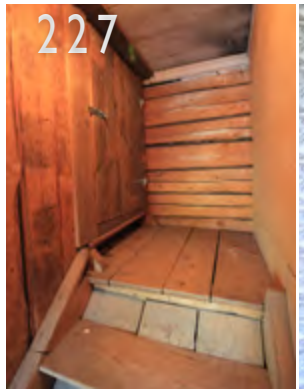
Kylmä ullakko on monin tavoin alkuperäisessä asussaan. Tiiliset, tulisijojen päällä seisovat savupiiput on muurattu uudelleen aina tulisijojen uusimisen yhteydessä, ja niihin on ajan saatossa liitetty uusia hormeja. Hormien slammaus on 1900-luvun jälkipuolelta.

Kattotuoleja on paikkailtu ja tuettu aikojen saatossa. Katteen aluslaudoituksessa on monen ikäisiä osia alkuperäisistä katelaudoista 1960-luvun sahatavaraan, joka on asennettu nykyistä peltikatetta laitettaessa.

Ullakolle johtavat portaat ovat puutavaran leveydestä päätellen alkuperäiset. Portaiden keskivaiheilla sijaitseva ovi on 2000-luvun alusta, jolloin ullakon kautta tuotiin myös museohuoneiden sähköjä sekä kosteiden tilojen ilmanvaihtolaitteistoa. Palohälytyskeskus sijaitsee keskellä ullakkoa omassa lämmöneristetyssä komerossaan.

225–226 *Kylmä ullakko on monin tavoin alkuperäisluonteinen. Savupiippuja on muurattu uudelleen eri vaiheissa. Niihin liittyvät harmaammat haarat ovat 1950- ja 1960-lukujen korjausvaiheesta. Kuvan keskellä sijaitsevan piipun vieressä on Runebergin keittiön kattoräppänän hormi.*

227 *Ullakonportaiden välitasanteen ovi on rakennettu 2000-luvun alussa.*

228 *Portaat ovat vanhat, joko alkuperäiset tai viimeistään 1850-luvulta, jolloin Runebergit muuttivat taloon.*

Kellari ja ryömintätila

Runebergin kodin pohjoispäädyssä on tiilestä muurattu alkuperäinen holvattu kellari. Kaksiosaisessa kellarissa on tynnyriholvikatto ja kaksi järeää, pellitettyä ovea. Kellarin sisäpinnassa on lautamuotin avulla valettu betonikuori ja lattia ensimmäisen maailmansodan ajoilta.

Kellarin eteläpuolella on puolilämmintä ryömintätilaa. Se tuulettuu hyvin heikosti, mutta ilmeisesti erinomaisen rakennuspaikan vuoksi kosteutta ei ole. Alapohja on tehty pyöreästä puutavarasta, ja sitä on tuettu kivisten perusmuurien lisäksi luonnonkiville varatuille tolpille.

Tulisijaperustukset on ladottu vapaamuotoisista luonnonkivistä. Niitä on sittemmin korjattu muuraamalla.

229–231 *Talon pohjoispäädyssä sijaitsevaa holvikellaria uudistettiin raskaasti betonia käyttäen ensimmäisen maailmansodan aikoihin.*

232 *Eteläpäädyn avointa ryömintätilaa. Kuvan taustalla näkyy sähkökisko ja lämmöneristetty putki, jossa kulkee keskuslämmityksen lämminilmakanava.*

233 *Rossipohjassa on eri-ikäistä puutavaraa. Alapohjan tiivisteenä erottuu koivun tuohta.*

234 *Pääkuistin runko uusittiin painekyllästetystä puusta vuonna 1969.*

Sisäkatot

Kamarien sisäkatot on pääsääntöisesti pinkopahvitettu. Komeimmat huoneet eli Sali, Sininen kamari ja Ruokasali on rapattu, ja tukitiloissa on puisia ratkaisuja. Pääporstuassa ja Runebergien keittiössä sisäkattona toimii yläpohjan höylätty laudoitus, keittiökuisti on puupaneloitu, ja siivouskomerossa on vanerikatto. Kaikki katot ja kattolistat maalattiin tai kunnostettiin paikkamaalaten viimeksi vuonna 2002.

Kattolistojen profiili seuraa sisätilojen hierarkiaa. Käsin höylätyt listat ovat jokaisessa huoneessa hieman erilaiset, mutta selkeämpää tyyppijakoa on pihan ja kadun puolen huoneiden kesken. Pinkopahvitetuissa sisäkatoissa osa listaprofiilista on jäänyt pahvikerrosten alle. Salin ja Runebergien makuuhuoneen muita leveämpien listojen profiilit poikkeavat muista erityisen paljon.[640]

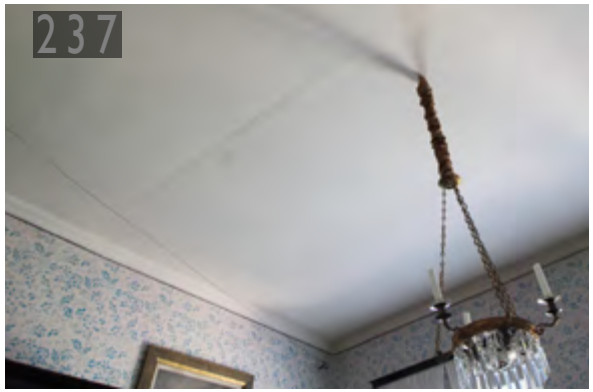
640 Ilomäki: Väritutkimus 12.9.2002. MV.

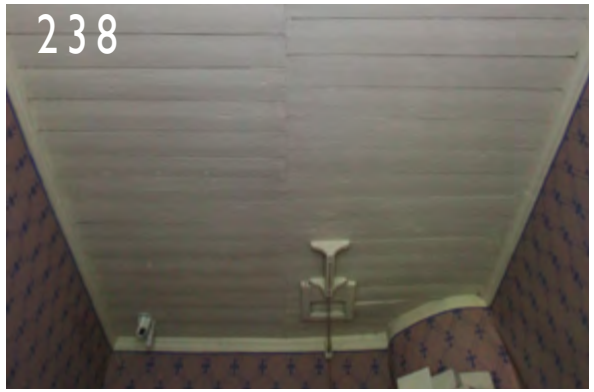
235–237 *Rapattu sisäkatto salissa, pintarakenteeton sisäkatto porstuassa ja pinkopahvikatto Ketunnahkakamarissa ovat näiden huoneiden alkuperäistyyppisiä sisäkattoja. Myös käsin höylätyt kattolistat ovat alkuperäiset.*

238–240 *Pintarakenteeton sisäkatto Runebergien keittiössä, paneelikatto sivukuistilla ja vanerikatto siivouskomerossa ovat näiden tilojen uudempia ratkaisuja. Runebergien keittiö-välikkö-ruokakomero muodostettiin kamarista vuonna 1868, minkä seurauksena väliseinien kattolistat poikkeavat hieman muista seinistä. Lankkusaumasta päätellen kattoa ei koskaan tarkoitettu paljaaksi. Sivukuistin ja siivouskomeron kattolistat ovat 2000-luvulta.*

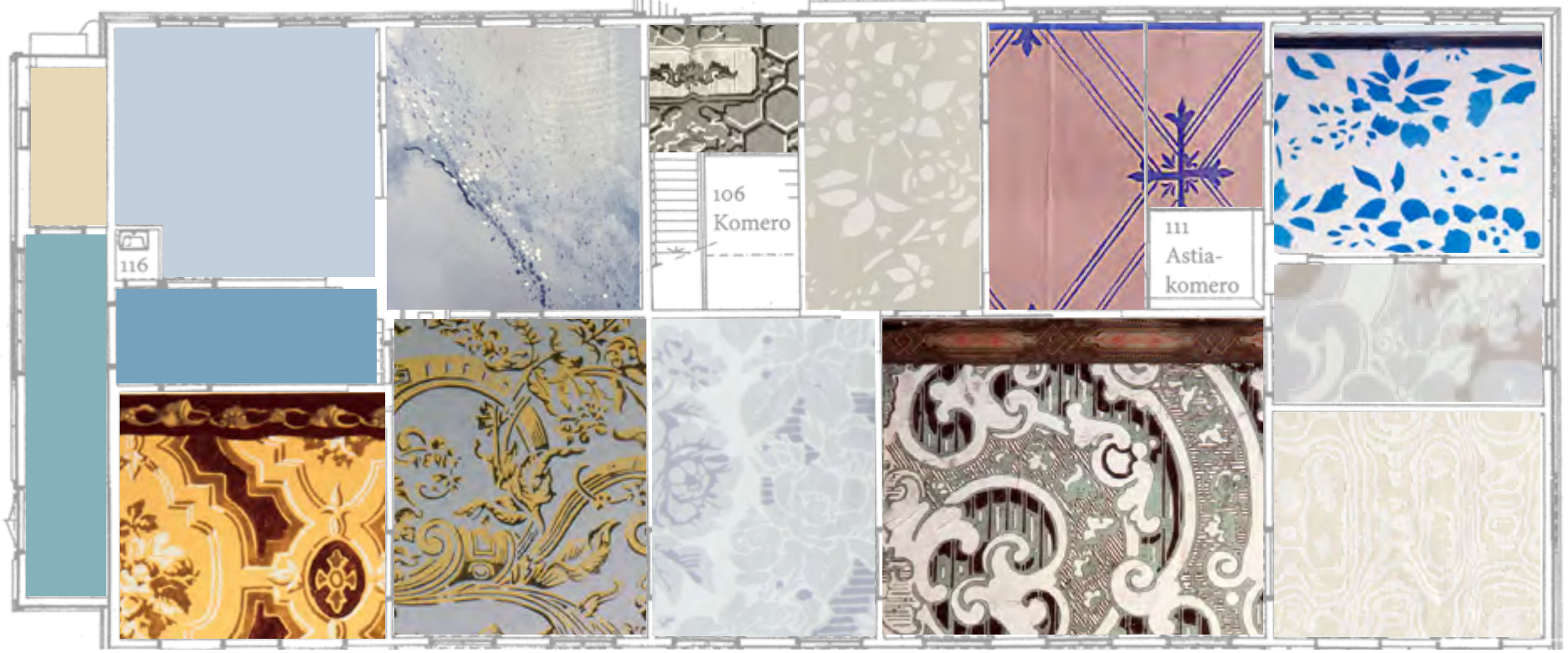

Seinien pintakäsittelyt 2020

11. kerros 2003: vaaleansininen maali omalla pinkopahvilla

Uusi kerros 2003 (kuten 1. kerros 1852): harmaa liimamaali pinkopahvilla, marmorointi. Reunassa harmaa liimamaaliraita 1 cm.

3. kerros 2016 (kuten 1852): sapluunamaalaus, liimamaaliraita

Uusi kerros 1966 (kuten 1868): vaaleanpunainen vinoruututapetti, reunassa sininen raita 1 cm

Uusi kerros 2003 (kuten 1852): sapluunamaalaus, reunassa harmaa liimamaaliraita 1 cm

Uusi kerros 2003 (kuten 1868): sininen liimamaali pinkopahvilla, reunassa sininen liimamaaliraita 1 cm

Uusi kerros 2003: punainen vinoruututapetti (kuten 1868), tummanpunainen reunanauha 4 cm

Uusi kerros 2003 (kuten 1852): harmaapohjainen tapetti, tummanharmaa reunaviiva 1 cm

Uusi kerros 2003 (kuten 1868 tai 1870-luku): tapetti, reunassa harmaa liimamaaliraita 1 cm

2. kerros 1852: tapetti kangasalustalla

2. kerros 1852 (osittain 2003): tapetti, reunassa liimamaaliraita 1 cm

Tapetit: 0 5 10 15 cm

Pohjapiirros: 0 1 2 5 10 m

P

Lattiat

Huoneiden lattiat ovat enimmäkseen alkuperäisiä. Lankkuja on nostettu aika ajoin ylös alapohjan täytteiden lisäämiseksi tai lämmityslaitteiden asentamiseksi, mutta ne on sen jälkeen palautettu paikoilleen.

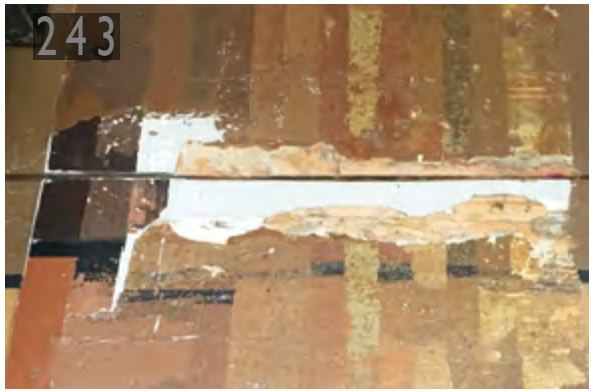
Lattiat on maalattu ruskeiksi 2000-luvun alussa. Museohuoneissa varsinaisen lattiakentän reunoille on lisäksi maalattu tummemman ruskea kehys reunaviivoineen. Lukuisat aiemmat lattiamaalipinnat poistettiin uusimmassa korjauksessa Runebergin aikaista sekä yhtä kulutuskerrosta lukuun ottamatta. Historiallisten kerrostumien maaliportaikkoja jätettiin eri huoneisiin kuten Piikojen kamariin, saliin, ruokasaliin ja Ketunnahkakamariin.

Jalkalistat ovat lähes kaikissa huoneissa samaa yksinkertaista mallia. Henkilökunnan tilojen puolella listoja on jonkin verran uusittu aiempaa vastaavalla profiililla 2000-luvun alussa.[641] Henkilökunnan eteisessä on muista huoneista poikkeava, uusrenessanssihenkinen jalkalista.

641 Ilomäki: Väritutkimus 12.9.2002. MV.

242 *Nykyisin museohuoneiden lattiat on maalattu pellavaöljymaalilla ja henkilökunnan puolen lattiat uretaanialkydimaalilla. Näiden alla on vain 1800-luvun pellavaöljymaaleja. Kuvassa salin lankkulattiaa ja Runebergien talolle ominaista, varsin pelkistettyä jalkalistaa.*

243 *Maalikerrosportaikkoa Ketunnahkakamarissa.*

244 *Henkilökunnan keittiön lattialankuissa näkyy jälki paikalla aiemmin sijainneesta suuremmasta hellauunista.*

245 *Sivukuistin jykevä 1860-luvun portaikko on maalattu uretaanialkydimaalilla 2000-luvun alussa.*

246 *Henkilökunnan eteisessä on muusta rakennuksesta poikkeava uusrenessanssijalkalista.*

Väliovet

Runebergin kodin väliovet ovat erittäin hyvin säilyneet. Asuinhuoneiden ovet ovat yksi- tai kaksilehtisiä puisia peiliovia, joiden kussakin ovilehdessä on kolme peiliä. Ovissa on pellavaöljymaalipinta ja pääsääntöisesti alkuperäinen heloitus. Saranat ovat huullettuja ja helmipäisiä lehtisaranoita. Karminsyrjissä on vastaavantyyppinen huullosprofiili kuin ikkunoissa. Peitelistoissa on voimakas porrastettu keskiura.

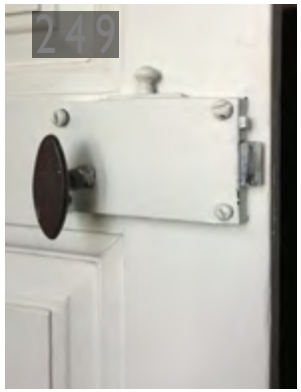
Talon yleisin ovimalli on 1840-luvun yksilehtinen väliovi, jossa on oven pintaan kiinnitetty kamarinlukko. Osassa sepäntakomia kamarinlukkoja on yöreikeli eli avainavauksen estävä vipu. Lukkokilvet ovat terästä ja lehdenmuotoiset.

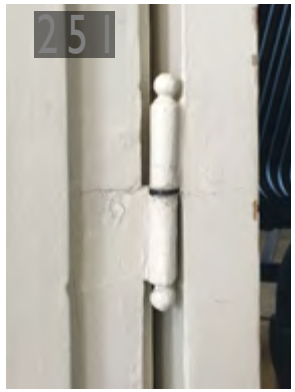
Paraatihuoneissa sekä henkilökunnan eteisen ja erikoisnäyttelysalin välillä on 1840-luvun korkeat pariovet. Pariovissa on uudemmanaikainen avainlukitus kääntyvällä peitinlevyllä, erilliset karmiin kytkeytyvät työntösalvat sekä pelkistetysti muotoillut messinkipainikkeet.

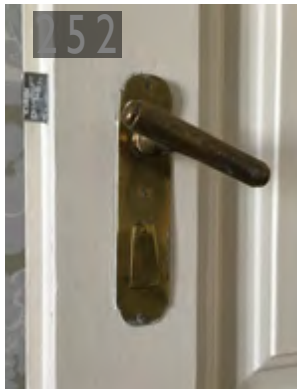

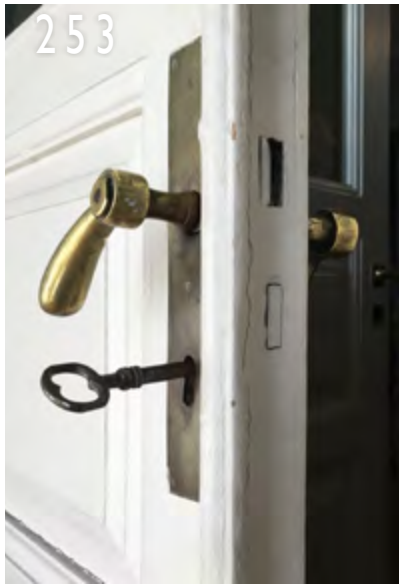

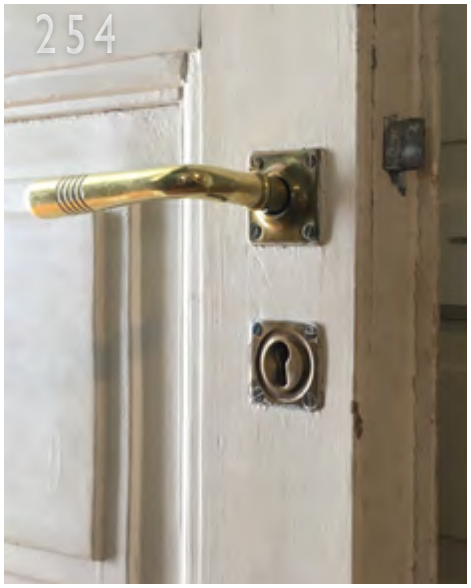

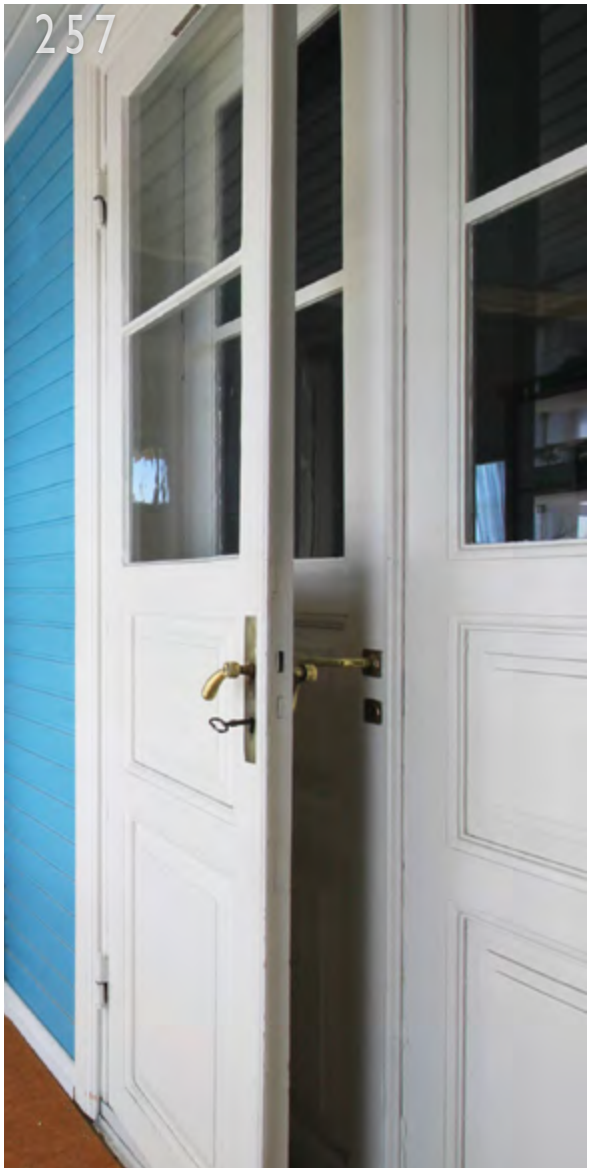
247–252 *Alkuperäisiä 1840-luvun ovia ja ovien yksityiskohtia. Välikön ja Ketunnahkakamarin välinen yksilehtinen ovi sekä Runebergien makuuhuoneen ja salin väliset pariovet. Kussakin ovilehdessä on kolme peiliä ja saranoissa helmipäät. Pariovissa on komeat messinkipainikkeet, ja kamarinovissa kamarinlukot sekä taotut, lehdenmuotoiset avainkilvet. Kamarinlukkoon kuuluu ns. yöreikeli, vipu jolla avainavauksen saa estettyä.*

Osa peiliovista on uudempaa kerrostumaa. Näihin kuuluvat sivukuistiin liittyvät ikkunalliset ovet, siivouskomeron ovi sekä ovi porstuan ja myymälän välillä.

Sivukuistin ja eteisen välisen tuplaparioven ulompi pariovi on 1860-luvulta. Saranat ovat samanlaiset kuin 1840-luvun ovissa, mutta painike ja lukko ovat 1860-luvun uudempaa mallia. Sisempi pariovi on poikkeavasta peiliprofiilista ja jiirauksesta, heloituksesta ja karmin liittymistavasta päätellen rakennettu jälkikäteen, kartiopäisten saranoiden ja rihlatun painikkeen perusteella 1900-luun alussa.

Sivukuistin ja wc:n välinen ovi on 1920-luvulta, jolloin se sijoitettiin keittiön ja sivukuistin väliin. Nykyinen heloitus

253–257 *Väliovia rakennuksen muutosvaiheista sivukuistilla ja eteisessä.*

253–254, 257 *Sivukuistilta eteiseen johtavista pariovista ulommat ovat vuodelta 1868. Niissä on säilynyt puhallettua ikkunalasia. Sisempi pariovi on profiililtaan samantapainen, mutta poikkeaa peilipehyksen jiiraukselta. Myös kartiopäiset saranat, avainkilvet ja painikkeet kertovat myöhemmästä ajankohdasta. Rihlatut messinkipainikkeet ovat 1900-luvun alusta.*

255 *Siivouskomerossa on 1930-luvun wc-painike.*

256 *Eteisen ja toimiston väliovessa on kamarinlukko 1860-luvulta.*

ja kapeat peitelistat ovat 2000-luvun alusta. Painike on kromattua terästä.

Siivouskomeron ovi on peiliprofiilinsa perusteella valmistettu omassa vaiheessaan. Peitelistat, pyöreäpäiset saranat ja lukituksen tilan näyttävä niklattu lukkopainike tukevat komeron ajoittamista 1930-luvulle, jolloin se valmistui wc:ksi.

Nuorin peiliovi on 2000-luvun alusta. Porstuan ja myymälän välinen ovi rakennettiin aiemman oven paikalle 1840-luvun mallin mukaan. Osat ovat uusia.

Komeroissa on lankkuovet. Portaidenaluskomeron ovi on lankkuovista vanhin ja todennäköisesti alkuperäinen. Leveä ovilehti koostuu kolmesta lankusta ja kahdesta niitä kytkevästä, upotetusta pienasta. Sen lukko on kuitenkin uusittu 1900-luvulla.

Ullakolle johtava lankkuovi on edellistä nuorempi. Pieno- ja ei ole upotettu ovirunkoon vaan ne on kiinnitetty pintaan naulaamalla, ja 1840-luvun kamarinlukko on kiinnitetty paikoilleen ylösalaisin. Ovi on mahdollisesti lisätty portaiden eteen vasta Runebergien muuttaessa taloon 1850-luvulla.

Runebergien keittiökomeron lankkuovi on todennäköisesti vuodelta 1868, jolloin kamari rakennettiin. Sen lukko on 1800-luvun jälkipuolen tehdasvalmisteista mallia.

258 *Wc:n ovi on 1920-luvulta ja siirretty nykyiselle paikalleen keittiöseinältä. Oven heloitus on 2000-luvulta.*

259 *Siivouskomeron ovi on hyvin säilynyt esimerkki 1930-luvun wc-ovesta.*

260 *Porstuan ja myymälän välinen ovi on valmistettu 2000-luvulla 1840-luvun mallin mukaisesti.*

261–263 *Komeroiden lankkuovia. Portaiden alla sijaitsevan komeron alkuperäisessä ovessa (vasemmalla) on leveät lankut ja upotettu pienajäykistys. Portaikonovi (keskellä) on uudempi ja naulakiinnitteinen. Keittiökomeron ovi (oikealla) on 1860-luvulta. Komeronovissa ei ole peitelistoja.*

Sisäikkunat ja karmit

Runebergin kodin ikkunoiden huoneiden puoleiset osat ovat pääsääntöisesti alkuperäisiä 1840-luvun rakennusosia. Karmit ja sisäpuitteet ovat puuosien sirouden perusteella erittäin kovaa ja tiivistä puuta, ja niiden sisäsärmissä on karniisiprofiili. Sisäpuitteet sulkeutuvat toisiaan vasten pystyvälikarmin eteen.

Puitteisiin on tehty fortuskoja monella eri vuosikymmenellä. Särmäprofiileista päätellen forstuskat on istutettu vanhoihin puitteisiin. 1860-luvun fortuskat on tehty huullospuitteisiksi ja niissä on sirot, ovaalinmuotoiset kääntösulkimet.

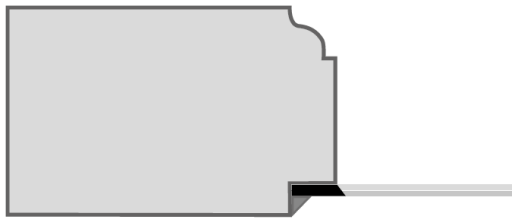
Yhtä ruokasalin ikkunaa ja Runebergien keittiön ikkunaa on jälkikäteen tiivistetty lyöntilistalla. Alkuperäisiä puhallettuja laseja on säilynyt muutamia, ja sen lisäksi useita vedettyjä laseja 1900-luvun ensimmäisiltä vuosikymmeniltä.

Ikkunoissa ei ole säilynyt 1800-luvun heloja. Kesäksi pois nostettavissa sisäpuitteissa ei alun perinkään ollut saranoita tai siten tarvetta helppokäyttöisille haoille tai sulkimille. Sisäpuitteiden nykyiset sulkimet ovat erilaisia niklattuja kääntösulkimia 1920–1950-luvuilta. Saranoiden asemesta yläpuitteissa on tapit.

266

264–265 *Ikkunoita Sinisessä kamarissa ja Runebergien makuuhuoneessa. Alkuperäisten karmien sisäsärmässä on karniisiprofiili ja hento uraprofilointi myös puitteiden välissä. Sisäpuitteissa on helmiprofiili ja sulkeutuvat toisiaan vasten pystyvälikarmin eteen. Ikkunoissa ei ole säilynyt alkuperäisiä heloja. Vanhimmat fortuskat tappimallisine sulkimineen ovat 1860-luvulta.*

266 *Periaatepiirros alkuperäisestä sisäpuiteprofiilista.*

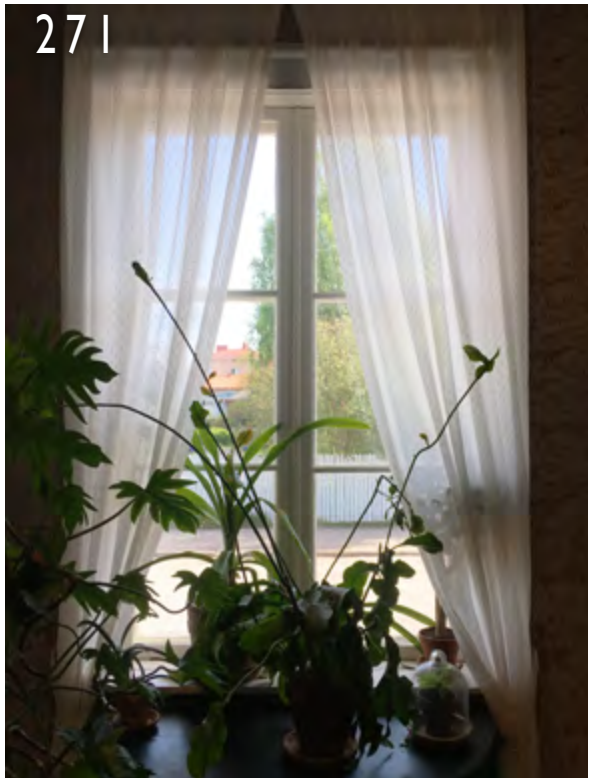

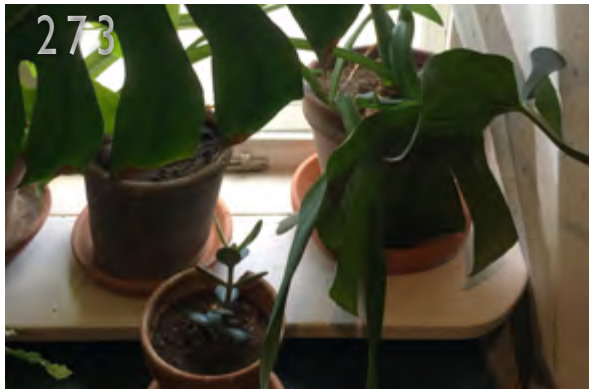
267–269 *Sisäpuitteiden jälkiasennettuja, niklattuja kääntösulkimia 1920–1950-luvuilta.*

270 *Pihan puolen läntiset ulkopuitteet on uusittu 1900-luvun puolivälissä. Kuvassa tampuurin ikkunaa, jonka alkuperäisten sisäpuitteiden sulkimet ovat 1920–1940-luvun mallia.*

271 *Ruokasalissa on sisäpuitteiden välisen raon eteen on lisätty jälkikäteen lyöntilista.*

272–273 *Alun perin talossa oli kapeat, etureunastaan koristeprofiloidut ikkunapenkit. Myöhemmin niihin liitettiin – kenties Fredrikan toiveesta – erilaisia leveämpiä ikkunalautoja, jolloin osa alkuperäisen ikkunapenkin profiilista poistettiin. (Flink 2006, 87). Runebergien makuuhuoneessa (ks. kuva7 265, 272) smyygilaudoitus poikkeaa muista huoneista, koska seinää on lisälämmöneristetty sairashuoneeksi muutettaessa.*

274 *Keittiökuistin 2000-luvun alussa lisätty ikkuna. Ulkokulmissa on ns. helmiprofiili, joka muistuttaa hyvin paljon alkuperäistä karniisiprofiilia. Siro heloitus on uudistuotantoa.*

275 *Pääoven yläpuolinen sisäpuite valmistettiin 2000-luvun alussa. Paikalla ei välttämättä ole koskaan aiemmin ollut sisäpuitetta.*

Tulisijat

Kaakeliuunin toimintaperiaate

Varaava kaakeliuuni oli Runebergin kodin valmistuessa kohtalaisen tuore keksintö. Se oli kehitetty 1770-luvun Tukholmassa vastaamaan puupulan aiheuttamaan lämmityksen tehostustarpeeseen. Varaavan kaakeliuunin toiminta perustuu kiertäviin hormeihin ja niitä ympäröivään suureen varaavaan massaan. Kuuman palokaasun lämpö leviää siinä tulisijan massaan ja luovuttaa sen hitaasti huoneeseen.[642] Lämmön karkaamista pyritään estämään sulkemalla pelti tai pellit heti palamisen päätyttyä.

Perinteisesti kaakeliuunit muurattiin savitiilistä ja savilaastista. Uloimpana kerroksena käytettiin onttoja ns. kuppikaakeleita, jotka varaavat lämpöä varsinaisen rungon tapaan. Kaakelit kiinnitetään paikoilleen rautalangalla, peltisinkilöillä, tiilenpalasilla ja savilaastilla samassa tahdissa rungon muurauksen kanssa. Irrallisten kiinnikkeiden ja savilaastin ansiosta kaakeliuuni voidaan purkaa ja pystyttää uudelleen kaakeleita rikkomatta.[643]

1800-luvun alkupuolella pikkukaupunkien kaakeliuunintekijöiden uunit olivat tyypillisesti yksivärisiä, joko kellertäviä, vihreitä tai ruskeita. Mallit saattoivat hieman vaihdella, mutta samat värit olivat käytössä liki sadan vuoden ajan 1700-luvun puolivälistä 1800-luvun puoliväliin. 1800-luvun alussa alkoivat valkoiset uunit yleistyä.[644]

642 Palovaara: Kaakeliuunin rakenne.

643 Palovaara: Kaakeliuunin rakenne.

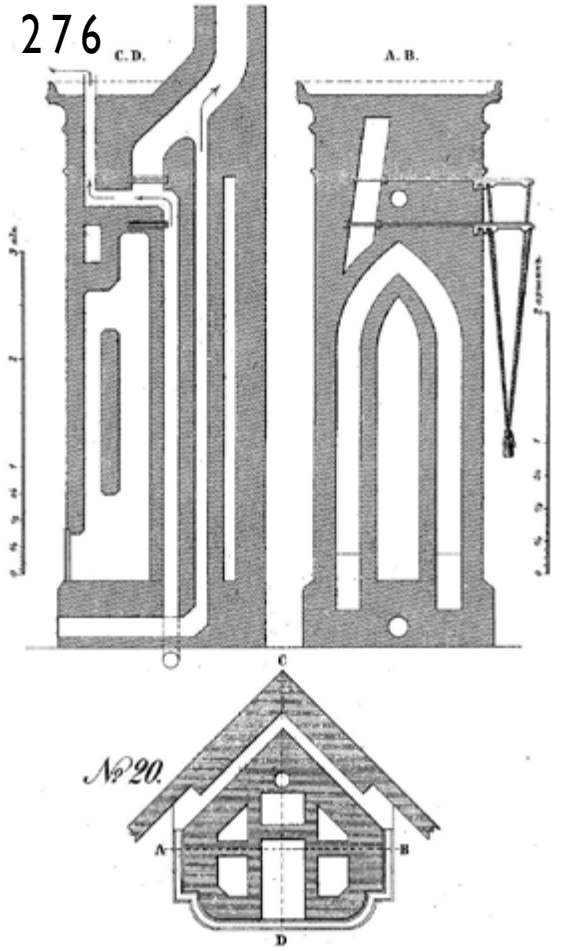
644 ”Kaakeliuunityylejä” 1982, 7.

Yhteiskunnan teollistuessa myös kaakeliuunien valmistus siirtyi tehtaisiin 1800-luvun puolivälistä alkaen. Ensimmäisiä laajatuotantoisia tehtaita olivat Herttoniemen fajanssitehdas (1762–1845) ja Turun fajanssitehdas (1842–1882).[645] Vuosisadan loppupuolella Suomen monista tehtaista tunnetuimpia olivat Wilhelm Andsténin Tehdas Oy (1842–1915), Turun kaakelitehdas Oy (1874–1954, nykyään Pukkila), Arabia (uunien valmistus 1873–1916), Oy Ruoholahden kaakelitehdas (1870–1908) sekä Rakkolanjoen kaakelitehdas Oy (1877–1930).[646]

Painovoimaisen ilmanvaihdon järjestelmissä tulisija palvelee lämmittämisen lisäksi ilmanvaihtoa. Lämmitettäessä tulen vaatima palamisilma aiheuttaa vedon, joka tyypillisesti käy sitä vahvemmaksi, mitä korkeampi ja lämpimämpi savupiippu on suhteessa huonetilaan. 1800-luvun puoliväliin asti tulisijavetoisella ilmanvaihdolla oli tapana pysähtyä samalla kun lämmittäminen lopetettiin ja pellit suljettiin. Modernimmissa, pääsääntöisesti 1800-luvun loppupuolelta alkaen muuratuissa uuneissa tulisijan kahden pellin väliin alettiin asentaa erillistä tähtiventtiiliä, joka salli ilmanvaihdon jatkumisen palamisen päätyttyäkin. Näin tapahtui, jos lämmittämisen jälkeen vain alempi pelti suljettiin.

645 Soiri-Snellman 2003, 262.

646 Palovaara: Kakluunien historiaa; ”Suomessa toimineita kaakelitehtaita” 1982, 9–13.

276 *Tulisijaleikkaus Wilhelm Andsténin tehtaan katalogissa vuonna 1883. Tähtiventtiilin kanava on vasemmanpuoleisessa leikkauksessa esitetty kulkemaan näkymättömissä tulisijan laen kautta. KA.*

Mallit Runebergin kodissa

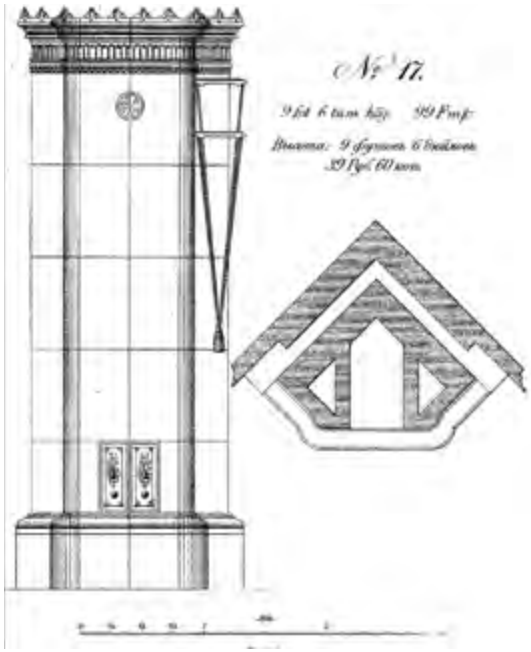
Museohuoneiden pystyuunit ovat talon alkuperäisiä, empiretyylisiä kaakeliuuneja. Vanhimpien uunien kaakelit ovat käsinvalettuja, ja niillä on todennäköisesti paikallinen valmistaja. Koska ennen elinkeinonvapauden määräämistä 1879 elinkeinoaan sai harjoittaa vain ammattikunnassa, Lindhien käyttämien ammattilaisten päättely on tietyin varauksin mahdollista. Porvoolaisista 1840-luvun ruukun- ja kaakelintekijän ammattikunnan jäsenistä tunnetaan vain muurarimestari Carl Gustaf Träskelin sekä Carl Fredrik Palm.[647]

Keltaisia uuneja oli Lindhien talossa alun perin neljä, mutta nykyisin niistä ainut sijaitsee Ketunnahkakamarissa.[648] Valkoisia pidettiin 1800-luvulla vaikeamman valmistustavan vuoksi keltaisia hienompia, ja niistä kaikki kuusi on säilynyt. Runebergien keittiössä sijaitsevaa valkoista uunia on madallettu joko 1860- tai 1960-luvun muutostöissä. Kaakeleita on korjausten ja muutosten yhteydessä todennäköisesti siirretty huoneesta toiseen.

Museohuoneiden kaikki uunit on korjattu, eli purettu ja muurattu uudelleen vanhoja kaakeleita käyttäen, vuonna 1881.[649] Tämän jälkeen salin, Runebergien makuuhuoneen ja Ketunnahkakamarin uunit on muurattu jälleen uudelleen vuonna 1915 ja pikkukeittiön uuni ja hella vuonna 1966. Enemmistö uunien peltisistä suojaluukuista on uusittu vuoden 1916 jälkeen.[650]

Eteläpäädyssä eli **henkilökunnan tilojen** sekä **myymälän ja näyttelysalin puolella** kaakeliuunit ovat uudempia malleja. Pystyuuneissa on kaksi peltiä sekä tähtiventtiilit, jotka saisi otettua ilmanvaihdon tueksi. Eteläpäädyn pystyuuneja on kolmea eri mallia, mutta niiden friisien yhtäläisyyksien perusteella on todennäköistä, että kaikki mallit ovat samalta tehtaalta. Eteisen ja ruokasalin kaakeliuunit uusittiin vuonna 1868. Toimiston ja myymälän uunit uusittiin vuonna 1881 helsinkiläisen Andsténin kaakeliuunitehtaan kuvastosta.[651] Keittiön hella muurattiin uudelleen vuonna 1917.[652] Kaikkien henkilökunnan puolen pystyuunien luukut ovat valurautaa.

277

277 *Wilhelm Andsténin Tehtaan malli no 17 katalogissa 1883 hankittiin muunneltuna Runebergin talon neljään eri huoneeseen. Samoista osasista oli muodostettavissa leveämpiä ja kapeampia malleja. Wilhelm Andsténin Tehdas Oy toimi Helsingin Sörnäisissä vuosina 1842–1918 ja valmisti uunikaakelien lisäksi seinä- ja lattialaattoja, taloustavaroita ja pienoispatsaita. Myyntiluetteloiden perusteella Piikojen kamarin ja Tutkijanhuoneen / toimiston mallit ovat ”no 17”.*

647 ”Porvoon kaakeliuunintekijät” 1982, 15.

648 Lisäksi yhden keltaisen kaakeliuunin kaakelit ovat kellarissa. Keltainen uuni sijaitsi välillä talonmiehen asunnossa.

649 Runebergin kodin hoitokunnankokouksen pöytäkirja 3.1.1881 § 2, käsikopio. SLSA 1107: I.1.5.

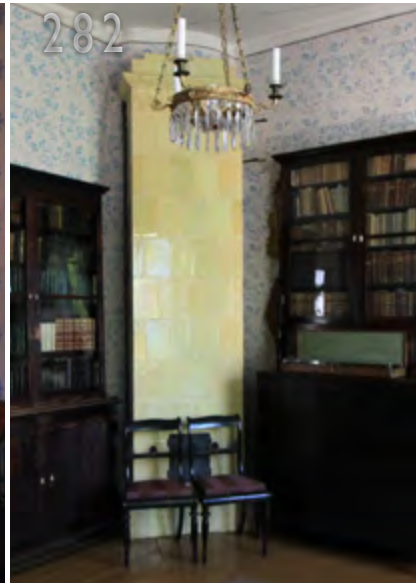
650 Kiinteistön peruskorjaus: Aiemmat muutos- ja korjaustyöt. 2000. MV.

651 Runebergin kodin hoitokunnankokouksen pöytäkirja 3.1.1881 § 2, käsikopio. SLSA 1107: I.1.5.

652 Kiinteistön peruskorjaus: Aiemmat muutos- ja korjaustyöt. 2000. MV.

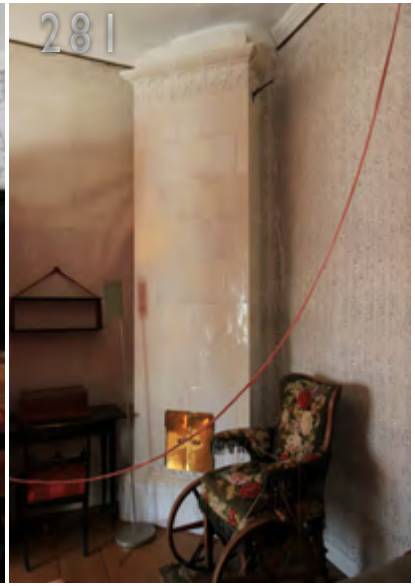

278

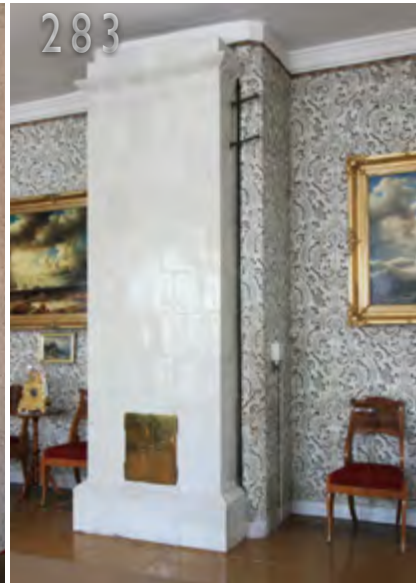

280

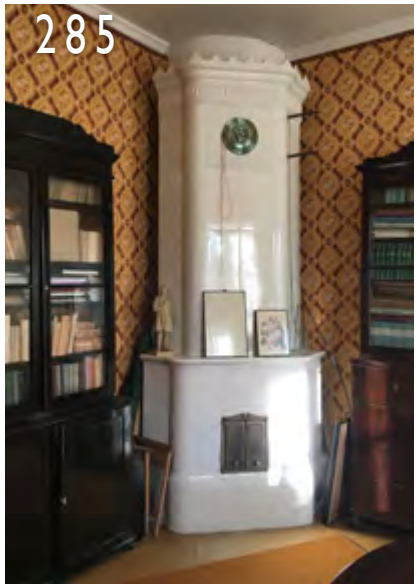

282

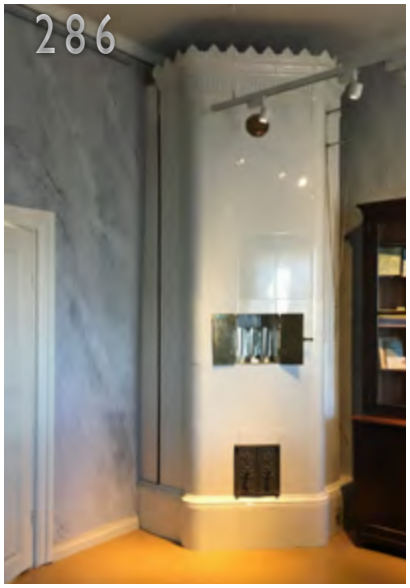

284

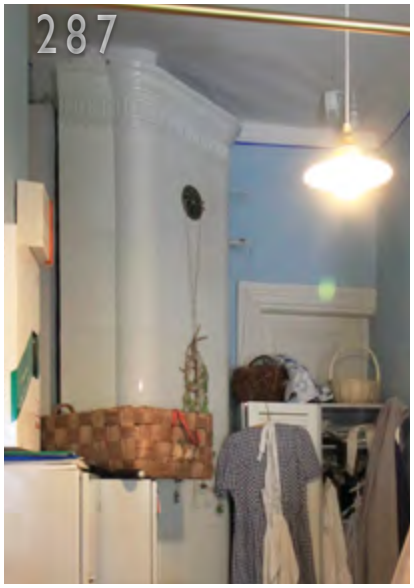

279

281

283

278–284 *Edellisellä sivulla: Runebergin kodissa museohuoneiden uunit edustavat vanhanaikaista mallia, jossa ei ole erillistä ilmanvaihtoventtiiliä. Salin tulisija on suoran seinän mallia, muut nurkkamallia. Selkeälinjaisten uunien friiseissä ja jalustan päällä on lootuksenkukka-aiheet. Runebergin kotia lämmitettiin puilla vuoteen 1959 asti.*

278, 284 *Edellisellä sivulla: Tampuurin ja Ketunnahkakamarin rautaluukut ovat alkuperäisiä.*

279–283 *Edellisellä sivulla: Sinisen kamarin, Runebergin makuuhuoneen ja salin messinkiset suojaluukut on asennettu todennäköisesti pian vuoden 1916 jälkeen.*

280 *Edellisellä sivulla: Runebergien keittiön tulisija on muurattu vanhoista osista vuonna 1966. Alun perin kaakelien limitys oli juokseva kuten useimmissa muissa uuneissa, mutta vuoden 1966 jälkeen limitys on ollut uudempaan tapaan votsiin eli saumat samaan linjaan. Vastaava muuraustapa on vanhemmista kaakeliuuneista vain Fredrikan kamarissa ja tampuurissa.*

285–288 *Tällä sivulla: Entisellä Strömborgin puolella tulisijat ovat 1860–1880-luvulta ja hankittu Wilhelm Andsténinin Tehtaan mallistosta. Kaikissa uuneissa on kaksi peltiä ja tähtiventtiili, valurautaiset Högforsin uuninluukut ja kaakelit on muurattu votsiin. Näyttelytilan tulisija on suoran seinän mallia, muut nurkkamallia. Eteiseen valittu listakruunu on yksinkertaisin ja ruokasaliin valittu palmettikruunu juhlavin.*

289 *Ruokasalin 1880-luvun kaakeliuunin Högforsin jugendluukut, jollaisia oli myynnissä 1930-luvulle asti.*

290 *Runebergien keittiön koristeellinen, muuratulle jalustalle asetettu valurautahella on hankittu vuonna 1868, kun Runebergit keskittyivät asumaan talon pohjoispäätä. (Kuitti ”hellakaminan” muuraamisesta. C. M. Lindroos 4.6.1868. SLSA 1104: V.7.1: XXII.II.6; Kuitti ”hellakuoresta” hormilla ja pellillä. E. Bärblom 27.6.1868. SLSA 1104: V.7.1: XXII.II.1.) Se poistettiin paikoiltaan vuonna 1930 ja palautettiin takaisin vuonna 1966.*

291–292 *Henkilökunnan keittiön hella on ajallisesti kerrostunut. Sen sepäntakoma uuniluukku on mahdollisesti alkuperäinen 1840-luvulta, koska piharakennuksen 1930-luvulla puretussa leivinuunissa oli samanlainen. Högforsin hellaluukut ovat huomattavasti uudemmat, mahdollisesti vasta 1940-luvulta. Kaakelit ovat 1800-luvun loppupuolen teollisia kaakeleita ja värieroista päätellen kierrätettyjä. Kulmakaakeleissa on sama kanttaus kuin ruokasalin tulisijassa. Lattiassa olevan jäljen perusteella hella on ollut aiemmin suurempi.*

Muut varusteet

Vesi

Rakennukseen asennettiin vesijohto vuonna 1938. Vesipostit asennettiin museonhoitajan huoneeseen eli nykyiseen Runebergien keittiöön sekä Strömborgin puolelle. Tuolloin talo sai myös ensimmäisen sisäkäymälän. Wc siirrettiin nykyiselle paikalleen vuonna 1981.[653] 2000-luvun alun peruskorjauksessa talon sisäiset käyttövesijohdot ja viemärit sekä vesikalusteet uusittiin.

Lämpö

Runebergin kodin lämmitys ja ilmanvaihto perustui tulisijojen käyttöön vuoteen 1959 asti. Laajassa korjauksessa toteutettiin öljykeskuslämmitys, jonka lämpö jaettiin hybridisti osin ilma- ja osin vesikiertoisesti. Lämminilmakanavat sijoitettiin alapohjaan ja jaettiin museohuoneisiin ikkunoiden alapuolelle sijoitettujen säleikköjen läpi. Ilmalämmitystä pidettiin museohuoneisiin sopivasti mahdollisimman näkymättömänä. Tukitiloissa lämpö jaettiin vesikiertopatterein.

Lämmöntuotto vaihdettiin öljystä kaukolämpöön 1980-luvun alussa. Vuosina 2002–2003 suuri osa lämmönjakojärjestelmästä uusittiin, sen ilmalämmitysosuutta laajennettiin ja keskusyksikkö uusittiin.

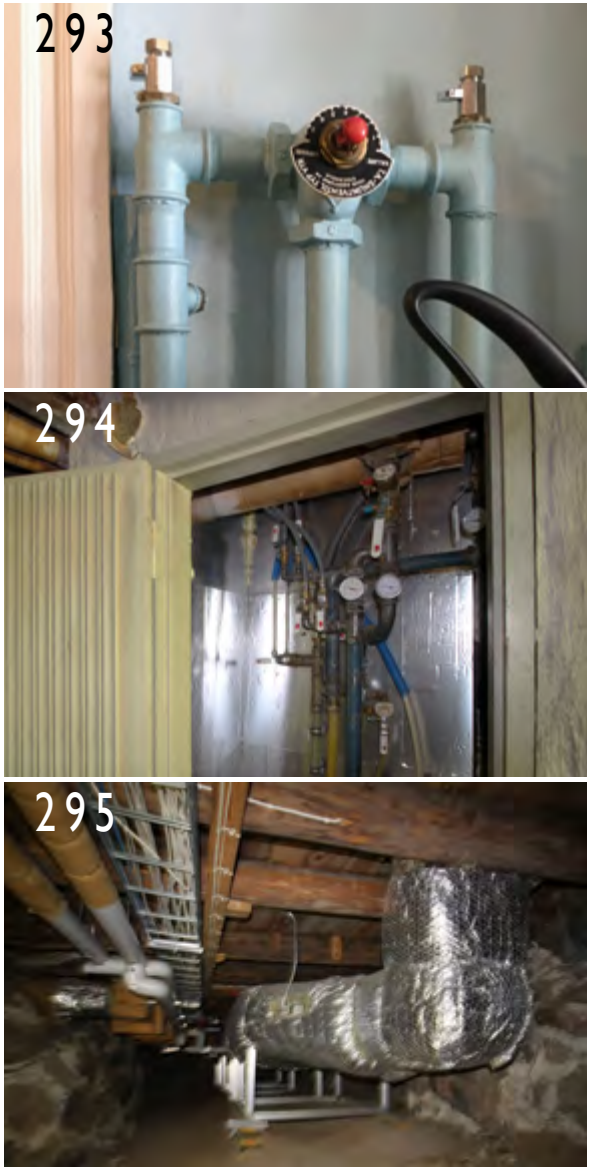
653 Kiinteistön peruskorjaus: Aiemmat muutos- ja korjaustyöt. 2000. MV; Lopputarkastuspöytäkirja 5.1.1982. PK.

Ilma

1840-luvulta 1950-luvun lopulle Runebergin kodin ilmanvaihto perustui tulisijalämmitykseen ja ikkunatuuletukseen. Varsinaisia korvausilmareittejä ei ollut, mutta 1860-luvulta lähtien huoneisiin asennettiin erillisiä tuuletusikkunoita. Keittiön kylmäkomeroon tehtiin korvausilmaventtiilit 1920-luvulla ja Runebergien keittiön, tuolloisen museonhoitajan huoneen, vieressä olevaan välikköön 1930- ja 1940-lukujen taitteessa.

Kun tulisijalämmityksestä luovuttiin vuonna 1959, painovoimainen ilmanvaihto heikkeni. Korkeiden huoneiden ja luonnonmateriaalien vuoksi asukkaat tai vierailijat tuskin kärsivät tämän jälkeenkään heikosta ilmanlaadusta. Runebergien keittiöön lisättiin 1960-luvun restauroinnissa kattoräppänä, jonka käytöstä ei kuitenkaan ole tarkempaa tietoa.

1980-luvun alusta lähtien koneellisia poistopuhaltimia on asennettu kosteisiin tiloihin. 2000-luvun alussa wc-tilan ja siivouskomeron vahvistetut poistot uusittiin ja laajennettiin koskemaan myös henkilökunnan keittiötä.

293–295 *Keskuslämmityksen vesijohtoja ja shuntti 1950-luvulta henkilökunnan eteisessä. Ajallisesti kerrostuneita lämpöjohtoja eteisen alapuolella talon ryömintätilan komerossa ja 2000-luvulla lämmöneristettyjä ilmalämpökanavia ryömintätilassa.*

Sähköt

Runebergin kodin alkuperäisestä sähköistämisajasta on epäselvyyttä, mutta nykyisin käytössä olevat sähköasennukset ovat 2000-luvun alusta. Tuolloin pistorasiat sijoitettiin lattialuukkuihin ja lämminilmasäleikköjen yhteyteen. Lisäksi osaan museohuoneiden kattovalaisimista tehtiin sähkökytkentä tarpeen varalta. Sähköjen rinnalle asennettiin laajalti tele- ja turvallisuustekniikkaa. Tietojärjestelmiä uudistettiin jälleen 2010-luvulla.[654]

Muu varustus

Talossa on palvelijankellosysteemi, joka vedettiin Runebergien makuuhuoneesta Runebergien keittiöön laajan muutosvaiheen yhteydessä 1860-luvulla. Järjestelmän toiminta perustuu seinien läpi vedettyyn rautalankaan. Vastaavantyyppiset ovikellojärjestelmät johtavat pääporstuasta tampuuriin ja henkilökunnan kuistilta eteiseen.

654 Susanna Widjeskog 2021.

296–298 *2000-luvun alun restauroinnissa asennettua sähkötekniikkaa. Kuva xxx: Soile Tirilä 2004–2005. MV.*

299–300 *Viestin ovikellon kellon ja vetimen välillä kuljettaa rautalanka.*

301 *Salissa on 1950-luvun huoneilmanmittari.*

302 *Runebergin kodin rakenteiden ajallinen kerrostuneisuus. 1. kerros. 1:125. Taustakuva: Tapio Hirvonen ja Aarre Valo. MV: Pa: Signum 638.3.206.*

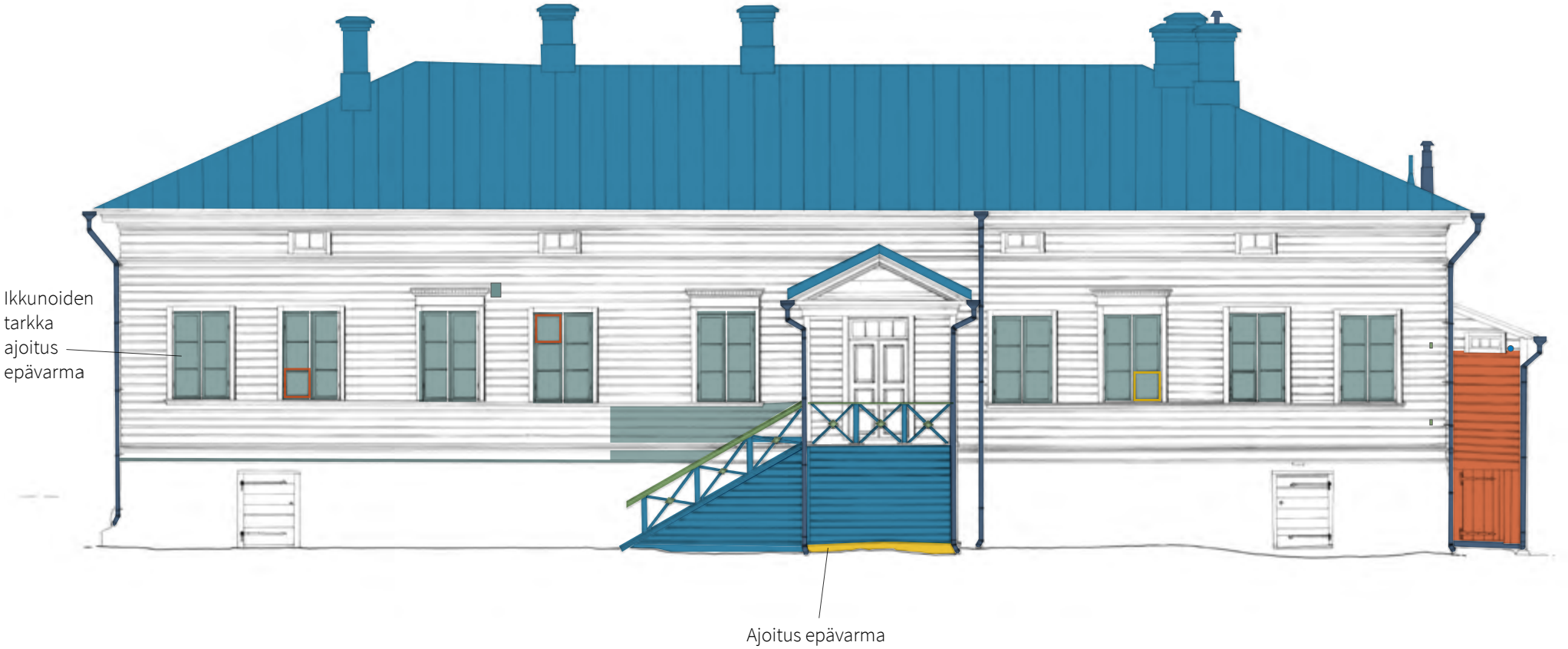
Julkisivut

1844–1851
1852–1877
1878–1909
1910–1939
1940–1964
1965–1983
1984–2001
2002–2020

0 1 2 5 10 m

303 *Runebergin kodin pintarakenteiden ajallinen kerrostuneisuus. Julkisivu itään. Ikkunoista ajoitus koskee vain ulkopuitteita. Kaavion tausta: Mittausdokumentointi 4.1.2005. 1:125. Tapio Hirvonen ja Aarre Valo. MV: Pa: Signum 638.3.207.*

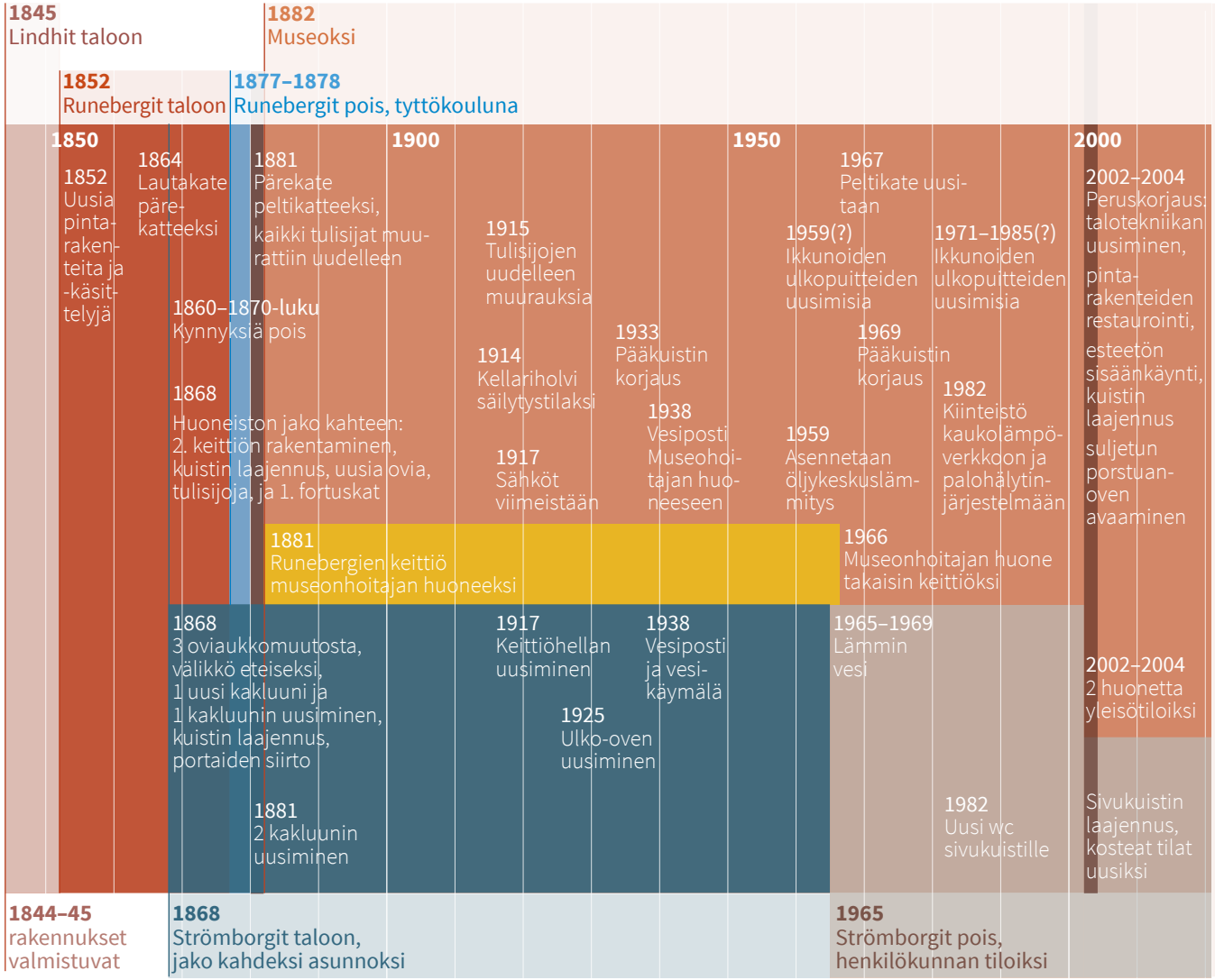

304 *Runebergin kodin pintarakenteiden ajallinen kerrostuneisuus. Julkisivu länteen. Verhouksen ajoitukset on tehty naulojen perusteella. Ikkunoiden ajoitus koskee vain ulkopuitteita. Kaavion tausta: Mittausdokumentointi 4.1.2005. 1:125. Tapio Hirvonen ja Aarre Valo. MV: Pa: Signum 638.3.202.*

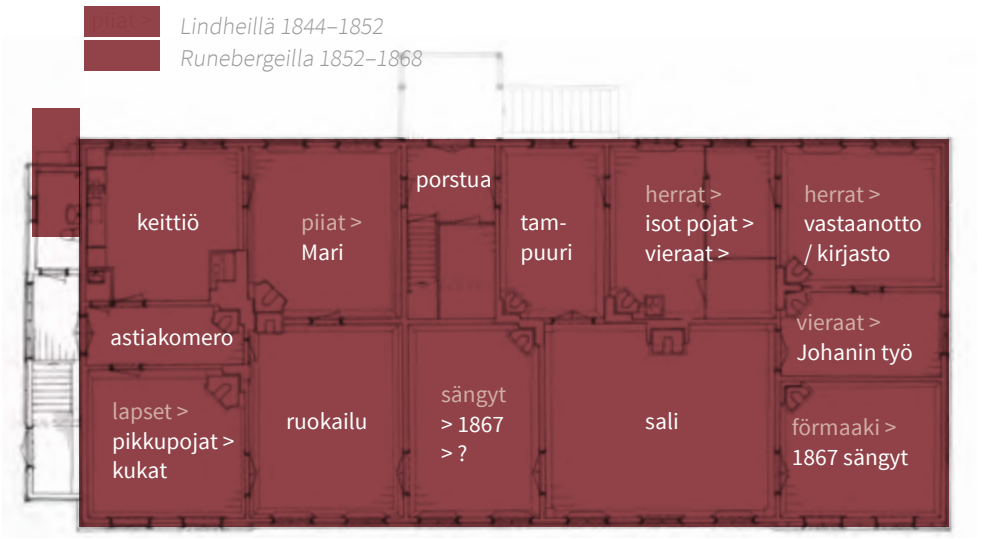
305 *Runebergin kodin pintarakenteiden ajallinen kerrostuneisuus. Julkisivut etelään ja pohjoiseen. Ikkunoiden ajoitus koskee vain ulkopuitteita, pääkuistin ajoitukseen tulee suhtautua varauksella. Kaavion tausta: Mittausdokumentointi 4.1.2005. 1:125. Tapio Hirvonen ja Aarre Valo. MV: Pa: Signum 638.3.208.*

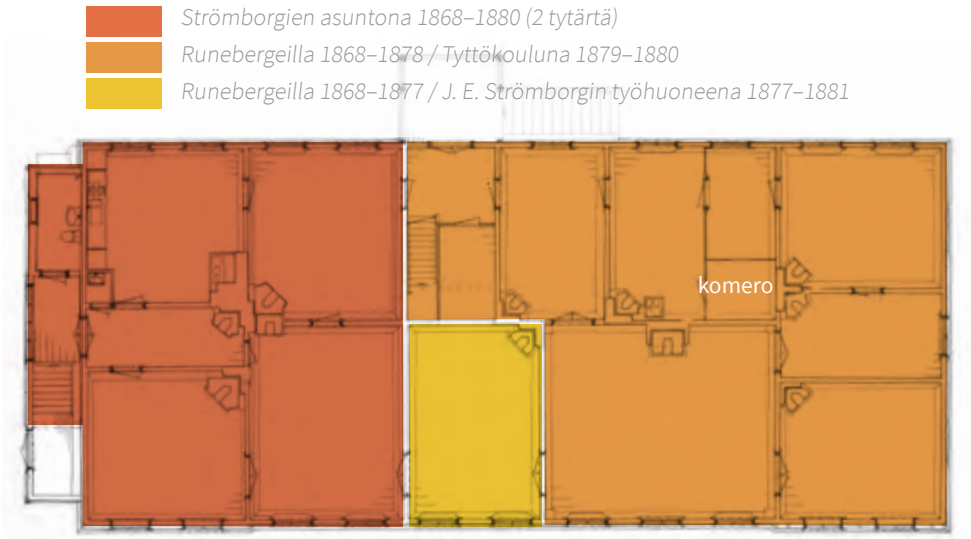
Käytön historia

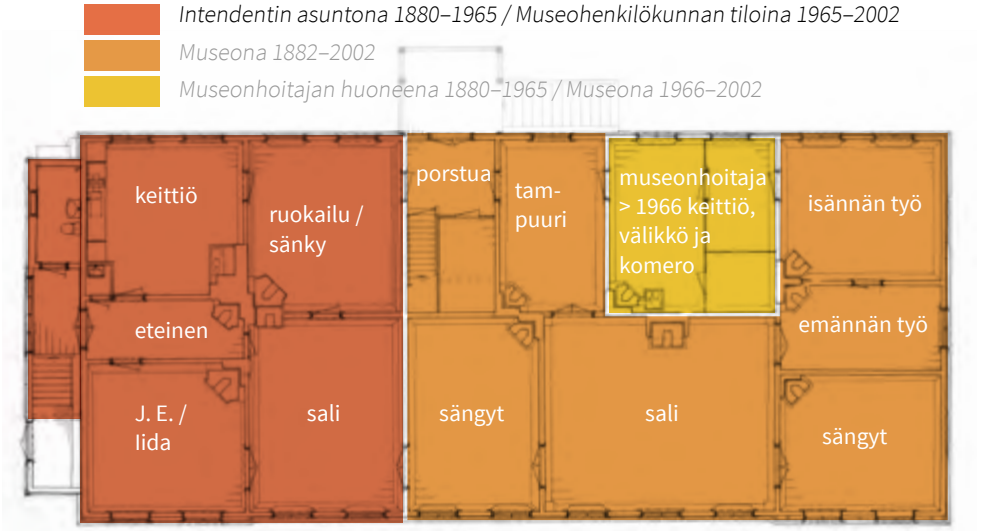
306 *Kaavio käyttöhistorian sellaisista muutoksista, jotka ovat edelleen havaittavissa rakennuksessa. Suurimman osan käyttöaikaansa rakennus on ollut kotimuseona. Toisiksi pisimmän aikaa rakennuksessa on asunut Strömborgien suku, ja kolmanneksi pisimmän aikaa Runebergit.*

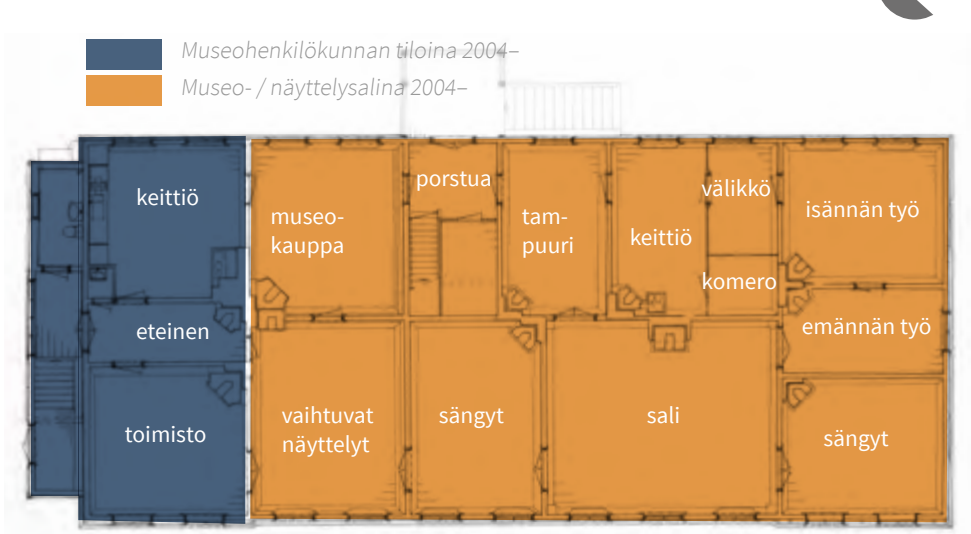
307 *Seuraavalla sivulla: Huoneiden käyttöhistorian pääpiirteet.*

piiat >
Lindheillä 1844–1852
Runebergeilla 1852–1868
keittiö
piiat >
Mari
porstua
tam-
puuri
herrat >
isot pojat >
vieraat >
herrat >
vastaanotto
/ kirjasto
astiakomero
vieraat >
Johanin työ
lapset >
pikkupojat >
kukat
ruokailu
sängyt
> 1867
> ?
sali
förmaaki >
1867 sängyt

Strömborgien asuntona 1868–1880 (2 tytärtä)
Runebergeilla 1868–1878 / Tyttökouluna 1879–1880
Runebergeilla 1868–1877 / J. E. Strömborgin työhuoneena 1877–1881
komero

0 1 2 5 10 20 m
P

Intendentin asuntona 1880–1965 / Museohenkilökunnan tiloina 1965–2002
Museona 1882–2002
Museonhoitajan huoneena 1880–1965 / Museona 1966–2002
keittiö
ruokailu /
sänky
porstua
tam-
puuri
museonhoitaja
> 1966 keittiö,
välikkö ja
komero
isännän työ
eteinen
emännän työ
J. E. /
lida
sali
sängyt
sali
sängyt

Museohenkilökunnan tiloina 2004–
Museo- / näyttelysalina 2004–
keittiö
museo-
kauppa
porstua
tam-
puuri
välikkö
keittiö
isännän työ
komero
eteinen
emännän työ
toimisto
vaihtuvat
näyttelyt
sängyt
sali
sängyt

Museohuoneiden ajoitukset

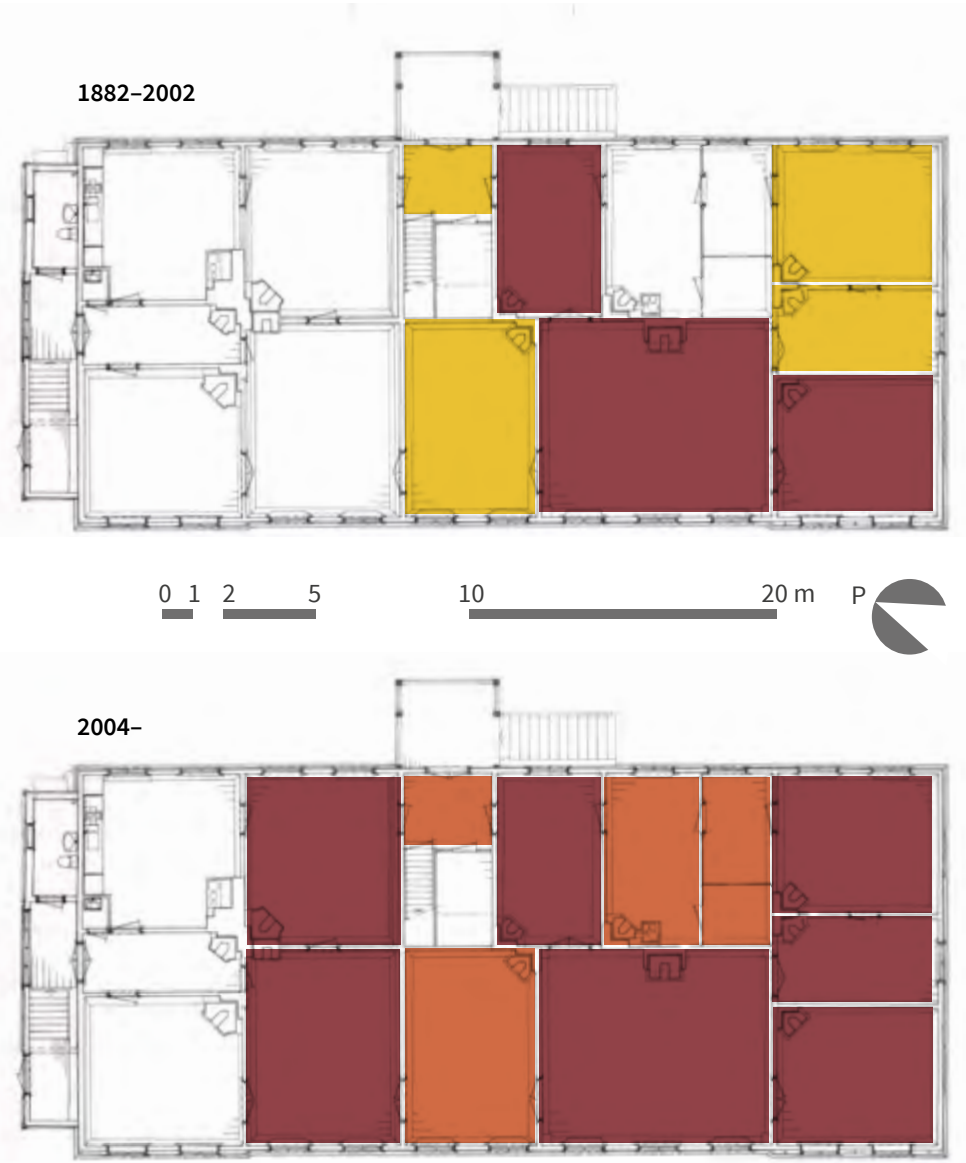
1852–1867
1868–1877
1878–1899

308 *Museohuoneiden ilmaisemien ajoitusten muuttuminen vuosina 1882–2020 seinien pintakäsittelyjen perusteella. Värittämättömät huoneet eivät kuuluneet museoon tarkasteluhetkellä.*

Museon avautuessa vuonna 1882 kolmessa kamarissa ja porstuassa oli kouluvaihetta varten tapetoidut seinät, jotka sitten jäivät käyttöön myös museoajaksi. 2000-luvun alun restauroinnissa nämä huoneet palautettiin vuoden 1868 jälkeiseen asuun. Museon käyttöön otetuissa Piikojen kamarissa ja ruokasalissa valittiin viimeisimmäksi oletettu Runebergien ajan asu.

Huoneiden irtaimistot on järjestetty pääsääntöisesti vuosina 1868–1877 vallinneen tilanteen mukaan. Poikkeuksena ovat 2000-luvun alussa yleisölle avatut huoneet, joiden irtaimisto on enimmäkseen 2000-luvulta ja vaihtelee näyttelyittäin.

Taustakuva: Tapio Hirvonen ja Aarre Valo. MV: Pa: Signum 638.3.206.

309

PIHARAKENNUKSEN HISTORIA

RAKENNUSHISTORIA

ENSIMMÄINEN VAIHE

1800-luvun alkupuolella kaupunkitalouteenkin kuului olennaisesti erillinen talousrakennus. Nykyisin Runebergin kodin piharakennuksena tunnettu talousrakennus valmistui samaan aikaan päärakennuksen kanssa vuoden 1845 aikana.[655] Rakennuttajana oli päärakennuksen tapaan lehtori Daniel Lindh, ja suunnittelijana yksityisellä toimeksiannolla intendentinkonttorin arkkitehti C. J. E. Gustavson.

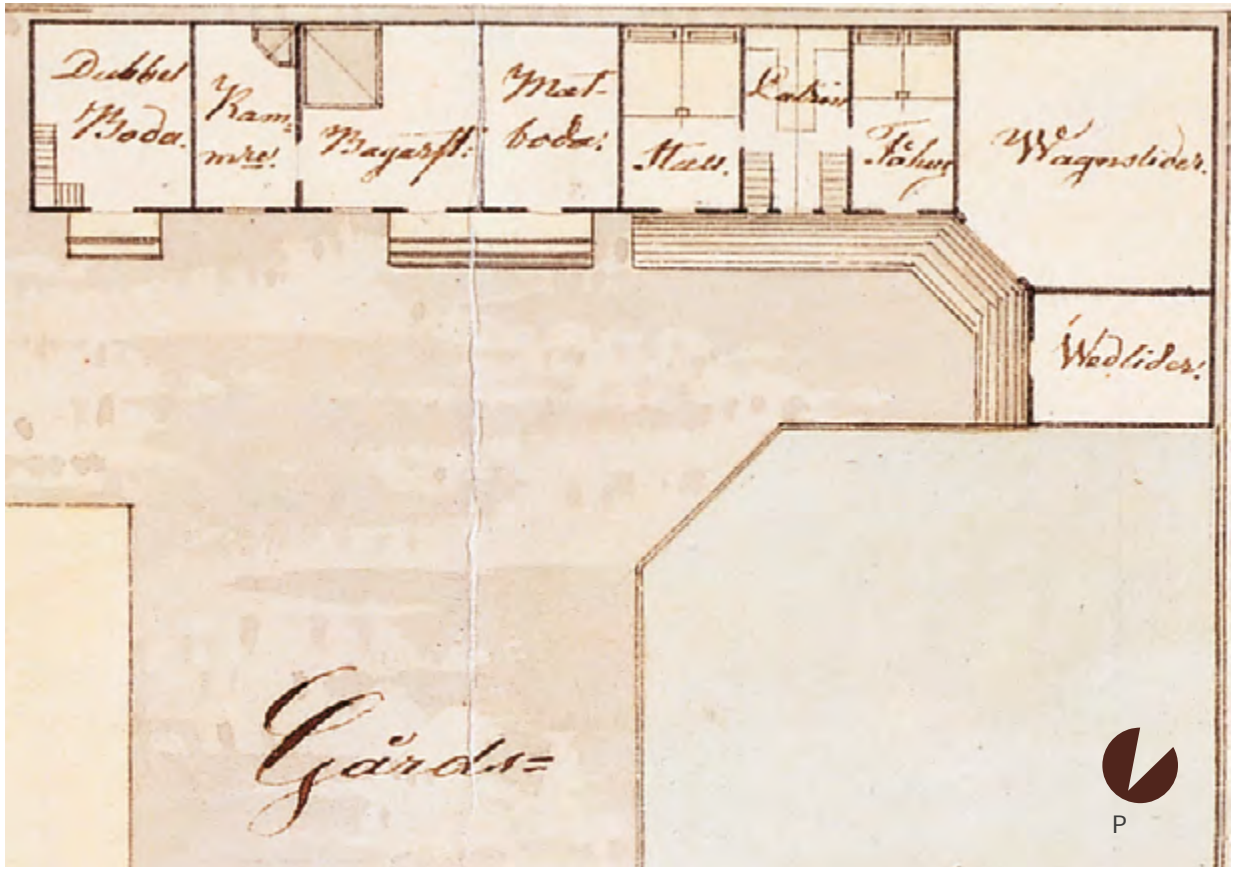
Rakennustapa

Porvoon uudisrakennuskomia vaati lupapiirustuksia vain katulinjaan liittyvistä julkisivuista, joten Lindhien piharakennuksesta esitetään kuvissa vain pohjapiirros. Sen perusteella kohde oli aikansa ylemmän luokan talousrakennukseksi varsin tyypillinen. Käytettävät tilat on sijoitettu rinnakkain ja niihin astutaan suoraan ulkoa. Vähäiset ikkunat ovat pienikokoisia ja katsovat pihalle ja kadulle päin. Eteläistä naapuritonttia vasten oleva ulkoseinä on umpinainen.

Lindhien piharakennukseen kuului vanhimman piirustuksen mukaan kaksoisaitta, rengin kamari ja leivintupa, ruoka-aitta, kahden ajohevosen talli, käymälät, karjasuoja sekä ja vaunu- ja halkoliiterit. Piirustuksista poi-

655 Tarmo 19.12.1845. KA.

kaksoisaitta | kamari | leivintupa | ruoka-aitta | talli | käymälät | karjasuoja | vaunuvaja | halkoliiteri

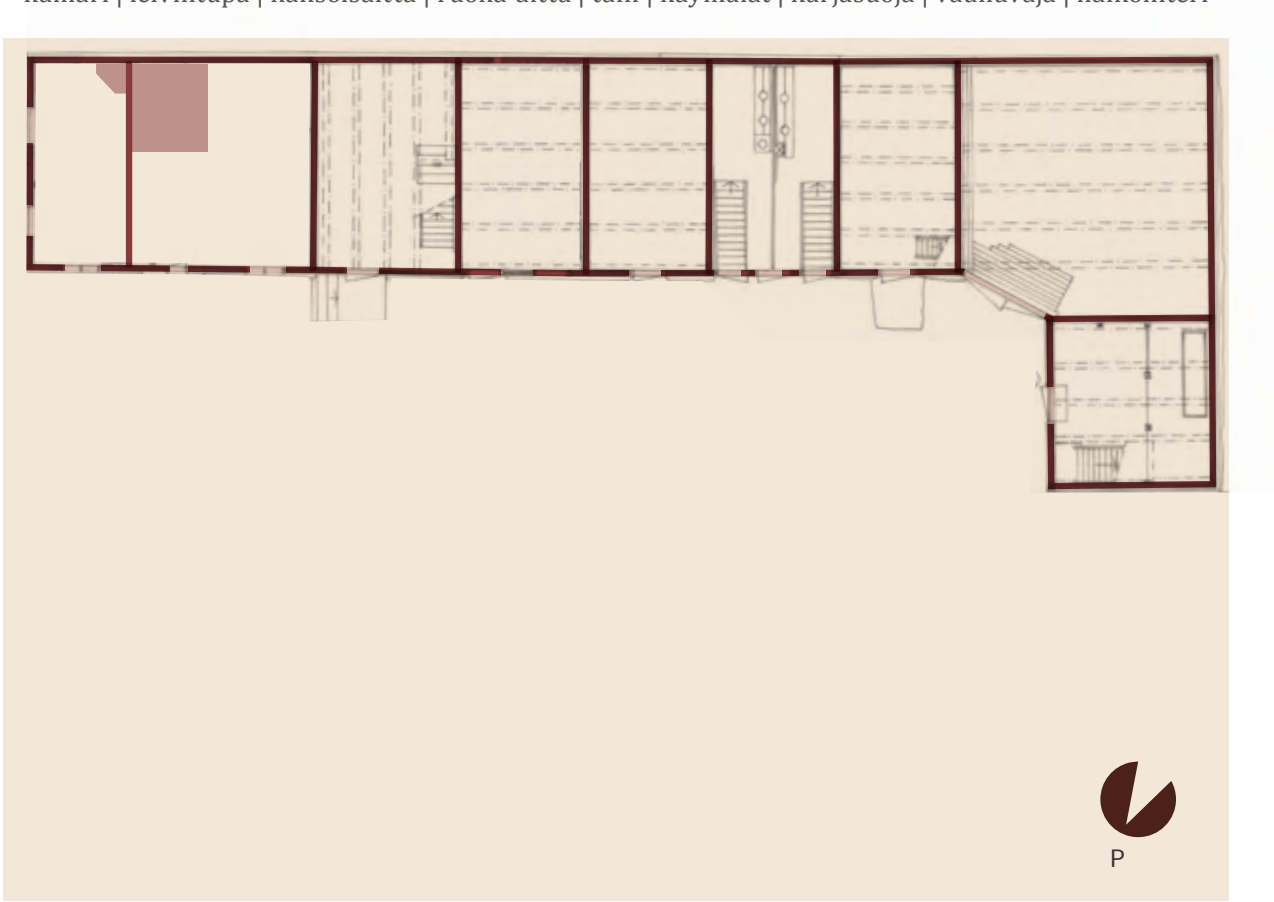
309 *Piharakennuksen pohjoisseinustaa keväällä 2020.*

310 *Lindhien piharakennus suunniteltiin pitkäksi rivirakennukseksi, jossa on yhtenäinen runko ja jonka kaikkiin tiloihin astutaan suoraan ulkoa. Kuvan vasemmassa alakulmassa on päärakennuksen kaakkoisnurkkaa. Pohjapiirustus, ei mittakaavassa. C. J. E. Gustavson 1844. PM.*

kettiin rakentamisvaiheessa sijoittamalla kaksoisaitta leivintuvan ja ruoka-aitan väliin. Näin kamari jäi rakennuksen päätyyn, ja siitä saattoi avata ikkunoita kahteen suuntaan.

Lindhien tontti viettää merkittävästi kohti jokea. Toisin kuin asuinrakennus, piharakennus sijoitettiin tontille rinteen vastaisesti, jolloin sen runko oli edullisinta porrastaa maaston myötäisesti. Lamasalvosrakenne ei ole omimmillaan jyrkässä maastossa, joten runko on paikoin yhtä korkea kuin asuinrakennuksessa. Sen luonnonkivistä ladotun ja osittain muuratun **kivijalan** korkeus oli vuoden 1845 palovakuutusasiakirjan mukaan keskimäärin puolitoista kyynärää.[656]

Piharakennuksen päärakennusaine on palovakuutusasiakirjan mukaan uusi mänty- ja kuusipuu.[657] Puut lienee saatu päärakennuksen tavoin Lindhien omalta Stor-Kroksnäsin tilalta.[658] Hirret ovat jonkin verran ohuempia kuin päärakennuksessa. Rakennuttajien vaurautta kuvaa se, että runko on salvottu päästä päähän yhtenäiseksi eikä erillisinä, rinnakkaisina aittoina kuten perinteisesti maaseutukylissä. Rungon lisäksi kattotuolit ja katteen aluslaudoitus sekä ovet ja ikkunat ovat puuta.[659]

311 *Lupapiirustuksista poikettiin hieman piharakennuksen rakennusvaiheessa. Itäosan kaksoisaitta sijoitettiin sittenkin leivintuvan ja ruoka-aitan väliin. Palovakuutusasiakirja tosin kutsui molempia aittoja kaksoisaitoiksi. Pohjana 2000-luvun alun mittauspiirros. Tapio Hirvonen ja Aarre Valo 11.12.2002. MV.*

656 Tarmo 19.12.1845. KA.

657 Tarmo 19.12.1845. KA.

658 Ida Strömborg, päiväämätön muistio, 1. SLSA 1107: I.3.4: ”oidentifierade gruppen”.

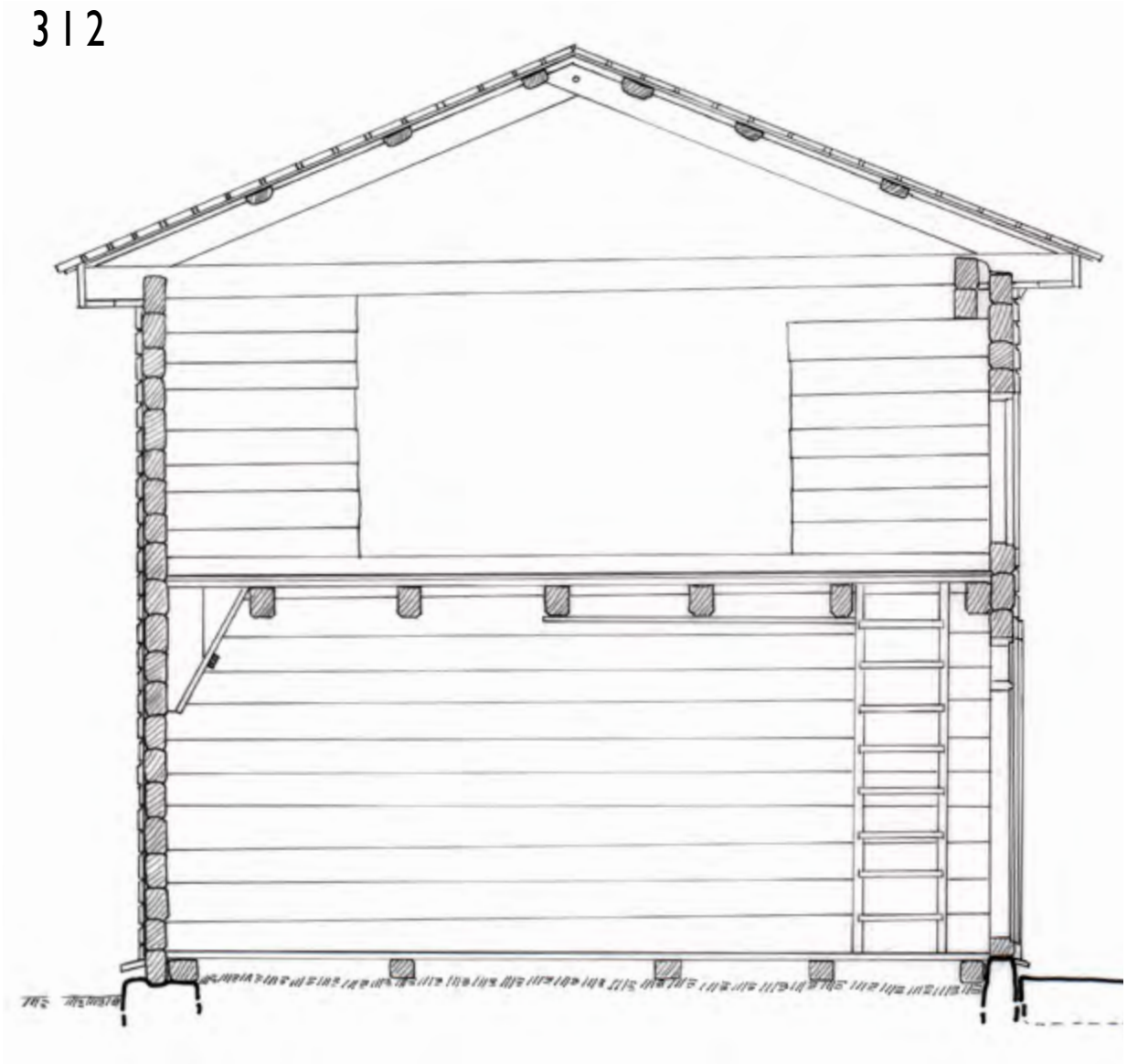
659 Tarmo 19.12.1845. KA.

Aluksi rakennusta ei vuorattu, vaan runko maalattiin punaisella keittomaalilla odottamaan painumistaan.[660] Länsijulkisivun lomalaudoitus kertoo kuitenkin rakennuksen osittaisesta vuoraamisesta jo ennen varsinaista verhoustyötä 1880-luvulla. Etelän ja lännen puolen julkisivut lienee suojattu auringon haristavalta vaikutukselta 1840- tai 1850-luvulla, muutama vuosi rakennuksen valmistumisen jälkeen.

Piharakennuksen puurakenteiset **alapohjat** ovat altatuulettuvia. Alapohjien kannattajat tehtiin kuoritusta ja osittain pelkatusta puutavarasta. Kamarissa ja leivintuvassa alapohjat tiivistettiin koivuntuohella, savella ja hiekalla ja lämmöneristettiin sammalella. Eläinsuojissa ja käymälän jätehuoneessa lienee ollut alusta alkaen maalattia. Kamarin ja leivintuvan lattiat tehtiin kuusi-

660 Tarmo 19.12.1845. KA.

312 *Piharakennuksen rungosta tuli varsin kapea ja korkea. Suurimmasta osasta rakennusta tehtiin kylmää, kaksikerroksista tilaa, jonka ylempi kerros oli parvimainen. Runkohirret ovat sirompia ja luonnonkivijalka matalampi kuin asuinrakennuksessa. Leikkauspiirros karjasuojan kohdalta kohti länttä. Oikeassa reunassa näkyvät ylimmat hirret liittyvät vaunuvajan viistoon sisäänkäyntinurkkaan. Kuva poikkeaa alkuperäistilanteesta siten, että vesikatossa on vaakaan asennettu aluslaudoitus. Alun perin laudoitus oli varsinainen kate ja sijaitsi lappeen suuntaisesti. Mittausdokumentointi 17.1.2003. 1:50. Tapio Hirvonen ja Aarre Valo. MV: Pa: Signum 638.3.201.*

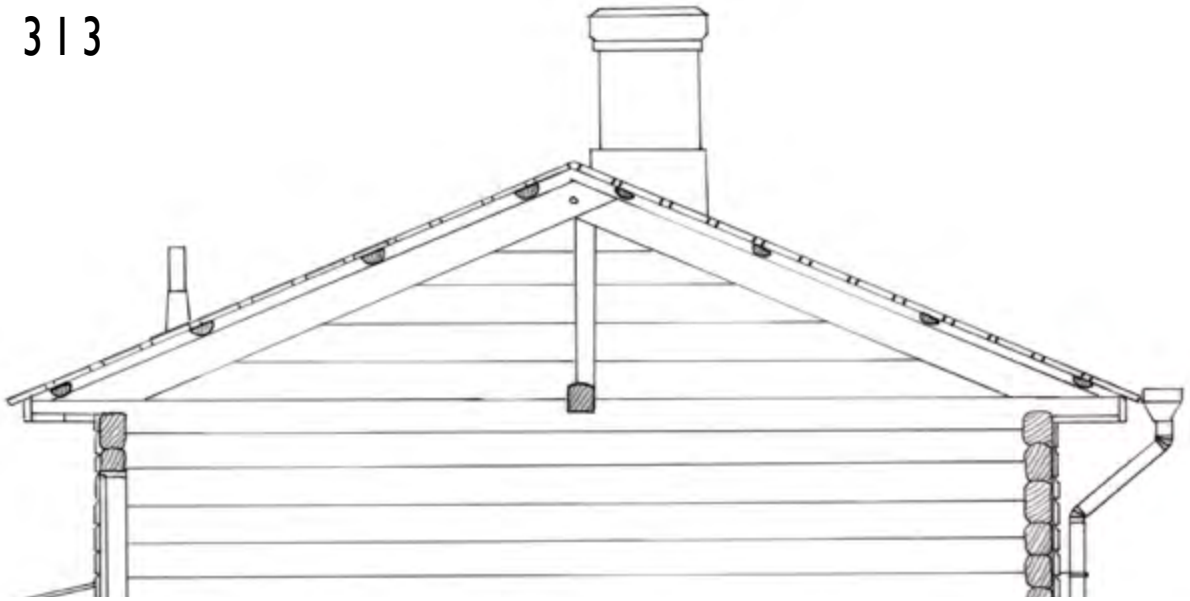
ja mäntylankusta.[661] Lämmöneristetty **yläpohja** tehtiin vain kamarin ja leivintuvan päälle.

Piharakennuksen kadun puoleisen osan **vesikatto** on aikansa kaupunkikuvaihanteen mukaisesti aumattu. Pihan puolella pohjoiseen katsova halkoliiteri on satulakattoinen. Vesikaton kantava rakenne on vastaavan moninainen, ja osa lappeista nojaa harjalle asti ulottuvaan hirsiseinään tukeutuviin vuoliaisiin ja osa tasakertaan tukeutuviin yksinkertaisiin, kolmiomaisiin kattotuoliin. Vuoliaisten ja kattotuolien päällä oli alun perin uralankuista tehty ns. lautakate.

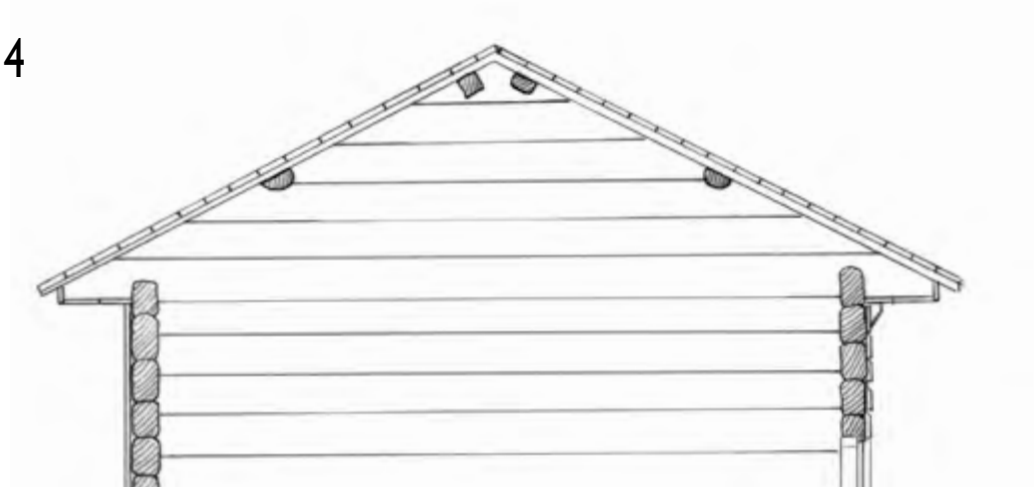
Talousrakennuksiin tehtiin yleensä vain vähän **ikkunoita**. Ikkunalasi oli vielä 1800-luvun puolivälissä arvokasta, eivätkä varastot tarvinneet luonnonvaloa. Lindhien piharakennuksessa kolme isompaa ikkunaa tehtiin kamariin ja leivintupaan ja kolme pienempää käymälään. Sen lisäksi eläinsuojiin tuli matalat ovenpäällisikkunat.

661 Tarmo 19.12.1845. KA.

313

314

313–314 *Piharakennuksen vesikatto tukeutuu paikoin kattotuoleille ja paikoin vuoliaisille. Harjalle asti salvottuihin hirsiseiniin tukeutuva vuoliaisrakenne on rakennustapana vanhempi, ja alkoi väistyä kattotuolien tieltä juuri aumakattojen ja sahateollisuuden yleistymisen aikoihin 1800-luvun alkupuolella. Piharakennuksen niillä osuuksilla, joissa osa vuoliaisista nojaa hirsiseinään ja osa kattotuoleille, rungon epätasainen painuminen on aiheuttanut lappeisiin vääntöä. Mittausdokumentointi 17.1.2003. 1:50. Tapio Hirvonen ja Aarre Valo. MV: Pa: Signum 638.3.201.*

Nurkkien jäykkyyden varmistamiseksi **ulko-ovet** sijoitettiin mahdollisimman keskelle ulkoseinää. Niiden karalliset karmit estivät seiniä pullahtamasta. Ovilehdet on rakennettu lankuista pienakiinnityksellä. Kamariin ja leivintupaan johtivat arvokkaammat ovet, ja aittoihin, puuvajaan, vaunuvajaan, talliin, karjasuojaan ja käymälöihin vaatimattomammat ulko-ovet. Kaikissa ovissa oli lukot ja rautasaranat. Renginkamarin ja leivintuvan sisäänkäynnin edessä oli lankkuportaat ja pienet lautakattoiset kuistit, joissa oli yksinkertaiset ovet.[662]

662 Tarmo 19.12.1845. KA.

Alkuperäisiä rakennusosia

315 *Alkuperäisiä vesikaton uralankkuja nykyisen vesikaton aluslaudoituksena.*

316 *Lankkulaipio (yllä) työpajan nykyisen sisäkaton (alla) yläpuolella.*

317–318 *Alapohjan kannattajat ja lankkurossipohja sekä savi- ja koivuntuohitiivisteet.*

319 *Aitan sepäntakoma lukko vietereineen ja taottuine nauloineen.*

320–321 *Halkoliiterin ovi, jossa on puomilukko liikuteltavine salpoineen ja puisine koteloineen. Vastaavankaltaisia käytettiin Varsinais-Suomessa jo 1600-luvulla ja Itämeren länsipuolella jo keskiajalla. Vuonna 1848 keksitty sylinterilukko ja lukkojen teollisen tuotannon käynnistyminen syrjäytti puomilukon ja muut sepäntakomat lukot 1800-luvun loppupuolen aikana. (Niiranen 1981, 118, 120.)*

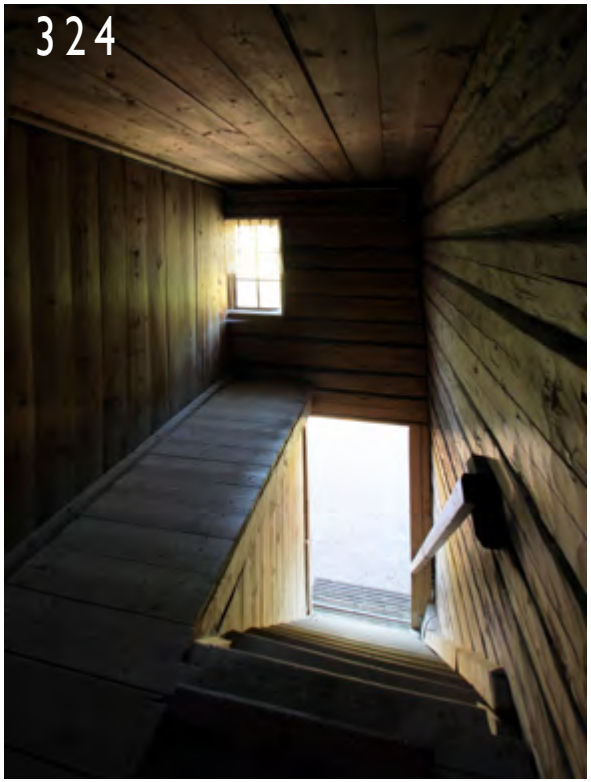
Sisätilat

Piharakennukseen tehtiin kolmenlaisia sisätiloja. Itäpäädyn asuintiloihin tuli yksi lämmin kerros, jonka yläpuolelle tuli ulkokautta saavutettava kylmä ja matala ullakko. Käymälässä varsinainen kylmä käyttötila sisustettiin matalan laipion alle toiseen kerrokseen. Muihin tiloihin tuli yksi varsinainen, lämmittämätön kerros ja sen yläpuolella parvi, jonne noustaan tikkaita joko alapuolisesta tai viereisestä tilasta.

Parvien **välipohjat** ovat enimmäkseen täytteettömiä laipioita vajaasärmäisestä lankusta. Niillä lienee alun perin säilytetty pääasiassa eläinten rehuja. Halkoliiterissä välipohja on tehty paksummasta puutavarasta, mikä viittaisi kerroksen raskaampaan kuormaan, polttopuihin. Kamarin ja leivintuvan laipioiden päälle laitettiin lämmöneristys.

Tulisijat muurattiin alkujaan vain kamariin (pystyuuni[663]) ja leivintupaan (liesi-leivinuuni, ks. kuva 325). Tulisijat muurattiin tonttirajan puoleiselle ulkoseinälle, ja niille tehtiin erilliset savupiiput (ks. kuvat 328 ja 334). Kummastakin tulisijasta johti ulos vain yksi hormi.[664]

322–324 *Alkuperäisessä asussa säilyneitä sisätiloja halkoliiterin toisessa kerroksessa, kaksoisaitassa ja käymälässä. Hirsiseinät on veistetty ja lattia- ja sisäkattolankut höylätty, erillisiä pintarakenteita ei ole.*

663 Palovakuutusasiakirjan mukaan kamarissa oli *”– – kakelugn av tegel”*. Päärakennuksen kohdalla puhutaan *”kakelugn av porcellain”*, joten kaakeluunilla vaikuttaa kuvaillun ensisijaisesti tulisijan muotoa (pystyuuni) eikä pintarakennetta. (Tarmo 19.12.1845. KA.) Piharakennuksen kamarissa lienee siis alun perin ollut yksinkertainen kaakeliton pystyuuni.

664 Tarmo 19.12.1845. KA.

Länsipäädyssä ei ollut tulisijoja. Karjasuojat sijoitettiin käymälän molemmille puolille, jotta ihmisten ja eläinten jätteiden hajotessaan tuottama lämpö lämmittäisi eläimiä ja vastavuoroisesti eläinten lämpö kiihdyttäisi jätteiden palamista.

Sisätiloissa oli aluksi hyvin vähän varsinaisia **pintarakenteita**. Kaikki hirret oli veistetty sileiksi jo ennen salvomista siitä päätellen, että veistopinta jatkuu myös ullakoiden puolelle. Varhaisimpiin seinäpintakäsittelyihin kuuluu leivintuvan savirappaus, jota ei kuitenkaan voinut laittaa heti rakennusvaiheessa ennen hirsirungon voimakkainta laskeutumista. Savirappaukset kuitenkin harvinaistuivat jo pian 1800-luvun puolivälin jälkeen teollisempien tai kauempaa hankittavien rakennusaineiden kuten seinäpaperien ja kalkkilaastien yleistyessä, joten leivintuvan todennäköinen rappausaika osuu 1850–1860-luvulle.

325

325 *Entisen leivintuvan alkuperäinen leivinuuni juuri ennen sen purkamista vuonna 1935. Uuninluukku oli samanlainen kuin päärakennuksen keittiön uunissa ja siten todennäköisesti alkuperäinen eli 1840-luvulta.*

326 *Leivinuunin jälki tulevan työpajatilan seinässä paljastui vuonna 2020, kun paikalta purettiin kylpyhuone.*

327 *Palovakuutusasiakirjan mukaan ruoka-aitassa oli vuonna 1845 kolme puista viljalaaria. (Tarmo 19.12.1845. KA.) Näistä yksi on säilynyt näihin päiviin, joskin sen kansi on ajan saatossa uusittu.*

MUUTOSVAIHEET

Runebergeille 1852

Kun Daniel Lindh nimitettiin tuomiorovastiksi, perhe saattoi muuttaa tuomiorovastin virka-taloon ja myydä Aleksanterinkadun kiinteistön. Runebergit ostivat sen vuonna 1852. Suurimmat muutostyöt tehtiin asuinrakennuksessa, mutta myös piharakennusta kohennettiin. Runebergien tärkeimpiä elannonlähteitä olivat Johan Ludvigin opettajan ja kirjailijan työt, mutta he pyrkivät vahvistamaan elantoaan vuokraamalla kiinteistön tarpeettomia tiloja ulkopuolisille.[665]

Piharakennus oli palvelusväen ja kotieläinten valtakuntaa. Talon renki lienee majoittunut itäpäädyn kamarissa, ja piiat työskentelivät leivintuvassa.[666] 1800-luvun puolivälissä suomalaiseen kaupunkiasumiseenkin kuului kohtuullinen omavaraisuus, ja ainakin 1850-luvun alussa talossa oli vielä ainakin sekä lehmä että kanoja. Näitä lienee pidetty vanhassa karjasuojassa, kunnes niiden pito lopetettiin ennen 1860-luvun loppua.[667] Koska piharakennukseen kuului ruoka-aitta, taloudessa oli välttämättä myös kissa, joka piti jyrsijöitä loitolla. Runebergien aikaan talossa oli myös ajokoiria.[668]

Runebergien ajan alussa piharakennukseen muutti vuokralaiseksi ajuri W. Westerberg. Ajuri lienee vastannut kyyditsemisen lisäksi rengin töistä.[669] Hänen muuttaessaan sisään asunnon kahden huoneen, kaikesta päätellen päädyn kahteen osaan jaetun kamarin, seinät ja sisäkatot maalattiin liimamaalilla. Katoista tehtiin valkoiset ja seinistä vaaleanpunaiset ja -keltaiset.[670]

Runebergeilla oli hevonen matkustamista ja Johan Ludvigin metsällä käyntiä varten.[671] Johan Ludvigin sairastuttua vuonna 1863 vieraat ja ruoanlaitto vähenivät, ja kesämuutot Kroksnäsiin päättyivät. Leivintupa muuttui enimmäkseen pyykkituvaksi, ja myös eläinten pito päättyi vähitellen.[672] Ajan korjauksista tiedetään, että ylemmän aitan hirsiportaat uusittiin vuonna 1866.[673]

Kevättalvella 1868 suuret nälkävuodet kulminoituivat kerjäläisten vaelluksiin, jotka näkyivät Porvoonkin kaduilla. Runebergit avasivat piharakennuksensa nälkäisille matkaajille.[674] Samana vuonna korjattiin aitan pärekattoa ja lisättiin sammalta rengin kamarin täytepohjaan.[675] Koska kuitteja ei ole säilynyt, on mahdollista että Runebergit teettivät näitä korjaustöitä kerjäläisten työllistämiseksi.

Kun Runebergit kuolivat 1870-luvun loppupuolella, myös talon vanha renki Johan Fredrik Nyholm lopetti työnsä.[676] Rengin asunto jäi tyhjilleen. Alkusyksystä 1879 sen kamarin kaakeliuuni uusittiin ja tulisijaperustus korjattiin.[677] Asuinrakennuksen kellarissa sittemmin säilytettyjen kaakelien perusteella uuni muurattiin keltaisesta kaakeliuunista, joka sijaitsi aiemmin asuinrakennuksessa Strömborgien puolella.[678]

665 *”Vuokralle tarjotaan vilja-aitta Professori Runebergin talosta.”* Borgå Tidning 28.4.1855.

666 Hk pk 28.3.1911 § 2. PM; Strömborg 1883, 47–48.

667 Strömborg 1883, 47–48.

668 Rahikainen 2004.

669 Widjeskog 2013, 30.

670 Kuitti korjaustöistä. E. A. Wetterlund 21.9.1852. SLSA 1104: V.7.2.5: XXIV.III.22.

671 Runeberg 1971 (22.12.1863), 73.

672 *”Talli ja karjasuoja eivät ole vuosiin olleet alkuperäisessä käytössään.”* Strömborg 1883, 47–48.

673 Kustannuslaskelma 1865; Kuitit 2.8.1865 (XXIV.III.6–7) ja 16.5.1866 (G. Liljander, XXIV.III.8), SLSA 1104: V.7.2.5.

674 Eklöf 2015, 25.

675 Selvityksiä ja laskelmia korjauksista 1868. SLSA 1004: V.7.1–V.7.2A.9: XXIII:II.25.

676 Widjeskog 2013, 30.

677 Lasku, C. M. Lindroos 28.8.1879. (XXX.III.5); J. L. Runebergin kuolinpesän kirjanpito 6.9.1879. (XXX.III.1); Kuitti tulisijan metalliosista 21.8.1879. (XXX.III.I.8). Työn tarkastus, raatimies F. (?) Lindroos 21.8.1879. (XXX.III.1.10). Kuitti tulisijan eduspellistä 16.10.1879. (XXX.III.1.9). Kaikki SLSA 1004: V.7.10.2.

678 Ks. kuvat 229, jonka keskellä kaakelipino, ja 282, jollainen tulisija todennäköisesti oli pystytettynä.

Museon talonmiehelle 1880–1881

Runebergin kotimuseon perustaminen käynnisti piharakennuksen siihenastisesti raskaimman muutosvaiheen. Töihin kuului vesikaton kattaminen teräspellillä ja rakennuksen ulkovuoraaminen ja maalaaminen. Puisia ulkoportaita korjattiin ja uusittiin.[679] Kuistit rakennettiin uudelleen ulkoverhouksen eteen.[680] Julkisivut maalattiin uudelleen punaisiksi, ovet mustiksi ja ikkunakehykset valkoisiksi.[681] Ikkunoissa käytettiin todennäköisesti pellavaöljypohjaista lyijyvalkoista ja ovissa tervapohjaista maalia.

Tähän muutosvaiheeseen sijoittunee myös joitakin muita korjaus- ja muutostöitä, joista ei ole säilynyt dokumenttiaineistoa. Suurin näistä on aitan kivijalan vaihtaminen porakiviseksi. Ajoitus lienee sama asuintalon pääkuistin harkkokivijalan rakentamisen kanssa. Kivien muokkaus poraamalla yleistyi vasta 1800-luvun toisella puoliskolla, ja mikäli vastaavia kiviharkkoja olisi ollut käytössä jo rakennusvaiheessa, niille luulisi perustetun muutakin kuin kuisti ja puoli aittaa. Valokuvien perusteella työt toteutettiin vuoteen 1917 mennessä.[682]

328 *Piharakennus 1890-luvulla ennen Folkhögskolanin rakentamista naapuritontille. Piharakennukseen oli melko vastikään asennettu vastaavantyyppinen vaakapaneeliulkoverhous kuin päärakennuksessa. Verhouksen asentaminen ei vaikuttanut rakennuksen väriin, joka oli alusta lähtien ollut punainen. (Tarmo 19.12.1845. KA.) 1890-luvulla savupiippuja oli vielä kaksi. SLSA 1160: 621: 1.*

679 *”Kostnadsförslag till de reparationer, som ansetts nödvändiga för att försätta J.L. Runebergs sterbhus tillhöriga gården – – i fullgodt skick.”* Hk pkn liite 3, nro II. 9.12.1879 § 1. PM.

680 Ks. kuva 332.

681 Hk pkn liite 3, nro II. 9.12.1879 § 1. PM.

682 Kuvat: Sigurd Schildt 1917 ja Anna Blomberg 1919. PM.

Vuonna 1880 kiinteistön talonmieheksi valittiin Karl Karlsson Sannaisten Kreppelbystä. Uusi talonmies sai käyttää kamarin lisäksi tallia ja heinäparvea sekä osaa vaunuvajasta.[683] Kahdesta aitasta ylempi jäi museon ja alempi ulkopuolisen vuokralaisen käyttöön.[684]

683 Runebergin kodin hoitokunnankokouksen 1. pöytäkirja 25.10.1880 § 1, käsikopio. SLSA 1107: I.1.5.

684 Strömborg 1883, 47–48.

329 *Nykyinen itäkuisti rakennettiin uuden ulkoverhouksen eteen vasta 1880-luvun alussa, mutta siinä lienee käytetty laajasti osia aiemmasta kuistista. Kuistin kahdesta komerosta eteläisempi (vasemmalla) on vanhempi ja leveistä verholankuistaan päätellen vähintään nykyisen kuistin ikäinen.*

330 *Piharakennus sai ensimmäisen ulkoverhouksensa vasta 1880-luvun alussa. Leveä, höylätty puoliponttipaneeli on kiinnitetty tehdasvalmisteisin nauloin, toisin kuin päärakennuksessa.*

331 *Ylemmän aitan länsipään jykevä harkkokivijalka poikkeaa muista piharakennuksen kivijaloista. Kiviharkkojen särmissä on noin 8 cm pituisia porauria lohkomiseen käytettyjä tappeja tarven. Tekniikka yleistyi vasta 1800-luvun toisella puoliskolla. Vastaavia kvaaderikiviä on myös asuinrakennuksen moneen kertaan uusitun pääkuistin alla, mikä tukee ajatusta niiden hankkimisesta vasta muutosvaiheissa. Kivijalan uusimisajankohdasta ei ole löytynyt dokumentteja, mutta todennäköinen hetki voisi olla museon perustamisvaiheessa 1880-luvun alussa, jolloin rakennuksiin tehtiin muitakin kattavia ja niukasti dokumentoituja muutoksia.*

332 *Työpajan rakentamisen purkuvaihe vuonna 2020 paljasti entisen leivintuvan kuistin kokeneen useita muodonmuutoksia. Oviaukko oli alkujaan ollut matala ja leveä, jollainen se oli ulkoverhouksen kolouksesta päätellen ollut vielä verhouksen asentamisen jälkeen 1880-luvun alussa. Oviaukkoa korotettiin tämän jälkeen, mahdollisesti vuoden 1911 muutosvaiheessa. Sittemmin vanhasta kuistista tehtiin komero ja oviaukkoa kavennettiin huomattavasti. Uusimmassa Saatsi Arkkitehtien vuosina 2020–2021 suunnittelemassa muutoksessa komero palautettiin uloskäynnilliseksi kuistiksi.*

Asunto kehittyy 1910–1940-luvuilla

Museon perustamisen jälkeen piharakennus vaikuttaa säilyneen pitkään ilman muutoksia. Ensimmäiset suuremmat muutokset tunnetaan 1910- ja 1920-luvuilta ja ne koskivat talonmiehen asuntoa. Muutosvaihe alkoi vuonna **1911**, kun talonmies Karlsson toivoi asuntonsa laajentamista kamarista pyykkitupana käytettävän vanhan leivintuvan puolelle.[685] Hoitokunta piti toivetta kohtuullisena, vaikka huone vaati perusteellista korjausta.[686]

Rakennusmestari K. Kullman laati korjausten kustannuslaskelman, ja hoitokunta anoi kaupungilta varoja.[687] Yksityiskohtaista muutosluetteloa ei ole säilynyt, mutta korjaus vaikuttaa olleen kokonaisvaltainen. Siihen kuului ainakin oviaukon puhkaiseminen kamarin ja leivintuvan välille, leivintuvan alapohjan tiivistäminen ja lattian uusiminen. Työ saatiin valmiiksi jo kesäkuussa 1911.[688]

Samana vuonna rakennettiin uudelleen Runebergin aitan portaat.[689] Pari vuotta myöhemmin maalattiin piharakennuksen julkisivut.[690]

685 Toivettaan hän perusteli lähes kolmikymmenvuotisella palvelusajallaan, perheellään, ahtauden aiheuttamalla matalalla hygieniatasolla sekä yleisellä asumistason nousulla. Hk pk 28.3.1911 § 2. PM: V.1.1.

686 Hk pk 28.3.1911. PM: V.1.1.

687 Hk pk 4.4.1911. PM: V.1.1.

688 Hk pk 20.9.1911. PM: V.1.1.

689 Hk pk 28.3.1911; 18.1.1912 § 5. PM: V.1.1.

690 Hk pk-luonnos 28.10.1913. PM: V.1.

333 *Piharakennusta vuonna 1917, jolloin entinen leivintupa oli jo yhdistetty talonmiehen asuntoon. Pitkän pohjoisjulkisivun molemmat itäisimmät ikkunat kuuluivat nyt talonmiehelle. Piharakennuksen takana näkyy Folkhögskolanin korkeampi rakennus. Natalia Linsén 1917. PM.*

Piharakennukseen vedettiin sähkö viimeistään vuonna 1925. Talonmiehen kamarin lisäksi sähkövalon sai halkoliiteri ja ulkohuone. Samassa yhteydessä talonmiehen asunto uudistettiin jälleen kokonaan.[691] Vuonna 1935 otetun valokuvan perusteella muutokseen kuului ainakin huoneiden sisäseinien ja sisäkaton helmiponttipaneloiminen, ja myös kamarin kuisti sai uuden paneelisisäkaton, komeron ja välioven.

Viimeistään tässä vaiheessa myös pohjoispuolen kuisti ja huoneen välinen ovi uusittiin korkeammaksi. Leivinuunin viereen rakennettiin alkovi ja leivintuvan lattiaan asennettiin ruutukuvioinen lattiamatto. Kuvan perusteella se oli linoleumia tai edullisempaa, ns. korvikekorkkimattoa. Korvikekorkkimatto valmistettiin bitumikyllästetystä harmaalumppupahvista, jonka pintaan painettiin kuvio ja sen jälkeen pinta lakattiin tai vernissattiin.[692]

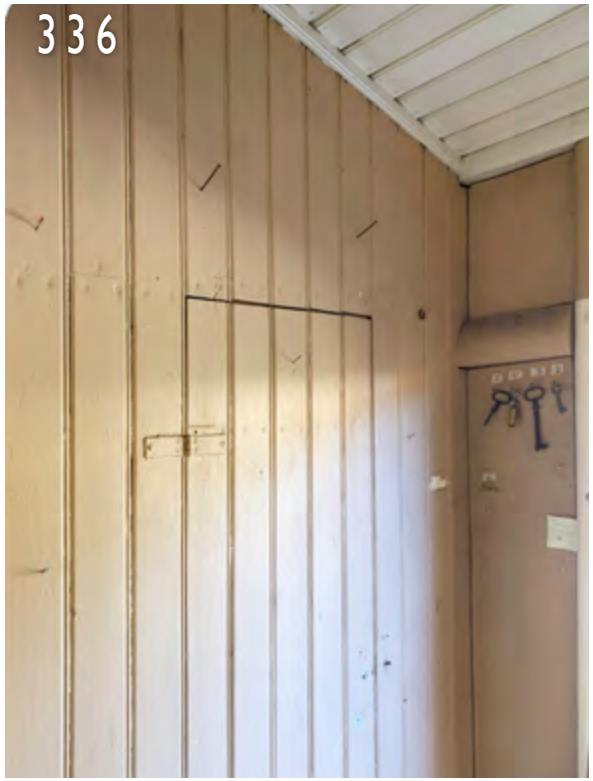
691 Hk pk 2.11.1925. PM.

692 Satakunnan museo / Korjausneuvonta.

334 *1900-luvun alussa piharakennuksessa oli vaakapanelointi, peltikate ja syöksytorvet, jotka se oli saanut 1880-luvun alussa. Kuva on otettu todennäköisesti vuosien 1925 ja 1941 välillä, koska oikealla näkyvät uudet betoniportaat valettiin todennäköisesti vuonna 1925 ja vasemmalla näkyvä toinen savupiippu purettiin 1941. Jo tuolloin yläpihan korkea maanpinta toi kosteutta talonmiehenasunnon ulkoseinän helmalle. Anna Blomberg. SLSA 1161:59.*

335 *Talonmiehen asuntoon valmistettiin useita nelipeilisiä väliovia vuonna 1911. Eteisen ja kuistin väliovi on ainoita, joka on säilynyt yhtäjaksoisesti paikallaan siitä lähtien. Sen saranoissa on kartionmuotoiset päät.*

336 *Itäkuistin 1920-luvulla helmiponttipaneelista rakennettu komero.*

337 *Piharakennusta 1900-luvun alkupuolella, luultavasti 1920- tai 1930-luvulla. Folkhögskolanin talo on jo valmistunut ja piharakennuksessa on betoniportaat, mutta pihassa ei ole vielä sodan aikaan kimmonnutta kiveä. Pohjoispuolen kuisti on vielä käytössä sisäänkäyntinä.*

338 *Vuonna 1926 otetussa kuvassa näkyvät piharakennuksen vanhan leivintuvan kuistille johtivat vaakapaneloidut pariovet sekä vasta valetut betoniportaat. Bernhard Åström, SLS.*

Vuonna 1933 ulkoverhousta kunnostettiin. Syksyllä **1935** leivintuvan suuri, vuonna 1845 muurattu leivinuuni purettiin. Ennen purkua uuni mitattiin ja valokuvaaja Hjalmar Lindfors otti siitä kaksi valokuvaa.[693] Purkamisen jälkeen sen vieressä ollut alkovi rakennettiin uudelleen.[694] Myös lattian uudehko linoleum lienee uusittu, koska uunin purkaminen jätti siihen huomattavan aukon.

Talvisodassa 1939–1940 vesikattoon tuli useita, pienehköjä vaurioita. Nämä korjattiin vuoden 1940 aikana. Samassa vaiheessa uusittiin aitan portaat ja aitta desinfioitiin tupajumeja vastaan.

Seuraavana vuonna **1941** talonmiehen kamarissa tehtiin jälleen perusteellinen korjaustyö, jossa uusittiin kaakeliuuni, laitettiin uudet tapetit, ja maalattiin lattia, ovet ja ikkunat.[695] Uunin savut ohjattiin leivintuvan vanhaan savuhormiin, koska valokuvien perusteella tässä vaiheessa toinen savupiippu katoaa rakennuksen katolta.

Piharakennuksen peltikate tervattiin vuonna 1944 ja käymälän ovet vuonna 1946.[696] Tässä vaiheessa sivukuistin betoniporras oli vielä paikoillaan.[697]

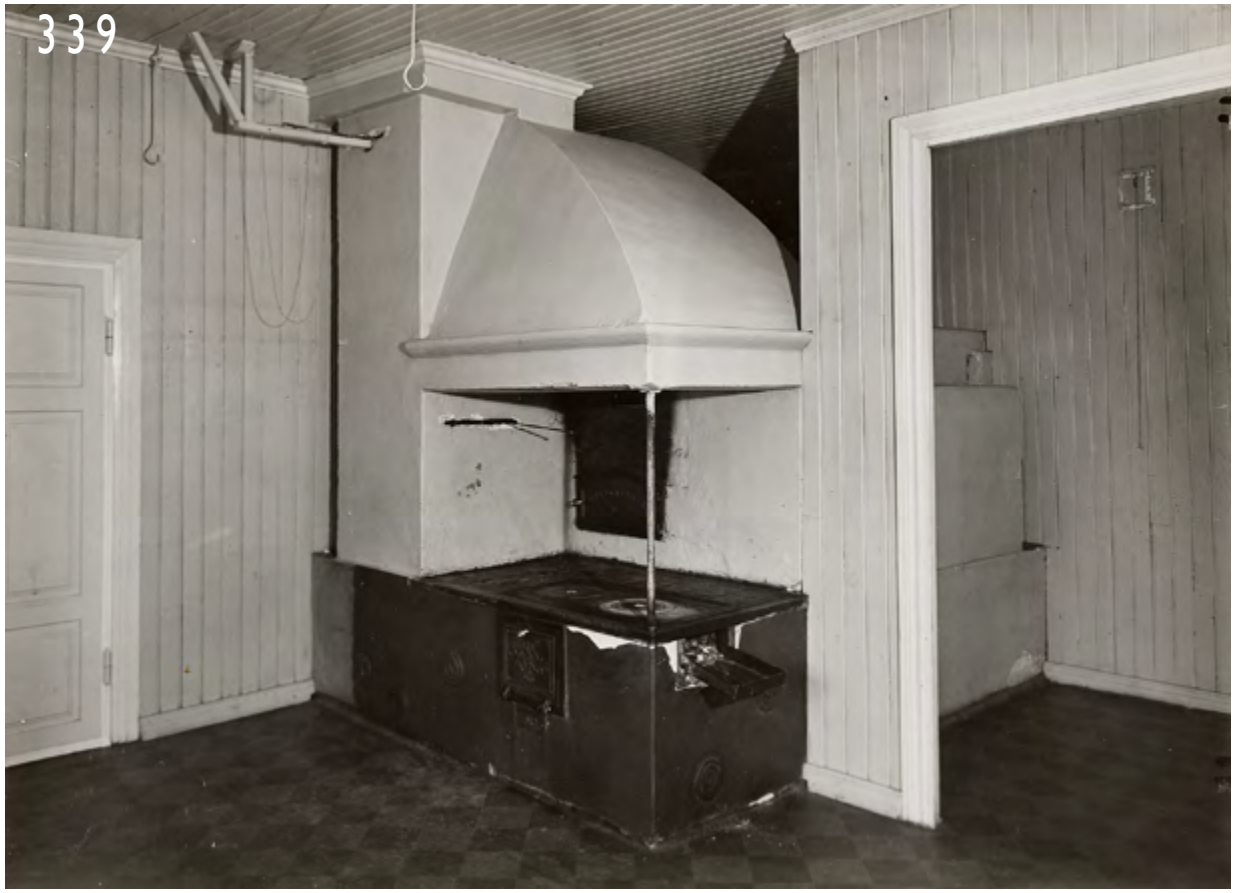
693 Hk pk 30.10.1933 § 6 ja 23.10.1935 § 15. PM.

694 Alkovia purettaessa vuonna 2020 sen rakenteesta löytyi teksti: *"Remontad Molin* [?] *& Johansson 16.6.1935"*.

695 Hk pk 1.11.1940 ja 28.10.1941. PM: V.1.1; sekä Hoitokunnan muistio 24.5.1940 kansiossa *"Möteshandlingar 1934"*. PM: V.1

696 Hk pk 8.11.1944 ja 27.11.1946. PM.

697 Ks. Peter ja Margaretha Söderströmin valokuva 1940–1950-luvulta, PM.

339 *Leivinuuni juuri ennen purkamistaan vuonna 1935. Uuni lienee ollut alkuperäinen, vaikka sen liesi ja leivinuuninluukku oli ajan myötä uusittu, todennäköisesti vuoden 1911 muutostöissä. Alun perin uunin rinnalla lienee ollut takkamallinen avoliesi. Alempi uuninluukku on samanlainen kuin päärakennuksessa ja siten todennäköisesti alkuperäinen eli 1840-luvulta. Nelipeilinen väliovi on todennäköisesti vuodelta 1911 ja seinäpaneloinnit ja korkkimatto vuodelta 1925. Oikealla näkyvä alkovi rakennettiin uudelleen uunia puretaessa. Taustalla näkyy edelleen olemassa oleva korvausilmaventtiili. Hjalmar Lindfors 1935. PM.*

Lämpokeskus 1959

Vuonna **1959** koko Runebergin kiinteistöön rakennettiin öljykeskuslämmitysjärjestelmä. Päätös vaikutti raskaasti piharakennukseen, jonne sijoitettiin järjestelmän lämpökeskus. Talonmiehen asuntoon asennettiin vesikiertoiset keskuslämmityspatterit. Samaan aikaan suunniteltiin aitan ja liiterin muuttamista Walter Runebergin kokoelmien näyttelytilaksi, mikä jäi kuitenkin toteutumatta.[698]

Alemman aitan sisään rakennettiin keskuslämmityssuunnitelman mukaisesti paloa eristävä huone.[699] Aitan puulattia purettiin, ja uudet seinät, katto ja lattia valettiin teräsbetonista. Lattian uudelle tiilijalustalle asennettiin Högforsin valurautainen, viiden kuution keskuslämmityskattila.[700] Aitan läpi muurattiin korkea savitiilinen savupiippu.

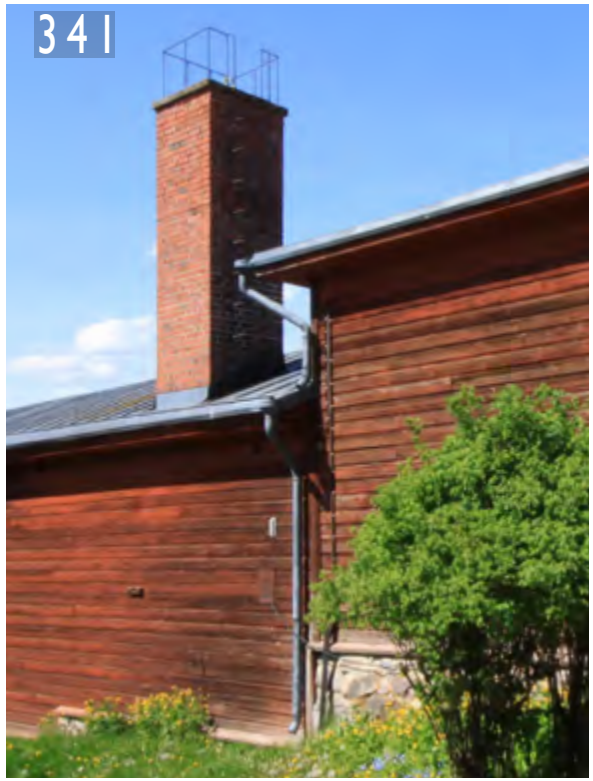
Öljysäiliö sijoitettiin ylemmän aitan lattian alle, öljyn täyttöputki vedettiin pihajulkisivun puolelle ja huoltoluukku säiliön länsipuolelle pannuhuoneeseen. Pannuhuoneen viereen pihan puolelle tehtiin pesutupa. Muutoksessa aittaan johtanut pariovi purettiin ja tilalle rakennettiin kapeampi ovi ja ikkuna uuteen pesutupaan.

Todennäköisesti myös vesikate uusittiin tässä vaiheessa. Raidallinen rullapeltikate muistuttaa asuinrakennuksen vuonna 1967 asennettua katetta, mutta piharakennuksessa vedenohjaus toteutettiin alkuperäisen periaatteen mukaisesti jalkakouruilla.

698 Hk pk 19.5.1959; Tillägg till försäkringsbrev 7.12.1959. PM: V.2.3.
699 Pannrum o. tvättstuga. Rakennushallitus 24.4.1959. MV.
700 Piharakennuksen työselostus 1959. MV.

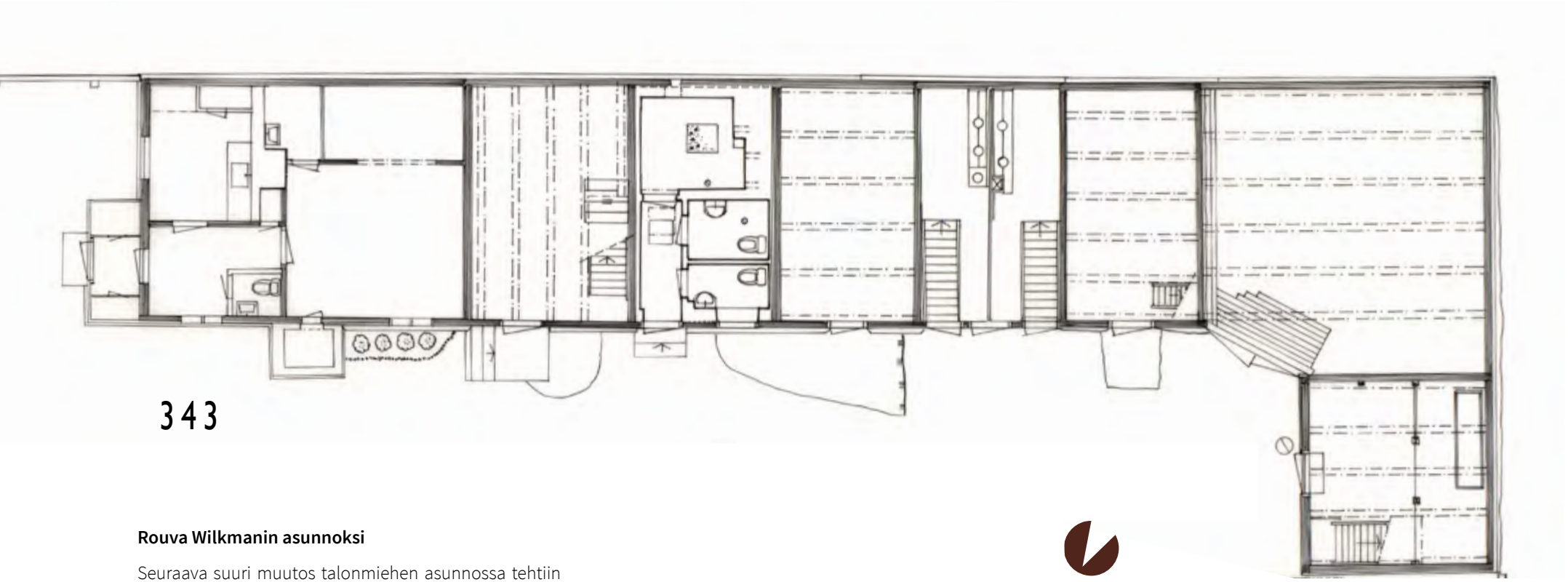
340 *Piharakennus ennen lämpökeskuksen rakentamista ruoka-aitan paikalle. Aittaan johtivat pariovet eikä sinne ollut ikkunaa. Vrt. kuva 342. Anna Blomberg 1919. PM.*

341 *Lämpökeskuksen savupiippu ja ulkoseinän korvausilmaventtiili vuodelta 1959.*

342 *Piharakennus lämpökeskuksen valmistuttua. Aitan parioven tilalla on yksilehtinen ovi ja uusi ikkuna. Vuoden 1991 hirsikorjaus näkyy oven ja ikkunan välissä paikkana julkisivussa. Kuva on vuodelta 2021.*

Rouva Wilkmanin asunnoksi

Seuraava suuri muutos talonmiehen asunnossa tehtiin 1960-luvun puolivälissä. Museonhoitajan huonetta oltiin palauttamassa Runebergien keittiöksi vuonna 1965, ja museonhoitajana toimivan rouva Wilkmanin perhe muutti talonmiehen asuntoon. Varsinainen talonmies irtisanottiin.[701] 2020-luvulle säilyneiden rakennusaineiden perusteella asunto uudistettiin kokonaan museonhoitajaa varten.

Talonmiehen vanha kamari oli jaettu jo aiemmin kahteen osaan, mutta nyt eteistä laajennettiin olohuoneen puolelle. Pihan puolen kuisti sisustettiin vaatekomeroksi

Lattiaa korotettiin ja lisälämmöneristettiin laajasti. Entisen leivintuvan paneloidut seinät tiivistettiin huokoisella puukuitulevyllä ja oksapahvilla. Kaikki seinät tapetoitiin ja katot pinkopahvitettiin. Kamarin kaakeliuuni purettiin, hormin puoleinen seinä koolattiin ja levytettiin ja siihen laitettiin uudet lankavetimelliset keittiökaapit kimpilevystä. Kaikki sähköt uusittiin. Vuonna 1966 asuntoon hankittiin rinnakkainen puhelin.[702]

343 *Piharakennus 2000-luvun alussa, jolloin itäpäädyn talonmiehen asunto (vasemmalla) oli vielä 1960–1970-luvuilla muodostetussa asussaan. Rakennuksen keskiosassa vanhan ruoka-aitan paikalla oli 1950-luvun lämpökeskus ja 1990-luvun yleisö-wc. Rakennuksen koko länsipääty (oikealla) oli alkuperäisessä kunnossa. Kylmiin tiloihin kuuluvat aitta, talli, puukäymälä, vanha karjasuoja, vaunuvaja ja halkoliiteri. Tapio Hirvonen ja Aarre Valo 11.12.2002. Alkuperäinen 1:100, tässä ei mittakaavassa. MV.*

701 Hk pk 9.4. ja 17.12.1965. PM.

702 Hk pk 14.1. ja 18.3.1966. PM.

344–345 *Keittiön lounaisnurkkaa kevättalvella 2020 jälkeen ja ennen purkutöiden. Purkuvaiheessa näkyi 1920-luvun panelointia ja 1950-luvulla puretun kaakeliuunin paikkaa sekä saman ikäisiä koolauksia. Ennen purkua paikalla olivat kuvassa 345 näkyvät 1960-luvun keittiökaapistot ja tiskialtaat sekä hieman vanhemmat kiintokomerot ja työskentelysyvennys. 1980-luvun alun liesituuletin oli johdettu vanhaan savuhormiin.*

Märkätiloja ja tekniikkaa

1960-luvun jälkeen muutokset koskivat lähinnä pintakäsittelyjä sekä kosteita ja märkätiloja. Vuonna 1972 asuntoa korjattiin ja vanhan leivinuunin paikalle rakennettiin kylpyhuone.[703] Vuonna 1981 kiinteistö liitettiin kaukolämpöverkkoon, ja lämpökeskuksen kattila ja öljysäiliö poistettiin käytöstä.[704] Talonmiehen asunnon puolella keittiön ja eteisen lattioihin asennettiin muovimatto ja keittiöön puhaltimellinen liesituuletin. Seinät tapetoitiin tai maalattiin ja katot pinkopahvitettiin uudelleen.

Vuonna 1991 korjattiin alemman aitan hirsiseinää.[705] Samoihin aikoihin uusittiin lämmönjakohuoneen alajakokeskus pumppuineen ja venttiileineen.[706] Vuonna 1999 pesutuvan paikalle rakennettiin yleisö-wc.[707] Talonmiehen asunnossa uusittiin suihkutila, wc:n sekoittaja ja käsisuihku, ja lattioita korjattiin.[708]

2000-luvun alun peruskorjauksessa piharakennus jätettiin pääosin restauroinnin ulkopuolelle.[709] Keskuslämmityksen uudistamiseen liittyvä kaukolämmön alajakokeskus uusittiin jälleen, ja piharakennuksen asunnon lämpöjohdot johdettiin tulemaan päärakennuksen kautta. Tämä lämpöjohtolinja uusittiin.[710] Vanha lämminvesivaraaja uusittiin.[711]

Vuoden 2009 aikana vaunuvaja somistettiin lasten leikkitilaksi.[712] Toiminta aloitettiin vuonna 2010. Talonmiehen asunto oli vuokrattuna ulkopuolisille vuoteen 2013 saakka, jolloin museon hallinta siirtyi Museovirastolta Senaatille.[713] Tämän jälkeen asunto oli ensisijaisesti varastokäytössä, ja siellä järjestettiin harvakseltaan pienimuotoisia tapahtumia.

703 Hk pk 14.2.1972. PM. Korjaukset viittaavat todennäköisesti pintojen uusimiseen.

704 Kiinteistön peruskorjaus: Aiemmat muutos- ja korjaustyöt. 2000. MV.

705 Muistio 5.2.1991. PM: V.1.2.

706 LVI-työselitys 31.5.2002. MV.

707 Kiinteistön peruskorjaus: Aiemmat muutos- ja korjaustyöt. 2000. MV.

708 Olohuoneen lattialaudan takana oli merkintä 1996.

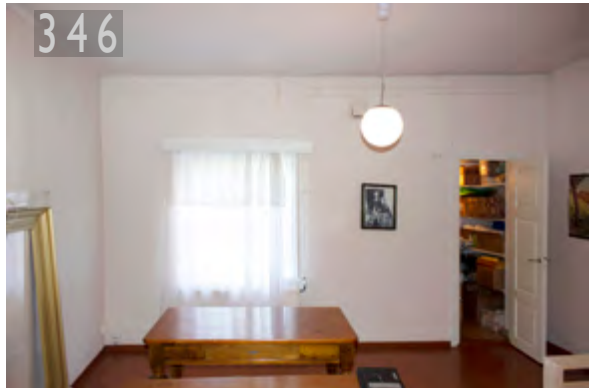
709 Työselostus. Julkisivun korjaus- ja maalaustyöt 19.3. 2002; Muistio 13.9.2000. Runebergin kodin kunnostus vuoteen 2004 mennessä. MV; Selja Flink 2021.

710 LVI-työselitys 31.5.2002. MV.

711 Sähköpiirustus 104. 31.5.2002. MV.

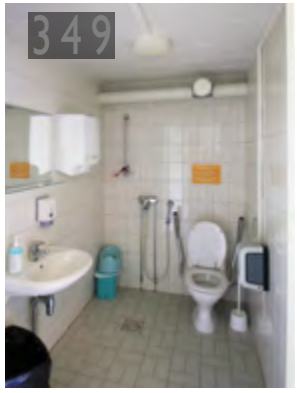
712 J. L. Runebergin kodin neuvottelukunnan kokousmuistio 8.9.2008. MV; Liite toimenpidelupahakemukseen käyttötarkoituksen muutos (lupa 2010-237). PK.

713 Selja Flink 2021.

346 *Talonmiehen asuntoa vuonna 2019 juuri ennen purkutöitä, jotka aloittivat asunnon muuttamisen työpajaksi. Seinät oli levytetty ja katot pinkopahvitettu niukan moderniin tapaan. Päähuoneesta eli entisestä leivintuvasta oli lohkottu osia alkoville, kylpyhuoneelle, wc:lle ja eteiskäytävälle. Näkymä alkovista kohti pohjoista.*

347–348 *Talonmiehen asunnon 1960-luvun wc:tä ja 1970-luvun suihkutilaa.*

349 *Vanhaan ruoka-aittaan sijoitettu 1990-luvun wc.*

Työpaja 2020–2021

Vuonna 2020 entinen talonmiehen asunto päätettiin muuntaa museon vakituiseksi työpajaksi. Museo toivoi kipeästi lisää toimintatilaa ja lisäksi rakennuksen hirsirungossa ja ulkovuorauksessa oli todettu vaurioita.[714]

Suunnitelmat laati Saatsi Arkkitehdit Oy ja pääurakoitsijana toimi Lintukorpi Oy. Suunnittelua ja toteutusta ohjasi ja valvoi Selja Flink Senaatti-kiinteistöiltä. Työmaan kulusta laadittiin erillinen korjausraportti.[715] Laajat korjaus- ja muutostyöt toteutettiin vuosina 2020–2021.

Muutokset kohdistuivat talonmiehen asuntoon. Vanhat märkätilat sekä alkovi päätettiin poistaa, vanha kamarin ja leivintuvan välissä ollut väliseinä siirtää takaisin alkuperäiselle paikalleen ja vanhan leivintuvan sisäänkäynti palauttaa käyttöön. Purkutyöt tehtiin keväällä 2020.

Suunnitelmia tarkennettiin sitä mukaa, kun vanhoja rakenteita paljastui. Alkujaan ajatuksena oli säilyttää levytysten alta paljastunut 1920-luvun kiinteä panelointi, mutta siitä päätettiin luopua, kun sen takana todettiin sallitut pitoisuudet ylittäviä määriä haitallisia yhdisteitä. Keittiössä pitoisuuksia oli pikimäisessä, hirsiseinään sivellyssä aineessa, ja leivintuvassa tervapahvissa. Keittiön puolella hirret veistettiin puhtaiksi.

Leivintuvan puolella paneelin ja tervapahvin takana oli vanhaa savilaastia. Tämä otettiin muutoksessa esille,

714 Palonen 2017.

715 Saatsi Arkkitehdit Oy 2021: Korjausraportti.

350 *Näkymä talonmiehen asunnon päähuoneesta kohti eteistä ja itäkuistia maaliskuussa 2020 työpajatilan rakentamiseen liittyvien purkutöiden ollessa syvimmällään. Vaiheessa näkyivät hyvin alkuperäisen (tumma raita katossa) ja 1950-luvun lopussa rakennetun väliseinän (alajuoksu lattiassa) aiemmat sijainnit. Takana oikealla näkyvä rankaseinä sekä oikealla ylhäällä näkyvä wc-tilan poistoilmahormi oli rakennettu 1960-luvun muutoksessa. Kuvan helmiponttipaneeleista kapeammat olivat 1920-luvulta ja leveämmät (eteisen katto) joko 1930- tai 1940-luvun korjausvaiheesta.*

kuitenkin niin että alaosa suojattiin uudella paneelilla. Vanhat komeroiden peiliovet talletettiin piharakennukseen odottamaan uutta käyttöä.

Korjaustöihin kuului rakennuksen kengitys, yläpohjan täytteiden uusiminen ja tiivistäminen ja alapohjan lämmöneristeiden täydentäminen, ulkoverhouksen, ikkunoiden ja ovien, lattioiden sekä painovoimaisen ilmanvaihdon kunnostaminen sekä kaikkien pintojen maalaaminen. Kaikki poistoilma ohjattiin muurattujen hormien läpi. Ryömintätilaan avattiin uusia tuuletusaukkoja, maanpintaa rakennuksen ympäriltä laskettiin ja sen vedenpoistoa parannettiin. Öljysäiliön putket poistettiin ja säiliö pestiin.

Vuoden 2021 puolella asennettiin paikoilleen uusi lämmönjako- ja sähkötekniikka sekä keittiöön takaisin sieltä pois puretut 1960-luvun kaapistot. Itäpäädyn sisäänkäyntiin lisättiin luiska ja kaide ja pohjoisjulkisivun sisäänkäyntiin uusi ulkoporras.

351 *Näkymä työpajan eteisestä kohti päähuonetta rakennustöiden valmistuttua vuonna 2021. Muutostöissä vanhat savirappaukset ja sisäkattopaneelit kunnostettiin, ja 1910–1940-lukujen seinäpaneeleja kierrätettiin päähuoneen rintapaneeleissa.*

NYKYTILANNE

JULKISIVUT

Julkisivut kokonaisuutena

Piharakennuksen kaikki julkisivut on verhottu. Etelän, idän ja pohjoisen puolen julkisivut on vaakapaneloitu ja lännen puoleinen pystylomalaudoitettu. Paneloidut kentät ovat pääsääntöisesti museon perustamisen ajalta 1880-luvun alusta ja lomalaudoitettu sitä aikaisemmalta ajalta, mahdollisesti jo 1840- ja 1850-lukujen taitteesta. Molempia verhouksia on jälkikäteen uusittu erityisesti niiden helmaosista.

Julkisivuissa on yhteensä neljä ikkunaa, 11 sisäänkäyntiä ja kuusi vinttiluukkua. Nämä ovat pääsääntöisesti alkuperäisillä paikoillaan. Vaunuvajan vinttiluukkua lukuun ottamatta luukut on tehty julkisivupaneelista. Nurkkalaudat on kapeahkoa höylälautaa ja julkisivujen helmaa kiertää porrastettu vesilauta. Vesilaudan alapuolella on paikoitellen matalia helmalautoja.

Julkisivu Runeberginkadulle

352 *Itäjulkisivu on rakennuksen pienialaisin. Siinä on yksi ikkuna, yksi sisäänkäynti nykyiseen työpajaan ja yksi luukku ullakolle. Nykyinen kuisti ja ikkuna ovat todennäköisesti 1880-luvun alusta ja kate vuodelta 1959. Sisäänkäyntiluiska on vuodelta 2021.*

Julkisivu pihalle

353–354 *Pihajulkisivulla on runsaasti sisäänkäyntejä ja ullakkoluukkuja sekä neljä ikkunaa. Vanhan leivintuvan kuisti on uusittu 1910-luvulla, suljettu 1960-luvun alussa ja avattu jälleen työpajan kuistiksi vuonna 2021. Aitan pohjoispuolen kiviharkkosokkeli (vrt. kuvat 331 ja 333) on muuta kivijalkaa nuorempi ja ajoittunee 1880-luvun alkuun.*

Julkisivu etelänaapuriin

355 *Eteläisellä julkisivulla ei ole ikkunoita tai ulko-ovia. Lämpökeskuksen ja työpajan kohdilla on teräksiset korvausilmaventtiilit. Kahdesta vesikatosta matalammalla sijaitsevan lävistää vuonna 1959 muurattu lämpökeskuksen savupiippu, ja korkeamman 1940-luvun alussa uudelleen muurattu savupiippu. Nykyisin savupiippu on ainoastaan ilmanvaihdon käytössä.*

Teräspeltikate jalkakouruineen sekä syöksytorvet ovat 1960-luvulta. Kate on juovaista, sinkittyä ja rullapeltiä, jolla pintakäsittely on pysynyt heikosti. Lappeiden räystäiden lähellä on jalkakourut, jotka on rakennettu 1930-luvulta alkaen yleistyneeseen tapaan puusoiron ympärille.[716] Vedenkeräimet ja syöksytorvet ovat pyöreäprofiilisia ja mutkat on taivutettu rypyttämällä.

Rungon painuminen on tuottanut yhtenäisessä, lamasalvotussa rungossa ajan myötä epätasaisia kallistumia. Nämä ovat teknisesti vaarattomia, mutta antavat rakennukselle sympaattista ilmettä.

Julkisivu länsinaapuriin

356 *Länsijulkisivulla ei ole ikkunoita tai ulko-ovia. Lomalaudoitus poikkeaa kaikista muista julkisivuista ja sen vanhimmat osat voivat hyvinkin olla 1800-luvun puolivälistä. Julkisivun pohjoisemmassa päädyssä (kuvassa etualalla) on uudempia osia. Täällä alkuperäinen sokkeli on korkeimmillaan.*

716 MV: KK 5, 2.

Ikkunat

Piharakennuksen huoneikkunat ovat yhdellä pystyvälikarmilla jaettuja neliruutuisia ja kaksinkertaisia puuikkunoita. Ulkopuitteet aukeavat ulos ja sisäpuitteet sisäänpäin. Rakennuksen viidestä huoneikkunasta neljässä on mahdollisesti alkuperäisiä osia. Kolmessa niistä on kulmarauta-saranat, joista vain yhdessä ikkunassa ne ovat sepäntakomat.

Ulkokäymälän ikkunassa ei ole heloja, joten sen ajoittaminen on hyvin vaikeaa. Vuorilaudoituksen perusteella vähintäänkin ikkuna-aukko on alkuperäinen. Pieniruutuinen ikkuna poikkeaa kaikista muista kiinteistön ikkunoista, mutta se saattaa silti olla alkuperäinen. Vähäinen tila on hyvinkin voitu jo alun perin varustaa muista huoneista poikkeavasti. Lämpökeskuksen kohdalla oleva wc:n ikkuna on 1950-luvulta. Aiemmin sen paikalla oli aitan pariovi.

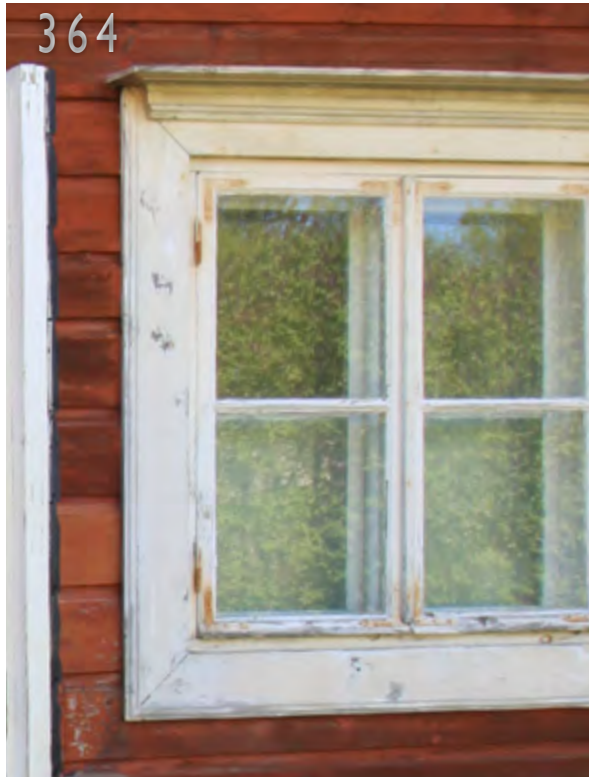
357–358 *Työpajatilan ikkuna on piharakennuksen ainut, jossa voi uskoa säilyneen alkuperäisiä heloja. Sarana-kulmaraudat on taottu yhdestä kappaleesta ja koukkumainen saranatappi on lyöty suoraan karmiin. Ruuvit ovat uudempaa kerrostumaa. Alkuperäisten vuorilautojen ulkokulmassa on karniisiprofiili.*

359–360 *Työpajan sisäpuitteet sulkeutuvat pystyvälikarmin eteen samalla periaatteella kuin päärakennuksessa. Ne on tiivistetty jälkikäteen lyöntilistalla. Myös lattarautaiset sulkimet ja tuulihaat ovat silmukkaruuvikiinnikkeestä päätellen uudempaa teollista mallia.*

361–362 *Piharakennuksen itäpäädyn ikkunoita, joissa on teollisesti kahdesta osasta valmistetut sarana-kulmaraudat. Malli oli yleinen 1800-luvun loppupuolella.*

363–365 *Käymälänikkunoista vanhempi (vasemmalla) on mahdollisesti alkuperäinen ja nuorempi (oikealla) 1950-luvulta. 1950-luvun ikkunoiden kulmaraudat ovat präs-sättyä peltiä ja saranat pyöreäpäisiä.*

Ulko-ovet

Rakennuksessa on yhteensä 11 varsinaista sisäänkäyntiä. Yksi ulko-ovista on pariovi. Enemmistö ovista on ristiinnaulattuja lankkuovia, mutta itäpäädyn kuistille johtaa perinteinen pienaovi, jossa jäykistävät pienat on istutettu lankkuihin koverrettuun hahloon. Osa ulko-ovista on verhottu ulkopuolelta vaakapaneelilla ja osa vinopaneloitu keskeissymmetrisesti. Vinopaneloinnit vaikuttavat vanhemmilta, koska niissä on käytetty leveämpää ja puoliponttista paneelia toisin kuin julkisivuissa muuten.

366 *Kuivakäymälöiden alkuperäisissä ovissa ei ole verhousta. Jätehuoneen ovessa on kissanovi.*

367 *Vaunuvajan ja halkoliiterin ulko-ovissa on diagonaalisti aseteltu paneeliverhous.*

368–373 *Seuraavalla sivulla: Työpajan ovi ja lämpökeskuksen lukko, kuivakäymälän ovi ja aitan lukko sekä halkoliiterin ovi ja puurunkoinen lukko.*

368

370

372

369

371

373

Julkisivuvarusteet

Piharakennuksen ulkoseinissä on monia eri-ikäisiä julkisivuvarusteita. Korvausilmaventtiilit ovat pääsääntöisesti 1900-luvun alusta, joko 1910- tai 1920-luvuilta. Sähköosat ovat 1950-, 1980- ja 2000–2010-luvulta. Ensimmäisistä sähkö- ja puhelinjohdoista on jäljellä teräksisiä kannakkeita. Syöksytorvet on asennettu vesikatteen uusimisen yhteydessä 1960-luvun paikkeilla.

374 *Julkisivuvarusteet muodostavat piharakennukseen oman ajallisesti kerrostuneen ryhmänsä. Kuvassa 1900-luvun alun korvausilmaventtiili ja 1900-luvun puolivälin valaisin.*

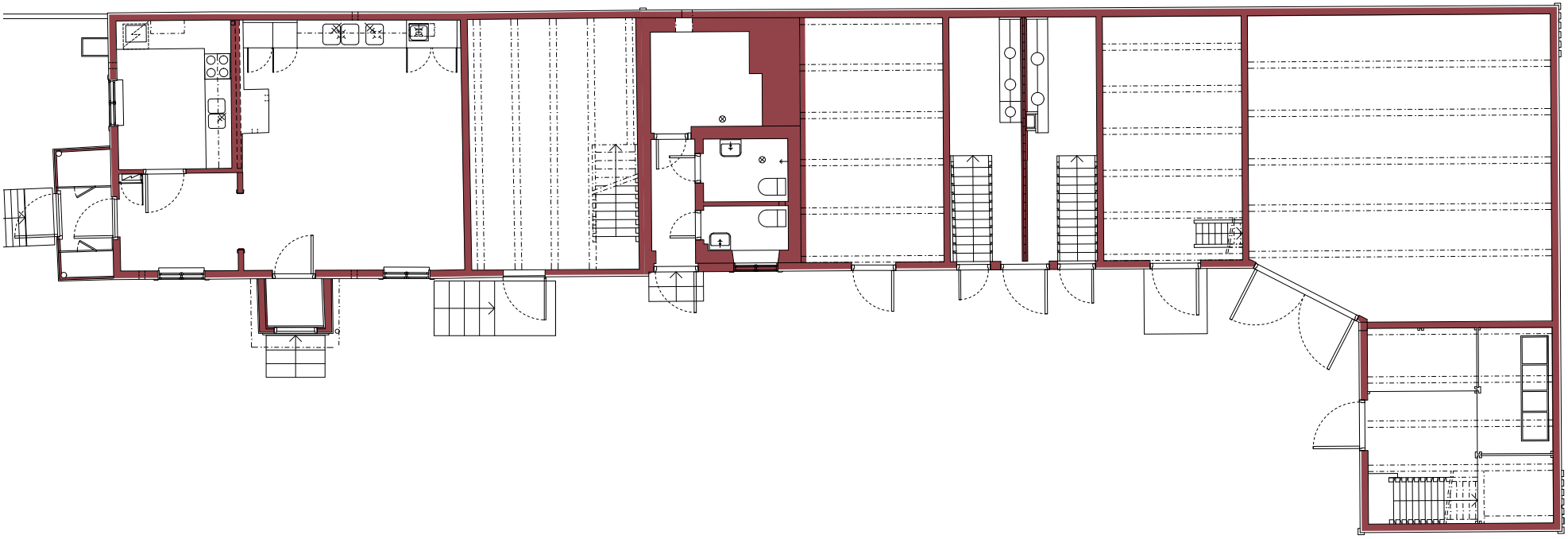
375 *Ulkoverhouksessa on viisi punaiseksi maalattua ja yksi musta luukku ylisille ja ullakolle. Punaiset luukut on uusittu ulkoverhouksen asentamisen yhteydessä 1880-luvulla.*

376

työpaja | kaksoisaitta | tekninen tila ja wc:t | talli | käymälät | karjasuoja | vaunuvaja | halkoliiteri

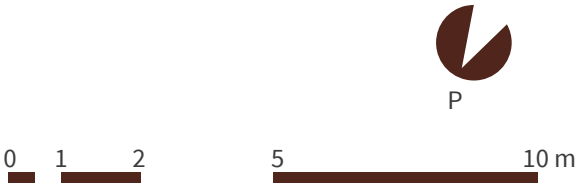

SISÄTILAT

Tilarakenne

Piharakennuksen tilarakenne on säilynyt suurelta osin alkuperäisenä ja lähes jokaiseen tilaan käydään omasta ulko-ovesta. Vain entisen ruoka-aitan kohdalla nykyinen tilajako poikkeaa merkittävästi alkuperäisestä.

376 *Piharakennuksessa on tällä hetkellä kolmiosainen työpaja (entiset kamari ja leivintupa/pyykkitupa), aitta ja tekninen tila / wc (entiset lämpökeskus ja pesutupa, sitä ennen ruoka-aitta), talli, kuivakäymälä, vanha karjasuoja, vaunuvaja ja halkoliiteri. Länsipään tilat ovat pääosin varastokäytössä.*

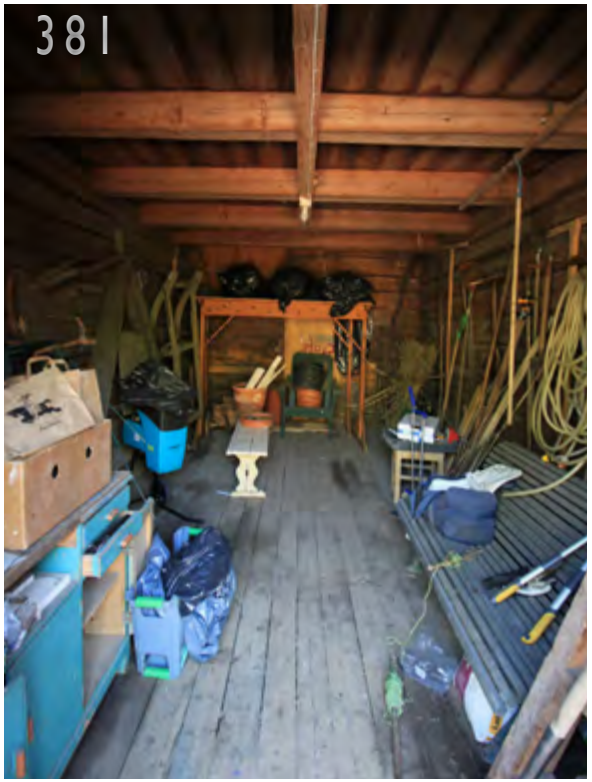

377–378 *Uuden työpajan keittiötä ja työpajatilaa entisen talonmiehen asunnon paikalla. Saatsi Arkkitehtien suunnitelmassa ja vuosina 2020–2021 toteutetussa muutoksessa vanhat paneelisisäkatot ja 1960-luvun alun keittiökaapit säilytettiin mutta lattiat jouduttiin uusimaan. Väliovet kunnostettiin varastossa olleista ovista ja työpajan teräskaapit saatiin kierrätettyinä. Seinissä on sekä uusia, paikoillaan säilytettyjä että huoneiston sisällä siirrettyjä ja muokattuja osia.*

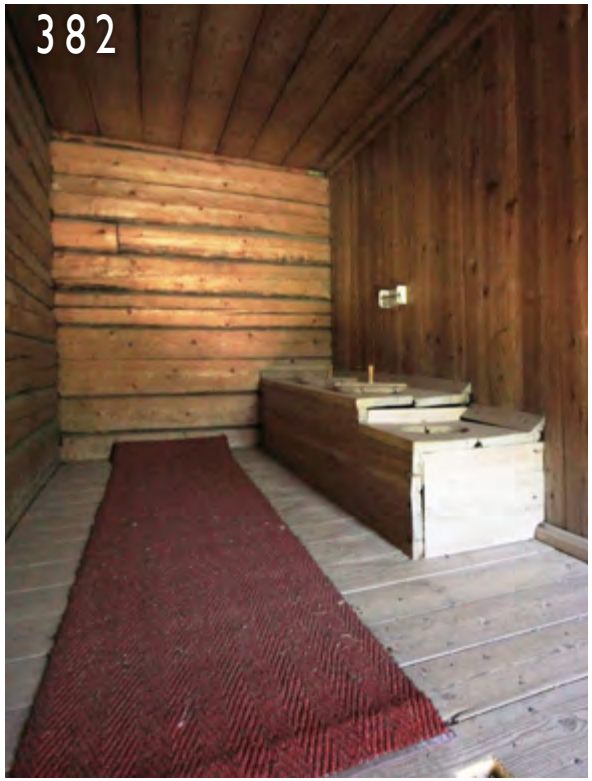

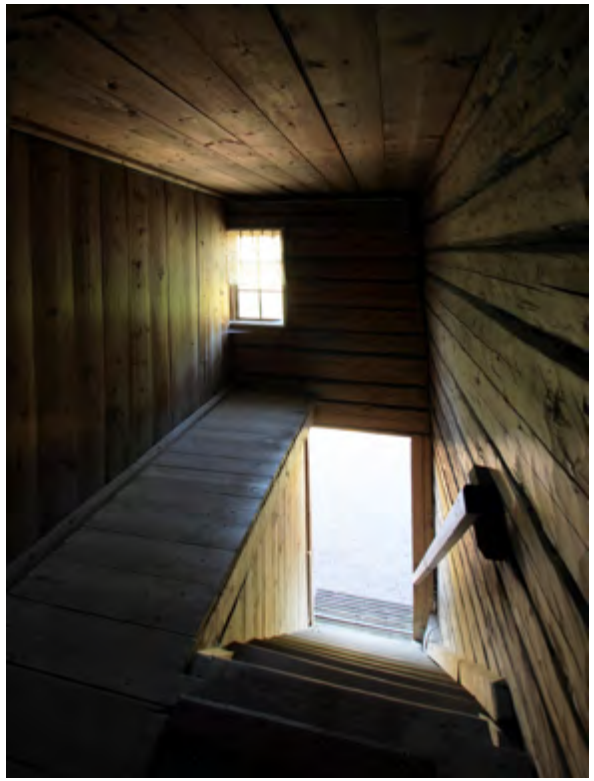

379 *Ylempi aitta (kaksoisaitta). Aitan portaiden alla on lattialuukku vanhaan öljysäiliöön ja suljettu seinäluukku entisen ruoka-aitan puolelle. Palovakuutusasiakirjan mukaan aitassa oli portaikko jo vuonna 1845, mutta sen kaide on uudempi.*

380–381 *Talli ja karjasuoja ovat yksinkertaisia, matalia tiloja, joissa on jälkikäteen asennettu puulattia.*

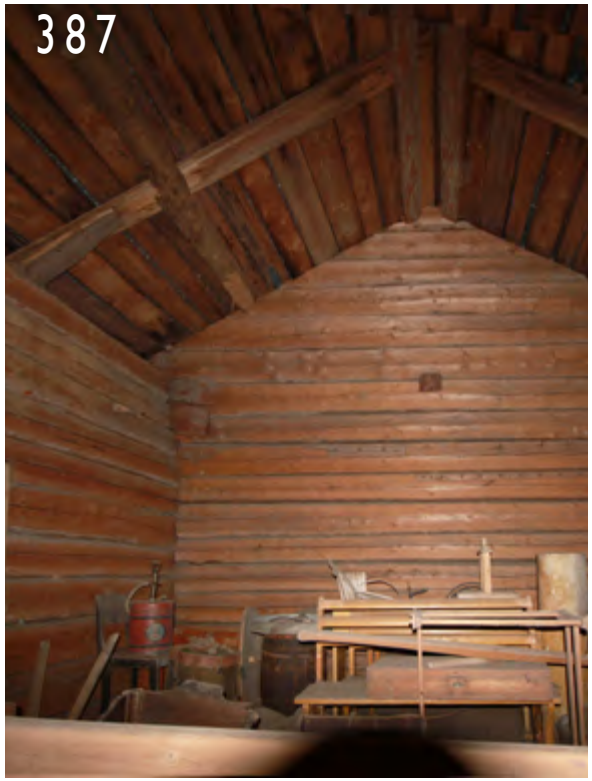

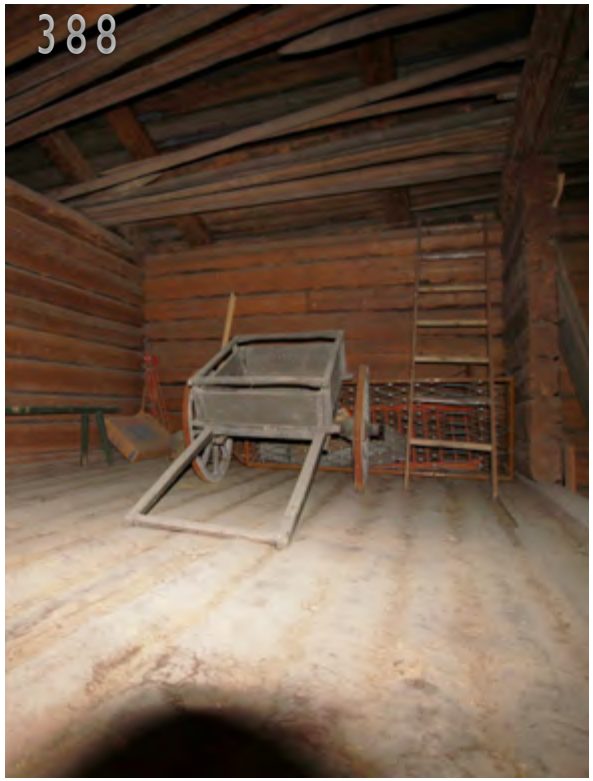
382–384 *Alkuperäistä kuivakäymälää.*

385–386 *Vaunuvajaa ja kaksikerroksista halkoliiteriä. Vaunuvajassa on ollut 2000-luvun lopulta lähtien kesäisin Leiki ja opi -toimintaa.*

387–389 *Avointa parvea halkoliiterin ja karjasuojan yläpuolella sekä työpajan yläpuolista vinttiä ennen yläpohjan lämmöneristämistä.*

Pintarakenteet

Kylmässä piharakennuksessa on suhteellisen vähän varsinaisia pintarakenteita. Suurimmassa osassa tiloja sisäseinissä on esillä kantava hirsi, sisäkatossa välipohjan tai vesikatteen aluslaudoitus ja lattiassa lankut. Poikkeuksen tästä muodostavat 1900–2000-luvuilla uusitut tekninen tila / wc sekä työpaja.

Työpajan pintarakenteet ovat ajallisesti kerrostuneita. Varsinaisen työpajatilan seinien yläosassa on hyvin varhaisessa vaiheessa lyötyjä savirappauksia. Sisäkattojen helmiponttipaneelit ovat 1910–1920-luvulta, ja niiden takana ovat edelleen olemassa alkuperäiset lankkusisäkatot. Väliovet ovat 1910–1930-luvuilta ja keittiön kaapistot 1960-luvulta. Seinäpaneloinnit ja lankkulattiat sekä kaikki pintakäsittelyt ovat vuosilta 2020–2021.

390 *Työpajan pintarakenteiden ajallinen kerrostuneisuus ulottuu 1800-luvun savirappauksista 2020-luvun lankkulattiaan. Sisäpaneelit ovat 1910–1940- sekä 2020-luvuilta.*

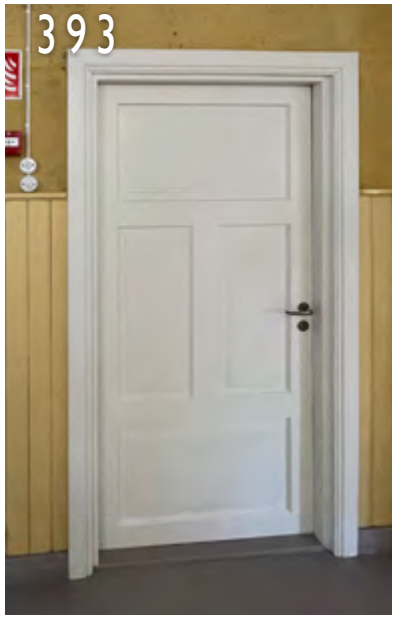
391 *Yleisö-wc:n pintarakenteet ovat vuonna 1999 valmistuneen saniteettitilan alkuperäiset.*

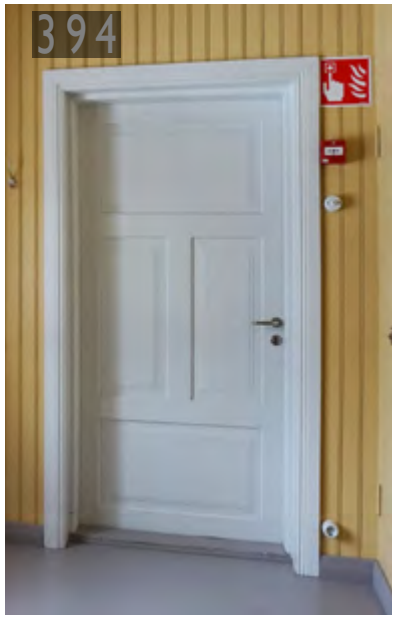
392 *Piharakennuksen kylmissä tiloissa kuten kuvan tallissa ei ole erillisiä pintarakenteita.*

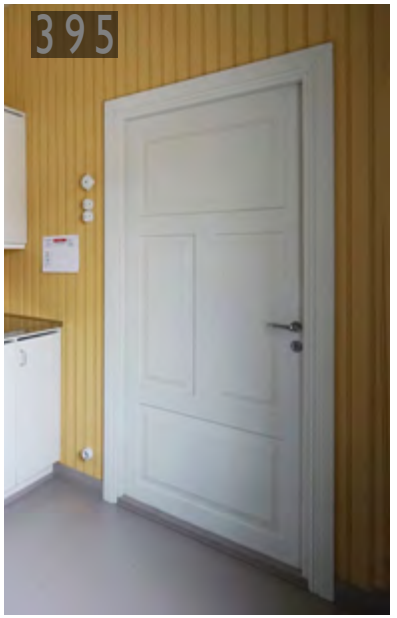
Väliovet

Väliovia on vain uusituissa tiloissa piharakennuksen työpajassa sekä tekninen tila / wc:ssä. Kaikki työpajan kolme väliovea ovat täyspuisia peiliovia, joissa on neljä peiliä, joista kaksi keskimmäistä on pystyssä rinnakkain. Peiliprofiileista ja jiireistä päätellen ovet on valmistettu samassa vaiheessa 1920- tai 1930-luvulla. Itäpäädyn kuistin ja eteisen välinen ovi on ollut paikallaan siitä lähtien, muut kaksi olivat välillä viitisenkymmentä vuotta varastossa ennen työpajatilan valmistumista.

Teknisen tilan ovi on ajalleen tyypillinen teräskuorinen palo-ovi vuodelta 1959. Sen lukitus on uusittu 1990- ja 2000-lukujen taitteessa. Wc-tilojen ovet ovat kevyitä, kennorakenteisia laakaovia, joissa on ajalleen tyypillinen, valkoiseksi maalattu terästeloitus.

393–395 *Työpajan väliovia 1910-luvun alusta: työpajatila–pohjoiskuisti, eteinen–itäkuisti ja eteinen–keittiö. Kaikki ovet oli alkujaan valmistettu talonmiehen asuntoa varten, mutta niistä kaksi (työpajatilaan ja eteiseen liittyvät) oli ollut välissä viitisenkymmentä vuotta poissa käytössä varastoituina piharakennuksen parvelle.*

396 *Otteita uudempien tilojen väliovista. Teknisen tilan palo-ovi (oikealla) on vuodelta 1959 ja wc:iden kevyet laakaovet 1990-luvun lopulta.*

Varusteet

Ilmanvaihtoventtiilit ovat 1900-luvun alkupuolelta, enimmäkseen 1910- ja 1920-luvuilta. Ne on kunnostettu käyttöön ja niitä on täydennetty vuoden 2020 aikana.

Itäpäädyn sähkö- ja keskuslämmitysosat on uusittu vuonna 2020.

397–404 *Työpajan rakennusvaiheessa kunnostettu- ja ilmanvaihtovarusteita sekä uusia sähkö- ja lämmitysosia. Venttiilit pidettiin valokuvauksen ajan kiinni.*

397 *Työpajatilan poistoilmaventtiilejä vanhassa muuratussa hormissa.*

398–399 *Työpajatilan korvaus- ja keittiön poistoilmaventtiilejä.*

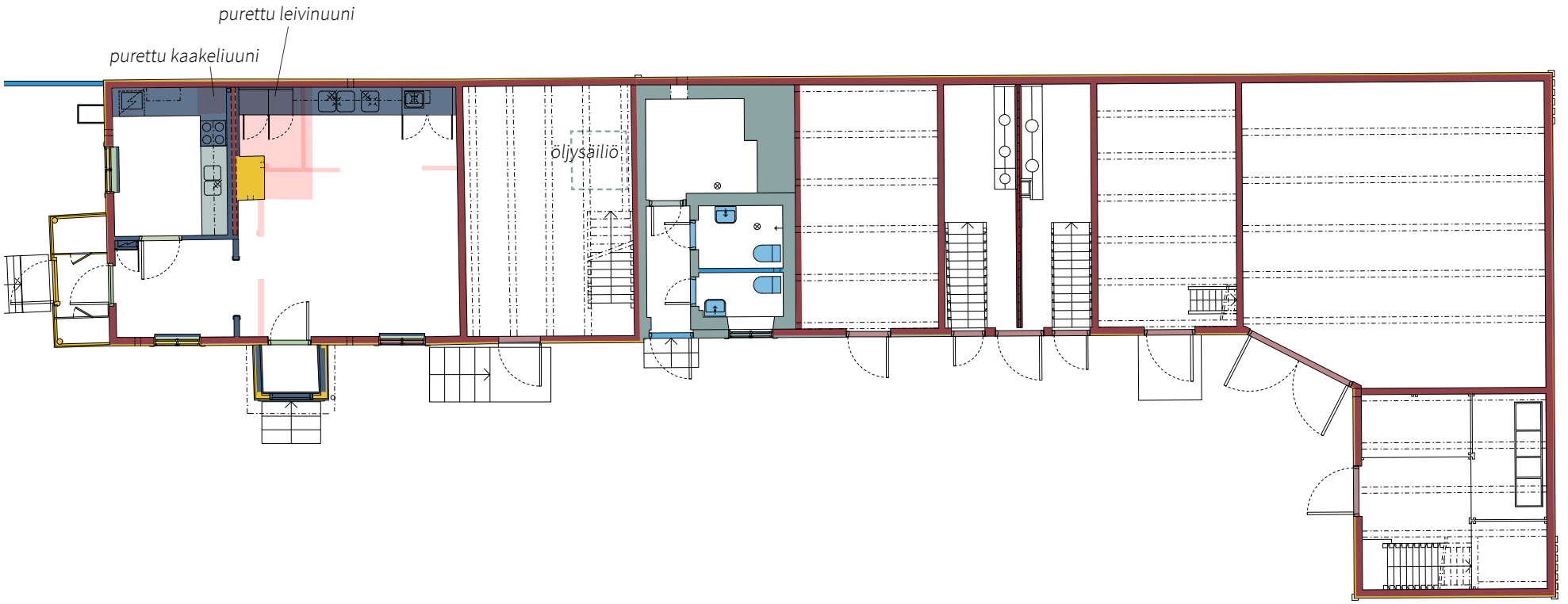
400 *Eteisen vesikiertoinen radiaattori vuodelta 2021.*

401 *Talonmiehen asunnon vanhoja ilmanvaihtoventtiilejä kesken puhdistuksen.*

402–403 *Työpajan uusia posliinisia valokatkaisimia ja pistorasioita.*

404 *Eteläjulkisivulla sijaitseva ryömintätilan tuuletusventtiili piharakennuksen aiemmista korjauksista.*

405

AJOITUSKAAVIOT

Pohjat

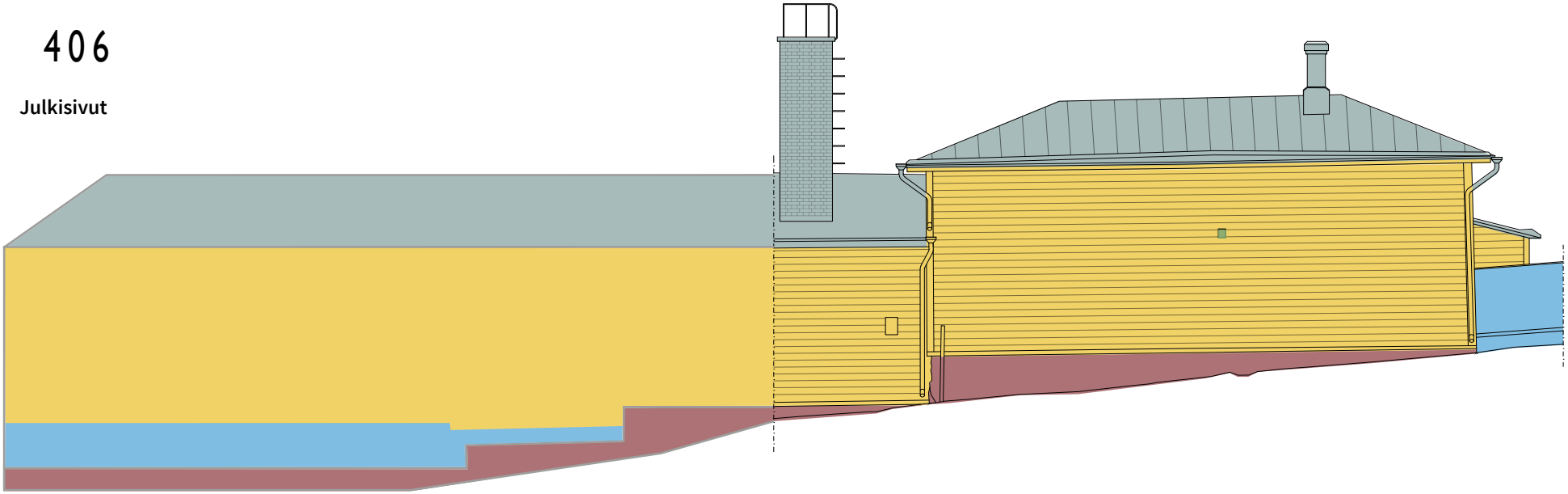
405 *Runebergin piharakennuksen rakenteiden ajallinen kerrostuneisuus. Kantava runko on kaikkialla alkuperäinen. Suurimmat muutokset on tehty itäpäädyn entisessä asunnossa, nykyisessä työpajassa, sekä nykyisen tekninen tila / wc:n kohdalla rakennuksen keskiosissa. Taustakuva: Saatsi Arkkitehdit 2021.*

P

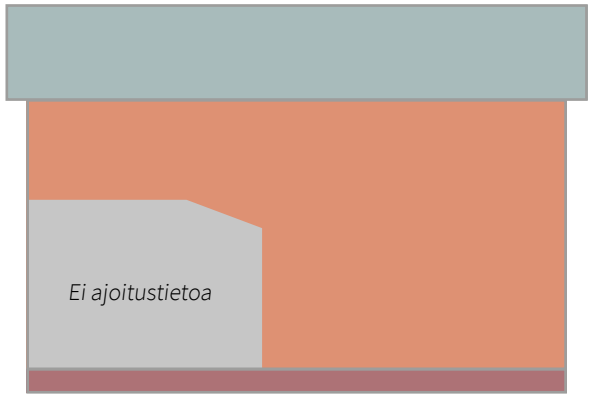
1844–1851
1852–1879
1880–1909
1910–1939
1940–1964
1965–1983
1984–2001
2002–2021
Purettu

406

Julkisivut

Etelään

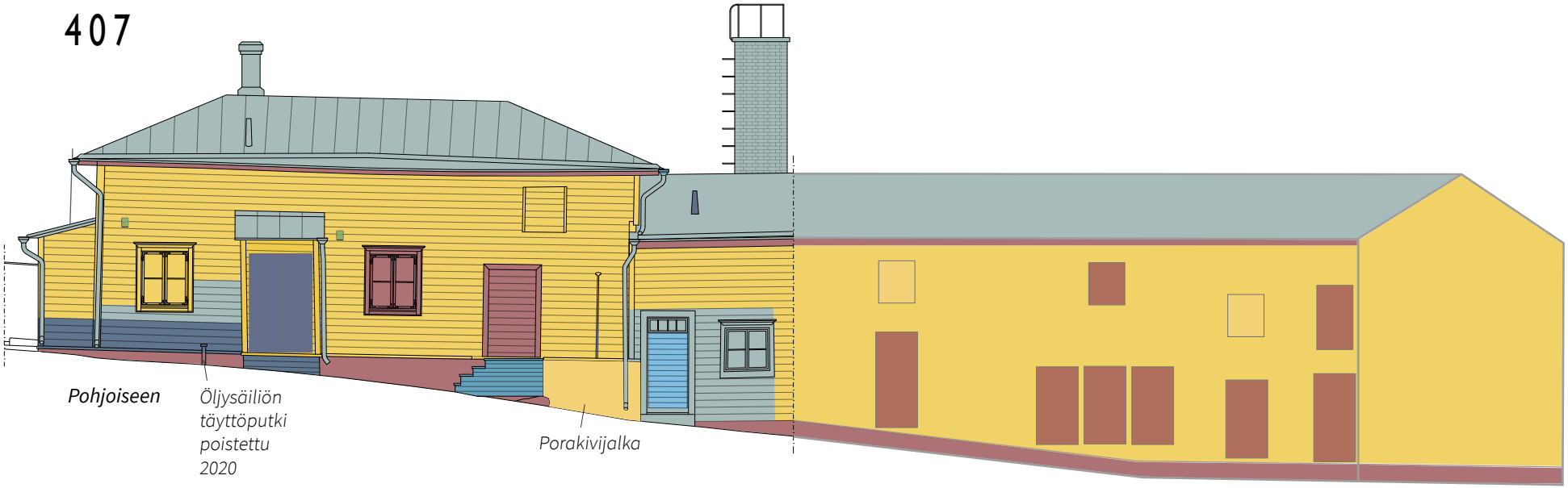

Länteen

406 *Runebergin piharakennuksen etelä- ja länsijulkisivujen ajallinen kerrostuneisuus. Verhouksen ajoitusalueet ovat suuntaa-antavia. Pääosa verhouksesta on 1880-luvulta, mutta helmaosissa on uudempia paikkauksia ja lisäksi länsijulkisivun lomalaudoitus on pääosin vanhempaa. Taustakuva: Saatsi Arkkitehdit 16.9.2019.*

1844–1851
1852–1879
1880–1909
1910–1939
1940–1964
1965–1983
1984–2001
2002–2021
Purettu

407

Itään

407 *Runebergin piharakennuksen pohjois- ja itäjulkisivujen ajallinen kerrostuneisuus. Verhouksen ajoitusalueet ovat suuntaa-antavia. Pääosa verhouksesta on 1880-luvulta, mutta helmaosissa on uudempia paikkauksia. Taustakuva: Saatsi Arkkitehdit 16.9.2019.*

- *1844–1851*
- *1852–1879*
- *1880–1909*
- *1910–1939*
- *1940–1964*
- *1965–1983*
- *1984–2001*
- *2002–2021*
- *Purettu*

408

JOHTOPÄÄTÖKSET

YHTEENVETO

Piha ja puutarha

Runebergin kotina tunnettu kiinteistö käsittää asuin- ja piharakennuksen sekä aidatun pihamaan. Lehtori Daniel Lindh rakennutti kokonaisuuden vuosina 1844–1845 Porvoon kaupungin uuteen kaupunginosaan. Rakennukset suunnitteli yksityisellä toimeksiannolla intendentinkonttorin arkkitehti C. J. E. Gustavson.

Ennen rakennustöitä tontin paikalla oli sijainnut Porvoon kymnaasin opettajien puutarha. Aiemmin 1700-luvulla maa-ala oli kuulunut Ånäsin säteriin, ja sen paikkeilla oli seissyt talo, joka oli autioitunut jo 1600-luvun loppuun mennessä. Osa Lindhien tuloa edeltäneestä kasvillisuudesta säilyi rakennustöissä ja ohjasi puutarhan myöhempää suunnittelua.

Puutarhan nykyinen yleissommitelma syntyi Lindhien aikana. Rinnetontti pengerrettiin viimeistään heidän aikanaan, ja piha jaettiin yläterassiin, alapuutarhaan ja talouspihaan piharakennuksen edessä. Yläterassilta vierailija saattoi saada nopeasti yleiskäsityksen puutarhan rakenteesta. Asuinrakennuksen pääkuistiin kytketty puutarhasommitelman keskiakseli päätettiin syreeneillä muodostettuun lehtimajaan.

Runebergit ostivat kiinteistön vuonna 1852 ja Fredrika Runeberg jatkoi puutarhan jäsentämistä 1850–1870-luvuilla. Tänä aikana puutarhan kasvilajisto rikastui merkittävästi erilaisilla vanhoilla hyöty- ja koristekasveilla. Fredrika myös täydensi puutarhaa erilaisilla kukkapenkeillä. Puutarhan risteävien käytävien keskelle hän muokkasi pyöreän istutusalueen eli rondellin, jota ympäröi neljä pienempää istutuskehää.

Museon perustamisen jälkeen puutarhaa on pyritty ylläpitämään, vaikka se ei ennen 2000-luvun alkua kuulunut varsinaiseen museokiertoon. Puurakenteisia aitoja ja portaita on jouduttu uusimaan säännöllisesti. Pihan näkyvimpiä museoaikaisia muutosvaiheita ovat olleet omenapuiden laaja uusiminen edellisten palelluttua 1940-luvun alussa sekä pintamaiden vaihtaminen peruskorjauksessa 2000-luvun alussa. Pihan vanhimpiin osiin kuuluu kivinen pengeraita sekä Aleksanterinkadun portin vieressä kasvava mustamarjaorapihlaja.

408–409 *Runebergin kodin ajallisesti kerrostunut kokonaisuus kietoutuu Suomen kulttuurihistoriaan lukemattomin sitein.*

Rakennukset

Runebergin kotiin kuuluvat asuintalo ja piharakennus ovat yksikerroksisia, lamasalvottuja hirsirakennuksia, joissa on puuverhous ja aumakatto. Asuinrakennus on komea, empirehenkinen kaupunkitalo, jossa on kaksitoista korkeaa huonetta ja kaksi sisäänkäyntiä. Piharakennukseen kuuluu lämpimäksi alusta alkaen tarkoitettu itäpääty sekä pitkä rivi kylmiä varastotiloja.

Runebergit asuivat paikalla vuodesta 1852 1870-luvun lopulle. Tänä aikana asuinrakennuksen huoneisto jaettiin kahdeksi ja sinne rakennettiin toinen keittiö ja laajempi sisäänkäyntikuisti. Johan Ludvig kuoli vuonna 1877 ja Fredrika muutti talosta pois seuraavana syksynä. J. L. Runebergin kuoleman jälkeen heidän asumansa pääty ehti palvella pari lukuvuotta kouluna.

Vuonna 1880 valtio osti kiinteistön ja asuinrakennus muutettiin J. L. Runebergin kotimuseoksi. Museon perustamisesta lähtien heidän asumansa huoneisto on pyritty pitämään Runebergien aikaisessa asussa. Koska jo Runebergien 25-vuotisen asumisen aikana rakennuksessa tehtiin useita muutoksia, lähtökohdaksi asetettiin vuoden 1868 tilanne, josta oli paljon aineistoa. Tätä periaatetta on pyritty noudattamaan myös seuranneina vuosikymmeninä. Asuinrakennuksen eteläpää oli vuokrattuna Strömborgien suvulle lähes sata vuotta 1860-luvulta 1960-luvulle.

Museon perustamisen jälkeen Runebergien asuintalo on muuttunut varsin vähän. Rakennusosia on pääsääntöisesti uusittu vain niiden kuluttua käyttökelvottomiksi. Näkyvimpiin korjauksiin lukeutuvat vesikatteen, ikkunoiden ulkopuitteiden ja pääkuistin uusimiset 1950–1990-lukujen aikana sekä vanhojen seinäpaperien suojaamiset uusin jäljennöksin 2000-luvun alussa.

Museoaikana on toteutettu myös muutamia toiminnallisuuteen ja turvallisuuteen pohjaavia uudistuksia. Näistä vaikuttavimpia ovat keskuslämmityksen asentaminen ja Runebergien keittiön ennallistaminen vuosina 1959–1966, wc:n rakentamiset eri aikoina sekä sivukuistin laajentaminen, kahden kamarin liittäminen yleisötiloihin ja talotekniikan päivittäminen vuosina 2002–2004.

Piharakennuksen suurimpiin muutoksiin kuuluu talonmiehen asunnon laajentaminen leivintuvan puolelle vuonna 1911, lämpökeskuksen ja saniteettitilojen rakentaminen vanhaan ruoka-aittaan vuonna 1959, yleisö-wc:n rakentaminen lämpökeskuksen viereen vuonna 1999 ja vanhan talonmiehen asunnon muuttaminen museon työpajatiloiksi vuosina 2020–2021. Piharakennuksessa asuttiin vuoteen 2013 saakka.

Runebergin kodilla on ollut museon perustamisesta lähtien varsin ytimekkäät tavoitteet, mikä on tukenut sen hyvää säilyneisyyttä. Museossa hahmottuu selkeästi Runebergien elämänhistoria, mutta sen lisäksi kertyneet vuodet ovat nostaneet kohteen erityispiirteiksi 1800-luvun puolivälin kaupunkielämäntavan yleensä sekä rakennussuojelun muuttuvia arvostuksia kuvaavan restaurointihistorian. Historian kaari on Suomen mittakaavassa pitkä: museo avattiin vuonna 1882, joten vuonna 2022 Runebergin kotimuseo täyttää 140 vuotta.

410 *Runebergin kodin rakennukset muodostavat yhtenäisen 1800-luvun puolivälin kokonaisuuden.*

ARVOT

Henkilöhistorialliset arvot

Runebergin kodin rakennukset suunnitteli arkkitehti **C. J. E. Gustavson**. Intendentinkonttorissa työskennelleen Gustavsonin nimiin on merkitty hyvin suppea tuotanto, mutta on huomionarvoista, että hän oli yksi kolmesta ensimmäisestä Suomessa koulutetusta arkkitehdista. Rakennukset rakennutti Porvoon tuomiorovastiksi sittemmin noussut lehtori **Daniel Lindh**, jolla oli virkansa puolesta näkyvä rooli Porvoon paikallishistoriassa.

Vuosina 1852–1878 talossa asui Runebergien perhe. **Johan Ludvig Runeberg** oli runoilija, kirjailija, opettaja, toimittaja ja pappi, joka vaikutti väkevästi kirjallisuuden historiaan ja suomalaisen kansakunnan itseymmärrykseen. Runeberg-kultti syntyi jo runoilijan eläessä. Runebergista ja hänen runoudestaan tuli 1800-luvun viimeisinä vuosikymmeninä sekä erityisesti 1900-luvun alun niin kutsutun sortokauden aikana kansakuntaa kokoavia symboleja.

Runebergit ostivat Lindhien kiinteistön hetkellä, jolloin Johan Ludvig Runeberg oli vakiinnuttamassa asemaansa kansallisrunoilijana. Runebergit asuivat talossa neljännesvuosisadan, ja runoilija Runeberg kirjoitti siellä runoelman *Fänrik Ståls sägner* (1860, *Vänrikki Stoolin tarinat*) toisen osan, komedian *Kan ej* (1862, *En voi*) ja tragedian *Kungarne på Salamis* (1863, *Salamiin kuninkaat*), sekä kymmeniä psalmeja.

Runebergin kodissa kokoontui Runebergien elinaikana säännöllisesti laaja joukko yhteiskunnallista eliittiä. Perheen ystäväpiiriin ja talon vieraisiin kuuluivat mm. Zachris Topelius, Elias Lönnrot ja J. V. Snellman sekä Fredrikan kautta Tengströmien pappissukua. Runebergin talolla on sosiaalihistoriallista merkitystä suomalaisuusaatteen keskeisten henkilöiden kokoontumispaikkana sekä ystävyyden, yhdessäolon ja yhteydenpidon keskuksena.

Johan Ludvigin vaimo **Fredrika Runeberg** oli Suomen suuriruhtinaskunnan ensimmäisiä sanomalehtitoimittajana työskennelleitä naisia. Hänen ensimmäiset juttunsa julkaistiin 30 vuotta Minna Canthin artikkeleja aiemmin. Runebergien kodissa Fredrika kirjoitti teoksen *Fru Catharina Boije och hennes döttrar* (1858; Rouva Katarina Boije ja hänen tyttärensä, 1881), jota pidetään ensimmäisenä suomalaisen naisen julkaisemana historiallisena romaanina.

Fredrika Runeberg vastasi ajan tavan mukaan taloudenpidosta, lasten kasvattamisesta ja yhteydenpidosta sukuun. Talo, puutarha ja säilynyt kirjeenvaihto todistavat, miten luovasti ja sinnikkäästi Fredrika suoriutui näistä tehtävistä. Fredrikan toiminnan ansiosta Runebergin kodilla on historiallista arvoa myös edelläkävijänaisen kotitalona. Hänen kättensä jäljet toimivat arvokkaana muistuttajana luonnon ehdoilla toimivasta sisäistetystä säästäväisyydestä, jonka lähtökohdista olisi varaa ammentaa myös tulevaisuuden kulttuureihin.

Runebergin kotimuseo perustettiin Johan Ludvig Runebergin kunniaksi. 1800-luvun puolivälin vuosikymmenistä kertovana ja niiltä periytyvänä kotimuseona se on harvinainen ja Runebergien kotimuseona ainutlaatuinen. Suomen ensimmäisenä yhä toiminnassa olevana kotimuseona se kuvaa aikaa, jolloin kotimuseoita alettiin enenevässä määrin perustaa suomalaiskansallisen historian rakentamiseksi. Kirjallisuus oli avioparin suuri yhteinen kiinnostuksen kohde. Runebergien kodilla on arvoa sekä Johan Ludvig sekä Fredrika Runebergien kirjallisesta tuotannosta ja elämästä kertovana ja tietoa lisäävänä esimerkkinä että todisteena kaudesta, jolloin suomalaista kansallisidentiteettiä rakennettiin.

Runebergien naapureilla **Strömborgeilla** oli vahva rooli ensin vanhenevien Runebergien auttajina, ja sittemmin museon rakentajina ja kehittäjinä. Ilman heidän työtään museota ei välttämättä olisi. Strömborgien suvulla oli myös tärkeä osa Runeberg-myytin ylläpitämisessä. Strömborgien säilynyt arkisto kertoo perheestä, joka sekä hoiti museon käytännön asiat että vilpittömästi ponnisteli runoilijan muiston säilymiseksi ja ylistämiseksi. Suvusta näkyy konkreettisia jälkiä myös itse rakennuksessa, erityisesti heille vuokratussa eteläpäädyssä.

Runebergien talossa on palveltu pitkäjänteisesti. Monet piiat, rengit, intendentit, museonhoitajat, puutarhurit ja talonmiehet palvelivat Runebergien talossa vuosikymmeniä. Omistautunut yhteisö mahdollisti poikkeusyksilöiden nousun eturiviin. J. L. Runeberg ei olisi voinut runoilla ilman vaimonsa ja palvelusväen kotityöpanosta, kykyä vieraiden kestitsemiseen ja sitä kautta tarjoutuneeseen tilaisuuteen vaihtaa ajatuksia. Runebergin perintö olisi säilynyt huomattavasti sirpaleisempana ilman Strömborgien perheen ja pitkäaikaisen museohenkilökunnan työtä. Runebergin kodilla on henkilöhistoriallista arvoa myös kiintyneen yhteisön historiallisena kotina.

Kaupunkikuvalliset arvot

Runebergin koti sijaitsee kaupunkikuvallisesti arvokkaassa Porvoon empirekaupunginosassa. Alueen kaavan allekirjoitti arkkitehti Carl Ludvig Engel vuonna 1833. Vastaavantyyppinen väljä, paloturvallisuutta painottava kaava oli Suomen suuriruhtinaskunnassa vahvistettu ensimmäistä kertaa Turussa viisi vuotta aiemmin. Empireajan kaavoitus kuvaa Suomen sodan jälkeen 1800-luvun alussa käynnistynyttä laajaa nousukautta, jolloin Suomen alue alkoi vaurastua ja kaupungit kasvaa teollisuuden, tiedonkulun ja Venäjän-kaupan vahvistuessa.

Empirekaavoituksen ja -arkkitehtuurin tavoitteisiin kuului leveä katutila, muurimainen katujulkisivu sekä rakennuksin ja aidoin suojattu vehreä, yksityinen pihatila, jolta puusto kurkottaa kadun puolelle aitojen ylitse. Engelin Porvoon asemakaava oli yksi merkittävimmistä empiren suunnitteluperiaatteiden ja -ihanteiden mukaan toteutetuista kaupunkikaavoista Suomen suuriruhtinaskunnassa. Museovirasto on nimennyt Runebergin kodin ympäristön valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi (RKY 2009) *Empire-Porvoon puutalokorttelit ja julkiset rakennukset*.

Runebergin kotina tunnettu pihapiiri rakennettiin yhtenä Porvoon empireasemakaava-alueen ensimmäisistä. Asuintalo oli toinen Porvoon uuteen kaupunginosaan pystytetty, ja sitä aiemmin oli valmistunut vain pormestarin talo. Samanaikaisesti samaan kortteliin Lindhin talon kanssa valmistui myös toinen Porvoon kymnaasin opettajan talo. Runebergin kodilla on siis arvoa yhtenä varhaisimmista Engelin asemakaavan mukaisesti valmistuneista rakennuksista.

Empire-Porvoo on säilynyt hyvin verrattuna muihin suomalaisiin empirekaupunginosiin. Alkuperäisestä empirekaavasta muistuttavat korttelijaon lisäksi monet yhtenäiset katunäkymät, tori ja puistot sekä yksittäiset julkiset ja asuinrakennukset. Vastaavan kaltaisia empirekauden katumiljöitä on säilynyt Suomen alueella otteina vain Pietarsaaressa, Uudessakaupungissa ja Porissa. Kaupunginosalle tyypillinen alkuperäinen rakentamistapa, arkkitehtuuri ja tyyli ilmenevät selkeästi erityisesti juuri Runebergin kodin ympäristössä.

Runebergin koti reunustaa kaupungin parhaiten säilynyttä empirekorttelia, joka sijaitsee Runeberginkadun ja Piispankadun välissä. Se kuuluu myös Aleksanterinkadun eteläpuoleiseen, hyvin säilyneeseen empirerakennusten rintamaan. Aleksanterinkatu on toinen kahdesta Engelin kaupunkiin suunnittelemasta erityisleveästä kadusta, joka erottaa kaupunginosia ja ilmaisee keskeisesti ruutukaavan paloturvallista henkeä. 1870-luvulla istutettuine lehmusrivistöineen se muodostaa Runebergin kodin kanssa tärkeän empirekokonaisuuden. Korttelien kulmauksessa sijaitsevalla asuinrakennuksella on tärkeä yhtenäistävä rooli sekä Runeberginkadun että Aleksanterinkadun katunäkymissä.

Runebergin kodin tontti kuvaa kirkkaasti laajenevan Porvoon kaupunkirakennustapaa 1800-luvun puolivälissä. Tontti on säilyttänyt harvinaisen hyvin alkuperäisen sommitelmansa. Empireilmeen säilyminen kertoo

hoidon ja käytön yhtäjaksoisuudesta ja siten paikan elinvoimaisuudesta ja kiinteistöön kytkeytyvien arvojen yliaikaisuudesta. Tiivistyvässä kaupungissa Runebergin kodin vehreällä pihapiirillä on alati korostuva merkitys empirekaupungin avoimen ja hengittävän tunnelman välittäjänä.

411 *Runebergin koti yhtenäistää Porvoonjoen kaupunkimaisemaa.*

Rakennushistorialliset arvot

Pihakokonaisuus

Runebergin kodin tontti on kahden rakennuksen ja lankkuaidan rajaama pihapiiri. Asuin- ja talousrakennukset sijaitsevat erillään, ja piha on jaettu käyttötarkoituksen mukaan eri osiin. Kokonaisuus kuvaa historiallista vaihetta, jolloin asuin- ja talousrakennuksen muodostama pari oli kaupunkiasumisen perusyksikkö, ja talouden-pito kaupungeissa muistutti melko paljon omavaraisia elinkeinoja maaseudulla. Piharakennus oli alkujaan kiinteä osa asukkaiden päivän kulkua, koska siellä olivat käymälät, leivintupa ja ruokittavat eläimet. Runebergin kodin pihapiirillä on merkitystä lisätessään tietoa tästä historiallisesta kaupunkiasumisen tavasta.

Kiinteistön rakennustapa kertoo laajemminkin Suomen suuriruhtinaskunnan ensimmäisten vuosikymmenten elinkeinotodellisuudesta. Hyödykkeitä rahdattiin enimmäkseen laivoin ja hevosvoimalla, joten rakennusaineet pyrittiin tuomaan mahdollisimman läheltä. Runebergin kodin rakennuksista vähintään runkopuu on kasvanut rakennuttaja Lindhin palkkatilalla Porvoon Stor-Kroksnäsissä, ja tukit lienee kuljetettu paikalle vesitse Porvoonjokea pitkin. Rakennukset ovat käsin kosketeltavaa todistusaineistoa lähialueen sisällä tuotettavista raaka-aineista ja tuotantopanoksista.

Lindhin pihapiirin rakennustyöt tehtiin paikan päällä käsityötä säästämättä. Kivijalat on muotoiltu käsin luonnonkivistä, ja runkopuu on hakattu, pelkattu ja piiluttu käsin. Rungon ja vesikaton liitokset on tehty salvomalla ja tapittaen. Lattiat ja julkisivulaudat on höylätty materiaalia säästäen ja rinnakkain istuttamalla niin, että lankun tai paneelin leveys vaihtelee aihiopuun mukaan. Ovien, ikkunoiden ja tulisijojen alkuperäiset metalliosat on taottu, kaakelit on valmistettu ja lasit on puhallettu käsityönä. Kokonaisuudella on huomattavaa arvoa laadukkaan ja raaka-ainetta säästävän käsityöosaamisen mestariteoksena.

Piharakennukseen ei ole suhtauduttu aikojen saatossa yhtä suojelevasti kuin asuinrakennukseen. Enemmistö tiloista on kuitenkin alkuperäisessä asussaan ja käytössään erilaisina varastoina, ja niiden rakennusaikaiset käyttötarkoitukset ovat helposti hahmotettavissa. Itäpäädyssä tilojen käyttötarkoituksia ja tilarakennetta on muutettu eniten. Piharakennuksella on rakennushistoriallista arvoa hyvänä esimerkkinä rakennuksen muunneltavuudesta ja ylimääräisen kylmän tilan ajat ylittävästä hyödyllisyydestä osana asumisen ja museotoiminnan muuntuvia käyttötarkoituksia.

Runebergin kodin pihakokonaisuus vastaa pääsääntöisesti 1800-luvun aikana saamaansa asua ja ilmentää kirkkaasti alkuperäistä käyttöä ja rakentamistapaa. Vastaavasti säilyneitä, 1800-luvun alkupuolen tiiviitä kaupunkipuutalojen pihapiirejä on säilynyt Suomessa vain muutamissa kaupungeissa. Huolellisesti alkuperäisen mallin mukaan uusitut rakenteet kertovat käytön ja hoidon pitkästä historiasta ja jatkuvuudesta.

Rakennusosia on uusittu kohtalaisen vähän. Katteita ja joitain sisäänkäyntejä lukuun ottamatta pihan molempien rakennusten ulkopuolta on lähinnä paikattu. Osien kestävyys kertoo rakennustapojen ja -aineiden huolellisesta valinnasta sekä sinnikkäästä ylläpidosta, joka on jatkunut keskeytyksettä jo yli 175 vuoden ajan. Rakennukset lisäävät tietoa aikansa elämäntavasta ja arvostuksista sekä laadukkaasta, pitkäikäisestä ja vikasietoisesta rakennustavasta. Helposti huollettavalla ja korjattavalla, lähtökohdiltaan ikuisella rakennustavalla olisi tarjota hiljaista ja koeteltua kokemustietoa myös tulevaisuuden rakentamiseen.

412 *Runebergin koti kertoo 1800-luvun puolivälin kaupunkiasumisesta.*

Asuinrakennus

Runebergin koti on 1840-luvun puinen kaupunkitalo. Sen keskeissymmetriseen empirearkkitehtuuriin kuuluvat loivahko aumakatto sekä varsin koruttomat, kivitalohenkiset julkisivut, joissa on pitkä rivi suurikokoisia ikkunoita. Korkeiden, läpikuljettavien huoneiden oviaukot on asetettu linjaan pitkien näkymäakselien luomiseksi. Paraatihuoneet sijaitsevat kadun puolella, ja edustus- ja tukitoimintojen sisäänkäynnit on erotettu. Rakennus kuvaa poikkeuksellisen kirkkaasti rakennusaikaista käyttötarkoitustaan ja elämäntapaa sekä säätyläistaloille ominaista laadukasta rakentamistapaa ja edustavuuteen tähtäävää arkkitehtuuria ja tyyliä.

Asuintalo on valmistettu laadukkaista rakennusaineista huolella valituin menetelmin. Paksut massiivirakenteet kertovat aikansa rakennustavan käsityövoittoisuudesta. Paksuilla rakenteilla saatiin myös lämmön ja kosteuden varauskykyä ja kasvatettiin rakennuksen potentiaalista käyttöikää. Rakenteet suunniteltiin mahdollisimman kuiviksi rakentamalla korkea sokkeli ja pitkät räystäät, tulisijaperusteinen ilmanvaihto ja tuuletustiloja sekä käyttämällä kuivattavia materiaaleja kuten savea. Vesikattoa kantaa omana aikanaan kohtalaisen moderni kattotuolisto.

Runebergin kodissa on säilynyt huomattavan paljon alkuperäisiä rakennusosia. Niihin kuuluvat rungon lisäksi suurin osa ovista, sisäkatoista, lattioista, kaiteista, tulisijoista ja julkisivuverhouksesta sekä osia ikkunoista. Näillä alkuperäisillä rakennusosilla on taiteellisten sekä ilmeisten laatuominaisuuksiensa lisäksi erityisen korkea ikäarvo.

Runebergien aikaan rakennus oli varsin uusi, ja sitä käytettiin ja muokattiin vapaasti. Sisään muuttaessaan Runebergit laitattivat uudet seinäpaperit. Kun Runebergit kaksin jäätyään vuokrasivat talon eteläpään Strömborgien perheelle, talo jaettiin kahdeksi asunnoksi. Huonejakoa, tulisijoja ja sivusisäänkäyntiä muutettiin maltillisesti, ja pian myös Runebergien päädyn välioviin kynnykset poistettiin Johan Ludvigin liikkumisen helpottamiseksi. Näillä muutoksilla on rakennushistoriallista arvoa kuvatessaan Runebergien kirjailijaperheen muuttuvia tarpeita sekä heidän kaupunkitalonsa kykyä vastata joustavasti ihmiselämän kiertoon ja yllätyksellisyyteen.

Rakennuksen sisustushistorialliset arvot kytkeytyvät Runebergien aikaan. Asunto on biedermeierkauden aidoimpia ja edustavimpia esimerkkejä Suomessa. Talon vanhimmat tapetit ovat vuodelta 1852, kalusteet ovat pääosin 1830–1860-luvuilta ja osan huonekasveista sanotaan periytyvän Fredrikan kasvien pistokkaista. Huoneistossa on lukuisia taideteoksia 1800-luvun puolivälin tunnetuilta taiteilijoilta. Runebergin koti on hyvin säilynyt esimerkki sivistyskodin sisustuksesta 1800-luvun kolmannen neljänneksen aikana.

Museon perustamisen jälkeen vuodesta 1882 lähtien rakennukseen on suhtauduttu hyvin suojelevasti. Korjaus- ja muutostöiden ensisijaisena tavoitteena on ollut Runebergin aikaisen tunnelman mahdollisimman laaja säilyttäminen. Välttämättömät muutokset ovat kuitenkin aikojen saatossa luoneet rakennukseen oman erityisen museokerrostumansa.

Monille museoaikana syntyneille muutoksille kuten henkilökunnan keittiön hellalle, välioville ja ikkunanpuitteille on jo kertynyt ikäarvoa, mutta myös uudemmilla, rakennusteknisesti toimivilla osilla on rakennushistoriallista arvoa kertoessaan ja mahdollistaessaan toiminnan jatkumista. Museoaikaiset muutokset kertovat pitkän museohistorian lisäksi tärkeää viestiä restaurointiperiaatteiden kehittymisestä ja siten meidänkin aikamme päätösten hetkellisyydestä ja päättymättömästä tarpeesta arvojen uudelleentulkintaan.

413 *Runebergin asuinrakennus on rakennusteknisesti erittäin laadukas säätyläisasunto.*

Puutarhahistorialliset arvot

Fredrikan puutarha kuuluu Suomen harvoihin historiallisiin kaupunkipuutarhoihin. Yhtäjaksoisesti 1840-luvulta alkaen ylläpidettynä yksityisenä kaupunkipuutarhana se on Suomessa ainutlaatuinen.

Korkea ikä liittyy puutarhaan monesta näkökulmasta. Osa kasvilajistosta oli paikalla jo ennen empirekaupunginosan rakentamista ja saattaa periytyä kymnaasin opettajilta tai jopa Ånäsin tilan ajalta 1700-luvun puolelta. Vanha kasvillisuus on arvokasta sekä ikänsä vuoksi että paikallisten perinnelajien konkreettisena tietopankkina.

Pihan vanhimmat osat lienevät kuitenkin kivirakenteita. Tontin paikkeilla seisoi jo 1600-luvulla autiotalo (ks. kuva 9), ja samalla rinnesijainnilla oli puutarhaviljelmiä 1800-luvun puoliväliin asti. On mahdollista, että osa Runebergien pihan kivipenkereestä periytyy jo näistä aiemmista puutarhoista tai jopa 1600-luvun talon kivirakenteista. Vuosisatoja sitten istutetuilla kivirakenteilla olisi muinaisjäännösten symboli-, säilyneisyys- ja todistusarvoa.[717]

Nykyisen pihan yleissommitelma on tontin rakennuttajien, Lindhien, aikainen ja luotu 1840-luvulla. Siihen kuuluu pihatoimintojen selkeä kolmijako yläterassiin, puutarhaan ja talouspihaan. Päärakennuksen pääjulkisivuun kytketty puutarhan keskikäytävä päättyy salaperäiseen syreenimajaan.

717 Kivirakenteiden historiatieto täydentynee tulevissa arkeologisissa tutkimuksissa.

Puutarhan geometrinen perusasettelu on lähtökohdiltaan perinteinen mutta lomittuneisuudessaan oivaltava. Yläterassilla yhdistyvät pienessä tilassa barokin muotopuutarhalle ominainen, tasainen 'place d'armes' -tyyppinen hiekkakenttä sekä matalat istutusalueet (parterre). Niiden alapuolella on pieni bosquet-henkinen muotopuutarha, jonka teemalliset juuret voi ulottaa jo Kaksoisvirranmaassa rakennettuihin paratiisipuutarhoihin. Yleissommitelmalla on puutarhahistoriallista arvoa yhdistäessään ikivanhat kulttuurivirtaukset hienovaraisesti rinnepaikkansa erityispiirteisiin.

1850–1870-luvulla puutarhaa kehitti Fredrika Runeberg. Ensimmäisiin hänen laatimiinsa muutoksiin kuului pyöröaukion eli rondellin ja sitä ympäröivien neljän pienemmän istutuskehän jäsentäminen puutarhan käytäväristeyksen keskelle. Ratkaisu kuvaa hyvin aikansa puutarhasuuntausta, gardenesque-tyyliä, jolle olivat ominaisia pienet, monilajiset istutuspenkit huolella ryhmiteltyine, vaihtuvine lajistoineen.

Fredrikan muistettavin kädenjälki puutarhassa liittyy kasvilajistoon. Hänen aikanaan puutarhan hyöty- ja koristekasvien kirjo kehittyi poikkeukselliseen rikkauteen ja rehevyyteen. Edelleen puutarhassa kasvaa näitä perinnekasveja, joita oli Runebergien aikaan saatavissa siemeninä tai jakotaimina. Vastaavia näkee Porvoossa yksittäisinä varsin usein. Fredrika sai kasvejaan lahjaksi paikallisilta konsuleilta, pastoreilta, ja muilta merkkihenkilöiltä.

Fredrika kuuluu Suomen ruukkukasviviljelyn edelläkävijöihin. Hän siirsi ruukkukasvejaan kesäksi ulos entisestään rikastamaan puutarhan lajirunsautta. Fredrikan

aikaan puutarhakulttuuri ja -harrastus olivat myös erikoisuuksien keräilyä ja niiden esittelyä. Runebergien harrastuneisuus rinnastaa heidät tästä näkökulmasta vertaisiinsa, aikansa nousevaan eurooppalaiseen keskiluokkaan.

Museoaika on luonut vakaan pohjan puutarhan ylläpidolle. Nykyisen puutarhan yleissommitelma on jalostunut 1840–1870-lukujen aikana, sen lajisto on Fredrikan kauden tapaan edelleen runsas, ja sen eri aikoina kunnostetut ja uusitut rakenteet kertovat hoidon ja käytön jatkuvuudesta. Viimeisin hoitosuunnitelma on palauttanut myös puutarhan hoitomenetelmiä Fredrika Runebergin aikaiseen, ravinteiden sisäiseen kiertoon perustuvaan malliin. Pihalla on suurta arvoa kertoessaan sen kehittäjien kyvystä paikan kuuntelemiseen ja herkkyyteen käynnistää ja ylläpitää pitkiä jatkumoja.

414 *Fredrikan puutarha on harvinaisen hyvin säilynyt 1800-luvun puutarha.*

Muut historialliset arvot

Toiminnan jatkumoita

Runebergin koti on pääpiirteissään samassa asussa kuin Runebergien aikaan 1850–1870-luvuilla. Kohteen säilyneisyyden perusteet ovat henkilöhistoriallisia, mutta ajan kuluessa kotimuseo on saanut myös entistä enemmän asiayhteyteen liittyviä arvoja.

Museo kuvaa runoilijan ohella sitä yhteiskuntaa, joka tarvitsi, rakensi ja on siitä lähtien ylläpitänyt kansallisrunoilijan muistoa. Runebergin koti on toiminut museona kohta 140 vuotta, mikä tekee siitä yhden Suomen vanhimmista museoista, ja vanhimman kotimuseon. Kotimuseoiden perustamisen kulta-aika kesti 1800-luvun lopulta 1900-luvun alkupuolelle, ja Runebergin kodin kanssa samaan ikäsarjaan kuuluu vain Elias Lönnrotin lapsuudenkoti (per. 1889).

Huolellisen säilyttämisen vuoksi museo valottaa myös laajemmin Runebergien aikaisen säätyläistön sosiaalista kulttuuria, taloudenpitoa ja elinkeinoja. Kirjasto, keittiö, ruokasali, kylmäkellari, eläinsuojat, ulkokäymälät ja palvelusväen asunnot kertovat konkreettisella tavalla 1800-luvun puolenvälin asumisesta. Vaikka käyttötarkoitus on muuttunut asunnosta museoksi, paikassa hahmottuvat edelleen ajan ylempääkin luokkaa sitovat kaupunkiasumisen reunaehdot.

Ilmaisurikkaan esineistön lisäksi kasveilla on painava rooli Runebergien elämäntavan kuvaajina, ja myös museoaikana ne ovat vaikuttaneet päätöksiin säännöllisesti. Kasvien vuoksi huoneisiin on päästettävä luonnonvaloa, ja alkuaikoina vain kasvien takia huoneet oli pidettävä lämpiminä. Kasvien vieminen ulos keväisin ja sisään syksyisin juhlistaa edelleen vuoden kiertoa. Museon harjoittama pistokkaiden jako ja myynti jatkaa Fredrikan aloittamia perinteitä.

Runebergin koti kantaa pitkää museohistoriaa. Alkujaan museo pyrki ensisijaisesti muistuttamaan Runebergien aikaista kotia, mutta sittemmin myös museoaikaisille rakenteille ja uusille toiminnoille kuten myymälälle ja erikoisnäyttelyille on tehty tilaa. Museohistoriaa leimaa tietoisen varovainen kehittäminen ja vaiheistetut korjaukset, minkä seurauksena kodissa on säilynyt runsaasti pieniä jälkiä museologisisten ja restaurointifilosofisisten ajatusten muuntumisesta.

Paikallishistorialliset arvot

Johan Ludvig Runebergin arvo Porvoon kaupungille on ollut valtava. Runebergista kehittyi jo hänen elinaikanaan lähes matkailunähtävyys, ja koska hän ei matkustanut mielellään, häntä tultiin katsomaan Porvooseen. Kuolemansa jälkeen Runebergin hautamuistomerkistä ja pian myös kodista tuli kaupungille sellainen matkailuvaltti, että Porvoosta kehittyi Suomen ensimmäinen turistikaupunki ja luokkaretkien kohde.[718] Runebergin koti on vielä tänäkin päivänä yksi Porvoon matkailun kulmakivistä.

Runoilijan syntymäpäivänä 5.2. järjestettävät juhlat kokoavat vuodesta toiseen väkeä runoilijan haudalle, patsaalle, kodille sekä Seurahuoneelle.[719] Runebergin päivän juhallisuuksiin kuuluu mm. soihtukulkue, kuoro ja kynttilöin valaistut ikkunat. Liikehuoneistojen ikkunoiden koristeleminen Runeberg-teemaisesti alkoi 1910-lukuun mennessä.[720] Valtakunnan huomio on kohdistunut Porvooseen Runebergin päivänä myös Runeberg-kirjallisuuspalkinnon (Runeberg-priset) ansiosta, jota on jaettu vuodesta 1986 lähtien.[721]

Walter Runebergin suunnittelema Runebergin patsas pystytettiin Porvooseen 30.5.1885, noin kuukautta myöhemmin kuin vastaava paljastettiin Helsingissä.[722] Sen sijaintipuisto nimettiin samana vuonna Runeberginesplanadiksi. Vuonna 1908 Runeberg sai myös oman nimikkokadun, ja vuonna 1928 kaksi katua (Adlercreutzinkatu ja Vänrikinkatu) Vänrikki Stoolin tarinoiden innoittamina. Fredrika Runeberg sai nimikkokatunsa vuonna 1996 ja puistikon vuonna 2004.[723]

Porvoon kaupungin historiasarjaa laatineen historioitsija Anneli Mäkelä-Alitalon mukaan Johan Ludvig Runebergista olisi tullut Suomen kirjallisuuden suurhahmo, vaikka hän olisi asunut jossain muualla kuin Porvoossa, mutta Porvoosta ei olisi tullut samanlaista kulttuurikaupunkia ilman häntä.[724] Runebergin kotitalolla on aivan olennainen merkitys Runebergin muiston ylläpitäjänä porvoolaisessa katukuvassa.

718 Mäkelä-Alitalo 2000, 133–134.
719 Mäkelä-Alitalo 2004, 42.
720 Koskimies & Westerlund 2008, 763–768.
721 Mäkelä-Alitalo 2004, 46; Koskimies & Westerlund 2008, 793, 796.
722 Mäkelä-Alitalo 2000, 201.
723 Koskimies & Westerlund 2008, 755; Mäkelä-Alitalo 2004, 42, 44.
724 Mäkelä-Alitalo 2000, 133–134.

LÄHTEET

KIRJALLISUUS

ja tekijän mukaan nimetyt artikkelit

Allardt Ekelund, Karin: Fredrika Runeberg. En biografisk och litteraturhistorisk studie. Tredje förkortade upplagan. Helsinki: WSOY 1947.

Eklöf, Anna Paulina: "Fredrika ja ruusu". Artikkeli s. 11–35 teoksessa *Unelmien puutarha. Fredrika Runebergin kukkiva keidas ja hyötytarha.* Toim. Susanna Widjeskog. Porvoo: Porvoon museon julkaisuja nro 10, 2015.

Flink, Selja: Runebergin koti – Rakentamisesta restaurointiin. Museoviraston rakennushistorian osaston raportteja 15. Helsinki: Museovirasto 2006.

Hakanpää, Päivi: Porvoon kaupunkiarkeologinen inventointi. Museovirasto, rakennushistorian osasto 2008.

Halila, Aimo: ”Intendentinkonttori vuosina 1810–1865”. Artikkeli teoksessa *Rakennushallitus: Suomen rakennushallinto 1811–1961.* Helsinki : Rakennushallitus 1967.

Hartman, Torsten: Borgå stads historia. Osat 1–3. Porvoo: G. L. Söderström, 1906–1908.

Heikkinen, Maire: ”Ranskalaiset tapetit valloittavat”. Artikkeli s. 17 teoksessa *Flink, Selja: Runebergin koti – Rakentamisesta restaurointiin.* Museoviraston rakennushistorian osaston raportteja 15. Helsinki: Museovirasto 2006.

Huovinen, Mika: ”Strömborgs och Runebergs hem. Ett sekellångt förhållande mellan en familj och ett museum.” Artikkeli s. 14–20 julkaisussa *SLS-Arkiv 22/1993*.

”Kaakeliuunityylejä”. Artikkeli s. 5–9 teoksessa *Kaakeliuuni / Kakelugnen. Näyttely Vanhassa kappalaisentalossa / Utställning i Gamla kaplansgården 18.6.–31.8.1982.* Näyttelyn työryhmä: Outi Peisa, Tuomas Renvall, Marketta Tamminen, Synnöve Bergholm. Porvoo: Porvoon museoyhdistys 1982.

Kajanti, Caius: Kiehtovia naiskohtaloita Suomen historiasta. Hämeenlinna: Karisto 1999.

Koskimies, J., Westerlund, L.: Porvoon kaupungin historia IV, 1917–1996. Porvoo: Porvoon kaupunki 2008.

Kärki, Pekka: ”Porvarisarkkitehtuuri 1700-luvulla”. Artikkeli s. 144–156 teoksessa *ARS Suomen taide 2*. Toim. Salme Sarajas-Korte. Espoo: Weilin+Göös 1988.

Laine, Marjatta: ”Runebergin kodin tapetit syntyvät uudelleen käsityönä”. *Väri ja Pinta 3/2003*.

Laine, Marjatta: ”Runebergin aito koti, iso kätketty työ”. *Väri ja Pinta 2/2004*.

Lilius, Henrik: ”Kaupunkirakennustaide autonomian alusta 1850-luvulle”. Artikkeli s. 185–227 teoksessa *ARS Suomen taide 3*. Toim. Salme Sarajas-Korte. Espoo: Weilin+Göös 1989.

Lilius, Henrik: Suomalainen puukaupunki = Trästaden i Finland = The Finnish wooden town. Denmark: Nyborg: Rungsted Kyst; Helsinki: Akateeminen kirjakauppa, [distr.], 1985.

Linsén, Natalia; Granlund, John; Herranen, Merja; Hankimo, Olavi: Natalia Linsénin ja John Granlundin Porvoo 1900. Helsinki: Siltala 2014.

Mårtenson, Gunnar: Vanhaa Porvoota. Porvoo: WSOY 1946.

Mäkelä-Alitalo, Anneli: Porvoon kaupungin historia III:1. 1809–1878. Porvoo: Porvoon kaupunki 2000.

Mäkelä-Alitalo, Anneli: Porvoon kaupungin historia III:2, 1879–1918. Porvoo: Porvoon kaupunki 2004.

Mäntylä, Ilkka: Porvoon kaupungin historia II, 1602–1809. Porvoo: Porvoon kaupunki 1994.

Nevanlinna, Arne: Illuusio arkkitehtuurista. Ajatuksia arvoista, vallasta ja arvovallasta. Porvoo–Helsinki–Juva: WSOY 1996.

Niiranen, Timo: Miten ennen asuttiin – vanhat rakennukset ja sisustukset. Helsinki: Otava 1981.

Nyström, Lars: ”Runebergsminnet i Borgå”. Artikkeli s. 11 lehdessä *Borgåbladet* 7.2.1993.

Paaso, Jukka: Porvoon kuva. Porvoo: Uusimaa 1980.

”Porvoon kaakeliuunintekijät”. Artikkeli s. 14–16 teoksessa *Kaakeliuuni / Kakelugnen. Näyttely Vanhassa kappalaisentalossa / Utställning i Gamla kaplansgården 18.6.–31.8.1982.* Näyttelyn työryhmä: Outi Peisa, Tuomas Renvall, Marketta Tamminen, Synnöve Bergholm. Porvoo: Porvoon museoyhdistys 1982.

Peura, Aaja: "Poimintoja reseptikirjoista". Artikkeli s. 65–71 teoksessa *Unelmien puutarha. Fredrika Runebergin*

kukkiva keidas ja hyötytarha. Toim. Susanna Widjeskog. Porvoo: Porvoon museon julkaisuja nro 10, 2015 (a).

Peura, Aaja: "Fredrikan huonekasvit ja vanhojen huonekasvien hoidosta". Artikkeli s. 73–80 teoksessa *Unelmien puutarha. Fredrika Runebergin kukkiva keidas ja hyötytarha.* Toim. Susanna Widjeskog. Porvoo: Porvoon museon julkaisuja nro 10, 2015 (a).

Rahikainen, Agneta: Johan Ludvig ja Fredrika Runeberg – Kuvaelämäkerta. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2004.

Runeberg, Fredrika: Anteckningar om Runeberg. Min pennas saga. Toim. Karin Allardt Ekelund, Borgå. SLS nro 310. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland 1946. ISBN 978-951-583-386-0.

Runeberg, Fredrika: Brev till sonen Walter 1861–1879. Köpenhamn, Rom, Paris. Utg. av Karin Allardt Ekelund, Borgå. SLS nro 447. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland 1971. ISBN 978-951-583-387-7.

Ruoff, Eva: ""Att odla sin trädgård" Några nedslag i kvinnlig trädgårdshistoria". Artikkeli s. 57–64 lehdessä *Källan* 2/2007. "Fredrika Runeberg 200 år".

Ruoff, Eva: Vanhoja suomalaisia puutarhoja. Helsinki: Otava 2001.

Ruth, Jan-Erik: "Esipuhe". S. 3 teoksessa *Empire-Porvoo / Empire-Borgå. Näyttely Vanhassa kappalaisentalossa / Utställning i Gamla kaplansgården 19.4.–2.6.1991.* Toim. Marketta Tamminen. Porvoo: Porvoon museoyhdistys; Empirekaupungin asukasyhdistys; Samfundet Pro Borgoa 1991.

Ruth, Jan-Erik: "Porvoon empirekaupunki uhattuna". Artikkeli s. 33–44 teoksessa *Empire-Porvoo / Empire-Borgå. Näyttely Vanhassa kappalaisentalossa / Utställning i Gamla kaplansgården 19.4.–2.6.1991.* Toim. Marketta Tamminen. Porvoo: Porvoon museoyhdistys; Empirekaupungin asukasyhdistys; Samfundet Pro Borgoa 1991.

Soiri-Snellman, Helena: Turun kaakelin kakluunit. Turun maakuntamuseo – Julkaisuja 3. Turku: Helena Soiri-Snellman ja Turun maakuntamuseo 2003.

Stokes, David: "Fredrika Runeberg 1800-luvun puutarhahistoriassa". Artikkeli s. 81–99 teoksessa *Unelmien puutarha. Fredrika Runebergin kukkiva keidas ja hyötytarha.* Toim. Susanna Widjeskog. Porvoo: Porvoon museon julkaisuja nro 10, 2015 (a).

"Suomessa toimineita kaakelitehtaita". Artikkeli s. 9–13 teoksessa *Kaakeliuuni / Kakelugnen. Näyttely Vanhassa kappalaisentalossa / Utställning i Gamla kaplansgården 18.6.–31.8.1982.* Näyttelyn työryhmä: Outi Peisa, Tuomas Renvall, Marketta Tamminen, Synnöve Bergholm. Porvoo: Porvoon museoyhdistys 1982.

Strömborg, Johan Elias: Runebergs hem i Borgå. Vägledning for besökande derstädes. Borgå 1883 & 1948.

Tamminen, Marketta: "Heminredningar på Fredrika Runebergs tid". Artikkeli s. 20–27 lehdessä *Källan* 2/2007. "Fredrika Runeberg 200 år".

Tamminen, Marketta: "Teollistuvan vuosisadan taidekäsityö". Artikkeli s. 170–181 teoksessa *ARS – Suomen taide 3*. Helsinki: Otava 1989.

Widjeskog, Susanna: J.L. Runebergin koti Porvoossa. Opas. Porvoon kaupunki / kulttuuritoimi 2005. 2. painos 2013.

Widjeskog, Susanna: "Kurkistuksia kodin kirjakaappeihin". Artikkeli s. 37–53 teoksessa *Unelmien puutarha. Fredrika Runebergin kukkiva keidas ja hyötytarha.* Toim. Susanna Widjeskog. Porvoo: Porvoon museon julkaisuja nro 10, 2015.

Widjeskog, Susanna: "Puutarhureita ja puutarhahistoriaa". Artikkeli s. 55–61 teoksessa *Unelmien puutarha. Fredrika Runebergin kukkiva keidas ja hyötytarha.* Toim. Susanna Widjeskog. Porvoo: Porvoon museon julkaisuja nro 10, 2015.

Widjeskog, Susanna: "Uuden kodin kalustus". Artikkeli s. 27 teoksessa *Flink, Selja: Runebergin koti – Rakentamisesta restaurointiin.* Museoviraston rakennushistorian osaston raportteja 15. Helsinki: Museovirasto 2006.

LEHDEN MUKAAN NIMETYT ARTIKKELIT

Borgå Tidning 15.7.1840. ”Kungörelse.” S. 4.

Borgå Tidning 23.2.1842. ”Om Borgå stads nybyggnad.” S. 2–4.

Borgå Tidning 12.10.1842. ”Diverse.” C. J. E. Gustavsonin mainos. S. 4.

Borgå Tidning 28.4.1855. ”Utbjudes hyra. Ett spannmåls magasin, i Professor Runebergs gård” S. 4.

Borgåbladet 7.2.1880 (osa 1, s. 2) ja 18.2.1880 (osa 2, s. 2). ”Ett besök i Goethes hus i Weimar”.

Borgåbladet 29.08.1885. ”Grefve Snoilsky”. S. 1.

Finlands allmänna tidning 28.5.1845. ”Diverse legala Kungörelser” (Tontin 36:4 siirtyminen lehtori Lindhin haltuun.) S. 4.

Helsingin sanomat 17.5.1959. ”Svenska Dagbladetin lahja Porvoon runoilijakodille”. S. 19.

Helsingin sanomat 30.12.1961. ”Walter Runebergin veistoskokoelman avaus Porvoossa”. S. 14.

Hufvudstadsbladet 34/1904. ”Runebergs hem i Borgå” kirjoittanut ”O. G.”. Artikkeli laajassa Runeberg 100 v -liitteessä ”På Runebergsdagen”. S. 11–14.

Källan 1/2004. ”Johan Ludvig Runeberg 200 år”. Svenska litteratursällskapet i Finland.

Stockholms-Tidningen 26.9.1956. ”Skaldekungens hem lockar 40.000 besökare varje år”.

Uusi Suomi 14.11.1940. ”Runebergin kaupunki liekeissä.”

Åbo Underrättelser 6.8.1880. ”Med anledning af inköpet af Runebergs gård i Borgå”. S. 1.

Östra Finland 2.8.1880. ”Med anledning af inköpet af Runebergs gård i Borgå”. S. 1.

ARKISTOLÄHTEET

Kansallisarkisto (KA)

Runebergin kodin palovakuutusasiakirjat.

- Palovakuutusyhtiö Tarmon kokoelma.

Museovirasto (MV)

Historian topografinen aineisto

Hfa: 77

- Kirje Karin Allardt Ekelundilta Martalle 27.8.1967.
- Runebergin kodin pohjapiirros vuonna 1868 muutetusta tilanteesta. Kirjoitettu Karin Allardt Ekelundin käsialalla, ”gjord på basen av an plan i BA IV 2:161”.
- Ote lehdestä Stockholms-Tidningen 26.9.1956. ”Skaldekungens hem lockar 40.000 besökare varje år”. Kirjoittanut ”Horn”.

Kuvakokoelmat

- Diat kunnittain: Porvoo
- J.L. Runebergin kodit sekä hautajaiset ja hauta U1110:6B8
- Topografiset Porvoo:
  - Runebergin koti
  - Porvoo.

Piirustuskokoelma

- 638030177, puistoinventointi, piirtäjä: Koivunen, Mikla, Hirvonen Tapio, 2000
- 638030179, asemapiirros, piirtäjä: Hirvonen, Tapio; Valo, Aarre., 2001
- 638030185, pohja, piirtäjä: Hirvonen, Tapio, 2002
- 638030186, kellarin pohja, piirtäjä: Hirvonen, Tapio; Valo, Aarre, 2002
- 638030187, ullakon pohja, piirtäjä: Hirvonen, Tapio; Valo, Aarre, 2002
- 638030188, piharakennus, pohja, piirtäjä: Hirvonen, Tapio; Valo, Aarre, 2002
- 638030197, lipunmyyntipisteen ikkuna, etukuva, pohja, detaljeja, piirtäjä: Hirvonen, Tapio; Valo, Aarre, 2003
- 638030200, leikkaukset A-A, B-B, piirtäjä: Hirvonen, Tapio; Valo, Aarre, 2002
- 638030201, piharakennus, leikkaukset A-A, B-B, C-C, piirtäjä: Hirvonen, Tapio; Valo, Aarre, 2003
- 638030202, eteläfasadi, piirtäjä: Hirvonen, Tapio; Valo, Aarre, 2003
- 638030206, pohja, piirtäjä: Hirvonen, Tapio, 2005
- 638030207, pohjoisfasadi, piirtäjä: Hirvonen, Tapio, 2005
- 638030208, itä- ja länsifasadi, piirtäjä: Hirvonen, Tapio, 2005.

Runebergin koti, Porvoo Hd47:1

Peruskorjauksen 2000–2004 asiakirjat (Hd47:1)

- Huonekohtainen rakennushistoria. MV RHO: Flink, Heikkinen, Pietarila 2002–2003.
- Muistiot 1986–2011. Runebergin koti.
  - Muistio Runebergin kodin omistusoikeuden selvittämisestä. Sinikka Joutsalmi 9.6.1986.
  - Muistio tarkastuksesta J. L. Runebergin koti, Porvoo. Arkkitehti Marja Ivars 13.10.1999.
  - Muistio: Runebergin kodin puutarjan hoito. Porvoon museo, Porvoon kaupunki, Museovirasto 8.8.2000.
  - Muistio käynnistä Runebergin kodissa Porvoossa 23.3.2001. Maire Heikkinen 23.3.2001.
  - Muistio, RHO:n sisäinen 16.1.2002.
  - Muistio tarkastusmatkasta Porvooseen Runebergin kotimuseoon. Olli Cavén 6.9.2011.
- Sopimuksia hoidosta ja ylläpidosta 1991–1998
  - Sopimukset 1992 ja 1997.
  - Vakuutuksen voimassaolotodistus 1998.
- J.L. Runebergin kodin kehittämissuunnitelma 2000–2004. Runebergin kodin neuvottelukunta 3.2.2000. Sis. liitteet:
  - Avtal om deposition av ”Borgåsamlingen” – J. L. Runebergs och hans familjs manuskript och brev. Borgå stad & Svenska litteratursällskapet i Finland 22.1.1981.
  - Depositionsavtal. Strömbogska samlingarna. Tillägg till ”Avtal om deposition av ’Borgåsamlingen’”. Borgå stad & Svenska litteratursällskapet i Finland 29.11(?).1990.
  - Gåvobrev (konstverk, referensbibliotek) från Ida Strömborg till Borgå stad. Ida Strömborg 12.3.1947.
  - Gåvobrev (lösegengom) från Karin Allardt Ekelund till Borgå stad. Ida Strömborg 28.3.1966.
  - Kiinteistön peruskorjaus. Aiemmat korjaus- ja muutostyöt. 2000. MV.
  - Köpebrev. Tomt 4 i 39 kvarteret i Borgå. Kiinteistö 18 000 Fmk, irtaimisto 15 500 Fmk. Veljiensä ja heidän vaimojensa puolesta, Johan Wilhelm Runeberg 9.9.1880.
  - Porvoon kaupungin ja Porvoon museon välinen sopimus J. L. Runebergin kodin ja Walter Runebergin veistokuvakokoelman hoidosta 1.3.1993–28.2.1995. Porvoon kaupunginhallitus ja Borgå museiförening R. F. – Porvoon museoyhdistys R. Y. 8.3.1993.
  - Sopimus Johan Ludvig Runebergin kodin hoidosta ja ylläpidosta 1.3.1997–28.2.2001. Porvoon kaupunginhallitus ja Museovirasto.
- Kokousmuistiot 2000–2004 (Kok.m 2000–2004). Runebergin kodin kunnostus vuoteen 2004 mennessä. Porvoon museo, Porvoon kaupunki, Museovirasto.
  - Muistio 31.3.2000.
  - Muistio 25.5.2000.
  - Muistio 13.9.2000.
  - Muistio 25.10.2000.
  - Muistio 16.1.2000.
  - Muistio 18.5.2001.
- Peruskorjaussuunnitelma ja kustannusarvio 2002–2003. Runebergin koti. Peruskorjaustyöryhmä 15.8.2001.
- J. L. Runebergin kodin museosuunnitelma 2001–2004. Susanna Widjeskog & Marketta Tamminen. Porvoon museo 31.3.2001.
- Korjaus- ja konservointiohjeet sekä työselostus. 2001–2003.
  - J. L. Runebergin kodin maalattujen pintojen käsittelyt. Pentti Pietarila / restaurointiyksikkö 14.5.2001.
  - Työselostus. Runebergin koti. Julkisivun korjaus- ja maalaustyöt. Maalarimestari Raimo Laeslehto 19.3.2002.
  - Runeberg kodin tapettien konservointi (sic.). Päivi Ukkonen / Valtion taidemuseo, konservointilaitos 11.2.2003.
- Ilomäki, Seppo: Runebergin koti. Väritutkimus 7.6.2002 (JULKISIVUT) ja 12.9.2002 (SISÄPINNAT).
- Luonnospiirroksia 2002
  - Keittiökuisti, pääovi, kylpyhuone ja siivouskomero. Pohjat, leikkaukset ja detaljit. Selja Flink, RHO 4.11.2002 ja 12.11.2002.
- Projectus Team 31.5.2002:
  - LVI-piirustukset.
  - LVI-työselitys.
  - Sähköselitys.
  - Sähköpiirustukset.
- Rakennepiirustukset. Insinööritoimisto Innostructura 29.10.2002.

- Museovirasto rakennushistorian osasto (Flink, Heikkinen, Pietarila):
  - Rakennustapaselostus 13.12.2002.
  - Huoneselosteet 3.1.2003.
  - Värityssuunnitelma 3.1.2003.
  - Detaljipiirustukset mm. uudet ikkunat, ovien kunnostus, ulkovalaisin, uusi pesuhuone.
- J. L. Runebergin kodin neuvottelukunnan pöytäkirjat 2002–2008.
  - Peruskorjauksen väliraportti 29.11.2002.
  - Neuvottelukunnan kokous 8.9.2008.
  - Tarjous Runebergin kodin tapettien uudelleenpainamisesta. Tom Michelsson 24.1.2002.
  - Tarjouspyyntö julkisivumaalaus, ulkoikkunat sekä ulko-ovet ym. siveltimellä. J. L. Runebergin koti. Porvoon kaupunki 29.1.2002.
  - Työtilaus. Runebergin kodin ulkomaalauksen väritutkimus. Selja Flink / Seppo Ilomäki 29.5.2002. Rhosop 39/2002.
  - Työtilaus. Runebergin kodin sisäpintojen väritutkimus. Selja Flink ja Pentti Pietarila / Seppo Ilomäki 5.6.2002. Rhosop 39/2002.
  - Tarjous nro 20615c. Konstanz-porraskaidehissin toimittaminen. Selja Flink / Kone Oyj 18.6.2002.
  - Työtilaus. Korjaustöiden rakennesuunnittelua ja konsultointia ja korjausten suunnittelijavalvontaa. Insinööritoimisto Innostructura Oy / Museovirasto 13.8.2002. Rhosop 65/2002.
  - Työtilaus. Runebergin kodin tapettitutkimus. Selja Flink / Seppo Ilomäki 1.10.2002. Rhosop 80/2002.
  - Työtilaus. Runebergin kodin seinäpintojen dokumentointivalokuvaus. Selja Flink / Jan Lindroth 12.12.2002. Rhosop 97/2002.
  - Laskutyötilaus Runebergin kodin konservointitöistä. Restaurointi Ilomäki / Museovirasto. 23.10.2008. Rho til. 113/2008.

Peruskorjauksen 2000–2004 asiakirjat (Hd47:2)

- Työmaapäiväkirja. Peruskorjaus (2002–2003).

Porvoon kaupungin arkisto

- Runebergin koti. Peruskorjaussuunnitelma ja kustannusarvio 2002–2003. Peruskorjaustyöryhmä 15.8.2001.
- Runebergin kodin puutarhan ja muun piha-alueen työselitys 2002–2003. Porvoon kaupunki, puisto-osasto 10.6.2003.
- Liite toimenpidelupahakemukseen : käyttötarkoituksen muutos (lupa 2010-237).

Piirustuksia:

- Runebergin kodin DWG-mittauspiirrokset: pää- ja piharakennuksen pohjat 2000.
- Runebergin kodin muutostöiden pääpiirustukset 24.4.1981.
- Runebergin kodin muutostöiden pääpiirustukset 13.2.2002.
- Runebergin kodin muutostöiden toteutuspiirustukset 7.2.2003.
- Runebergin kodin muutostöiden pääpiirustukset 30.4.2010.

Kiinteistölautakunnan pöytäkirjat:

- 1955
- 1956
- 1957
- 1958
- 1959.

Porvoon museo

Valokuva-arkisto ja J.L. Runebergin kotimuseon valokuvakokoelma (dep.).

- Alkuperäinen rakennuspiirustus vuodelta 1844, arkkitehti C. J. E. Gustavsonin allekirjoittama. Valok. Jan Lidroth. *”Ritning till bebyggande af – – [Gården No] 4 uti hörnet af Alexanders och Kyrko Gatorne i – – [kvar-]teret No 39 efter nya legreringen af Borgå Stad, tillhörig Lectorn, Pholosophie och Medisina Doctorn, Herr Daniel Lindh. Helsingfors i Februari 1844 C. J. E. Gustavsson.”* Viite: 16.
- Runebergin koti, Porvoo. Näkymä Aleksanterinkadulta. Valok. Charles Riis 20.9.1883. Viite: RBG 177.
- Daniel Nyblinin valokuvat vuodelta 1883. Viite:
- Runebergs trädgård 4/7 1908. Valok. Natalia Linsén. Viite: RBG 175.
- Runebergs hem, hösten 1917. Valok. Natalia Linsén

1917. Viite: RBG 173.

- Runebergin koti, Porvoo. Interiööri: kirjahylly, kirjoja ja näkymä ovesta ketunnahkakamariin (huonenumero 113). Valok. Anna Blomberg syksyllä 1917. Viite: RBG 181.
- Runebergin koti, Porvoo. Ruokasalin interiööri Runebergien ajalta 1868– (huoneneumero 104). Valok. Hj. Lindfors (1926?) Viite: RBG 215.
- Runebergin koti, Porvoo. Ruokasalin interiööri Runebergien ajalta 1868– (huoneneumero 104). Valok. Hj. Lindfors (1926?). Viite: RBG 220.
- Runebergs hem från gårdsidan, sådan byggnaden ändrades 1868. Valok. Hj. Lindfors 1926. Viite: RBG 229.
- Runebergin koti, Porvoo. Keittiöinteriööri Runebergien ajalta 1868– (huonenumero 100). Valok. Anna Blomberg. Viite: RBG 221.
- Runebergin koti, Porvoo. Kuvassa nainen soittamassa pianoa (Ida Strömborg?). Viite: RBG 283.
- Runebergin koti, Porvoo. Uudempi keittiö lavastettuna Salin suuntaan, josta lähikuva nurkan kaakeliuunista. Valok. Anna Blomberg 1929. Viite: RBG 221.
- Fredrika-patsas. Valok. Eino Nurmi 1957. Viite: Fredrika patsas.
- Näkymä pihamaalla. Valok. Mai-Rit Waltimo 15.11.1964. Viite: Mai-Rit Waltimo.
- Runebergin koti, pihanpuoleinen julkisivu. Postikortti. Viite: 63_81_3.

Kirjalliset aineistot

Runebergin kodin hoitokunnan pöytäkirjat (Hk pk):

- V.1.1.: Stadgar, möteshandlingar (avtal, reglementen, köpebrev) 1879–1934 (1/2)
- V.1.1.: Möteshandlingar 1935–1969, odat. (2/2)
- V.1.1.: Protokollböcker –1940
- V.1.1.: Protokollböcker 1940–1975
- V.1.1.: Möteshandlingar 1975–1981
- V.1.1.: Möteshandlingar 1982–1986
- V.1.1.: Möteshandlingar 1987–1990 (1/2)
- V.1.1.: Möteshandlingar 1990 (2/2)–1992
- V.1.2.: Handlingar rörande:
  - evakuering av mskpt och egendom 1939–1944
  - Fredrika Runeberg brevmärke
  - utvecklandet Rbgs hem 1989–1990
- V.1.3.: Handlingar rörande löpande ärenden.

Puutarhainventointi 1937:

- Strömborg, Ida: Runebergs trädgård 1937 (Tillägg 1940). Käsikirjoitus ja piirustus, Porvoon museo.
- Kuvaliite: Runebergin kodin asemapiirros 1937. Torsten Forsblom.
- Kuvaliite: Runebergin puutarha 1937. Piirtänyt Torsten Forsblom Ida Strömborgin tutkimusten pohjalta.

Muu puutarhaa koskeva aineisto:

- Palmen, Annikki; Nurminen, Matti; Hämet-Ahti, Leena: Runebergin puutarhan kasveja 6.6.1995.
- Peura, Aaja & Stokes, David: Kasvillisuusinventointi Runebergin museon puutarha. Porvoon museo 2012.
- Peura, Aaja & Stokes, David: Istutuskartta. Runebergin museon puutarha. Porvoon museo 2013.
- Peura, Aaja & Stokes, David: Runebergin kotimuseon puutarha ja sisäkasvit hoitosuunnitelma. Porvoon museo 2013.
- Peura, Aaja & Stokes, David: Runebergin kotimuseon puutarha: Kasvikortit. *”Niistä perennoista ja puuvartisista kasvilajeista, joiden esiintyminen on selvästi muuttunut vuoden 2013 inventoinnin tilanteesta.”* Porvoon museo 2019.

Peruskorjausaineisto 2000–2002:

- Setälä, Ulla: Runeberg-museon tapettikonservoinnin dokumentointikertomus 2003–04 liitteineen (vaurio-kartat ja paikkamateriaalit).
- Tamminen, Marketta: Arkistotutkimus 2000. Tiedot koottu 1993–1995 ja täydennetty myöhemmin. Lisätietoja ulkorakennukseen 2020 / Susanna Widjeskog. Porvoon museo 19.5.2000.
- Tamminen, Marketta: Rakennuksen korjaustyöt. Arkistotutkimus 2000. Tiedot koottu 1993–1995 ja täydennetty myöhemmin. Porvoon museo 19.5.2000.
- Runebergin kodin maalaus- ja korjaustyöt 1852 ja 1868. Taulukko, kopio.
- Rakennushistoriadokumentteja. Selja Flink 27.9.2002. Museovirasto, Rakennushistorian osasto. Kopio.

Svenska litteratursällskapet i Finland (SLS)

Historiska och litteraturhistoriska arkiv.

Runebergin kodin käsikirjoitus- ja kirjekokoelma, nk. Porvoo-kokoelma.

SLSA 1104 Borgåsamlingen

V:7 Diverse ekonomiska handlingar

V.7.1

- XXIII.II.1–28. Protokollen och räkningar etc. rörande reparations- och ändringsarbeten i J.L. Runebergs gård sommaren 1868. Mm:
  - 1a: Muutoslupa-anomus. J. E. Strömborg 25.5.1868.
  - 2: Pohjapiirrokset ennen ja jälkeen tehtävien muutostöiden.
  - 3: Palokatselmus 25.5.1868.
  - 4: Ote maistraatin pöytäkirjasta 22.6.1868.
- XXIII.II.5–25: Muutos- ja korjaustöistä kesällä 1868 (laskuja, kuitteja), mm.:
  - 1. Anhållan till magistraten i Borgå om byggnadsförändringar i ”nya gården” 1868.
  - 2. Fullmakt för J.E. Strömborg utfärdad av J.L. Runeberg.
  - 3. Planritning över rumsändringar i ”nya gården”.
  - 4. Syneprotokoll över gården för brandförsäkring.
  - 5. Utdrag ur Magistratens protokoll 1868.
  - 6. Förtecning över utgifter och kostnadsförslag.
  - 7. Memorial till Byggnads Comitén i Borgå.
  - 8. Skrivelse från Byggnads Comitén 1846.
  - 9. Utdrag ur protokoll fört vid Direktionen för Storfurstendömet Finlands Bank 1845.
  - 24: Kustannuslaskelma 1 Professori Runebergin talossa kesällä 1868 tehtävistä muutoksista. J. E. Strömborg tammikuussa 1868.
  - 26: Porvoon rakennuskomitean muistio (ei pvm).
  - 27: Lopputarkastus / Kirje Porvoon rakennuskomitealta 26.1.1846.
  - 28: Ote Suomen suuriruhtinaskunnan pankin (Storfurstendomet Finlands bank) johtokunnan kokouspöytäkirjasta 8.11.1845.

V.7.2

V:7.2.5 Räkningar rörande reparation av Runebergs gård. Räkningar för murare, målare, sotare och urmakare. XXXIV.III.1–49. = Mm.:

- XXIV.III.1–27, 49: Rakennustarvike ja -työlaskuja 1859–1877, mm. pärekaton laitosta, aitan portaiden ja tulisijojen korjauksista sekä pintakäsittelyistä.

V.7.6

Handlingar rörande Runebergs ”Gamla och nya gård” samt prebende hemman.

- V.7.6.2 ”Nya gård”. XXIII.III.
  - 1–17. Palovakuutusasiakirjoja ja -kuitteja.
  - 18–25. Lainanmaksukuitteja.
  - 26–34. Kiinnityshakemuksia.
  - 35–36. Lainahakemuksia.
  - 37. Lainhuudatustodistus.
  - 38. Maistraatin pöytäkirja koskien Runebergien anomusta kattaa talonsa päreillä.

V.7.7

Boupptеckning 1877 på J.L. Runeberg och 1879 på Fredrika

- Kuolinpesän tulot ja menot 9.1879.
- Kuolinpesän laskelmat 9.1879–9.1880.
- XXX.I.2–5. Kuvaus J. L. Runebergin perillisistä ja inventaari kuolinpesästä 1878.

V.7.10

Affärspapper

- V.7.10.1: XXX.IV.I:
  - 1. J. E. Strömborgin vuokrasopimus 1878–1879.
  - 2–3. Palovakuutusasiakirjoja kiinteistöstä ja irtaimistosta 1872.
- V.7.10.2:
  - XXX.III.1. Selvitys kuolinpesän tuloista ja menoista, korjaus- ja syytinkikuitteja ja laskuja 1879–1880.

V.7.12

Kuitteja ja laskelmia.

- XXIV.V.11–13 ja -30: Halko- ja korjauskuitteja 1862, 1866, 1873.
- XXV.V.2: Tulo- ja menolaskelmia 31.12.1860.

SLSA 1107 Släkten Strömborgs samlingar

J. E. Strömborg

- I.1.2 Kirjeitä J. E. Strömborgilta
  - Porvoon kaupungin viranomaisille Runebergin kodin myymisestä valtiolle 28.9.1880 (luonnos).
  - Vakuutusyhtiö Skandialle (päiväämätön, luonnos).
- I.1.3 Päiväkirjoja ja muistioita, mm.
  - ”Anvisning att öppna fönsterventilerna”
  - Privata fruntimmerskolan i Borgå: lyhyt historia, matrikkeleja ja lukusuunnitelmia, mm. 1885–1886.
  - Muistiinpanoja Porvoon rahakamarin kokouksista 1879.
- I.1.4 Käsikirjoituksia
  - ”Beskrifning över Runebergs hem sådant det var våren 1878.” J. E. Strömborg 1878.
  - ”Vägledning för besökande i Johan Ludvig Runebergs hem i Borgå.” Luonnoksia (1880-luku?).
- I.1.5 Muistiinpanoja Runebergin kodin hoitamisesta
  - Muistiinpanoja Runebergin kodin hoitokunnan kokouksista 14.10.1880–14.3.1881.
  - Runebergin kodin korjausten kustannuslaskelmaluonnos (n. 1879?)
  - XXV.I.II: Työtodistus Maria Degerthille 22.5.1880.
- I.1.6 Henkilökohtainen toiminta
  - Vuokrasopimukset 1878–1879, 1880–1882.
  - Palovakuutuksia 1883–1886, luetteloineen.

Ida Strömborg

- I.3.4 Käsikirjoituksia
  - ”oidentifierade grupper”: Runebergin kodin opastukset.
  - ”Föredrad gällande växter i Runebergs gård”
  - ”Runebergs trädgård” 1937, pohjapiirros 1937, täydennykset 1940
  - ”Fredrika Runebergs blommor”
  - ”Historik över Runebergsarkivet i Borgå” (1901–1940)
  - ”4.2.1936, reportage för skolradion”: luonnos kouluradion haastattelua varten (suomeksi)
  - ”17.5.1937, tal vid 100-årsdagen för Runebergs ankomst till Borgå”

Karin Allardt Ekelund

- II.3.1 Kirjeitä Karin Allardt Ekelundille
  - Puutarhaliitolta. Auni Perttula 3.10.1957.
  - Päiväämätön luonnos Runebergin kodin hoitokunnan vastaukseksi Allardt Ekelundin lahjakirjaan 28.5.1966. (!)

SLSA 1160 Runebergbibliotekets bildsamling

Mapp 5 : Nitratnegativ SLSA 1160_5_50, 51

"Sigurd Schildts nitratnegativ mest interiörer och exteriörer från Runebergs hem (gammal numrering IV 11–38). Kunde vara från 1930-talet."

- 37. Runebergs sovrum, länstolen och kvastpojken
- 38. Sovrummet från en annan vinkel.
- 39. Salen med krukväxter, långsida.
- 40. Salen, kortsidan mot förmaket.
- 41. samma ur annan vinkel.
- 42. Salen, kortsidan mot sovrummet.
- 43. Salen, kortsidan mot sovrummet, vidare vinkel än 42.
- 44. Salen, del av långsida, veteranernas silverkanna.
- 45. samma.
- 46. Salen, långsida, klockspelet
- 47. Rävskinnsrummet, soffan och rävskinnen
- 48. Samma ur annan vinkel.
- 49. Samma.
- 50. J.L. Runebergs broderade rullstol i salen, rullstolen är ritad och planerad av Robert Runeberg.
- 51. Rullstolen i närbild.
- 52. Exteriör, Runebergs hem, hörnet av Alexandersgatan och Runebergsgatan i Borgå.
- 53. Exteriör, Runebergs hem, kortsidan och ingången från Alexandersgatan.
- 54. Exteriör, Porten och trappan till Runebergs hem
- 55. Exteriör, Runebergs hem, långsidan och trappan från gården
- 57. Exteriör, Runebergs hem, trappan
- 58. Exteriör, Runebergs hem, trappan från annan vinkel
- 59. Interiör, Fredrika Runebergs rum.
- 60. Sovrummet, med gungstol

Diaserie om Ida och J. E. Strömborg och Runebergs hem

Originalbilderna finns delvis i Runebergsbiblioteket och i Borgå museum. Har använts för ett föredrag av Mika Huovinen 1994. Numreringen överensstämmer inte med signumen i bildförteckningen SLSA 1160.

- 1 och 2. J.E. Strömborg
- 3. J.E. Strömborg, Selma Strömborg och Lisen Strömborg.
- 7–8. J.E. Strömborg och Ida Strömborg.
- 9–10. Ida Strömborg
- 11. Ida Strömborg firar jul i Runebergs hem.
- 15. Runebergs hem.
- 16. Runebergs hem, teckning av Johan Knutson
- 17–18. Interiörer från Runebergs hem
- 19. Köket med köksa.

SLSA 1161 Fotografier från Anna Blombergs fotoatelje i Borgå

Fotografisamlingen består av avfotograferade tidigare fotografier av J. L. och Fredrika Runeberg och deras krets samt interiörer och exteriörer av Runebergs hem.

Glasnegativ

- 59. Runebergs hem, Alexandersgatan 3. Gårdsbyggnaden till vänster, huvudbyggnaden till höger 60. Runebergs hem 1917, långsidan från trädgården
- 62. Runebergs hem från långsidan mot trädgården
- 63. Runebergs hem, Alexandersgatans och Runebergsgatans hörn
- 64. Trappan till Runebergs hem
- 65. samma
- 69. Trädgården vid Runebergs hem (1930)

Interiörer i Runebergs hem

- 72. Salen
- 74. Samma (1917)
- 82. Sovrummet 1917 (negativ av större format, förvaras separat
- 83. Samma
- 85. Interiör mot rävskinnsrummet (1917)
- 96. Köket 1929 i september
- 97. Köket 1932
- 98. Köket 1932.

Senaatti

Palonen, Niko: Aleksanterinkatu 3 Porvoo. Hirsirungon ja ulkovuoren kuntotarkastus 3.5.2017.

SUULLISET LÄHTEET

Selja Flink, rakennuttajapäällikkö, Senaatti-kiinteistöt. Keskustelut 2020–2021.

Susanna Widjeskog, amanuenssi, Porvoon museo. Sähköpostikeskustelut 4.–5.2021.

MUUT LÄHTEET

INTERNET

Finlex

Suomen sähköinen säädöskokoelma sekä ajantasaisten säädösten ja alkuperäisten säädösten kokoelmat. Oikeusministeriö, ylläpitäjä Edita Publishing Oy.

- 14.6.1985/480.
- 4.6.2010/498.

Helsingin yliopisto (HY)

- Historiallisia humanisteja. Johan Ludvig Runeberg.
  - http://www.helsinki.fi/historiallisethumanistit/runeberg_kult.html (viitattu 13.10.2020)
- Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852. Intendentinkonttorin oppilaat.
  - https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi/hakutulos.php?select=2366 (viitattu 30.12.2020.)

Suomen Ympäristökeskus (SYKE)

INSPIRE-tietotuote. Erityislaeilla suojellut rakennusperintökohteet.

- http://metatieto.ymparisto.fi:8080/geoportal/catalog/search/resource/details.page?uuid=%7B63574B46-3D83-4755-A905-11DD00B9D-D6C%7D (viitattu 7.1.2021)

Kansallisarkisto (KA)

Kansallisarkiston Digitaaliarkisto.

- Kaupunkikartat (Kk).
- Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto (MmhHka).
- Maanmittaushallituksen uudistusarkisto (MmhHUa).

Museoviraston digitaaliset kokoelmat (MV)

Korjauskortisto (KK)

Museoviraston korjauskortisto.

- https://www.museovirasto.fi/fi/palvelut-ja-ohjeet/julkaisut/korjauskortit

Kyppi – Kulttuuriympäristön palveluikkuna

https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/portti/read/asp/r_kohde_list.aspx

- Flink, Selja: Rakennushistoriadokumentteja. Porvoo, Runebergin koti 27.9.2002.
- Flink, Selja: Runebergin kodin ulkomaalauskatselmus 3.9.2008.
- Heikkinen, Maire: J.L. Runebergin koti Porvoossa. Muistio tarkastuksesta 13.10.1999.
- Heikkinen, Maire: Muistio käynnistä Runebergin kodissa Porvoossa 23.3.2001
- Ilomäki, Seppo: Väritutkimus. J.L. Runebergin kotitalo sisätilat. Restaurointi Ilomäki 12.9.2002.
- Ivars, Marja: J.L. Runebergin koti Porvoossa. Muistio tarkastuksesta 13.10.1999.
- Koivunen Mikla: Puistoinventointi Runebergin kotimuseon puutarhasta 8.8.2000. Museovirasto rakennushistorian osasto.
- Laeslehto, Raimo: Julkisivujen maalipinnan katselmus. Maalausvalvonta Laeslehto Oy, Vantaa 7.5.2008.
- Pietarila, Pentti: J.L. Runebergin kodin maalattujen pintojen käsittelyt. Restaurointiyksikkö 14.5.2001.
- Rakennustapaselostus 13.12.2002. Rakennushistorian osasto Selja Flink, Maire Heikkinen, Pentti Pietarila.
- Ruohtula, Teppo: Länsi-, pohjois- ja itäjulkisivujen huoltomaalaus 2013. Runebergin koti. Uustaas Oy.

Museovirasto restauroi

Runebergin koti, Porvoo. Museovirasto rakennushistorian osasto (Flink, Heikkinen, Pietarila): Porvoo. Viitattu 10.2.2021.

- http://museovirastorestauroi.nba.fi/museot/runebergin-koti

RKY

Empire-Porvoon puutalokorttelit ja julkiset rakennukset. Viitattu 10.2.2021.

- http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1531

Tapettitietokanta

Museoviraston rakennushistorian osasto: Maire Heikkinen; Sanna Laakkonen, Sari Leino, Jenni Littunen, Marja Haahti, Tom Michelsson. Viitattu 10.2.2021.

- http://tapetti.nba.fi

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (SKS)

Kansallisbiografia-verkkojulkaisu

Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997–. Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:-fi-fe20051410. ISSN 1799-4349, verkkojulkaisu.

- Klinge, Matti: Runeberg, Fredrika. Julkaistu 9.10.2006, päivitetty 26.7.2016, viitattu 13.10.2020.
  - Artikkelin pysyvä tunniste http://urn.fi/urn:nbn:fi:s-ks-kbg-002845
- Klinge, Matti: Runeberg, Johan Ludvig. Julkaistu 16.9.1997, viitattu 13.10.2020.
  - Artikkelin pysyvä tunniste http://urn.fi/urn:nbn:fi:s-ks-kbg-002846
- Wrede, Johan: Strömborg, Johan Elias (1833–1900). Kääntänyt Heli Alanko. Julkaistu 23.3.2007, viitattu 13.10.2020.
  - http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-002951
  - Artikkelin pysyvä tunniste http://urn.fi/urn:nbn:fi:s-ks-kbg-002951

Suomen papisto 1800–1920 -verkkojulkaisu

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2017.

- Lindh, Daniel. Helsinki: (viitattu 28.5.2020)

Svenska litteratursällskapet i Finland (SLS)

Biografiskt lexikon för Finland

Digitaalinen ruotsinkielinen hakuteos Suomen historiaan ja nykypäivään liittyvistä henkilöistä.

- Valtiala Nalle: Karin Allardt Ekelund.
  - URN:NBN:fi:sls-5601-1416928958207

Digitaalisten valokuvien kokoelma

SLS:n arkiston hakupalvelu.

- sls.finna.fi

Muut internetlähteet

Hilska, Sari: Runeberg-kunnat. Porvoo. J. L. Runebergin sivusto. Opetusministeriö, Svenska kulturfonden ja Suomen Kulttuurirahasto 2004. (viitattu 13.10.2020)

- http://www2.sls.fi/runeberg/docs/fin/c_2_5.html#

Kulturfonden. Fredrika Runeberg -stipendiet.

- https://www.kulturfonden.fi/pris/fredrika-runeberg-stipendium/

m/s J. L. Runeberg. Historia.

- https://www.msjlruneberg.fi/ms-j-l-runeberg/historia/

Museoviraston kiinteistöt ja rakennukset. Työryhmän esitys kiinteistövarallisuuden hallinnan uudelleen järjestämisestä. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2013:3. Liite 7.

- Luettavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75304/tr3.pdf?sequence=1

Vallinharju-Stenman, Maarit: Fredrikan puutarha : Runebergien puutarha ja Fredrika Runebergin puisto.

- http://www.penan.net/kasvisivut/fredrikan-puutarha/ (viitattu 28.5.2020)

Palovaara, Susanna: Kakluunien historiaa. Hattulan kaakelitehdas.

- https://kaakelitehdas.fi/tuotteet/kaakeliuunit/tietoa-kaakeliuuneista/kakluunien-historiaa/ (viitattu 13.11.2020.)

Palovaara, Susanna: Kaakeliuunin rakenne. Hattulan kaakelitehdas.

- https://kaakelitehdas.fi/tuotteet/kaakeliuunit/tietoa-kaakeliuuneista/kaakeliuunin-rakenne/ (viitattu 13.11.2020.)

Porvoon kaupunki: Runeberg-kirjallisuuspalkinto.

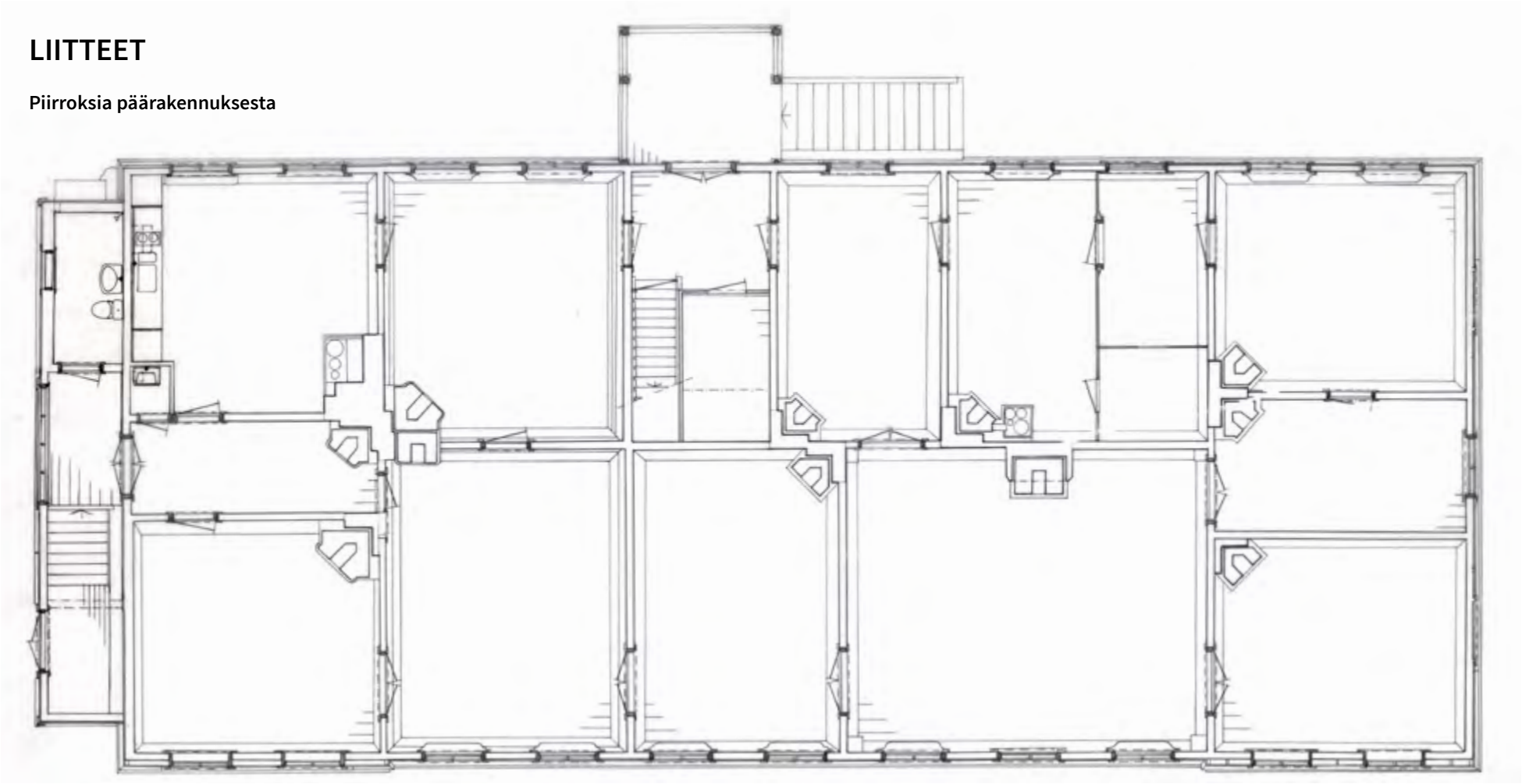
- https://www.porvoo.fi/runeberg-kirjallisuuspalkinto (viitattu 23.2.2021.)

Rahikainen, Agneta: "Kotielämää". Internet-artikkeli sivustolla *J.L. Runeberg 1804–2004. J. L. Runeberg 200 vuotta.* Porvoon kaupunki 2004.

- http://www.runeberg.net/fin/a_7_t.html (viitattu 4.6.2021).

LIITTEET

Piirroksia päärakennuksesta

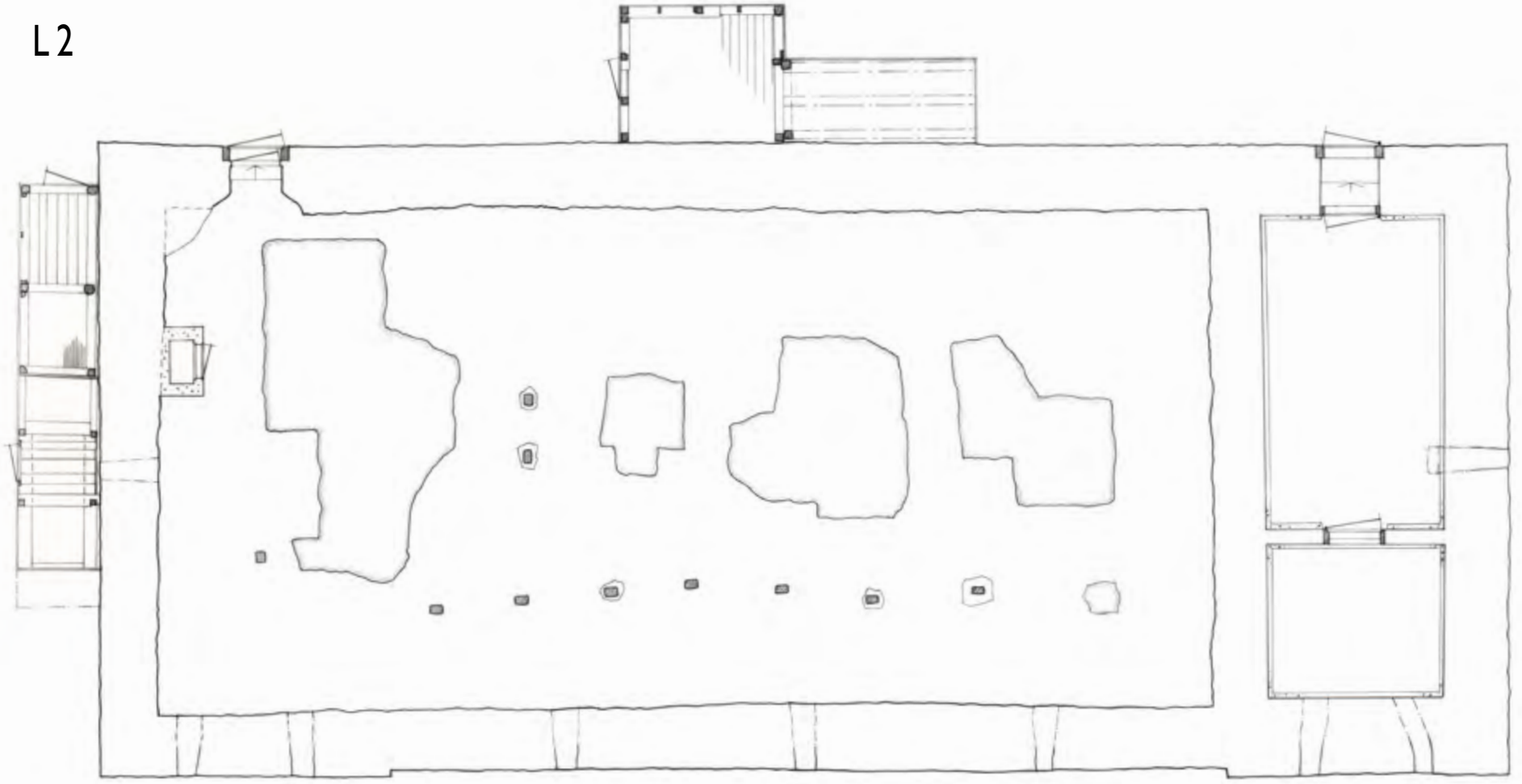
LI

LI *Runebergin kodin 1. kerroksen pohja peruskorjauksen jälkeen. Mittausdokumentointi 3.1.2005. Alkuperäinen pohja 1:50, tässä 1:125. Tapio Hirvonen ja Aarre Valo. MV: Pa: Signum 638.3.206.*

L 2

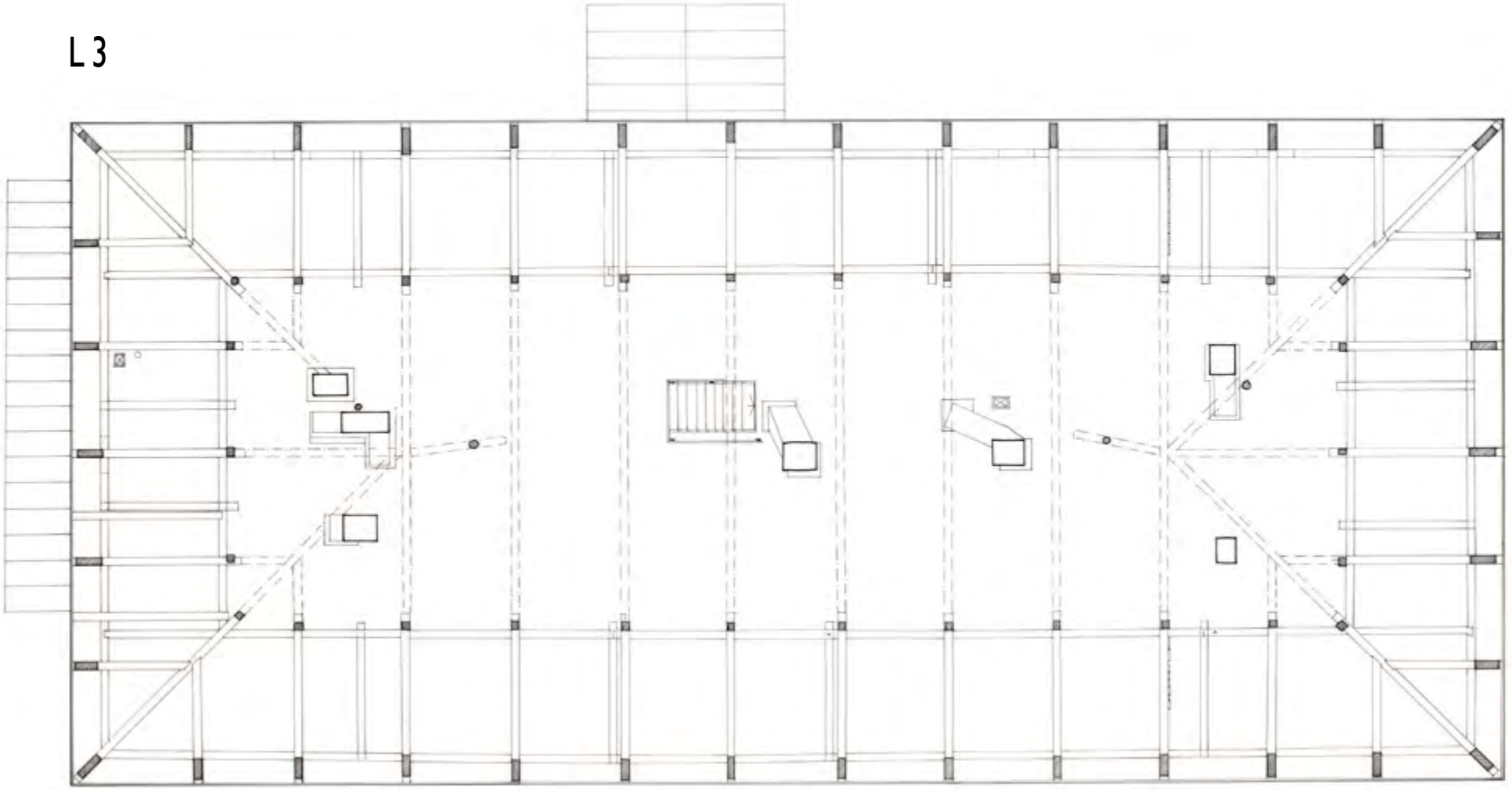

L2 *Runebergin kodin 0. kerroksen pohja ennen peruskorjausta. Mittausdokumentointi 3.5.2001. Alkuperäinen pohja 1:50, tässä 1:125. Tapio Hirvonen ja Aarre Valo. MV: Pa: Signum 638.3.186.*

L 3

L3 *Runebergin kodin ullakon pohja ennen peruskorjausta. Mittausdokumentointi 12/2000. Alkuperäinen pohja 1:50, tässä 1:125. Tapio Hirvonen ja Aarre Valo. MV: Pa: Signum 638.3.187.*

L4

L4 *Julkisivu itään (piirustustiedoissa pohjoiseen) perus-korjauksen jälkeen. Tapio Hirvonen ja Aarre Valo 2003. 1:125. MV: Pa: Signum 638.3.203 ja 638.3.204.*

L 5

L5 *Julkisivut itään ja etelään (piirustustiedoissa pohjoiseen ja itään) peruskorjauksen jälkeen. Tapio Hirvonen ja Aarre Valo 4.1.2005. 1:125. MV: Pa: Signum 638.3.208.*

L6

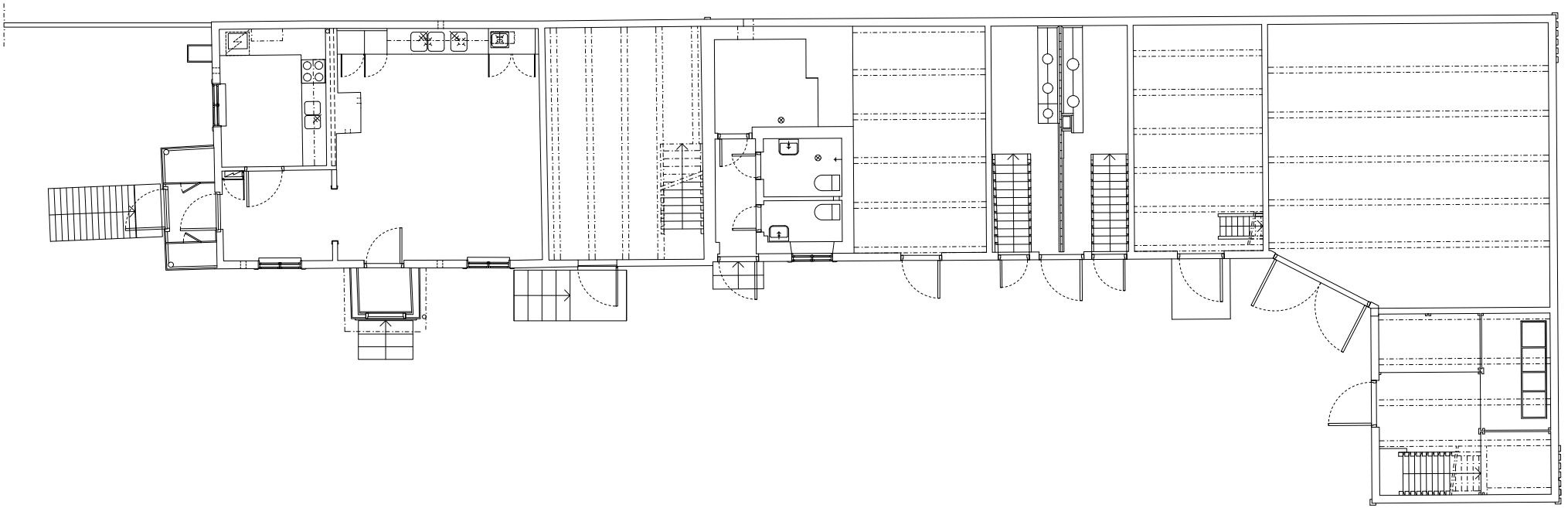

L6 *Julkisivut länteen ja pohjoiseen (piirustustiedoissa etelään ja länteen) peruskorjauksen jälkeen. Tapio Hirvonen ja Aarre Valo 2003. 1:125. MV: Pa: Signum 638.3.202 ja 638.3.204.*

Piirroksia piharakennuksesta

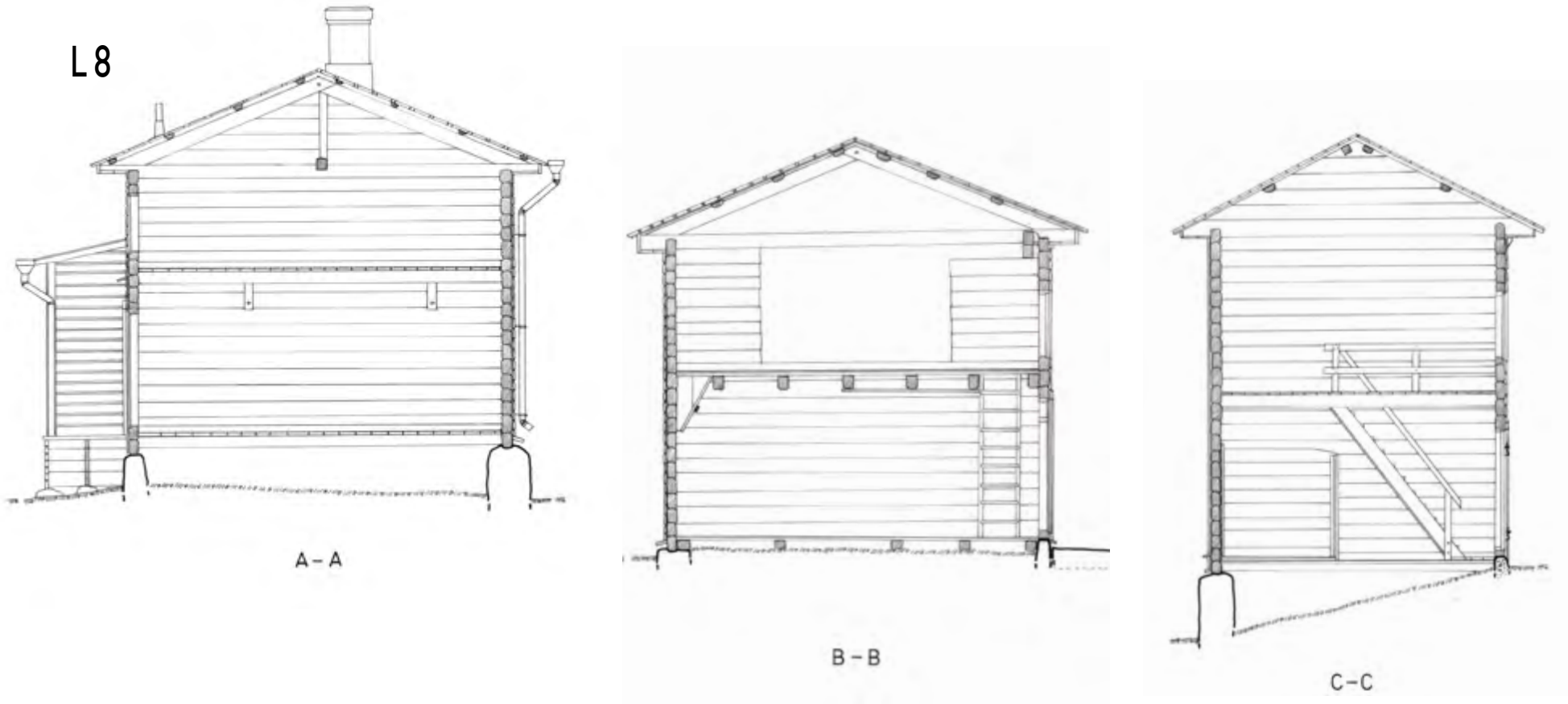
Pohja 1 krs

L7

P

L7 *Piharakennuksen pohjapiirros. Saatsi Arkkitehdit 2020. 1:150.*

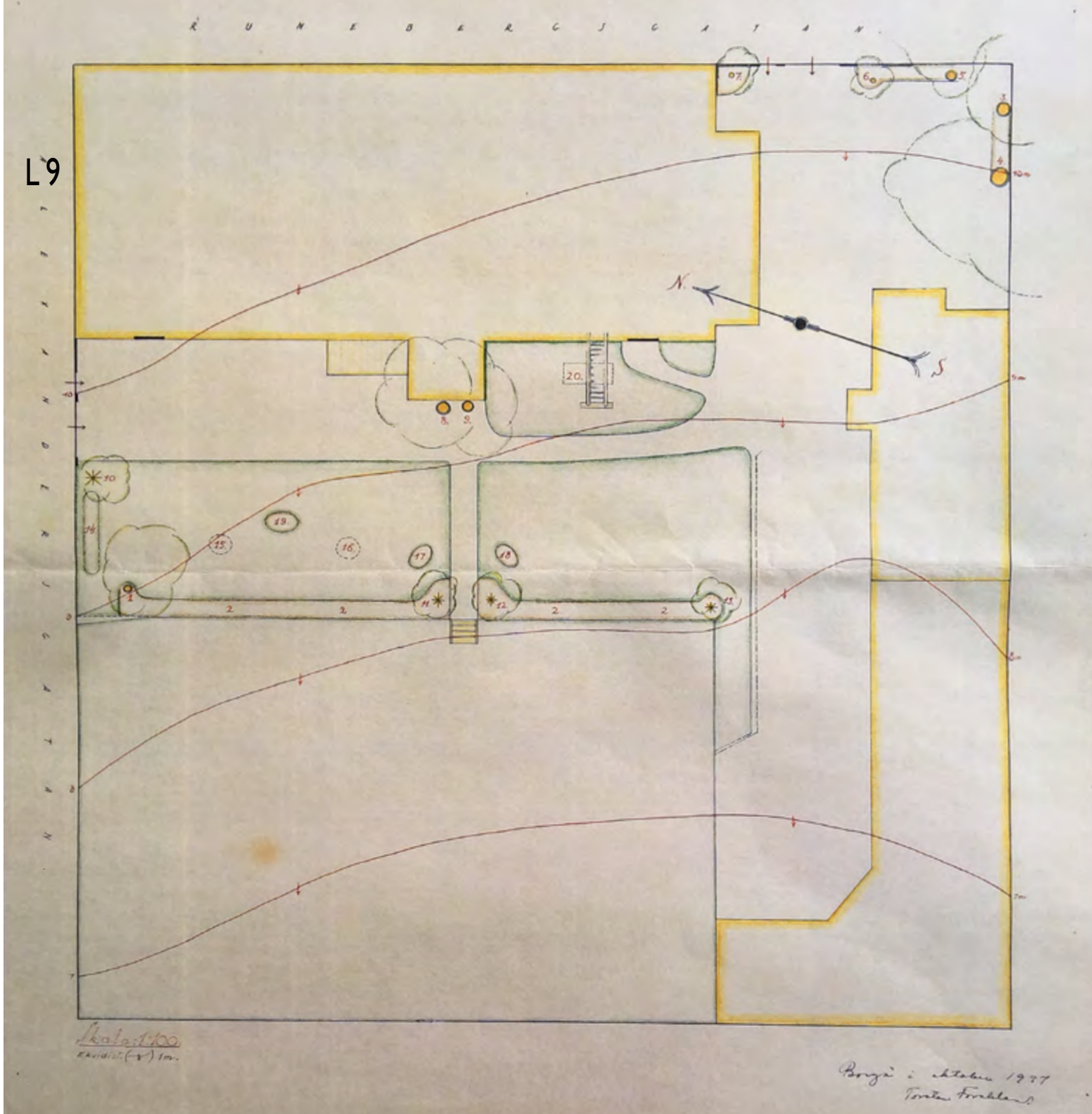

L8 *Runebergin kodin piharakennuksen poikkileikkauksia vuodelta 2003. Tilanne vastaa nykyistä. Yläaitta kohti itää, karjasuoja kohti länttä ja halkoliiteri kohti pohjoista. Rakennus on pysynyt suureksi osaksi alkuperäisessä asussaan. Piharakennuksen runko on yhtenäinen sekä varsin kapea ja korkea. Suurin osa rakennuksesta on kylmää, kaksikerroksista tilaa, jossa ylempi kerros on parvimainen. Hirret ovat sirompia kuin asuinrakennuksessa. Mittausdokumentointi 17.1.2003. 1:50. Tapio Hirvonen ja Aarre Valo. MV: Pa: Signum 638.3.201.*

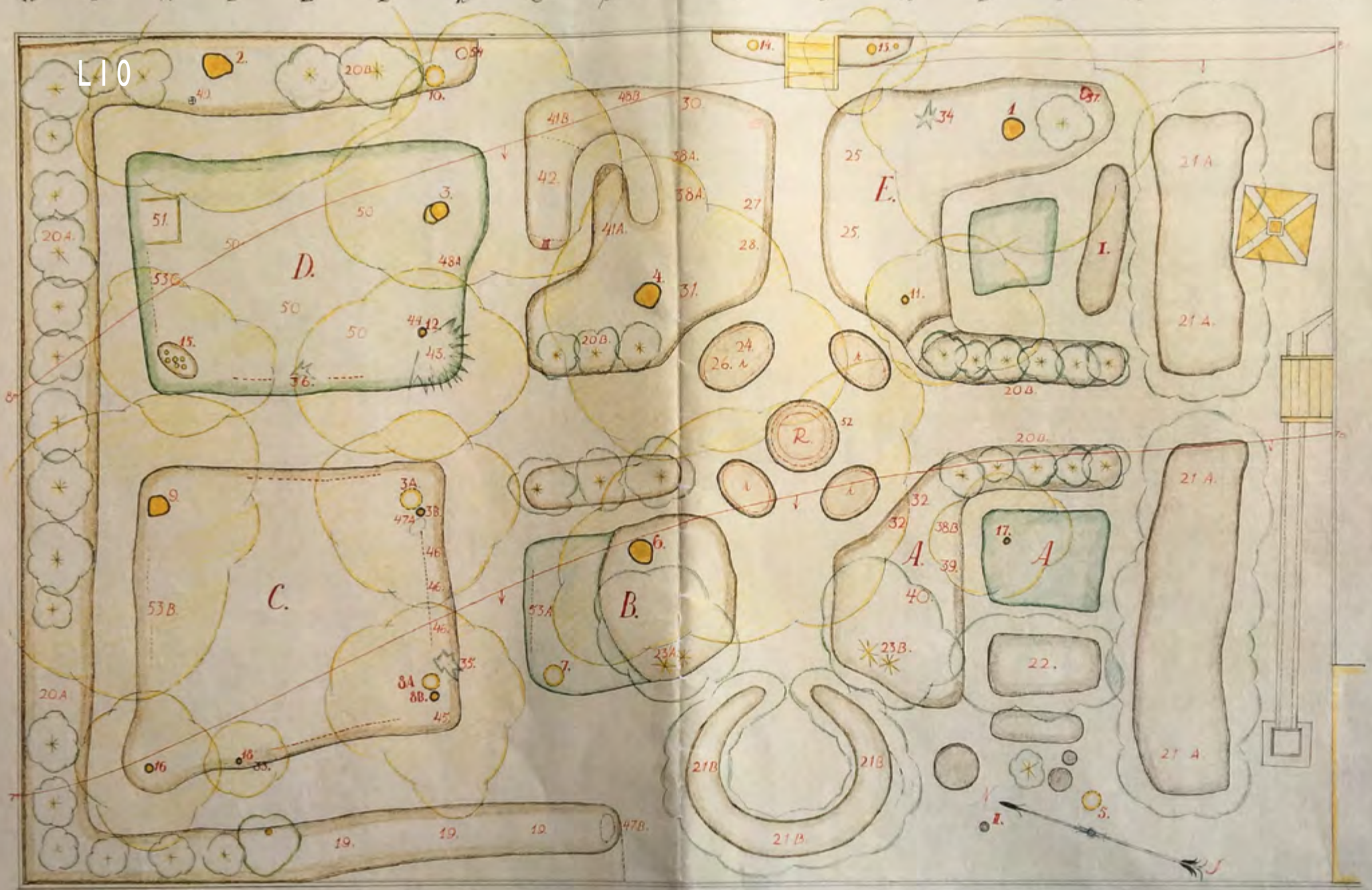
Piirroksia pihasta

L9 *Asemapiirros ylä- ja talouspihan kasvillisuudesta lokakuussa 1937.*
1. Mustamarjaorapihlajapuu, istutettu ennen Lindhejä
2. Lindhien istuttamat pensasangervot
3.–4. Fredrikan istuttamat koivut Fredrika ja Johan Ludvig
5. luonnon kylvämä vaahtera
6.–7. syreenit (Strömborgien istuttamat?)
8.–9. luonnon kylvämät koivut
10.–13. alun perin Fredrikan istuttamat ruusut
15.–16. kaksi poistettua, Fredrikan laittamaa kukkapenkkiä
17.–19. säilyneet, Fredrikan laittamat kukkapenkit.
Ida Strömborg 1937. Piirtänyt Torsten Forsblom. PM.

L10 *Seuraavalla sivulla: piirros puutarhan kasvillisuudesta. Ida Strömborg 1937. Piirtänyt Torsten Forsblom. PM.*

L10

Skala 1:30

Teckenförklaring: Rödkurva medf. markutstakn., Fruktträd, Större nedsänkade fruktträd, Syrenhäck, Trädkronornas omfattning, Buskar.

Helsingfors i oktober 1937
Gösta Serlachius

Runebergin puutarhan kasvillisuus:

A1 Isotuomipihlaja
A2 Luumupuu
A3 Mustamarjaorapihlaja
A4 Omenapuu
A5 Päärynäpuu

B1 Juhannusruusu
B2 Kameliajasmike
B3 Kartanoruusu
B4 Karviainen (pun)
B5 Karviainen (valk)
B6 Kurttulehtiruusu
B7 Lumiangervo
B8 Lumijasmike
B9 Mustialanruusu
B10 Neidonruusu
B11 Syreeni
B12 Vadelma
B13 Valkoherukka

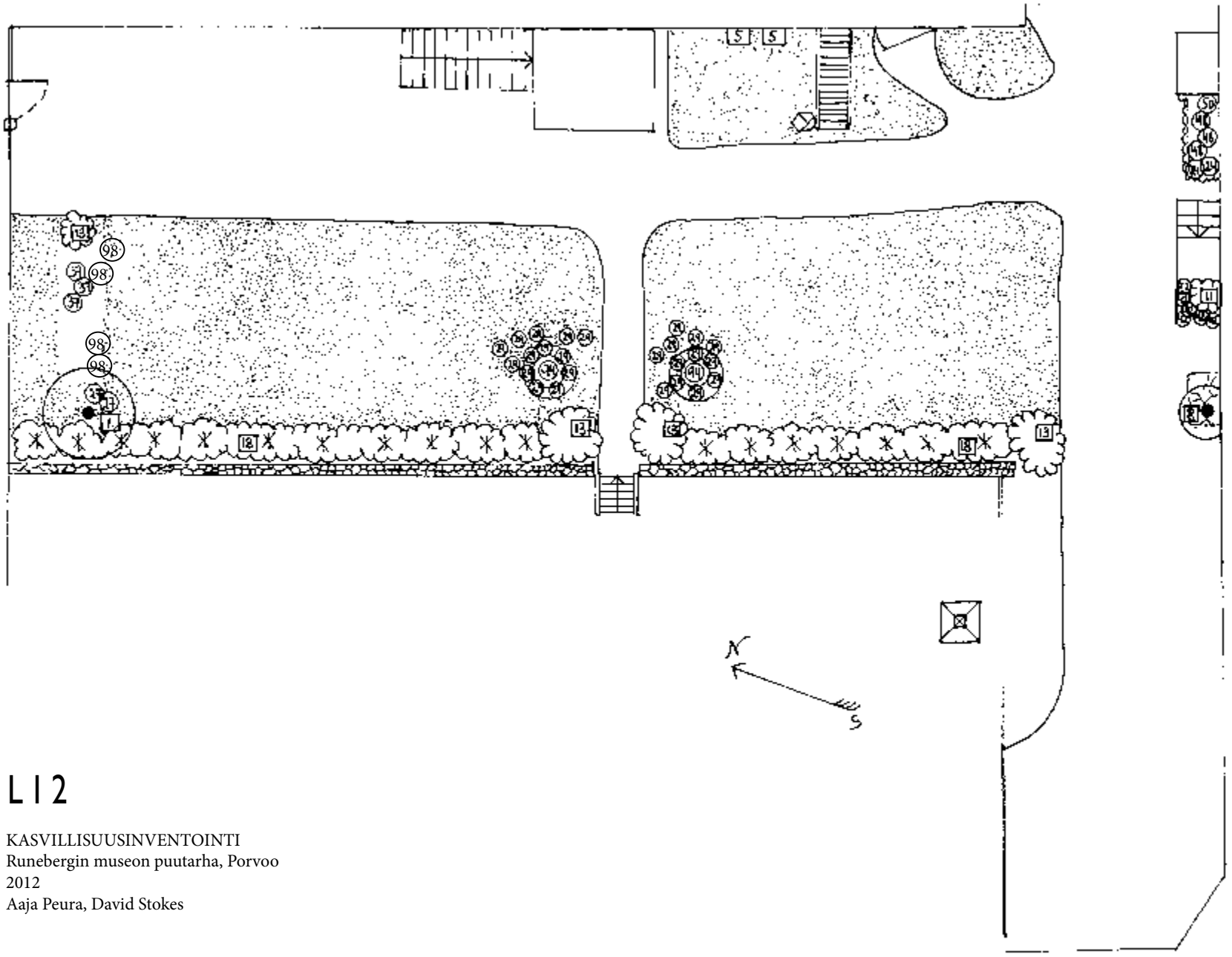
C1 Akileija
C2 Harmaamalvikki
C3 Helmililja
C4 Hiirenporras
C5 Idänunikko
C6 Illakko
C7 Jalominttu
C8 Kanadanpiisku
C9 Kaunokainen (Bellis)
C10 Kesäkukkaistutus
C11 Kivikkoalvejuuri
C12 Krookus
C13 Kurjenkello
C14 Leimukukka
C15 Lilium Bulbiferum
C16 Lupiini
C17 Myskimalva
C18 Orvokki
C19 Päivänlilja
C20 Pinaattihierakka
C21 Pioni
C22 Piparjuuri
C23 Ritarinkannus
C24 Ruskolilja
C25 Sammalleimu
C26 Sarjatähdikki
C27 Scilla
C28 Sinivuokko
C29 Suikeroalpi
C30 Suopayrtti
C31 Töyhtöangervo
C32 Ukonhattu
C33 Varjolilja
C34 Vuorikaunokki
C35 Kielo
C36 Raparperi

D1 Tuoksuköynnöskuusama

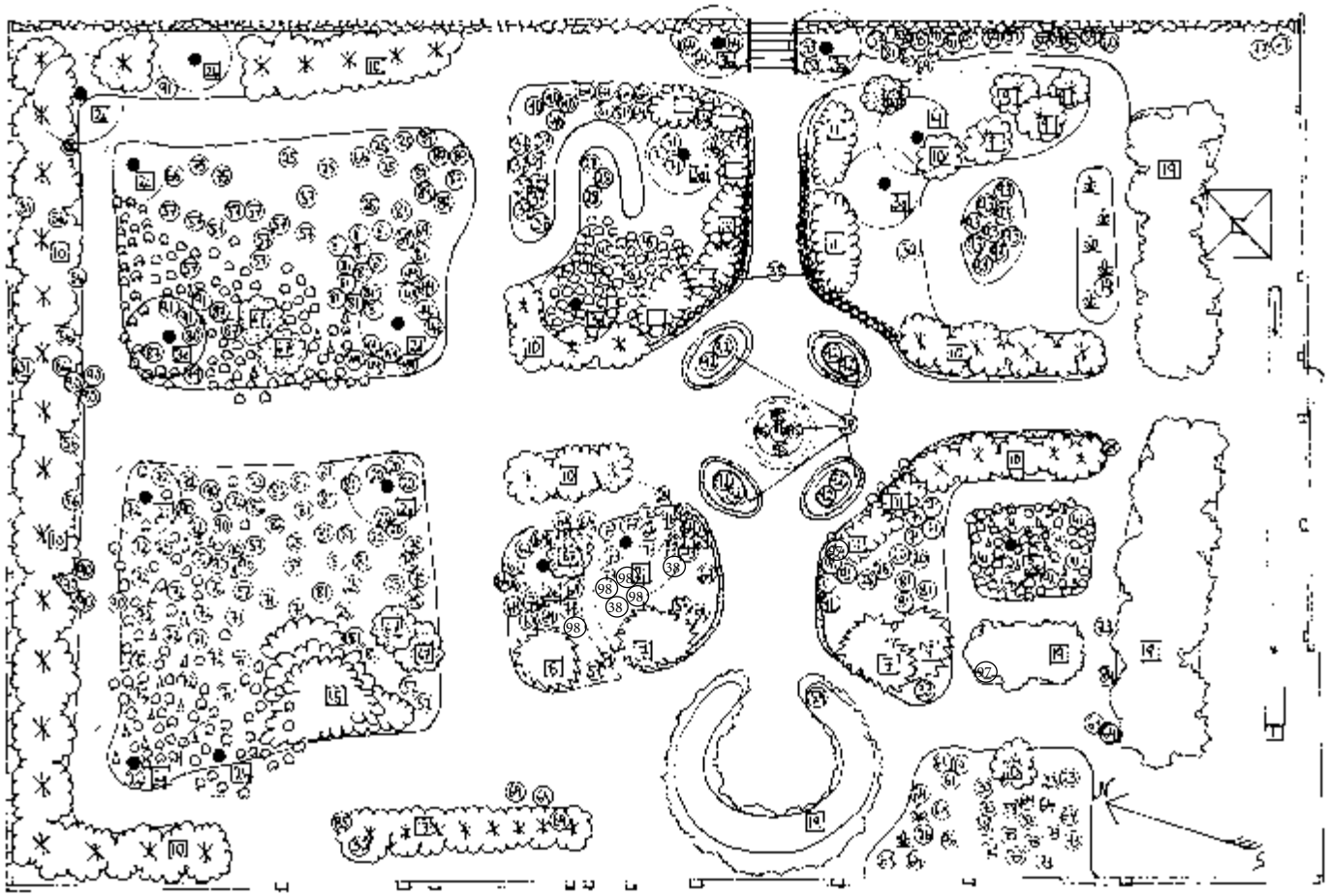
L I I

Puistoinventointi 1:200	
Runebergin museon puutarha, Porvoo	
Kasvillisuus	
Pohjakartta Tapio Hirvonen /RHO	
8.8.2000	Mikla Koivunen

L I 2

KASVILLISUUSINVENTOINTI
Runebergin museon puutarha, Porvoo
2012
Aaja Peura, David Stokes

kasvi
puuvartinen
puu
marjapensas
pioni
jasmike
ruusu
syreeni
ruoho
suikeroalpi 58/
maahumala 42
nurmitädyke 84
hopeahärkki 35
keittiövihannekset

1 Crataegus douglasii
2 Malus domestica
3 Prunus domestica
4 Pyrus communis

5 Lonicera caprifolium
6 Philadelphus x virginalis
7 Philadelphus inodorus -hybridi
8 Sambucus racemosa, poistettu 8. 2012
9 Ribes rubrum sp.
10 Ribes uva-crispa
11 Rosa alba 'Maidens Blush", "Maxima"
12 Rosa alba "Minette"
13 Rosa pimpinellifolia "Altaica"
14 Rosa rubiginosa
15 Rosa rugosa "Pohjolan Kuningatar"
16 Rubus idaeus
17 Rubus idaeus f. chlorocarpus
18 Spirea chamaedryfolia
19 Syringa vulgaris

20 Aconitum sp.
21 Alchemilla mollis
22 Alchemilla vulgaris
23 Allium schoenoprasum
24 Aquilegia chrysantha x cultorum
25 Aquilegia vulgaris
26 Armoracia rusticana
89 Aruncus dioicus
27 Asperula odoratus/ Galium odoratum
28 Athurium felix femina
29 Bellis perennis
30 Calystegia sepium
31 Campanula patula (L.)
32 Campanula persicifolia
33 Centaurea dealbata
34 Centaurea scabiosa
35 Cerastium tomentosum
36 Chelidonium majus
37 Convallaria majalis " Fortins Giant"
38 Corydalis nobilis
39 Delphinium sp x cultorum
40 Dryopteris felix mass
41 Fragaria vesca
42 Glechoma hederacea
43 Hemerocallis citrina
44 Hemerocallis fulva
45 Hepatica nobilis
46 Hesperis matronalis
47 Hypericum maculatum
48 Iris sibirica
49 Lathyrus pratensis
50 Lavatera thuringiaca
51 Lavatera thuringiaca "alba"
90 Leucanthemum x superbum
52 Lilium bulbiferum
53 Lilium henryi Mid-century hybrid
54 Lilium martagon
55 Lilium speciosum Vain valokuvista
56 Linaria vulgaris
57 Lupinus angustifolius
58 Lysimachia nummularia
59 Malva moschata
60 Malva moschata "alba"
61 Mentha gentilis
62 Muscari armenicum
63 Muscari botryoides "Album"
64 Myosotis sylvatica
65 Narcissus sp
66 Ornithogalum umbelatum
67 Paeonia lactiflora "Bowl of Beauty?"
68 Paeonia lactiflora "Festiva Maxima"
69 Papaver orientalis "Mrs Perry"
70 Phlox sp?
71 Phlox paniculata
72 Potentilla anserina
73 Prunella grandiflora
74 Rheum rhabarberum x cultorum
75 Rudbeckia laciniata
76 Rumex patientia
77 Saponaria officinalis "Rosea plena"
78 Scilla sp
79 Sedum acre
80 Sedum telephium subsp maximum
81 Solidago canadensis
82 Tanacetum coccineum
83 Tulipa cv
84 Veronica chamaedrus
85 Vicia sativa
86 Viola canina
87 Viola odorata
88 Viola tricolor sp
97 Corydalis intermedia
98 Gagea minima

L I 3

KASVILLISUUSINVENTOINTI
Runebergin museon puutarha, Porvoo
2012
Aaja Peura, David Stokes

SENAATTI